GABRIEL DRAGAN

pe frontul mărășești învie morții...

EDITURA ALBATROS

Gabriel Drăgan

Pe frontul Mărăşeşti învie morţii…

— Ediţia a VI-a —

Editura Albatros
Bucureşti, 1974

Coperta: DAN ALEX. IONESCU

Corectură [V1.0]: iulie 2020

Preascumpului meu tată,

PANAITE DRĂGAN,
căzut pentru dreapta şi sfânta apărare a
năzuinţelor Neamului Românesc, în luptele
de la Mărăşeşti, la 6 august, 1917,
închin,
cu sentimente de cea mai pioasă aducere
aminte, acest zbucium de tragedie mută.

GABRIEL DRĂGAN

PARTEA ÎNTÂI
LUPTELE DE APĂRARE

I. OFENSIVĂ CONTRA OFENSIVĂ: NĂMOLOASA, IULIE, 1917

…Înecat în fum, cu respiraţia iute, întretăiată, cu ochii biciuiţi de usturime şi cu fruntea doldora de sudoare, sergentul Boteanu Ştefan scormoneşte din toată puterea, cu toată iuţeala, cu lopata şi cu palmele, malul tranşeului surpat peste soldatul Zaharia Vasile. Acesta e prins cum a fost trântit: pe-o coastă, mai mult cu faţa în jos. La început mişca dintr-un picior care-i rămăsese cu bocancul afară. Acum nu mai mişcă, pare amorţit de greutatea pământului prăvălit peste el. După cinci minute de muncă zorită, sergentul Boteanu dă la o parte de pe şoldurile şi spatele lui Zaharia Vasile şi cei din urmă bulgări mari, care-l ţintuiau locului ca nişte lespezi de piatră de moară. Boteanu are mulţumirea să-şi vadă camaradul smucindu-se cu o putere de taur şi trăgându-se cu capul ameţit pe jumătate de sub pământul care era gata să-l înăbuşe.

— Mai trăieşti, Vasile?

— Cum să nu, dom' Ştefănică!

— Credeam că te-a lăţit malul surpat…

— Dacă nu trăgeau repede de pe mine lostopanii, lat, rămâneam pe vecie! Multe necazuri am mai tras noi împreună cu războiul aista!

— Şi cine ştie câte mai avem de tras de-acum înainte, adăugă Boteanu.

Zaharia Vasile îşi şterge cu mâneca vestonului fruntea, faţa, mustăţile şi gura de sudoare şi ţărnă. Îşi ia de jos arma şi-şi caută casca, în timp ce sergentul Boteanu Ştefan îl priveşte mirat, aiurit, ducându-şi mâna la cap:

— Hm, măi Vasile, abia acum îmi dau seama că şi mie era gata să-mi zvârle creierii o schijă.

Îşi ia maşinal de pe cap casca de oţel cu smalţ albăstrui şi se pipăie unde-l săgetează dureri, de parcă l-ar fi lovit cineva cu scăfârlia unei ghioage. Se miră cum de-i crescuse un cucui mare, mai mare decât nuca, în atât de scurtă vreme! Se uită la cască şi în partea dreaptă, la câţiva centimetri mai sus de încheietura streşinii, constată, cu sentimentul unei prevestiri ciudate, o ghiontitură de schijă adâncă, de mărimea unui ou de porumbel. Totuşi surâde lui Zaharia Vasile ca de ceva foarte firesc:

— Am avut, poate, noroc să scap, ca să te scot pe tine cu ghearele din pământ, adăugă glumind sergentul Boteanu.

Pentru sine însă gândi: „Au murit şi mor atâţia în jurul meu de când am plecat, şi eu, sergentul Boteanu Ştefan de la a treia, n-am murit încă… Şi totuşi… Parcă *simt*, văd bine, că va trebui să mor… Când?… Într-o zi!… Poate chiar azi… Sau la noapte… Sau… Dar nu. Nu-i vreme de hrănit cu… Nu. De unde ştiu eu că aceste gânduri nu-s decât nişte păreri… Dacă am scăpat până aici din atâtea lupte şi atacuri, de ce să nu scap şi de acum înainte?”

Au trecut la posturile lor, palizi, cu aceeaşi atenţie încordată asupra duşmanului, ca mai înainte de explozia obuzului din coasta şanţului lor.

*

* *

În tranşeele din linia întâia, soldaţii par nişte manechine, purtând pe faţă măşti de piele măslinie, acoperite cu barbă şi slin, sub care se răsucesc mecanic ochii lor de sticlă murdară. Sunt sfârşiţi de oboseală…

Să fie vremea la ceasul patru după-amiază.

De trei zile şi trei nopţi, bombardamentul ţine întruna. Căldura soarelui de iulie cloceşte aerul leşietic cu duhoare de stârvuri şi bălţi stătute, supraîncărcat de praf, miros de pucioasă şi gaze toxice, în care nu se mişcă nicio aripă de vânt răcoritor…

De trei zile, atât la noi, cât şi la duşman, tunurile de toate calibrele huruie într-un zgomot infernal, neîncetat. Ghiulelele spintecă văzduhul, guiţând, aducătoare de moarte, şi cad în şanţuri peste oameni, în reţele, peste tot locul, cu explozii asurzitoare. Norii de fum se ridică plutitori, în culori vinete-roşcate. Întreaga linie a frontului e o fierbere de cazane uriaşe.

Deasupra văilor deschise, în largul câmpiei Siretului, cât poate cuprinde privirea, peste satele de cantonament din spatele liniilor duşmane, acolo unde nemţii îşi păstrează grosul muniţiilor şi rezervelor, artileriile, română şi rusă. Cu tirul mărit, şi-au atins ţelul: pădurile şi satele înalţă în zare coame de valuri fumegânde, cenuşă şi tăciuni în vâlvătăi, ca nişte jertfe pentru vremea de-apoi, din vaste cimitire cu tămâie…

Frontul românesc în părţile acestea are o întindere în lungul Siretului de câteva zeci de kilometri. Dincolo de aripa dreaptă a armatei noastre – armata întâia – la nord-vest, din dreptul satului Movilenii-de-Jos, se găseşte pe poziţii armata a patra a ruşilor, până la cealaltă armată română – armata a doua – de sub comanda generalului Averescu, care ţinteşte ruperea frontului la Mărăşti, în zona munţilor Vran6cei.

Aici, pe Siret, ofensiva noastră e concentrată între Năneşti-Fundeni-Nămoloasa, puncte strategice întărite şi favorabile, prin care trebuia făcută spargerea frontului duşman. Dar tot în aceste porţiuni de teren, cu acelaşi obiectiv de trecere – podul de la Suraia – la fel cu noi, şi germanii şi-au pregătit acţiunea lor ofensivă. De aceea, la vijelia bombardamentului nostru, duşmanul ripostează cu forţe echivalente.

Ofensivă contra ofensivă…

*

* *

Românii au sosit pe poziţii dornici de o revanşă finală. Aşa gândesc cei de la Marele Cartier General…

Cei din primele linii, sortiţi avalanşei de atacuri, stau de atâtea zile în aşteptarea evadării din şanţuri, în care în multe izvorăşte apa, din straturile de pământ şi nisip.

Dar mâine în zori, 26 iulie, stil nou, 1917, când dinspre răsărit vor miji cele dintâi raze sângerii, prelinse cu roua dimineţii peste buruieni şi zăvoaie de răchite, soldaţii vor porni la atac. Vor ieşi din tranşee cu baioneta la armă să dea piept cu duşmanul, cu ploaia de gloanţe, de mitraliere, de puşti şi cu schijele de grenadă.

Sunt nerăbdători. Sunt sătui de nervi încordaţi, în atâtea zile de bombardament neîntrerupt. Vor să sfârşească odată cu începutul unei ofensive, mai lung decât s-or fi aşteptat. Oricum, decât acest chin de trei zile şi trei nopţi al preludiului, mai bine desfăşurarea unei lupte decisive…

Sunt obosiţi. Sunt nişte cârpe fierte în focul gheenei…

Şi nu-i decât începutul unei ofensive…

*

* *

Sergentul Boteanu Ştefan din compania a treia, regimentul 50/64 infanterie, de cinci zile n-a închis un ochi. Stă la postul de observator ce i s-a încredinţat şi orice mişcare a încercat inamicul în atâtea rânduri nu i-a scăpat. Acum e sfârşit şi istovit, ca şi cum ar fi tras la plug. Obişnuit cu această simfonie sinistră de bubuituri şi explozii, fără să-l mai impresioneze nimic, a aţipit cuprins de o moleşeală totală, până-n măduva oaselor, a aţipit în picioare, cu capul rezemat de mâini, pe puşca-mitralieră…

Prin minte îi trec imagini răsturnate, desperecheate, fără sens, o îngăimare de vis… Brr… Pac… Ce lan frumos de floarea-soarelui… Ghiveci naţional… N-am văzut demult aşa ceva… Aici e apa adâncă… Uite-i verzuie… Asta-i matca… Ce bine e să te scalzi!… Atât de repede s-a încheiat pacea, căci nici nu-ţi vine să crezi!… Cum, bre, nu s-a încheiat?… Demult vream eu să mă spăl… Nu-i rece deloc… Hai la-

not, Alexandre…

Dar durerea oaselor înţepenite de oboseală îl trezeşte din aţipeală şi sergentul Ştefan Boteanu continuă să cugete la amintiri provocate de ultimele imagini ale visului de adineauri… Curios că în vălmăşagul de acuma şi amintirile despre atâtea lucruri trăite aievea i se par tot nişte visuri trecute… Şi se gândeşte oftând şi frecându-se la ochi, ca şi cum ar voi să nu-l doboare somnul din nou:

„…Ce petreceri făceam altădată, după scăldat, în lunca Siretului… După ce mâncam carne friptă la focuri, în zăvoaie şi-i trăgeam un alai sub răchitele de pe mal, ne ridicam spre miezul nopţii cu toţii, la vie, la cramă… Apoi cu lăutari o ţineam acolo tot într-un chef până-n ziuă. Ce bandă bună de muzicanţi avea Anton Speriatu, ghitaristul şi „guristul”, cum îi ziceam noi… Unde-o mai fi „Bărbosul” Atanasiu de la „Creditul Viticol” din Nicoreşti?… Dar ceilalţi: Toader Grigoriu, Gheorghe Şerbănescu, Fotache Ştefăniu, Iancu Popa, Iordache Ionescu, Iorgu Popovici, Alexandru Iordache, Gheorghe Nicolau, doctorul Jalbă, Galan, Neculai Durbacă ce-or fi făcând?… Unii sunt pe-acasă, alţii pe front, într-un alt batalion… Şi ceasurile de veselie din toamna lui 1915 parcă au fost ieri!… Intrase via în anii ei de putere pe rod… Cu pastramă şi „trandafiri” moldoveneşti ardeiaţi şi cu vin nou abia stat din fiert, cu îndemnuri de speranţe mari în viaţă, cu cântece duioase sau cu sârbe nebuneşti bătute voiniceşte de răsuna crama bătrânească şi se cutremurau, de la acoperişul de şindrilă, căpriorii afumaţi şi plini de păienjeniş, alternam cântecele cu discuţiile despre soarta războiului european şi urmăream cu cea mai mare îngrijorare luptele de pe frontul din Franţa… Înaintarea germanilor, ameninţarea Parisului… marea bătălie de la Marna, pe fostele câmpii catalanice, cu biruinţa armatei franceze, comandată de Joffre, în septembrie 1914, apoi groaznicele încleştări şi asediul de la Verdun cu defensivele şi ofensivele lui Pétain care au ţinut mai bine de zece luni, până anul trecut… când eroismul francez a zdrobit pe rând toate atacurile invadatorilor… Printre cântecele care erau la modă în acea toamnă a lui 1915, cu ecouri din frământările războiului, cântam şi noi – sunt aproape doi ani – o duioasă baladă, după melodia cântecului popular francez:

„Sous le pont de Paris
*Pendant toute la nuit…”***[1]**

adaptată în româneşte cu conţinutul altor cuvinte:

„Tot satul e-n picioare
Când goarna a sunat
Şi toţi flăcăii-n floare
Să lupte au plecat…

Ajuns în capul satului,
Călin, cel mai tânăr băiat,
Îngenunchind, şi cu glas tare
Domnului el s-a rugat:

— O, Doamne, tu, de vrei,
Ai grijă şi de-ai mei
Că eu pentru ţară mă duc să mor,
Ai grijă tu de viaţa lor…

Iar când ajunse-n luptă,
El intră drept în foc,
Dar moartea nemiloasă
Îl doborî pe loc…”

Cântam şi noi în crama de la vie, în nopţi cu ploaie sau cu lună plină, în toamna lui 1915, şi unii din noi simţeam că ne oglindim în notele acelei melodii franceze, în tempo de vals, ceva din durerea viitoare a propriului nostru destin…”

…Dar oboseala îl copleşeşte şi sergentul Boteanu începe a moţăi şi adoarme iar…

Adoarme cu capul pe sacul de merinde, lângă puşca-mitralieră… lângă movila cu benzile de cartuşe netrase…

O broască bătrână, cu desene verzui, în formă de cruce pe spate, se iveşte de undeva din apropiere şi pătrunde pe gaura de tragere a tranşeului cimentat din faţă, pe puşca-mitralieră, deasupra ţevii. Brotacul, desigur, zvârlit cu pământul de obuze, din adăpostul lui, îşi caută acum un nou culcuş. Stă liniştit, respiră din guşă palpitând şi priveşte în lături.

Sergentul Boteanu Ştefan se plimbă din nou în lumea lui de visuri… Îţi scriu, dragă, în fugă… Nu duce nicio grijă… Nemţii n-au să mai poată trece de aici în Moldova… Suntem mai tari şi mai mulţi decât ei… Să nu pleci de-acolo… Rămâi acasă cu copiii… Nu vi se întâmplă nimic… Dacă bombardamentul ajunge şi la voi, băgaţi-vă în beci, strângeţi-vă cu alţi vecini la un loc şi luaţi cu voi sape şi lopeţi… Psst!… Dobrescu! Să-l lăsăm să se apropie… Băieţi, să punem mâna pe ei vii şi nevătămaţi… O ceată de umbre… Da, o patrulă de-a lor… Poate chiar aceea care, acuma patru zile, ne-a ciupit un camarad şi ne-a ucis alţi patru… Se apropie… Unul a zvârlit o grenadă deasupra mea… O schijă m-a plesnit drept în faţă… Tiii… Foc, fraţilor…

Brotacul sări pe patul puştii şi-l izbi în faţă pe Ştefan Boteanu, care tresări speriat, făcând ochii mari:

— Poftim, ciudăţenia dracului, ne vin şi broaşte, ca-n luptele lui Darius cu sciţii, zâmbi singur şi ruşinat.

Sergentul Boteanu Ştefan îşi caută în puterile sale ultimul strop de voinţă. Vrea să stea „veşnic treaz", cum ştie că-i cere datoria de ostaş. Pe front nu trebuie să existe somn, îşi aminti de o teorie absurdă…

Scoate tabachera şi aprinde o ţigară.

Fumează.

Simte că în ultima vreme tutunul are un gust dulce, parfumat, îi ţine de foame, de sete, de urât – tovarăş în singurătatea gândurilor – şi parcă-l înviorează. Niciodată n-a ştiut că această buruiană, adusă la noi în urmă cu câteva veacuri, dintr-o îndepărtată insulă a Americii, de acel vizionar extraordinar, Cristofor Columb, poartă în ea atâtea arome şi puteri necunoscute. Mai înainte respingea tutunul ca pe o otravă.

Ştefan Boteanu – în vârstă de vreo treizeci şi şase de ani – e bine făcut, de statură mijlocie, aproape înaltă, cu ochii mari, care azi sunt injectaţi, vineţi-roşii. Altădată or fi fost albaştri. Are nasul puţin acvilin. E neras de trei săptămâni. I-a crescut o barbă castanie, îmbâcsită de funingine şi ţărână, soioasă, ca a unui ţigan de şatră. Poartă mustaţă, o mustaţă bogată, stufoasă. Faţa suptă şi unsuroasă arată că nu-i spălat de multă vreme. Trăsăturile feţei însă contrastează cu ţinuta în care se găseşte şi trădează după mişcarea ochilor şi silueta capului un om inteligent, care, la el acasă, printre treburile lui, pare a ocupa o poziţie de intelectual.

Aprinde încă o ţigară.

Cu tutun şi ţigări e aprovizionat îndeajuns.

Mai fumează câteva ţigări una după alta, cam vreme de-un ceas. Prin minte-i trecură gânduri de tot felul, zbuciumate ca apa între maluri…

O clipă, sergentului Boteanu Ştefan i se pare că nu mai aude bine. Dar îşi dă perfect seama că nu-i surd. Tunurile aproape nu mai trag. Bufnesc din ce în ce mai rar, stins, înăbuşit. Ultimele trageri lungi abia mai oftează atât la noi, cât şi la duşman.

O fi luat Comandamentul vreo dispoziţie nouă!? Sau dăm atacul chiar în seara asta!? Se prea poate!

Totuşi, trupele până acum n-au primit niciun ordin nou, în care să li se spună că atacul hotărât pe mâine dimineaţă îl vor da în astă-seară!

— Au ostenit, dom'le Ştefănică, nu mai pot trage nici ai noştri, nici ai lor, zise Zaharia Vasile venind lângă Boteanu Ştefan.

— Fie şi cum spui tu. Dar după atâtea zile de pregătire de artilerie, eu cred că mai multe pagube au suferit ei decât noi. Ai văzut cum scurmau purcelele noastre şi zvârleau pământul în aer. Le-am făcut ferfeniţă reţelele şi le-am răsturnat tranşeele blindate ca pe-o arătură.

Au tras românii cu „obuzierele”, dar şi ruşii cu „greaua” lor, de parcă au vrut să-i cureţe numai cu artileria, adăugă Boteanu. Şi apoi cine ştie ce prăpăd o mai fi în spatele liniilor lor?!…

— S-au potolit, sireacii, dom’le sergent; poate ieşim la atac, interveni Bulboacă Marin, un soldat chipeş şi mucalit, şi de n-aş fi aşa lihnit de foame, drept să spun, i-aş arăta eu lui „Friţ” drumul de unde a venit…

— Până acum nu ştim ce vom face. Să aşteptăm ordine şi n-om rămâne noi cu mâinile în sân.

— Nu mai ai vreo ţigară, dom’ Ştefănică?

— Ba da, Marine, poftim. Vasile, tu nu iei?

— Dacă-mi dai, trag şi eu un fum.

— Şi mie, domnule sergent, fă-mi bine c-o lulea, adăugă, venind lângă ei, soldatul Androne Ioan, un ţigan negru ca un harap, din secţia lui Boteanu Ştefan.

— Ţine, îi întinse şi lui.

— Să trăieşti, dom’ Ştefănică, să trăieşti. Când ne întoarcem acasă, zău că viu iar la săpat la vie…

— Te-ai „învârtit” măcar cu atâta, îl întâmpină Bulboacă Marin.

Aprind toţi patru ţigările unul de la altul şi pufăie pălăvrăgind. Androne Ioan se aşază şi el pe prispa de pământ din tranşeu, lângă Ştefan Boteanu, şi lângă ceilalţi, şi-şi dă cu părerea din când în când…

Bubuiturile au amuţit de-a binelea.

Aerul începe puţin a se limpezi, încetul cu încetul. Fumul străveziu se pierde domol, absorbit în înălţimile văzduhului. Din rândurile duşmane se aud gemete de răniţi şi voci neînţelese, slabe…

Cei care au căzut au fost ridicaţi la vreme, pansaţi şi duşi de sanitari în spatele frontului.

Soarele se lasă spre seară, cu zăpuşeala lui de cuptor. Şi de început de secetă.

De undeva, de sus, şi azi, ca şi acum câteva zile şi ca de-atâtea săptămâni în şir, se repetă cu plăcere şi groază de către o orchestraţie nouă un cântec „en vogue” şi cunoscut: *romanţa motoarelor*. Are ceva parcă din melodia zmeielor cu zbârnâitoare, pe care unii dintre noi le-am înălţat în vânt, în anii copilăriei…

Deasupra poziţiilor îşi fac apariţia în largul cerului cinci păsări albe de metal lucitor, cu pliscurile vâjâitoare. Sunt avioane germane. Vin în recunoaştere spre liniile noastre şi sunt întâmpinate de spontane focuri de artilerie antiaeriană. Aproape de cele cinci păsări albe pocnesc nori argintii de fum, ca nişte bulgări de spumă, care se eterizează în spaţiu. Dar păsările înaintează, înfruntă primejdia, cu toate că pocniturile se înteţesc tot mai aproape de ele. Nu mai merg însă în formă de unghi cum au venit, ci acum fiecare apucă o direcţie diferită, plutind tot mai mult spre teritoriul de dincoace de front, deasupra noastră. Fac,

desigur, constatări, iau fotografii pentru determinarea tragerilor de artilerie, ori pentru precizarea intenţiilor de acţiune ofensivă.

Pasările albe se lasă deodată în jos, în picaj, în ţinută de prăbuşire, de parcă ar fi fost lovite. Dar nu, sunt doar figuri de acrobaţie. Planează mai aproape de pământ, mai mari şi mai sfidătoare. Numai când dinspre Tecuci se ivesc cinci avioane româneşti, păsările albe se îndreaptă către ele, şi încep repetate focuri de mitraliere, care lasă în urma lor dâre de fum, în şiraguri de mărgele cu boabe de sidef.

Tunurile antiaeriene au încetat.

Lupta se dă în lărgimea bolţii infinite.

Avioanele noastre se încrucişează cu păsările albe şi unele şi altele fac salturi, coboară, trag focuri de mitraliere, se înalţă din nou, se dau peste cap, se înfruntă cu atacuri din faţă, sunt aproape să se izbească, să se prefacă-n flăcări, în ropotele pocniturilor de mitralieră care se reiau ori de câte ori se înfruntă, dar după o jumătate de oră de vârtejuri şi răpăieli nebune, pasările albe încolţite, prevăzând riscuri inevitabile, încep să se înalţe tot mai sus şi-şi iau direcţia din care au venit.

Unul din avioanele româneşti însă, după un ocol neaşteptat, un tur urmăritor, iese în calea celei din urmă păsări albe, aproape în zona poziţiilor, şi, după un scurt foc de mitralieră, ţăcănit acolo sus, pasărea albă ia o înclinaţie vertiginoasă către pământ:

— Bravo, rumanschii, „chipit ceai”[2], strigară ruşii din aripa armatei a şasea ruseşti, care, din marginea satului Tudor Vladimirescu, ţinând cursul Siretului până la Galaţi, ocupă linia frontului în vecinătatea imediată a românilor şi primesc pe terenul lor căderea avionului german.

Telefoanele zbârnâie şi firele aduc veşti până-n primele linii. Toţi comandanţii de companii au fost adunaţi în jurul maiorului lor, care cu o fiţuică de hârtie în mână – un ordin scris – predă instrucţiuni noi trupei sale:

„În Galiţia, germanii au atacat cu numeroase divizii şi au pătruns prin munţii Bucovinei, ameninţând Moldova şi întreg frontul oriental.

Cu tot succesul obţinut ieri de armata a doua română, la Mărăşti, comandată de generalul Averescu, Marele Cartier a luat hotărârea să oprim deocamdată acţiunea ofensivei noastre. Rămânem întăriţi pe loc, păstrând poziţiile în defensivă…

Comunicaţi ostaşilor aceasta, într-o formă care să nu le slăbească moralul…”

Ofiţerii trec la posturile lor.

Prin şanţurile de comunicaţii, agenţii de legătură se strecoară fiecare în direcţia lui, ducând în tranşee, de la un soldat la altul, ştirea că mâine nu mai dau atacul, că toţi rămân unde se află, păstrând poziţia cu orice sacrificii.

*

* *

Amurgul e mânjit de carne sfâşiată.

O purpură de sânge se varsă din îndepărtate creştete din munţii Vrancei, peste întinderi de câmpii, lunci şi stufărişuri… Năvoduri de bandaj arămiu cad din brâiele înserării, aruncate de mâini nevăzute pe rănile copacilor şi sufletul naturii îndurerate…

Soldaţii rupţi de foame trag din sacul cu merinde ultimele provizii…

Îmbucă rămăşiţele de conserve cu câte un boţ de pâine uscată.

Se întunecă. Încep a miji stelele.

Noaptea asta se lasă cu linişte… Şi nemţii continuă să tacă…

— La ce te gândeşti, măi Marine, de te uiţi mereu în sus? îl întrebă un camarad.

— Cum, măi Gheorghe, de mai sunt stele, când se prăpădeşte atâta lume?!

Un agent de legătură se ivi printre soldaţi, vestind un nou ordin:

— Sunteţi înlocuiţi pentru repaus. Vă retrageţi în rând câte unul, prin şanţurile de comunicaţii.

Îşi strânge fiecare echipamentul şi, cu raniţa în spate, pornesc cu toţii, gârboviţi, spre adăposturi de odihnă, bâjbâind, sprijinindu-se de pereţii şanţurilor şi furişându-se ca nişte fantome.

…Târziu, la marginea unui sat evacuat şi dărâmat, la o distanţă de şase kilometri departe de front, în spatele unui crâng de salcâmi, lângă un şir de bordeie mascate cu tufe, înfipte în ţărna care le acoperă, soldaţii se odihnesc nemişcaţi, ca nişte trunchiuri de copaci, într-un somn greu, neîntors. Seninul nopţii, cu bolta presărată cu mii şi milioane de licurici, răcoros şi bun, face ca pământul să respire o apă fără nisip, o rouă de lacrimi, cu care iarba se abureşte şi capătă viaţă.

Sergentul Boteanu Ştefan, culcat cu raniţa sub cap, învelit cu mantaua, de un ceas şi mai bine se trudeşte să aţipească şi nu poate închide ochii… A ascultat cântecul greierilor până ce s-a stins şi cel din urmă glas. În sat a urlat groaznic de plângător un câine, a pustiu şi a nenorocire!… I-or fi plecat stăpânii sau or fi fost ucişi de vreun obuz. A auzit pe unul din tovarăşii de arme gemând, pe un altul bâiguind. Dar toţi dorm. Numai pe el nu-l prinde somnul! O stea se prăbuşeşte-n infinit, spintecând cerul c-o dungă luminoasă.

„Acasă ce-o mai fi? Natalia cu copiii ce-or fi făcând? Via ce-o mai fi de ea?”

Gânduri şi nelinişte…

De trei săptămâni, Boteanu Ştefan nu mai primise nicio veste.

Se întoarse pe o parte, trase poala mantalei pe faţă, căci ţânţari sunt pe aici mulţi, nemiloşi şi obraznici, îl înţeapă cu străşnicie, nu

caută că-i oşteanul ostenit, ori că şi alte lighioane nedorite – păduchii cât orzul – îl mai sug pe dedesubt, apoi zvârli capătul de ţigară ţinut şi fumat pe ascuns, închise ochii şi în sfârşit adormi.

*
* *

De dimineaţă, soldaţii s-au spălat, s-au primenit şi s-a îngrijit fiecare cu ce-a avut şi ce-a putut.

Cei mai mulţi sunt vai de capul lor. Adevărate spectre ale mizeriei.

La prânz li s-a dat hrana caldă de la cazan.

La umbra unui nuc, lângă gardul unei grădini, sergentul Ştefan Boteanu, cu spatele rezemat de trunchi, cu un creion chimic, scrie acasă o carte poştală militară, ţinută pe-un carnet, pe genunchi.

— O scrisoare, domnule sergent, zise furierul, aruncându-i plicul şi trecând mai departe.

— Mulţumesc.

Bucuros, ca la vederea familiei, care îi trimite slove de speranţe, ia scrisoarea dezlipită, controlată de organele militare, şi o desface nerăbdător: câteva pagini ca de obicei. I-aduce veşti bune şi gânduri de tot felul, printre care se strecoară nesiguranţa zilei de mâine, griji, naivităţi şi slăbiciuni femeieşti. E surprins însă de sfârşitul epistolei. Fiul lui mai mare, un băietan de-abia de paisprezece ani împliniţi, persistă încă de la Paşti în ideea de-a veni pe front. Crede, probabil, că războiul e o jucărie. Între cei şase copii lăsaţi în urmă, Mircea e sprijinul părintesc de toate zilele. Să cadă amândoi în lupte înseamnă de pe acum dezastrul complet al familiei. Ce mai poate face, să rămână văduvă, o biată femeie cu cinci copii, toţi mai mici de doisprezece ani, în plin război, fără rude, fără nimeni?

Citi rândurile pe nerăsuflate:

Nicoreşti, 6 iulie st. n. 1917

„Dragă Ştefănică,

. . . .
. . . .

De patru săptămâni n-a plouat pe aici, se anunţă o vară secetoasă. Via a rămas neprăşită. Mircea mai trage cu coasa din când în când pe rânduri, pentru iarbă la iapă, la vacă sau la purcei. Încolo, ce să-ţi mai spun despre el, e cum îl ştii: harnic şi priceput la toate treburile, ca un om în toată firea. Dar câteodată mă necăjeşte rău de tot, de mă pune pe gânduri… Acum două săptămâni l-auzeam mereu că o să vină la tine în tranşee. M-am rugat de el, am plâns, l-am ameninţat, i-am spus că-i fără inimă, el însă mormăie încăpăţânat: „Ce ştii matale, mamă! Mă duc să văd măcar ca

voluntar poziţiile, dacă nu m-or primi altfel”.

Dar ce să vezi! La Barcea a fost arestat de jandarmi ca individ suspect, fără acte şi fără bilet de identitate. A fost adus timp de trei zile, cu jandarmul, din post în post până la noi, în târg. Aici la primărie i-au dat drumul. A venit acasă flămând, trudit şi cu apucăturile lui „de apărarea ţării” domolite.

Aşa că Mircea n-a mai stăruit şi şi-a luat deocamdată gândul de-a mai veni la tine pe front.

Tu bagă de seamă cât poţi, şi păstrează-te.

Cu fiecare bubuitură de tun, care s-aude de pe front la noi, ca şi cum ar fi foarte aproape şi ne zgâlţâie geamurile şi pereţii de la casă, bătăile inimii îmi sporesc.

Scrie-mi cât poţi de des.

Te îmbrăţişează şi te sărută cu dor toţi ai tăi,

Natalia cu copiii”.

*

* *

Aproape n-apucă bine să termine scrisoarea de citit, când locotenentul rezervist Nicolae Teodorescu, învăţător din acelaşi târg cu Ştefan Boteanu şi prieteni vechi, veni sub umbra nucului bătrân.

— Vii cu ceva noutăţi, Nicule? Arăţi cam acru, îl întâmpină Boteanu prietenos.

— Se pare că se adeveresc unele din zvonurile pe care le-am auzit săptămânile trecute. Nu-ţi pot spune acum mai mult. Pentru ideile noastre drepte şi cu dragoste de ţară, să nu fim interpretaţi greşit. Ştii că spioni şi trădători se pot ivi unde nici nu te aştepţi. Mai vorbim noi tot acum. Să fim puţin mai nestingheriţi. Deocamdată, în curând vom pleca pe alte poziţii, cele mai multe unităţi din armata noastră de aici, pe frontul Mărăşeşti.

— Hai mai la o parte şi spune-mi, bre, ce mai ştii, insistă Boteanu. Ce-atâta taină şi muţenie cu nişte lucruri care mâine sau poimâine vor fi publice şi vor circula în gura tuturor? Dacă mă voi întoarce din război, am de gând să păstrez din muniţia de acum câteva rezerve de gloanţe pentru anumite socoteli cu trădătorii, după încheierea păcii… Să mergem în grădina de colo, poate găsim nişte pepeni daţi în copt.

Locotenentul Teodorescu şi sergentul Boteanu se duc împreună către grădina din apropiere. Pot astfel să discute evenimentele precipitante ale zilei, situaţia operaţiunilor militare, mersul cabinetului de război de la Iaşi şi ecourile vieţii politice din Rusia, cu repercusiuni asupra evoluţiei frontului nostru…

Un vânt adie domol… Câţiva soldaţi întind nişte cămăşi de izmene spălate să se usuce la soare agăţate pe crengi de salcâmi…

Rămas pe gânduri câteva momente şi cum sergentul Boteanu la fel

îngândurat tăcea şi el, locotenentul Teodorescu mai continuă:

— Desigur, acum, când colosul armatelor austro-germane stau călare pe trupul şi grumazul ţării noastre, acum când şi-au propus ca de la Mărăşeşti să ajungă la Iaşi, Chişinău, Odesa şi să ocupe grânarul întregii Ucraine, acum suntem siliţi să ducem cele mai cumplite lupte de apărare… Vor veni mai târziu, desigur, şi socoteli interne… termină vorbele cu un aer de amărăciune locotenentul Teodorescu.

— Nu mă îndoiesc, dragă Nicule, că trăim momente din cele mai grele din istoria noastră… răspunde sergentul Boteanu, dar vezi tu, e prea multă murdărie, prea multe nedreptăţi, prea mulţi „învârtiţi" la partea sedentară, prea mulţi scutiţi medical, „reformaţi", dispensaţi etc., boieri, ciocoi, negustori, trântori de toate categoriile, iar tu şi cu mine şi cu ţărănimea asta în zdrenţe, săracă şi înfometată, şi cu muncitorii din fabrici, la fel de săraci şi de înfometaţi, noi toţi aceştia ducem greul războiului, ca să le apărăm pământurile, lenevia, huzurul şi fericirea lor! Noi murim pentru a apăra o cauză mare şi dreaptă, dar după război beneficiarii vor fi tot profitorii demagogi, vor fi tot „învârtiţii" de acum, adevăraţi corbi de pradă pe leşurile noastre… Corbi de pradă, care se vor bate cu pumnii în piept pe mormintele noastre…

— Ai dreptate, Ştefănică, ai dreptate… Dar toate vin la vremea lor, mai adăugă învăţătorul din Nicoreşti, locotenentul de rezervă Nicolae Teodorescu.

— Când plecăm spre Mărăşeşti, Nicule?

— Poate chiar la noapte!

II. SCHIMBARE DE POZIŢIE

Coloanele de infanterie, cu oamenii în rând câte patru, înaintează mereu istovite de nesomn şi oboseală…

Soldaţii, în lungul lor marş de şaisprezece ceasuri şi mai bine de când au plecat de ieri seară din Mânjina, au făcut un singur popas de o oră, într-un cătun, pe la miezul nopţii, în care vreme au mâncat câte ceva din hrana proviziilor date pe trei zile.

Oraşul Tecuci a rămas în urmă cu patru kilometri. Şoseaua naţională, largă şi bine pietruită, străjuită pe de lături cu plopi măreţi, bătrânii, scorburoşi, plantaţi încă de la începutul domniei lui Mihail Sturza, pare, în luminoasa zi de august, o eşarfă enormă, aşternută peste meleaguri mănoase, ca Via Appia în câmpiile romane. Pe această cale, de două luni, se scurg fără-ncetare zi şi noapte, către zona poziţiilor în fierbere, trupe, tunuri, chesoane, armate de călăreţi, muniţii etc., o întreagă alimentaţie de oţel şi sânge, pentru pântecele monstruos al pofticiosului duşman.

Soarele uscat şi dogoritor e aproape la prânz. Praful târât de

bocanci în lungul şoselei se ridică printre picioarele ostaşilor ca un nor albicios, care le îneacă respiraţia, intrându-le pe nas şi pe gură cu nisip fin, scârţâitor între dinţi şi măsele. Regimentul 50/64 Infanterie din Divizia a XIII-a, după planul hotărât, trebuie să ajungă până la amiază la Ionăşeşti, sat încununat de vii, pe malul stâng şi înalt al Siretului, pe unde se poate trece râul, pe podul de lemn dintre lunci şi zăvoaie, construit de curând anume pentru mişcarea trupelor în zona operaţiilor.

Oamenii din secţia sergentului Ştefan Boteanu, din compania a treia, sunt toţi tăcuţi, lihniţi de foame, cu raniţele ca nişte gheburi în spate, preocupaţi doar de gândurile lor. Sunt plini de sudoare pe feţele lor pârlite de arşiţă şi fum. La unii, vestoanele, în dreptul centiroanelor, în spate şi la subsuori, sunt leoarcă de saramura sudorii ieşită din ei.

Dinspre miazăzi se aud bine răbufneli de tun. Androne, în ropotul paşilor zgomotoşi pe prundul şoselei, îl îndeamnă parcă ceva, bâlbâie trist:

— Acolo poate ne-or rămâne ciolanele!

— Tacă-ţi fleanca, îl mustră din dreapta amărât soldatul Bulboacă Marin.

Din marginea coloanei, sergentul Boteanu zâmbeşte pentru sine, ştergându-şi cu o batistă înnegrită năduşeala de pe faţă şi de pe tâmple, de sub casca de oţel.

Toţi cei patru din primul şir sunt din aceeaşi comună cu sergentul Boteanu. Din dreptul plopilor uriaşi, pe unde trec ei acum pe şosea, se văd în zare, departe, la dreapta spre miazănoapte, dealurile podgoriei ştiute, cu puncte albe de case sclipitoare în lumina de argint a zilei. În vale e târgul Nicoreşti…

Sergentul Boteanu Ştefan şi ceilalţi patru concetăţeni ai lui caută cu priviri nostalgice desluşiri prin părţile locurilor băştinaşe. Între pomii aceia, abia ghiciţi sub arcul de senin al cerului, sunt rămaşi acolo copii, fraţi, soţii, mame, spre care îi mână dorul de-atâta vreme! Şi acum, ei trec să lupte pe un front învecinat, pe aproape de casele lor şi n-au vreme înainte de-a intra în foc să-şi mai vadă măcar o dată casele şi copiii lor. Aşa gândeşte simplu soldatul Zaharia Vasile de lângă sergentul Boteanu. Şi ca el sunt mulţi din partea locului care gândesc poate la fel.

— Zici că te-abaţi pe-acasă, domnule Ştefănică? întrebă blajin şi rugător soldatul Zaharia.

— Da, după cum ţi-am spus ieri, am căpătat o învoire; de la Hanul lui Cincu eu apuc spre Nicoreşti.

— Cine mai dă pe-acasă de la noi?

— După câte ştiu, numai domnul învăţător Teodorescu.

— Ne-am rugat şi noi vreo câţiva inşi ieri şi alaltăieri, să ne lase o

zi măcar, dar n-a fost chip. Ne-a spus plutonierul că nu-i îngăduit să lipsească nimeni o clipă, fiindcă are ordine severe. Şi dumneata câte zile stai?

— Zile! Acum nu-i vreme de permisii cu zilele! De-abia am putut avea o învoire pentru zece ore. Sunt mulţumit şi de-atâta, răspunse sergentul Boteanu, dând din cap în semn de aprobare.

— Treci, te rog, domnule Ştefănică, şi pe la poartă pe-acasă şi spune-i nevestei mele Veta şi băieţilor că-s bine, sănătos, şi că de-o vrea Dumnezeu ne-om întoarce-n curând teferi.

— Bine, Vasile, m-abat.

— Mulţămesc şi să trăieşti, domnule Ştefănică.

Mai au de mers împreună cam vreun kilometru până la răscrucea în care se întretaie şoselele, unde-i zice şi acum *Hanul lui Cincu*, deşi azi nu se mai află nici urmă din hanul vestit de altădată, la care poposeau cărăuşi de vinuri, călători din cele patru drumuri şi bandiţi de codru travestiţi în călugări ori femei…

Apoi, sergentul Boteanu Ştefan va pleca pe şoseaua către Nicoreşti, şi care duce departe în nordul judeţului Tecuci, spre Găiceana.

Soldatul Zaharia Vasile, un om de vreo treizeci şi cinci de ani, în satul lui în vreme de pace era hatmanul cărăuşilor. Avea căruţă zdravănă şi cai buni, încât putea încărca butoaie de vin sau metri de lemne până la o mie cinci sute de kilograme, pe drumurile cele mai rele şi noroioase. Acum murgii lui erau rechiziţionaţi la un regiment de obuziere. Acasă o are pe Veta şi pe cei cinci copii, ultimul un ţânc sugaci, adus de corabie în urma plecării lui pe front în Dobrogea, la o lună şi jumătate. Cel mai mare are abia treisprezece ani. De soarta lor, cât îi stătuse în putinţă, se îngrijise el întrucâtva. Când armata a trecut în refacere în nordul Moldovei, el a fost învoit pe opt zile acasă. Atunci şi-a bătut păpuşoii toţi din leasă şi i-a ascuns în nişte lădoaie mari, în gropi săpate într-un chiler în spatele casei. A tăiat scroafa şi cei doi grăsuni, a topit slănina, iar carnea a afumat-o şi-a pus-o la păstrare. Din ea, familia lui putea avea de mâncare o vreme. Cu ocupaţia lui, deseori îl vedeai în ograda lui Boteanu. Când acesta avea de adus lemne de la pădure, ori de cărat din împrejurimi, de la locuitorii din podgorie, tescovină pentru fabricat rachiu, la cazanul care umbla din toamnă, toată iarna şi primăvara, până-n vară, el, Zaharia Vasile, era omul de treabă bună. De când au plecat în război, au fost mereu nedespărţiţi, în aceeaşi companie. În retragere, au suferit mult. S-au ajutat şi s-au îngrijit frăţeşte unul pe altul, legându-se, astfel, printr-o prietenie dusă până la sacrificiu.

În stânga lui Zaharia Vasile, dintre cei patru soldaţi din acelaşi rând cel mai tăcut şi mai închis la inimă, fricos, mohorât, urmărit veşnic de gândul că are să moară pe front şi de părere de rău că nu trăise mai mult de-o lună de la căsătorie cu tânăra şi frumoasa lui

Leonoră e Pană Sava, un chip blond, cu mustaţă roşcovană, abia mijind, contingent 1914. E cel mai tânăr din rând. Acasă la părinţi e singurul fecior. Fraţi n-are, surori n-are. Părinţii lui, mergând spre bătrâneţe, se apropie de şaizeci de ani, şi abia au aşteptat să-şi termine fiul lor armata şi l-au însurat. El e mlădiţa lor care trebuie să moştenească gospodăria, casa cu grădina, trei firte de vie şi două pogoane de pământ pentru agricultură. Acum, Pană Sava vede că trece prin apropiere de satul lor şi un dor nebun de-acasă îl scurmă în inimă. Ar vrea să fugă, să alerge de-a dreptul prin câmpii, dar ştie că-l împuşcă fără multă socoteală. Pentru gloatele celor mulţi, mici, slabi şi neînsemnaţi, războiul nu-i o glumă. E o datorie. Da „datorie fără margini" cum le-a spus de atâtea ori sublocotenentul Ciucă. Însă, să se întâmple minunea, în care el nu poate crede, să se întoarcă sănătos, teafăr la părinţi şi la Leonora lui rumenă ca un bujor, pe care o visează mereu, ar uita de vijelia războiului, ca şi cum s-ar naşte a doua oară şi n-ar mai fi nimic. Totuşi, el merge înainte, trist şi tăcut, cu privirea în pământ, albit de praf, cu fruntea îmbrobonată de sudoare şi cu cămaşa leoarcă pe el.

— Mă leat, dinainte, nu mai firii aşa picioarele, că ne mănânci sufletul cu atâta colb, mormăie glasul soldatului Bulboacă Marin, care, nepăsător, voinic, deprins cu nevoile războiului, oţelit de soare şi de vânturi, calcă senin de parcă se duce la o cumetrie, iar nu pe poziţie… E neînsurat, holtei tomnatic, de vreo treizeci şi trei de ani. În comuna lui, e muncitor de rând. Singura lui meserie învăţată de la tatăl lui e altoitul. Când avea de altoit viţă sau pomi la cineva, câştiga mai mult. Când însă nu era o astfel de treabă, degeaba nu sta, muncea la desfundat pământ cu hârleţul, plătit cu metru pătrat, sau se ducea cu ziua la tăiat, la ridicat, la vie, la săpat, la prăşit şi el totdeauna avea cu ce trăi, ba mai adunase şi ceva părăluţe la o casă de economie din târg. E un om curat la suflet, neprefăcut. Din clasele primare, Bulboacă Marin învăţase că, în afară de noi, cei din ţara noastră, mai sunt sub juguri străine, în împărăţia Austro-Ungariei în Ardeal, Banat, Crişana, Maramureş, Bucovina şi în alte părţi, mulţi români, care vorbesc întocmai ca şi noi, cei de-aici, acelaşi grai, şi care au aceeaşi credinţă şi aceleaşi obiceiuri.

Are o ură nestăpânită pentru năvălitori. Pentru că am vrut să ne luăm dreptul nostru, să ne dezrobim fraţii din Ardeal, s-au întors de-o vreme sorţii războiului şi străinii ne-au mai cotropit jumătate de ţară. Iar acum „pe lângă *nihoho* am pierdut şi pe *behehe*"… Trebuie să luptăm să nu pierdem şi Moldova toată…

Nu prea îi este frică de moarte, căci Bulboacă are convingerea că el o să scape cu bine.

Numai Androne Ioan nu ştie de ce l-a luat şi pe el la război şi e bucuros că trăieşte, mulţumit de război ca şi de pace. Dar de câte ori

nu spune el, când l-apucă dorul de femeia lui, că era mai bine acasă... Cu raniţa în spate, puşca la umăr, ţinând flancul stâng, se uită mereu înainte, să vadă dacă mai este mult până la Ionăşeşti, unde ştie că o să facă popas la amiază. I-e foame şi cu hrana rece n-are să se ţie sătul. Poate-i rost în sat de ceva haleală, pui, găini, ouă, de-o mai fi rămas vreo coteneaţă, la vreun unchiaş, necotrobăită de alţii.

Convoiul soldaţilor învăluiţi în praf a ajuns la răscrucea şoselelor, la *Hanul lui Cincu*. Coloanele în marş merg înainte pe calea pietruită din vremea lui Cuza Vodă, cale care din dreptul cantonului din faţă începe a se înclina la vale, spre priporul de coborâre din marginea satului Ionăşeşti. În stânga între salcâmi, la mai puţin de un kilometru depărtare, e staţia de cale ferată Cozmeşti. Dinspre miazăzi se auzi tot mai puternice bubuituri de tun. În dreapta răscrucii apucă o şosea către Nicoreşti. Cu picioarele în iarba prăfuită de pe muchia şanţului, locotenentul Teodorescu Nicolae îşi aşteaptă tovarăşul de drum, care se apropie de el.

— Sunt gata, Ştefănică.

— Şi eu, Nicule. Cum ai aranjat?

— Tot aşa, deseară să fim negreşit la Ionăşeşti. Cum înserează, e ordin ca trupa să treacă imediat podul peste Siret.

— Cu bine, băieţi, zise sergentul Ştefan Boteanu, despărţindu-se pentru câteva ceasuri de secţia lui, care pleacă mai departe.

— Să trăiţi, glăsuiesc oamenii din rând, trişti că nu se duc şi ei pe-acasă, obosiţi, rupţi de foame şi năduşiţi de sudoare, în amiaza de arşiţă a zilei secetoase de august.

*
* *

Cei doi drumeţi deapănă cu paşii lor şoseaua. Din când în când, ochii lor cu priviri nostalgice se pironesc în zarea din depărtarea celor şapte kilometri, unde se proiectează dorurile lor. Locotenentul Teodorescu Nicolae e învăţător la şcoala primară din târg. El e feciorul cel mai mare, dintre cei patru, ai preotului cu barbă sură de la biserica „Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena”, cu casa lângă spitalul comunal. În vârstă de vreo treizeci şi doi de ani, e un om citit şi bun pedagog. În clasă la lecţii, e însufleţit şi autoritar, conştient de misiunea lui în viaţa de toate zilele. De altfel, şi-n război e un bun militar. Pe mâna învăţătorului Teodorescu trecuseră trei din băieţii lui Boteanu şi toţi câştigaseră de timpuriu cunoştinţe solide, care întreceau cu mult puterea celor patru clase primare. Cu sergentul Boteanu e prieten intim de mai bine de zece ani. Acum merg alături, spunând fiecare câte ceva, ca să treacă timpul mai repede până acasă.

Boteanu, între cetăţenii din târgul lui, e un gospodar muncitor şi un cărturar autodidact, cu multe şi felurite cunoştinţe. Despre obârşia

lui însă circulă o poveste care se schimbă de multe ori cu înflorituri curioase, după cum e limba celui ce-o spune. Adevărul întreg şi curat e însă altfel. Mama lui adoptivă, moartă acum zece ani, era singura care ştia mai mult decât toţi aşa cum s-au petrecut lucrurile. De la dânsa aflase Boteanu apariţia lui pe pământ…

…Era într-o dimineaţă de aprilie. Zarzării, pretutindeni cu mugurii plesniţi de sevă, erau încununaţi cu ciorchini de floare albă, grei pe crengi, de parc-ar fi fost ninşi de promoroacă… Pe pajişti, pe haturi şi-n iamaş începuseră să încolţească muşchiul, iarba, florile de primăvară, brânduşele…

Plugurile desţeleneau câmpiile. Pe drumul care taie coama dealului, din târgul Nicoreşti spre satul Sârbi, şi duce-n valea Tecucelului, treceau dis-de-mânecate vacile mugind la cireadă… La răsărit, ziua se-ngâna cu noaptea… Câteva femei îmbrobodite la cap cu casunci de stambă mânau vitele din urmă… De pe o streaşină joasă, cu muşchi verzui, a unei case ţărăneşti, un scâncet de copil abia mai putea sughiţa.

Femeile de pe drum au lăsat vitele să se ducă singure la cireadă, care nu era departe. Auzind plânsul copilului, au bătut la poarta omului cu casa şi i-au spus că pe şopronul din spatele casei lui se află un copil care plânge… S-au dus cu toţii buluc în grădină, să vadă ce-i pe streaşină. Acolo găsiră într-o mânecă mare de cojoc de oaie, cu căpuşorul aproape rece în scufie, un copilaş blond, cu ochii albaştri… L-au luat repede în casă şi l-au aşezat pe-un pat. L-au tras afară din culcuşul în care era pus şi l-au desfăşat. Omul şi femeile au rămas surprinşi când l-au găsit învăluit în scutece din pânză albă de pichet. Dar şi mai mare le-a fost mirarea când la pieptul copilului au dat peste o legătură mică, înnodată, în care erau bani de aur, treizeci de galbeni, şi un bilet scris. Nu ştiau ce să creadă de întâmplarea asta. Au chemat iute vătăşelul din sat să le citească hârtia şi să-i desluşească, fiindcă bietul om al casei şi nimeni din cei de faţă nu ştiau carte. Veni vătăşelul, luă biletul în mână, se uită la copil şi citi câteva cuvinte:

— „E de patru săptămâni. Nu-i botezat. Să-l botezaţi şi să-l puneţi numele Ştefan. Vă dau aceşti bani să-l creşteţi şi să aveţi de cheltuială. Vă rog ca pe nişte buni creştini să aveţi milă de el. Am să vă mai ajut din vreme în vreme. Nu căutaţi să ştiţi al cui este şi cine l-a adus, că nu veţi afla niciodată…”

Biletul nu era iscălit.

Omul cu casa, deşi avea nouă copii, din care mulţi erau încă mărunţei şi zbenguitori, fu bucuros şi de-al zecelea, mai ales că avea şi oleacă de zestre…

Vestea s-a răspândit în tot satul.

La primărie, în târg, ştirea a fost dată de vătăşel.

Femeile, care văzuseră cele petrecute, se întoarseră, după această

întâmplare, gata de vorbă cu oricare, cu noutăţile pe limbă, spre vetrele lor. Printre ele era şi Floarea, o femeie văduvă, care se găsea femeie de ajutor la casa lui Iordache Boteanu. Cum a ajuns Floarea acasă, s-a dus de-a dreptul la cucoana Tinca şi i-a spus tot ce-a auzit şi ce-a văzut, adăugând mereu:

— Zău, coană Tincă, e un băiat toloşcan, vioi, frumos, cu ochi albaştri şi bălan ca raza soarelui! Zău, coană Tincă…

— Şi zici c-a rămas la Gherasim, să-l crească el?

— Cu toate că are o spuză de copii, el nu zice ba; azi vrea să-l declare la primărie.

În ziua aceea, toată vremea, Tinca, soţia răzeşului Iordache Boteanu, numai la băiatul acela s-a gândit şi numai despre el a gângurit cu Floarea prin casă. Patru copii avusese Tinca, două fete şi doi băieţi, şi pe toţi patru îi pierduse cu zile şi-i băgase în mormânt. Trecuseră în viaţă, ea pe patruzeci şi cinci, el de cincizeci şi opt de ani, şi se gândeau şi acum la un rost în lume pe urma căsniciei lor.

În vremea asta, zvonurile despre întâmplarea cu copilul căutau în fel şi chip o dezlegare a tainei. Câţiva locuitori din partea locului spuneau că atunci, după miezul nopţii, au auzit huruind pe drum o trăsură în ropotul copitelor de cai. Unul dintr-o parte a satului mărturisea chiar că văzuse în întuneric, într-o caleaşcă trasă de doi cai negri mergând în goană, o femeie ca o umbră, îmbrăcată în negru. Un altul spunea că, pe când se ducea de cu vreme la câmp, la arat şi urca şoseaua în dealul Mandrei, a fost ajuns din urmă de-o trăsură cu cai murgi, şi-n trăsură parcă se afla un popă. O femeie susţinea că fătul părăsit pe şopronul lui Gherasim era al fetei dascălului Stoian Cudalbu. O altă femeie auzise de la cineva că o măicuţă tânără de la un schit din Tutova născuse pruncul şi-l adusese la noi, ca să n-o bănuiască lumea şi să n-o prindă stareţa. Şi multe altele.

Cineva însă trebuia să fi trecut în noaptea aceea pe acolo, pe drumul dosnic, scobit între maluri şi străjuit pe de margini şi deasupra de ramuri mari de nuci şi de salcâmi. Trecuse într-adevăr o trăsură cu cai iuţi, negri ca pana corbului. Dar abia târziu, la câţiva ani, s-a aflat ceva despre aceea care, învăluită-n blănuri, suspinase cu lacrimi în fundul trăsurii durerea despărţirii de copilul ei.

După câteva zile, Tinca se hotărî.

Îi trebuia un copil singur şi străin pe lume, nu de-aici din împrejurimi, ci din altă parte, un băiat pe care să-l crească dânsa şi să-l înfieze când s-o face mare. Acum găsise un bun prilej, dar mai erau şi piedici în cale. Soţul ei, Iordache Boteanu, nu mai putea suferi în ultimii ani să audă scâncet de copil de ţâţă. Îi făcea rău. Îşi amintea cu cât drag, cu câte cântece şi jucării de leagăn îşi crescuse el toţi copiii, care mucezeau acum în pământ… În afară de asta, Tinca se mai gândea că Gherasim, cu toată droaia lui de ploduiri şi cu toată sărăcia

pe care n-o mai putea scoate din casă, ar fi hotărât să nu vrea să se scape de copil, mai cu seamă că acesta-i venise cu noroc şi cu o punguliţă de bani buni şi sunători.

Totuşi, ea ştiu cum să ia lucrurile.

A trimis pe Floarea, fără să mai afle altcineva decât ele, la Gherasim şi i-a spus ce vrea Tinca. Pe deasupra că-l scapă de belea, îi mai dăruia şi douăzeci de galbeni, numai să primească târgul şi să-i dea copilul. Omul se-nvoi bucuros. La un astfel de chilipir din senin nu s-aşteptase niciodată.

După o săptămână, Tinca a pus pe Floarea într-o seară, pe-nnoptate, şi a adus copilul, care fusese botezat, la o vecină, o bună prietenă de-a ei.

În casa vecinei a crescut micul Ştefan un an şi câteva luni. Începuse să meargă în picioare. Tinca îl gătise în hăinuţe noi, ca pe-o păpuşă, şi odorul ei era drăgălaş ca un pui de Făt-Frumos. În ziua de Sfânta Treime îl aduse acasă. Când Iordache Boteanu află cu de-amănuntul cum îl crescuse Tinca la cumătră din vecini, cum din acea zi înainte aveau şi ei un stâlp la bătrâneţe şi un moştenitor, se bucură nespus, luă copilul în braţe, îl sărută pe amândoi obrajii şi zise:

— Să ne trăiască, Tincă, şi să ne ţină Dumnezeu s-avem fericire de el.

Au trecut ani şi Ştefănică a fost dat să-nveţe carte la şcoala primară. Era de-o inteligenţă sclipitoare, ager şi neîntrecut la lecţii. Învăţătorul Ion Nazarie îl pusese chestorul clasei. Pe când se afla în a patra se îmbolnăvi. În aiurarea căldurilor şi-a durerilor de friguri, Ştefănică spunea pe de rost din cărţi o sumedenie de lecţii, din istorie, ştiinţe naturale, aritmetică, întocmai, fără să-i scape un cuvânt, şi numele tuturor colegilor ca-n catalog. Cei de faţă se puseră pe gânduri. Nu trecu însă mult şi copilul se însănătoşi.

După ce băiatul termină cele patru clase primare, Iordache şi Tinca Boteanu, de teamă că odrasla lor să nu se îmbolnăvească de „atac”, nu-l mai dădură la vreo şcoală mai departe, la învăţătură, cum cerea copilul. L-au oprit acasă, căci îl pierdeau din ochi de drag ce le era. Şi apoi, avea cu ce trăi Ştefănică, din puţina stare a bătrânilor. Şi pe deasupra, copilul se arăta foarte deştept şi priceput la toate.

Ani de-a rândul însă, Ştefănică se ocupă mereu cu cărţile. Învăţase pe lângă dascălul de la biserică literele chirilice şi luase acasă şi citise toate cărţile bisericeşti aflate în comună. Mai citise *Alexandria* şi multe alte cărţi cumpărate de la iarmaroace sau din librării, ca „Poezii populare” culese de Vasile Alecsandri.

Pe la optsprezece ani, băiatul ajunsese, învăţând singur, un cărturar cu multe cunoştinţe, încât prietenii lui învăţători, preoţi, târgoveţi, spuneau despre „Ştefănică al lui Iordache Boteanu că-i burduf de carte”. Într-adevăr studiase printre altele o ladă de manuale

şcolare pentru învăţământul secundar, multe din aceste cărţi neaflându-se în Tecuci, fiind cumpărate cu cheltuială mai mare din Galaţi ori Brăila. Deprinsese binişor limbile franceză, germană şi italiană, aceasta din urmă după cursul lui Sinigaglia. Ba şi greceşte începuse să rupă, tot ducându-se la Brăila, unde trăgea în gazdă la un grec din port, Chir Leventis, care avea o fată frumoasă ca o Afrodită.

Într-o zi – abia la vârsta adolescenţei – pe când şedea şi povestea cu mama lui, băiatul găsise prilejul să afle de ce un sătean la moară, nu demult, îi spusese cu răutate, ca şi atâţia alţii mai înainte, că în casa lui Boteanu el nu-i decât un străin, care mâine-poimâine va fi alungat pe drumuri… Tinca, înduioşată de chinurile lui sufleteşti, îi mărturisi ce ştiuse. Ştefănică, ascultând cu ochii umezi, înţelese. El era bastard! Mama lui, care-l născuse, era fiica unui om aspru şi neînduplecat la mânie. Înşelată de soartă în dragostea ei, în speranţele ei curate, ea trebuia să-şi ispăşească într-un fel exuberanţa cu care înlănţuise cea dintâi aprigă iubire. Cavalerul îndrăgostit se spune c-ar fi fost un dregător de la isprăvnicie… Tatăl jupâniţei, ursuz ca un căpcăun, se întâmplă ca la sfârşitul lui februarie în acea iarnă să fie plecat pentru mai multe săptămâni la Bucureşti, cu interese politice, iar în urmă şi fiică-sa se duse de-acasă şi născu într-un sat, la un han, fără s-o ştie nimeni cine este, copilul, pe care, silită de împrejurări, îl părăsi după câteva săptămâni.

Părinţii adoptivi erau cu copilul crescut în casa lor atât de blajini, atât de iubitori şi atât de buni în inimile lor, că el, ajuns mare, nu putuse să creadă că nu-s părinţii lui cu adevărat. Totuşi, era stăpânit câteodată de-o tortură profundă în sufletul lui, de-o nostalgie şi-o tristeţe fără margini, gândindu-se că nu văzuse nici măcar în vis faţa mamei lui dintâi şi nu-i auzise glasul niciodată.

Când Ştefănică împlinise douăzeci şi unu de ani, din îndemnul părinţilor săi, şi după placul său, se căsători. Lângă via lui Iordache Boteanu se afla învecinată una din viile văduvei lui Toader Poroşnicu, mort în floarea vieţii, care lăsase oarecare avere şi şapte fete. Ştefănică îndrăgi pe una din cele mijlocii şi cea mai frumoasă. După o vară de cunoaştere reciprocă şi de idilă rustică, tremurată de întâii fiori ai tinereţii pe sub nucii şi prunii de veghe de pe hotar, Natalia Poroşnicu, aproape de aceeaşi vârstă cu Ştefănică, consimţi la căsătorie.

După câţiva ani, Tinca Boteanu trecu în lumea răposaţilor. După alţi şapte ani o urmă şi bătrânul ei soţ.

De pe urma răzeşului simplu şi înţelept, care fusese Iordache Boteanu, tânărul Ştefan Boteanu moştenise câteva hectare de pământ în câmp, câteva pogoane de vie în deal, casele cu gospodăria toată.

La început, lucrurile au mers cam greu.

Stagiul militar îl răpi de la treburi şi îl costă oarecare cheltuială. Veniră ani răi de secetă, şi copiii, din doi în doi ani câte unul. Mai

grav era însă că după anul 1900, în viile distruse de filoxeră nu se mai găsea poamă de unde să se culeagă toamna vin, nici de băut pentru casă. Dar Ştefan Boteanu era muncitor, hotărât, ambiţios, dornic de o stare mai bună şi de o viaţă mai civilizată. Avea copii şi se gândea la viitorul lor. Ţinea cu orice preţ să facă din urmaşii lui oameni de valoare, de folos societăţii omeneşti şi ţării, începu atunci sârguincios, călăuzit de un rar spirit de încredere şi avânt, să-şi înalţe cu încetul schela pe care putea clădi mai apoi puntea de trecere spre realizarea dorinţelor lui. Şi mai avea norocul ca soţia lui, Natalia neobosită din zori până-n noapte, fie în casă, fie la treburile din ogradă, ori la vie în lipsa lui, să-i fie o tovarăşă gospodină, practică şi econoamă, o fiinţă înţelegătoare, care să nutrească aceleaşi năzuinţe.

Astfel puse Ştefan Boteanu la scos ciotcele butucilor uscaţi din via indigenă şi la desfundatul pământului la două rânduri de hârleţe, la adâncime de un metru. Tăie toţi pomii mari şi umbroşi care împiedicau locul, risipiţi fără noimă pe de margini, şi în cuprinsul viei vechi. În locul butucilor uscaţi mâncaţi de filoxeră, plantă viţă altoită americană, cu varietăţi din cele mai alese şi mai rodnice, aduse în lăzi mari direct din Algeria, comandate prin intermediul pepinierelor franceze de la Piteşti, atunci înfiinţate. Din cele două corpuri de vie, care mai înainte erau despărţite de un gard de curpenii şi vrejuri uscate, plini de bălării, Boteanu făcu în câţiva ani două lanuri de plantaţie modernă, care alcătuiau împreună o vie model, brăzdată la mijloc de-o alee dreaptă de pomi fructiferi, ca un bulevard în miniatură, aşternut cu covoare de muşchi şi iarbă gazon.

Când via intră în anii ei de rod, Ştefan Boteanu începu să-şi vadă ceva din realizarea speranţelor lui. Dărâmă casa veche şi ridică alta nouă. Transformă locul cu acareturi, construi hambar, coş pentru păpuşoi, ţarc pentru fâneţuri, saivan pentru oi şi porci, zaplazuri, livada. Cumpără apoi un alambic pentru fabricat rachiu.

Războiul îl prinsese tocmai când să înceapă a culege roade. Îi dădea o lovitură fatală, tocmai atunci când ar fi putut să se bucure de munca vieţii lui, dusă cu atâta îndârjire şi intensitate. Şi totuşi, el crezuse cu o naivitate de neiertat că războiul va fi mai simplu, iar nu un lanţ de mizerii, de crâncenă izbire dintre tirania forţei şi apărarea libertăţilor naţionale.

Când s-a întors acasă după luptele din Dobrogea şi de pe Neajlov şi Argeş, într-un scurt concediu, odată cu retragerea armatei în refacere spre nordul Moldovei, cuibul lui familiar era prefăcut aproape în ruină, devastat, vraişte… Recolta de vin vechi din beci, recolta nouă din cramă şi câteva balene cu rachiu fuseseră vărsate, băute, risipite de armate în trecerea lor spre poziţie…

Fiind necesară pentru cartiruire, casa lui fusese părăsită de familie. Săptămâni de-a rândul, în fiecare seară se opreau din marşuri, pentru

găzduiri în ograda lui, câte o companie ori două de soldaţi din armatele care se scurgeau, spre podul de la Cozmeşti, către front. Câteodată, ruşii, în petrecerile lor pline de veselie, cântau frumoase melodii elegiace, ori jucau vijelioase dansuri naţionale obişnuite în pustele lor dintre Nipru şi Volga.

Natalia cu copiii plecaseră de-acasă cu ce-apucaseră din lenjerie, la mama ei bătrână de peste deal, cu locuinţa mai ferită de armatele în trecere, şi numai după câteva săptămâni se-ntoarseră la vatra lor.

Dar peste toate întorsăturile neaşteptate şi neplăcute ale războiului, Ştefan Boteanu arunca un văl de optimism şi de încredere într-un viitor mai bun. Intrarea României în balanţa năzuinţelor şi a hotărârilor ei atârnase mult mai mult în tovărăşia Franţei, Rusiei şi Angliei, decât alături de Puterile Centrale, cu care avea încheiată o alianţă nefirească încă din 1883…

Acum cei doi drumeţi, sergentul Boteanu Ştefan şi locotenentul Teodorescu Nicolae, după un ceas şi mai bine de marş forţat, se apropie de casele lor. Învăţătorul Teodorescu mai are numai o sută de metri. În stânga e chiar grădina şi livada lui. Zaplazul e rupt şi pe alocuri distrus cu totul. Câţiva popuşoi prăşiţi au mătăsurile mari. Poate nu mai au mult până să dea în lapte, căci se văd că-s semănaţi de timpuriu. Drumeţii au ajuns la poartă. Teodorescu îi strânge mâna lui Boteanu, rămânând înţeleşi să se întâlnească deseară la Ionăşeşti.

Sergentul Boteanu pleacă mai departe. Până acasă la el îi mai trebuie de mers cinci minute. Apucă pe un drum la stânga, ca să treacă pe la poarta lui Zaharia Vasile. Ajuns la casa acestuia, fără împrejmuire, se duce de-a dreptul la o uşă. Femeia spală rufe într-o albie. Veta, soţia lui Vasile, cuprinsă de jale la vederea ostaşului, începe să plângă. Copii sunt la joacă. Boteanu Ştefan linişteşte femeia şi-i spune că bărbatul ei e bine, sănătos şi că acum armatele vin de la Nămoloasa şi merg la Mărăşeşti.

— Te las cu bine, sunt tare grăbit, am venit aproape în fugă şi trebuie să plec tot acuma.

— Mergi sănătos, domnule Ştefănică, şi să vă întoarceţi cu toţii cu bine, zise femeia, ştergându-şi lacrimile cu pestelca.

Soarele dogoreşte. E amiază.

Sergentul Ştefan Boteanu mai are de mers doar câteva sute de metri până la locuinţa lui. E prăfuit, obosit de drum, sleit de foame şi ceasul arată unu după-amiază.

Cu raniţa în spate şi faţa plină de sudoare sub casca de oţel albăstrui de pe cap, ostaşul vine ca prin vis, printre casele mici şi cunoscute ale locuitorilor, pe sub pomii bătrâni şi umbroşi, ce întind ici-colo, deasupra, braţe de ramuri, în lungul drumeagului prietenos de altădată…

În sufrageria de vară, cu uşa deschisă şi ferestrele cu perdelele pe jumătate lăsate, prânzul e pe sfârşite.

Un stol de porumbei albi, roşii şi cenuşii, care ciugulesc prin ogradă în faţa bucătăriei, zboară pe jos, cu aripile fâlfâind, pe streaşină magaziei din dreapta, cum intri pe poartă, de la şosea în ogradă.

Un copil pe-afară se duce în fugă, bătând din palme, spre pragul uşii strigând:

— Mamă, a venit tăticu'!

În jurul sergentului Boteanu Ştefan, soţia şi copiii lui adunaţi grămadă, prea veseli şi emoţionaţi peste măsură de această revedere neaşteptată, muţi, uluiţi, încep să râdă şi să plângă de bucurie şi fericire. Nici ochii lui Boteanu nu se pot stăpâni şi se umezesc când îi îmbrăţişează, pe fiecare, cu o vorbă sugrumată în glas, şi cu câte o întrebare ruptă din inima lui:

— Dragu' tatii, ţi-era dor de mine?…

Ostaşul e asudat, flămând, obosit. Îşi zvârle de pe cap casca de oţel pe un pat, îşi scoate raniţa din spate, îşi trage vestonul şi-l pune pe speteaza unui scaun, pe care îl duce afară la soare, să se usuce de năduşeală. Se face comod. Vrea să se spele. Toţi sunt gata să-l servească. Unul aduce ligheanul, unul cana cu apă, altul săpunul şi soţia lui Natalia, prosopul.

Îşi scoate cămaşa transpirată de pe el şi, în timp ce un copil îi toarnă în palmele făcute căuş, el se spală bine pe faţă, pe cap, pe gât pe piept, până la brâu… După cinci minute de apă şi clăbuc de săpun, se simte răcorit. Se şterge. Natalia i-a adus din casă schimburi curate, printre care o cămaşă albă, din cele bune, cu care mergea câteodată la nunţi, ori la vreo altă petrecere. Trecu într-o odaie de-alături şi se primeni.

În oale şi în cratiţe mâncarea de pe plită e caldă încă.

I se dă să mănânce. Soţia şi copiii se aşază din nou la masă, întrebându-l necontenit câte ceva.

— Mircea unde-i? observă Boteanu lipsa celui mai mare dintre copii.

— L-am trimis înainte de douăsprezece pe Mihai după el să-l cheme la masă şi văd că n-a venit până acum, răspunse Natalia.

— Dar unde-i? Ce mai face?

— Stă la vie şi mai ia seama, să nu intre cineva la furat poamă. Şi-a făcut un prepeleag în gutui, de unde se vede până-n fund, şi în împrejurimi.

În jurul lui Boteanu, cei cinci copii stau aşezaţi fiecare la locul lui, după mărimea anilor, ca-n zilele de pace. Octav e de doisprezece ani şi ar trebui să intre la toamnă în clasa întâia de liceu; Mihai e de nouă

ani şi a terminat anul trecut trei clase primare; Caliopia – singura fată a lui Boteanu – împlineşte peste două săptămâni şapte ani; Adrian e de patru ani şi aşteaptă să fie dat la grădiniţa de copii. Numai Valentin, mezinul, abia de un an, un copil bucălat, cu păr castaniu şi cu ochii mari, lucitori şi negri ca cireşele amare, stă la o parte rezervat, nedumerit de prezenţa acestui soldat care l-a sărutat pe obraji, înţepându-l cu mustăţile, şi nu pare atât de bucuros ca ceilalţi fraţi de venirea în casă a omului cu înfăţişarea străină, pe care nu-l cunoaşte, şi e prea mic ca să şi-l amintească pe tată-său de astă-iarnă.

S-aude poarta.

— Iată vine şi Mircea, zise Natalia.

Într-adevăr, băiatul cel mare, Mircea, soseşte cu câţiva struguri de văratică într-un coşuleţ rotund, pe mână, şi intră înăuntru. Se îmbrăţişează cu tatăl lui şi vorbeşte emoţionat:

— Aveam presimţiri, tăticule; de la vie a început să-mi bată inima. Am venit până acasă, neliniştit, tot aşteptând să-mi iasă cineva în cale, pe drum, şi să-mi aducă vreo veste. Trebuia parcă să se-ntâmple ceva. Şi drept să-ţi spun, mă muncea gândul că într-o zi ai să te-abaţi de pe front pe-acasă, măcar într-o fugă, să ne vezi şi să te vedem.

Mircea e un copilandru de paisprezece ani, de curând împliniţi, dezvoltat bine, de statură mijlocie şi vioi. E îmbrăcat sumar: pantaloni de doc, haină deschisă la piept, cămaşă albă şi pe cap cu o pălărie veche, cam pleoştită la margini, pe care o aruncă-ntr-un cuier. Are ochii negri, lucitori şi foarte expresivi. E încălţat cu ghete, puţin prăfuite şi cu tocuri scâlciate într-o parte, ceea ce dovedeşte că-s purtate de multă vreme, fără să mai fi fost reparate. Ţinuta lui Mircea e cu totul lipsită de vreo urmă de preocupare de sine. E la suprafaţă o neglijenţă care se caracterizează prin îngenuncherea pantalonilor încreţiţi şi largi, prin haina fără nasturi şi de curând sfâşiată la buzunarul din dreapta, prin lipsa vestei de la piept, care lasă să se vadă cămaşa deschisă, şi prin cureaua cu care este încins peste pantalonii fără bretele şi care se vede în faţă cu o cataramă mare de alamă, groasă, masivă, lucitoare ca la o chingă cu care se strânge şaua pe cai. Pare mai degrabă un hoinar, un muncitor de rând, sau un refugiat dintr-o mahala de oraş şi nu un tânăr de şcoală, promovat anul trecut în clasa a treia de liceu, preocupat de idei, de cărţi literare ori sociologice. Dar toată această înfăţişare simplă îl prinde, îi dă un aer de gospodar, îl arată ceea ce este: un sprijin al familiei, cu toate greutăţile ei. Mircea se duce la moară, la apă, ară la câmp, trage cu coasa, adună nutreţ pentru iarnă, cumpără pâine dimineaţa, aşteptând la rând cu cartela la uşa brutăriei, se duce la pădure cu noaptea-n cap, aduce lemne, le taie pentru foc, repară căruţa, zaplazurile, gardurile, face cuiburi în formă de cutiuţe pentru porumbeii lui, în podul magaziei, face jucării la copii, şi îngrijeşte de toate treburile mari şi

mărunte, pe care n-are cine să le facă acum decât el.

— Mircea, ia cana şi cheia şi du-te la cramă şi adă vin, dar să fii atent să nu te vadă cineva, îi spuse mama lui, care continuă convorbirea cu soţul ei.

Mircea şi cu Octav se duc să scoată vin. În cramă, într-o balercă de vreo treizeci decalitri mărime, mai sunt vreo zece cofe de vin, care de frica şi lăcomia fără saţ a unora fusese ascuns şi îngropat în pământ sub o cadă, răsturnată cu gura în jos. Din acest butoiaş, Natalia Boteanu mai vânduse din când în când vreo douăzeci de decalitri unor cunoscuţi, funcţionari ori refugiaţi, care veneau cu damigene ori cu sticle. Îi fusese bine plătit, fiindcă în podgorie, acum pe vară, nu se mai găseşte nicăieri un strop de băutură. Care dintre locuitori a avut putinţa să păstreze câteva butoaie, le-a vândut cu preţ de farmacie şi a făcut bani mulţi… Unii dintre „învârtiţii”, care au rămas acasă tot timpul războiului, din aceste afaceri cu vin şi rachiu au prins cheag de înavuţire pentru toată viaţa.

Mircea pune vinul pe masă şi toarnă în pahare. Ştefan Boteanu goleşte însetat cupa cu nectar rubiniu.

Copiii se scoală de la locurile lor şi încep să examineze lucrurile ostăşeşti cu care a venit acasă tăticul lor. Caliopia – în semn probabil de precoce cochetărie – se încinge peste rochiţa ei scurtă cu centironul de piele groasă, de care atârnă baioneta. Adrian îşi potriveşte cu un aer serios vestonul, pe care l-a îmbrăcat, ale cărui mâneci sunt mai lungi decât mâinile lui, şi mai cu deosebită grijă îşi aranjează pe cap casca de oţel, prea grea şi prea mare pentru căpşorul lui. Apoi ia la umăr, de după uşă, arma, care e mai lungă decât el. După care hotărât se prezintă milităreşte în poziţie de drepţi, cu mâna dreaptă salutând şi privind drept în faţă.

— Trăiţi, domnule general, sunt gata de război!

— Bravo, băiatule, văd că eşti gata, numai că tu eşti cam mititel, răspunse sergentul Boteanu zâmbind.

Mircea ia casca de pe capul lui Adrian şi o încearcă şi el.

— Ce-ai spune, tată, să-mi dea şi mie ţara o astfel de cască de oţel şi să merg şi eu să lupt pe câmpul de bătălie, zise el aprins de năzuinţele lui obsedante.

— Lasă fleacurile, tată. Nu sunt eu care lupt pentru voi şi pentru ţară? Ce mai vrei în situaţia noastră? Parcă tu altă cale nu mai găseşti, ca să-ţi pui meritele tale şi inteligenţa ta în serviciile ţării?!

— Vreau să-mi fac şi eu datoria, cât de neînsemnată, cu acest prilej…

— Lasă, c-ai să ai destule! Şi mai întâi trebuie să te formezi, să ai un rost de matură chibzuinţă, ca să fii într-adevăr de folos scopului propus. Pe tine de-acum te aşteaptă viaţa. Învăţătura.

Să stăruie în discuţie mai mult, Mircea nu vrea. Ţine prea mult la

tăticul, bun şi drept, şi n-ar vrea să-l supere… Are în mână casca de oţel, la care observă ceva:

— Dar aici ce-a păţit? întreabă Mircea, arătând la toţi cei de faţă chipiul de metal albastru, cu urma unei lovituri adânci, în smalţul siniliu plesnit.

— E de la Nămoloasa. O schijă dintr-un obuz, care ne dărâmase malul tranşeului din spate, m-a încercat la cap, fără să păţesc ceva. Ce-aţi încremenit şi-aţi holbat ochii? De-atâta nu-i nimic, dragii tatii! Asta-i floare la ureche, faţă de cele ce se întâmplă *acolo!* Cum şedeam la posturile noastre, sub clocoteala de foc, ca-n iad, a bombardamentului care ne asurzise vreo câteva zile şi nopţi de-a rândul, înecaţi de fum şi de gaze, ne pomenim c-o explozie puternică lângă noi, la cinci metri, deasupra noastră, departe de mal. Tranşeul se surpă şi la stânga mea Zaharia Vasile fu prins dedesubt. L-am scos pe bietul om, pe nerăsuflate, cu ghearele, din ţărnă. El nu păţise nimic. Eu m-am ales cu ghiontitura asta.

Apoi, cuprins de amintiri, care parcă îi împovărează sufletul, dispus încă de vreo câteva păhăruţe de vin băute şi copleşit de tristeţea atâtor întâmplări prin care trecuse de la Crăciun, de când nu se mai văzuseră, începu să istorisească amănunte şi crâmpeie de fapte rezumate pe scurt, din calvarul vieţii din refacere. Acasă nu scrisese aproape nimic din aceste amănunte trăite. Mai toate scrisorile cuprindeau termeni generali şi obişnuiţi: „sunt bine, sănătos”, sau „o duc bine şi fiţi liniştiţi de grija mea”, ori „stau bine, mănânc bine şi dorm bine” etc., ca să nu mai tulbure zilele celor din familia lui. Acum, însă, se dezvăluie lucrurile aşa cum au fost îndurate, în cruda lor realitate. Lunile de iarnă se năpustiră disperate peste mulţimea populaţiei înghesuite cu armate române şi ruse şi cu refugiaţi.

Pretutindeni, mai ales în gloatele celor de jos, lipsă de cantonament, lipsă de hrană, lipsă de lemne, ger cumplit şi viscole nemiloase şi pe deasupra se încuibaseră şi diferite boli, care făceau ravagii. Mai cu seamă tifosul exantematic era cel mai ucigător şi cel mai hidos flagel. Boteanu, ca atâţia alţii, a îndurat cum a putut lipsurile şi nevoile, cu banii pe care-i avea la el, deşi deseori nu găseai ce să cumperi din cele ce-ţi trebuiau şi a întâmpinat bolile istovitoare cu precauţiuni severe de igienă. Totuşi, când se credea pe deplin scăpat, din ultimele zile ale lui februarie 1917, îngrijind împreună cu sanitarii de serviciu pe cei bolnavi de la trupă, a fost atins şi el de morb şi doborât la pat. Nu ştia dacă se mai scoală! Însă după trei zile de zvârcoliri şi aiureli în ghearele morţii, sub colţii rânjiţi ai tifosului exantematic, a scăpat cu viaţă prin îngrijirile devotate ale camarazilor lui şi ale medicului curant.

În primăvară a început instruirea trupelor după metode noi, ele fiind dotate şi cu armament nou. Pe lângă ofiţerii români se găseau

acum şi un număr de ofiţeri francezi, veniţi cu experienţa campaniei de trei ani de pe frontul de vest franco-german. Soldaţii noştri au învăţat în câteva luni o nouă şcoală de război. Trimişi ai aliaţilor au venit la noi să se convingă de capacitatea armatei noastre, de ce forţe dispunem. Primul ministru, înconjurat de Albert Thomas, ministrul muniţiilor din Franţa, de membrii guvernului român şi de comandanţii militari superiori, printre care se afla şi generalul Berthelot, comandantul misiunii militare franceze în România, supranumit „Taica Bertălău", cum îi ziceau soldaţii, au asistat cu toţii la Gurguiata, lângă Hârlău, la desfăşurarea manevrelor de război ale Diviziei a XIII-a organizată şi renăscută pentru marea ofensivă a drepturilor naţionale. La Hârlău, unde această divizie a fost cantonată, Regimentul 64 infanterie din Tecuci, cu efectivul soldaţilor redus, după atâtea lupte, a trebuit să fie contopit cu un altul cu aceeaşi soartă, cu 50 Putna de la Focşani, formând astfel o unitate nouă, Regimentul 50/64 infanterie. Exerciţiile de luptă ale Diviziei a XIII-a, utilizând în concordanţă aviaţia şi artileria, s-au încheiat cu defilarea trupelor. Era primăvară, şi soare, şi parcă plutea în aerul pur speranţa în victoria zilelor care vor veni.

*

*   *

Vreme de aproape două ceasuri şi mai bine, Ştefan Boteanu şi Mircea continuară să-şi povestească. Natalia, afară la bucătărie, frige câţiva pui, tăiaţi şi jumuliţi în grabă, pentru Ştefan, a cărui plecare se apropie. Mirosul fripturii se răspândeşte în atmosfera de zăpuşeală a zilei, prin împrejurimile curţii.

Boteanu iese cu Mircea pe-afară să vadă cum şi în ce stare se mai găsesc lucrurile şi roadele muncii de-o viaţă.

În casă, în cele două camere din dreapta antreului stau, într-una, doi ofiţeri sosiţi numai de o săptămână în cvartir, şi în cealaltă nişte refugiaţi din Mărăşeşti, o bătrână văduvă cu o fată şi un băiat – copiii ei – băiatul fiind cam de o vârstă cu Mircea. Restul camerelor sunt locuite de familia lui Boteanu. Natalia cu cei şase copii. Geamurile de la ferestre sunt lipite cu benzi de hârtie în diagonală, să nu se spargă sub presiunea bubuiturilor de tun. În faţa casei, cu ograda mare şi spaţioasă, cu pomi pe de margini: aguzi, nuci şi salcâmi, în fund se înşiruie paralel un corp de magazii, cu mai multe despărţituri între ele. În prelungirea acestor magazii, cu streaşină lată şi cu deschizături mari în locul uşilor ce lipsesc între pereţii de scânduri dinspre ogradă, sunt adăpostite în flanc, ca-ntr-un garaj de cazarmă, şase automobile reflectoare, care, în fiecare zi, în amurg pleacă pe front, pe linia dintre Cozmeşti-Mărăşeşti, unde rămân toată noaptea şi numai dimineaţa se întorc la locul lor. Cei doi ofiţeri şi soldaţii de serviciu se odihnesc mai

mult ziua. Mai la o parte, în grajduri, în locul cailor negri rechiziţionaţi odată cu mobilizarea şi în locul celor doi boi vânduţi încă dinainte, din prevedere, s-au aciuat două familii de refugiaţi olteni, sărmani târâţi aici de-o bleavură de cal, părăsit de soldaţii de la coloanele în retragere, şi adunat de ei de pe noroiul şoselelor desfundate, ca să-i aducă pe aceste meleaguri, cu calabalâcul vechi şi zdrenţăros, îngrămădit într-o cotigă cu două roate pâlniete. Aceşti oameni trişti, palizi, cu foamea tipărită în faţă, plecaţi din toamna anului trecut de la casele lor, pe drumul lung al pribegiei, istoviţi de orice puteri, au iernat într-un sat, Doaga, nu departe de frontul stabilizat, pe malul Putnei. Acum în vară, au fost goniţi şi de-acolo de obuzele germanilor. Oropsiţi ai soartei, veneau pe drum sub soarele de arşiţă al lui Cuptor, acum trei săptămâni, în fruntea unui întreg convoi de refugiaţi din satele strivite de bombardament. Natalia Boteanu, atrasă de zgomotul provocat de vecini, cu ţipete şi văicăreli, ieşise cu copiii după ea, la poarta, să vadă ce se întâmplase. Era un tablou de-o zdrobitoare tragedie! Bătrâni, copii, femei gemând, scâncind, plângând, unii pe jos, alţii peste boarfe în căruţe, trase de vaci puse la jug, ori de mârţoage cu scheletul coastelor ieşite în afară, toţi împinşi fără ţintă, fără scop, de frica morţii, ca-ntr-un vis urât, din care nu se mai trezesc, oricât se zbuciumă, pe căi necunoscute, cu câini, cu pisici, cu câte un purcel după ei, lighioane dragi, de lângă vetrele şi culcuşurile lor lăsate în urmă… La vederea acestei lumi de bejenie, pe mamă şi pe copii îi podidiră plânsul. Natalia, cu braţele amândouă, a deschis porţile şi primele două grupuri au fost chemate să găzduiască în curtea ei, căci găseau loc îndeajuns unde să se odihnească. Duc viaţa greu, cu chinuri şi cu lipsuri de azi pe mâine. De lucru găsesc puţin. Sunt mulţi: vreo unsprezece copii între nouă şi optsprezece ani, cu doi unchiaşi şi o babă, aproape neputincioşi, şi le trebuie multe pentru trai.

În velniţă, în odăile în care e aşezat cazanul de fabricat rachiu, se află un grup de soldaţi de la aprovizionare, al unor trupe de vânători, care au trecut în fugă Siretul şi luptă de o săptămână pe poziţii, stăvilind pe germani între Străjescu şi Bizigheşti.

În spatele velniţei, şoproanele unde se adăposteau porcii şi oile iarna au fost dărâmate, distruse, luate de soldaţi, ca şi de vecini, şi puse pe foc. Zaplazurile din împrejurul ţarcului de fâneţuri pentru vite sunt la fel – nimicite, distruse.

Din hambarul şi din coşarul de popuşoi n-au mai rămas decât acoperişurile de şindrilă, sprijinite pe stâlpi scheletici, printre care trece ploaia şi vântul…

Grădina cu livadă a fost înconjurată de Mircea cu un zaplaz improvizat din scânduri vechi. E semănată şi, cu toată seceta din vara asta, se bucură de oarecare verdeaţă, cu table de zarzavaturi, cu alei

de pomuşoară şi agrişe, şi cu tufe de gulii şi căpşune pe lângă margini.

În staulul vacii care a fost vândută, iapa, cumpărată încă înainte de mobilizare pentru treburile casei, ronţăie o pală de luţernă verde şi se apără cu coada de muşte, care pătrund şi la umbră. O cheamă Luţa şi e o iapă murgă, de mărimea cailor de munte. N-are nărav şi trage bine la căruţă. Mircea o îngrijeşte cu toată stăruinţa ce se cere pentru buna întreţinere a unui animal iubit, ca pe un prieten de toate zilele. Când fusese cumpărată, era mai slabă. Acum e grasă, cu părul mai lucios şi mai închis la culcare. Când scapă din grajd, nu stă să se apropie nimeni de ea. Zburdă, fuge pe drumuri prin vii şi prin lanurile semănate ale locuitorilor. Numai la Mircea stă s-o prindă, căci numai pe el îl ştie că-i pune la bot traista grea de ovăz. Cât despre călărit, Mircea, Octav şi Mihail aleargă pe spatele ei fără şa, toţi trei deodată, în câte o goană de galop nebun, de parcă nu mai văd nimic înaintea ochilor, ca la o cursă.

În crama mare de zid, cu interiorul adâncit în pământ, stau goale, pustii, schilodite şi unele tăiate cu topoarele, ori împuşcate în funduri şi în doage, vase, boloboace, căzi, zăcători, teascul, morişca, un lin vechi de la răposatul Iordache Boteanu, ciubere, dorungi, pompe de stropit de aramă, teascuri cu cercuri de fier şi de balot, neîntrebuinţate, în sfârşit, întreg mobilierul viei. Mai la o parte se află trăsura mare cu poclit de piele, tapiţată cu postav fin bleumarin, acum prăfuită şi acoperită cu o rogojină. Aşteaptă poate vremuri mai bune să alerge iar la plimbare după o pereche de cai negri. Alături, jos, pe două lemne, puse sub osii drept căpătâi, docarul e demontat.

Beciul, care a fost plin de butoaie, mai păstrează încă pe lutul pereţilor urmele sleite din balta vinului vărsat, în care s-au înecat astă-iarnă doi soldaţi cheflii. După colindarea asta, sergentul Boteanu şi cu Mircea se întorc în sufragerie.

Gospodăria lui e prea mult dărăpănată. Dar Boteanu e un spirit plin de nădejdi. Dacă scapă din război, totul, într-un an, cel mult doi, e complet refăcut, înflorit. Are pe ce se bizui. Via şi puterea lui de muncă.

La bucătărie, pregătirile Nataliei sunt terminate. I-a pus cinci pui fripţi, douăzeci de ouă fierte, o bucată de caş proaspăt, nişte prăjituri, trei sticle cu vin înfundate şi două sticle cu lichior vişinat. I-ar fi dat mai mult vin, să mai guste şi comandanţii şi prietenii din regimentul lui, dar l-ar fi încărcat prea mult. Şi acest pachet cu alimente e destul de greu, mai ales când ea se gândeşte că el mai are de dus în spate şi raniţa. Totuşi, când e vorba de mâncare la drum într-o aşa călătorie, niciodată un astfel de pachet nu-i greu.

Soarele se lasă către seară. Bubuiturile tunurilor s-au înteţit după-amiază şi s-aud bine, din ce în ce mai dese şi mai puternice. Pe poziţii trebuie să fie fierbere mare. Timpul de plecare a sosit. Până la

Ionăşeşti, unde o să-şi întâlnească trupa, va merge cu căruţa cu iapa, întovărăşit de Mircea. Cu căruţa, cei câţiva kilometri îi face numai într-o jumătate de oră. Aşadar, Boteanu mai are un pic de timp să se abată şi pe la vie, care îi este în cale, să vadă ce mai este pe acolo. Îi e dor să calce printre butucii cu lăstari verzi, pe haturile aşternute cu iarbă de muşchi, şi pe răzoarele de la margini, cu flori de romaniţă şi de pojarniţă.

Se încinge peste veston cu centironul, în semn că-i gata de plecare. Mircea şi Octav înhamă cu repeziciune iapa la căruţă. Natalia, cu ochii umezi, îi pune raniţa, puşca, pachetul cu alimente şi sticlele înfăşurate în hârtie între scoarţele de scânduri, pe cositura de mohor zvârlit, ca să fie moale pe pomostina căruţei. Ar merge şi ea până-n deal la vie, care nu-i decât la o depărtare de-abia trei sute de metri de casă, să-şi petreacă soţul, dar n-are pe cine lăsa în urmă, ca să ia seama la lucrurile din curte, care, dacă nu-s păzite, dispar imediat fără urmă. Astfel că Natalia şi mezinul Valentin sunt nevoiţi să rămână acasă.

În căruţă s-au suit toţi ceilalţi cinci copii, care vor merge alături de tăticul lor până la vie.

Sergentul Boteanu îşi îmbrăţişează soţia voios în aparenţă, cu aerul lui de bărbat optimist, hazliu, cu vorbe de încurajare şi cu îndemnuri de puţină răbdare.

— Nu duce grijă, dragă! La Mărăşeşti li se-nfundă nemţilor. Ai să vezi. Le tragem o trânteală de-are să le meargă fulgii… Le trece pofta de Iaşi. La Mărăşeşti i-apune soarele gloriei lui Mackensen…

Natalia îşi şterge ochii şi întreabă încă o dată, ca de atâtea ori mai înainte, cu gândurile ei neliniştite:

— Dacă într-o seară, ferească Dumnezeu, nemţii sparg frontul şi vin peste noi, ce facem?

— Femeia-i tot femeie! V-am spus, dacă se-ntâmplă una ca asta, rămâneţi aici, pe loc. Şi dacă vin cu alai de luptă şi obuze, băgaţi-vă în beci, cu sape şi lopeţi la voi. Eu însă, tu vezi, plec acum pe un front la câţiva kilometri de casa noastră, şi lupt cu convingerea că duşmanii nu mai au şanse să treacă Siretul în Moldova. Vom vedea…

Sergentul Boteanu se urcă-n căruţă lângă Mircea, pe scândura pusă de-a curmezişul celor două scoarţe.

Refugiaţii olteni, care au aflat de la copii de venirea tăticului, „domnul Ştefănică", ies cu toţii în ogradă şi-l privesc din urmă cum pleacă pe poartă la drum. Un uncheş gângăveşte celuilalt:

— Deie Dumnezeu să se-ntoarcă sănătos, că-i tânăr şi are copii, bietul om!

Baba scânceşte cu sughiţuri şi oftaturi:

— Oleu, muică, Trică al meu unde-a mai fi?…

Natalia, cu lacrimi în ochi, închide porţile.

Sergentul Boteanu cu căruţa şi copiii au cotit în răspântia de la

douăzeci de paşi, drumul la deal...

Iată-i la vie după două minute. Ajunşi la locul viran din interiorul viei, se dau jos în poiana înverzită, înconjurată cu pruni şi gutui, printre care se află şi gutuiul bătrân, cu o mulţime de tulpini, crescut dintr-o singură rădăcină şi împletite unele între altele, ca nişte balauri, cu o coroană bogată şi umbroasă, în ramurile căreia Mircea şi-a făcut prepeleagul, de unde păzeşte şi unde citeşte cărţi şi ziare toată ziua.

Din ham, cu căpiţala luată de la gură, Luţa paşte fire de iarbă şi troscot, păzită de Mihail, să nu intre cu căruţa printre butuci.

Via pare o pârloagă. Nesiguranţa zilei de mâine a făcut-o pe Natalia să nu mai cheltuiască bani cu muncile ce trebuiau făcute.

În primăvară, a fost tăiată de Mircea şi de Octav cu câţiva lucrători refugiaţi, cunoscători în ale viei. Au ridicat coardele pe abia la doi-trei haragi la butuc, din cele câteva glugi care mai scăpaseră nefurate, din iarnă. Apoi, Natalia a dat-o cu pogonul la săpat şi după aceasta a lăsat-o aşa. Acum buruienile, mohorul, pelinii, pălămida, ştiriţa şi toate bălăriile, crescute din belşug din pământul negru şi gras, o înăbuşesc.

Sergentul Boteanu şi cu ceilalţi feciori după el s-au dus pe hatul străjuit de pruni şi vişini din marginea din stânga, către fundul viei.

După vreo jumătate de ceas se întorc pe aleea de la mijloc. Rod ceva via are, cu toate că-i nemuncită, nestropită, neprăşită şi nelegată şi stufoasă ca o hălăciugă sălbatică... În vara aceasta, coacerea strugurilor se arată mai timpurie, cu zece-cincisprezece zile decât în ceilalţi ani. S-a început a se pârgui de-a rândul. Boteanu cu copiii intră în vie la butucii tămâioşi de poamă văratică şi găsesc struguri care sunt copţi de-a binelea. Au mâncat cât au poftit cu toţii. Boteanu rupe câţiva ciorchini, ca să aibă de sete la el pe drum în seara asta, căci nu ştie unde vor poposi trupele după trecerea Siretului. Se întorc cu toţii grăbiţi la căruţă, în ograda viei.

Ostaşul îşi sărută feciorii şi pe copila lui Caliopia şi se urcă în căruţă, alături de Mircea, plecând să nu întârzie, căci soarele e aproape să apună peste munţii Vrancei...

Copiii rămaşi în urmă, gânditori, închid poarta de la vie şi o pornesc către casă...

Peste dealul ondulat domol, gârbovit parcă sub zeghea podgoriilor bătrâne, se strecoară dosnic, nebănuit şi cu cotituri printre garduri şi curpeni vechi şi ulmi adumbritori, drumeagul ce duce spre Ionăşeşti, cu ţărnă groasă frământată de copite de cai şi de roţi de chesoane şi căruţe, care trec şi ziua şi noaptea, încolo şi încoace, ducând provizii şi muniţii...

Sergentul Ştefan Boteanu şi cu fiul vorbesc. Mircea îi spune cum a pornit să ajungă pe front la Nămoloasa, ce-a păţit pe drum şi cum a fost întors de la Barcea. Mircea îşi susţine, cu convingere de om matur şi independent, intenţiile lui mari pe care le crede frumoase şi care

clocotesc în sufletul lui tânăr. Îi aminteşte tatălui lui, după cum văzuse nu demult publicat într-o gazetă, că la Galaţi, cum tot aşa, un tânăr puţin mai mare de vârsta lui, George Fernic, elev de liceu, se înscrisese voluntar în aviaţia română şi că zbura cu alţi ofiţeri în recunoaştere peste poziţiile duşmane din Dobrogea, Tulcea şi la Macin. Acest voluntar Fernic pare un copil minune, cu creierul lui precoce, cu ştiinţa lui mecanică şi cu îndrăzneala lui.

Ostaşul-tată găseşte părerile fiului său perfect întemeiate. Numai că deocamdată nu e cazul să le poată aproba.

— Tu să mai creşti puţin, dragul tatii, să-ţi mai vie încă minte şi să capeţi mai multă învăţătură, să cunoşti mai bine problemele vieţii, conchise Boteanu cu glasul formal, fără convingere, dar definitiv…

În inima lui însă tatăl e gata să-şi îmbrăţişeze fiul, să-l strângă la piept cu ardoare, să-l sărute de bucurie, cu înţelegere deplină, şi să-i spună că toate îndemnurile lui sunt nobile, şi că sacrificiul total de care se dovedeşte capabil e o jertfă fără preţ, a unui ideal mare. În aceste clipe, mai mult ca oricând, ţara simte absolută nevoie de asemenea elanuri. Copilul lui cu ochii plini de năzuinţe, abia deschişi în pragul adolescenţei, îi este mai presus de-un fiu trupesc, îi este copilul lui spiritual în întregime, tot sufletul lui sădit şi înmugurit…

Căruţa coboară la vale în trapul iepei, ca să se urce apoi pe dealul de pe malul stâng al Siretului, la Ionăşeşti.

Mircea tace. Şi Boteanu tace, dar în sine, în acest apus de soare, cu bubuituri de tunuri, cu adieri de boare şi cu purpură de sânge pe streaşină cerului în zări, peste munţi, îşi deapănă fără voie amintiri. Gândurile îl plimbă cu doi ani în urmă.

…În dimineaţa unei zile de mai, pe când Ştefan Boteanu se afla în piaţa târgului, ziarele aduceau o ştire importantă, care rezolva o problemă încordată şi foarte aprins discutată până atunci în Europa, în diplomaţia statelor beligerante şi a celor în perspectivă de a intra în acţiune.

Cu doi ani în urmă, la 23 mai 1915, Italia declarase război Austro-Ungariei, deci Puterilor Centrale. Ridicase armele alături de Franţa şi Anglia. În curând vom fi şi noi alături de Franţa şi Italia, gândea atunci.

În aer pluteau miresme de flori de tei. Era după ploaie şi pământul respira încă sub razele soarelui, aburii se ridicau din lutul umed al pieţii nepavate, de pe acoperişurile caselor înşiruite în lungul văii, în lungul uliţei, de pe copacii cu ramuri înverzite şi de pe turlele mănăstirii cu crucile strâmbe în creştet, aburi calzi ca un prinos de doruri către infinitul transparent…

Civilul, pe atunci, Ştefan Boteanu, cu mustaţa lui castanie, aproape neagră, groasă, fasonată cu două vârfuri arcuite în părţi, îmbrăcat într-un costum bleumarin, ca de sărbătoare, cu guler şi cămaşă albă, se

întâlni cu primarul şi cu alţi prieteni şi-şi împărtăşiră impresiile…

Pe la ceasurile unsprezece se adunară mai mulţi într-un restaurant, la un aperitiv. Sufletele însă se încălziră şi aperitivul se prelungi cu gustări, discuţii, mâncăruri şi vinuri vechi: *Cracană, Bordeaux, Ottonel*, până seara. Atunci Boteanu a trimis un băiat din prăvălie după muzica fanfară, cu ordin să vină în galop. Banda ţiganilor, care nu era departe, sosi fără întârziere la dorinţa lui, căci îl ştiau că din când în când mai făcea câte un chef.

— Ştiţi voi de ce v-am chemat, mă artiştilor?! îi întâmpină Boteanu, ieşind în stradă, vesel, bine dispus.

— Să vă facem o cântare, boierule, răspunde un muzicant.

— Mă, ieri a intrat Italia în război, azi ea mobilizează şi în curând vom merge şi noi alături de Franţa şi Italia. Să ştiţi, mă artiştilor, c-avem şi noi o ţară şi-un ideal, aţi înţeles?

— Înţeles, răspunseră într-un glas, cu gurile căscate, ţiganii din bandă, dar nu prea bucuroşi că a intrat Italia în război.

— Trăiască Franţa! Ura! izbucni Boteanu.

— Uraa!… răspunse mulţimea care începuse a se aduna în faţa restaurantului.

— Trăiască Anglia!

— Uraaaa!…

— Trăiască Italia!

— Uraaaa!…

— Trăiască Rusia!

— Urtaa… Uraaaa…

— Trăiască România!

— Uraaa!… Uraaa!… Uraaa!…

Muzica a început să cânte *Deşteaptă-te, române*.

Lumea, cât ai bâte din palme, umplu piaţa. În amurgul serii cu broderii de aur, gloatele amestecate din muncitori, comercianţi, podgoreni, femei şi copii păreau mute, înfiorate, nelămurite în fiinţa lor de vorbele celor care se adresau mulţimii, urcaţi pe treptele de piatră de la Monumentul Eroilor căzuţi pentru Independenţă la 1877. Vorbi Boteanu, cu vocea lui de coarde de violoncel, însufleţit, armonios, pasionat, scurt şi energic, însoţit de gesturi, cu cravata fâlfâind în vânt. Urmară apoi învăţătorul Nicolae Teodorescu, hotărât şi emoţionat, bătrânul învăţător pensionar Ion Nazarie, cu care învăţase Ştefan Boteanu la şcoala primară din târg, primarul comunei şi, la sfârşit, un veteran din războiul de la 1877, cu părul de amurg glorios şi cu inima încă tânără.

Glasurile lor răsunară cu bărbăţie în boarea înserării despre românii subjugaţi din Ardeal, despre drepturile noastre naţionale.

Apoi cu muzica fanfară cântând înainte, Ştefan Boteanu şi ceilalţi, cu gloatele mulţimii după ei, porniră să manifesteze pe uliţa târgului…

Deodată, muzica intonă un marş mai nou: *Ardealul, Ardealul la luptă ne cheamă*, pe care câţiva tineri, împreună cu unii oameni din mulţime, în frunte cu Boteanu, începură să-l cânte şi cu cuvinte:

Să trecem, divizii române, Carpaţii,
La arme, cu frunze şi flori,
Ne-aşteaptă, izbânda, ne-aşteaptă şi fraţii
Cu sufletul la trecători…

Ardealul, Ardealul la luptă ne cheamă,
Nădejdea e numai în noi,
Sărută-ţi copiii şi trista ta mamă
Şi-apoi să pornim la război…

Ajunşi la capătul uliţei, se întoarseră cântând alte cântece, printre care şi *Marseillaise*, însoţiţi de urale nesfârşite. Apoi, în piaţă, în ritmul muzicii, jucară de-a valma tineri şi bătrâni Hora Unirii. Câţiva aprinseră şi azvârliră în aer şi-n umbrele nopţii, deasupra târgului istoric, jocuri de artificii multicolore…

Intrase Italia în război alături de Franţa…

*
* *

Căruţa cu sergentul Boteanu Ştefan şi cu Mircea a ajuns în şoseaua care leagă satele de-a lungul, de la miazănoapte la miazăzi, pe malul înalt al Siretului. De aici, de pe malul stâng, se văd în dreapta, până-n munţii Vrancei, câmpiile unde se dau bătăliile… În depărtare, jos în văi, dincolo de brâiele apelor arămii ale Siretului, care curg în râu şerpuitoare, se întinde dinspre răsărit la apus linia frontului, pornind de la Siret din dreptul satului Furceni, prin Tişiţa, spre Panciu…

Satele de pe malul stâng al râului şi satele din împrejurimi sunt evacuate. Furcenii, Băltăreţu, Cozmeştii-din-Vale, Cozmeştii-din-Deal, Ionăşeşti fumegă de câteva zile sub teroarea obuzelor germane. Singur, la zece kilometri în urmă depărtare de front, neevacuat, e târgul Nicoreşti, deasupra căruia se înalţă de dimineaţă până seara un balon captiv, în formă de rărunchi uriaş, ţinut legat cu odgoane în înălţime, sus, pentru observarea mişcărilor pe poziţii…

În trapul copitelor iepei şi în huruitul roţilor, căruţa aleargă pe şoseaua satului Ionăşeşti, care de ieri şi alaltăieri e părăsit şi de cei din urmă locuitori. Prin grădini şi pe sub pomi, artileria română şi rusă a început să atace cu tunurile liniile duşmane. Biserica e cu turnul dărâmat de obuze. La intrare, lângă uşa bisericii, în ogradă stau întinşi la pământ trei soldaţi morţi, aduşi ca pe targă pe mantăile lor. Unul e fără picioare, cu vestonul rupt de la mijloc şi intestinele afară, ceilalţi doi au feţele desfigurate, rupte de schije, capetele umflate şi pline de

sânge închegat şi înnegrit, ucişi, desigur, azi după-amiază. Mai la o parte, doi camarazi le sapă groapa comună. De altfel, azi după-amiază, forfoteala bombardamentului s-a revărsat atât pe poziţii, cât şi în spatele frontului cu o cadenţă nebună. Probabil că în noaptea asta sau mâine, duşmanii pregătesc atacuri şi dezlănţuiri de uragan, cu suprema sforţare a ambiţiilor lor.

Sergentul Boteanu cere lămuriri unui soldat întâlnit în cale, la poarta unei case. Află că regimentul lui a primit acum pe seară ordin să treacă Siretul imediat şi a plecat numai de-o jumătate de oră.

Mircea dă bici iepei care fuge în galop pe uliţa satului.

În urma lor, la trei sute de metri după ei, cu un ţipăt scurt, şuierat în văzduh, cade un obuz asurzitor pe acoperişul unei case. Explozia aruncă în aer un val de fum cenuşiu, – cu ţăndări de şindrilă şi scânduri peste zaplaz în şosea. Un alt obuz, cam de acelaşi calibru şi cu aceleaşi vuiete, cade la o distanţă de câteva sute de metri pe şosea, în viile de pe malul Siretului, cam pe unde se află instalate prin apropiere bateriile ruseşti.

Căruţa cu Boteanu şi fiul său Mircea continuă să meargă în galop pe uliţa satului, coborând, cotind spre dreapta, după cum coteşte uliţa, ieşind din satul Ionăşeşti, spre câmpia din vale, cu larga perspectivă a amfiteatrului care se deschide în zare până sub munţii Vrancei. Din aceste proiectile repetate, sergentul Boteanu a înţeles uşor că satul se află de acum sub focul artileriei duşmane.

După câteva minute, în vale, la fântânile cu ciuturi grele, de lângă zăvoi, sergentul Boteanu îşi ajunge trupa. Opreşte căruţa, sare jos, şi-şi ia-n spate raniţa, cu arma şi merindele de acasă.

— Te las cu bine, Mircea, şi s-asculţi de mamă-ta, zice Boteanu grăbit, despărţindu-se de fiul său, fără să-l sărute ori să-l mai îmbrăţişeze… Se vede că frontul e prea aproape şi părinţii nu mai au timp nici să-şi îmbrăţişeze copiii…

Sergentul Boteanu trece în rând la secţia lui.

Coloanele de soldaţi în marş se pierd după tufele răchitelor spre podul de lemn, de pe braţul cel mic al Siretului şi de acolo spre podul cel mare.

După ce nu se mai văd, Mircea, cu sufletul sângerând de chinuri neînţelese, gol, pustiu, bătrân în viaţă, deşi abia copilandru, împovărat de gânduri şi podidit de lacrimi, întoarce căruţa şi singur, în amurgul de bejenie cu huruit de chesoane şi cu bubuit de tunuri, urcă la pas dealul, în drum înapoi spre casă…

Iapa – biata Luţă, asudată – urcă dealul la pas odată cu înserarea care se lasă peste sat…

Mircea Boteanu, nemaiputându-se stăpâni, plânge singur în căruţă…

IV. PE FRONTUL MĂRĂŞEŞTI…

De câteva zile clocoteşte-ntr-una zbuciumul luptelor care se desfăşoară pe un front larg, întins spre vest din dreptul satului Furceni, de pe malul stâng al Siretului şi până-n apropiere de Panciu şi mai departe.

După succesul ofensivei generalului Averescu, în ţinutul Vrancei, cu Armata a doua, germanii, fiind nevoiţi să facă deplasări urgente de trupe în zona ameninţată de întorsătura neaşteptată a spargerii frontului de către români, au renunţat la ofensiva lor de la Nămoloasa, proiectată şi pregătită pe teren încă din primăvară. Tot astfel şi românii au renunţat definitiv la ofensiva Armatei întâia din acel loc, începută cu acea formidabilă şi memorabilă acţiune de artilerie.

La această situaţie se mai adaugă faptul că, în urma căderii oraşului Tarnopol, tot frontul de pe Carpaţi cu nordul Moldovei trece printr-o primejdie grea. Sunt semne demne de luat în seamă că comandamentul german se pregăteşte să pună în concordanţă diferitele mişcări operative ofensive… După mărturii de la prizonieri nemţi şi după observările aeriene din nacela balonului nostru captiv, ancorat la Pădureni, în spatele liniilor germane, se fac masive deplasări de trupe între Siret şi Vrancea…

Fără a pierde vremea, germanii, încurajaţi de succesul armatelor austriece de pe frontul din Galiţia, au trecut la o hotărâtă şi foarte puternică acţiune ofensivă chiar în sectoarele trupelor aliate. Căci strămutarea trupelor române din Armata întâia de pe frontul de câteva zeci de kilometri, de la Nămoloasa, din regiunea sudică şi de pe malul stâng al Siretului, nu se putuse îndeplini deodată şi în întregime din lipsa mijloacelor rapide de transport, cât şi din oarecare prudenţă. În prima zi, germanii au înaintat cucerind, în lungul malului drept al Siretului, aproape zece kilometri teren în adâncime, ocupând cătunul Răduleşti, crângul Pădurea-Neagră, satele Ciuşlea, Străjescu şi Doaga şi atingând spre apus linia ferată Focşani-Mărăşeşti cu satul Bizigheşti, de unde, prin punctele Moara-Roşie şi Moara-Albă, legară faţa frontului spre nord cu marginea în luncile de la Doaga. Situaţia creată atunci pe frontul românesc cerea grabnice măsuri. Interveniră la vreme trupele române ale Diviziei a cincea de sub conducerea generalului Razu. Regimentele de Infanterie 8 Buzău, trecut peste un pod de vase aruncat în pripă peste apele râului mai la sud de Băltăreţu, şi 32 Mircea, trecut pe podul de la Cozmeşti, au sosit cele dintâi la locul de sacrificiu.

Luptele s-au încins cu o înverşunare disperată de-o parte şi de alta. Duşmanii, în dorinţa lor aprigă de a strivi Moldova, aveau ca prim obiectiv cucerirea măreţului pod dublu – deasupra calea ferată şi dedesubt pentru vehicule – de la Cozmeşti, pentru înlesnirea trecerii râului Siret, care ridică la răsărit un mal înalt, abrupt, greu de urcat

fără pripor şi prielnic românilor pentru apărare, ca punct de observaţie, trageri şi strategii militare. În ajutorul batalioanelor de infanterie veniră fără întârziere să stăvilească puhoiul german Regimentele 7 Prahova şi 3 Vânători.

O unitate a Regimentului 32 Mircea aflată în repaus, în marginea luncii Siretului, lângă podul de la Cozmeşti, chemată grabnic în ajutor, nemaiavând timp de echipare, porni în pas alergător la contraatac, cu soldaţii aproape dezbrăcaţi, numai în pantaloni şi-n cămăşi, cu baionetele la arme şi cartuşierele la brâu… Atacul spontan şi vijelios al bravilor infanterişti stăvili trupele germane dincolo de Moara-Albă şi Străjescu, unde un alt batalion al aceluiaşi eroic regiment, 32 Mircea, dusese o grea luptă de rezistenţă, până la nimicire, cu diviziile duşmane.

Trupele române intrară noaptea în noile poziţii şi fură nevoite să lupte într-o învălmăşeală totală. În timp ce primeau fără veste atacurile de grenadă şi de mitraliere ale coloanelor germane, mascate la pândă în culcuşurile improvizate din faţă şi din flancuri, românii mai erau împiedicaţi în desfăşurarea acţiunii lor de soldaţii care se retrăgeau şi împânzeau lunca, în grupuri, fără comandanţi, fără arme, fără raniţe, rupând firele telefonice de legătură, atunci întinse şi încurcând mişcările de reocupare a poziţiilor de luptă. Atacurile de împresurare şi de distrugere ale duşmanilor susţinute cu valuri întregi de carne omenească şi cu movile de muniţii cheltuite fără economie se poticniră, rând pe rând respinse şi înecate în sângele soldaţilor români.

Tot astfel şi înlocuirea trupelor din două divizii ruseşti începu să se facă în condiţii cu totul neaşteptate, în plină acţiune ofensivă din partea inamicului, în aer liber, pe un teren deschis, fără adăposturi, tranşee, reţele ori timp de săpat cel puţin măşti individuale.

În zilele următoare, germanii, care târâseră după ei o artilerie de toate calibrele, făcură să fumege deasupra luncilor şi câmpiilor dintre Siret şi Panciu un infern de bombardament şi lupte haotice…

În dreapta şi în sprijinul Diviziei a cincea române, istovită şi decimată de atâtea atacuri neîntrerupte, sosiră pe poziţii, pentru rezistenţă şi împrospătare de forţe, trupele de artilerie ale Diviziei a noua, de sub conducerea generalului Scărişoreanu. Ambele divizii formează Corpul VI de Armată de sub conducerea generalului Eremia Grigorescu, apărătorul încercat de până acum al munţilor de la Oituz. Regimentul 40 Infanterie ocupă loc între trupele Diviziei a cincea. Alte două unităţi, Regimentele 34 Constanţa şi 36, au intrat în liniile de atac.

Frontul român se prelungeşte la aripa dreaptă cu trupele ruşilor, care îl continuă spre vest de la cotul Şuşiţei, cu cele două poduri puţin depărtate, unul al liniei ferate Mărăşeşti-Tecuci şi celălalt al şoselei

Cozmeşti-Tişiţa-Panciu.

Cu două zile în urmă, la 9 august, stil nou, când trupele române din Divizia a 13-a veneau în marş grăbit să treacă Siretul spre zona câmpului de bătălii, frontul se cutremura din temelii, măcinat şi slăbit din încheieturi şi situaţia devenise neliniştită.

După-amiază, bombardamentul germanilor a ajuns la maximum de intensitate şi ferocitate.

Din taberele numeroaselor divizii duşmane, peste cinci sute de tunuri de toate calibrele, printre care 105, 150, 210 mm sunt cele mai puternice; varsă prin gurile lor de foc un prăpăd de cataclism universal, distrugător, asurzitor şi înăbuşitor cu gaze asfixiante, toxice şi lacrimogene, peste câmpul de operaţii, peste rezervele din spatele frontului, peste podul de la Cozmeşti şi satele învecinate şi pretutindeni, unde tirul lor mare le dă această putinţă.

Un sprijin real în aceste bătălii a fost dat de unităţile din artileria rusă, cu baterii de toate calibrele, cu tunari trăgători excelenţi. Unităţi de artilerie ruseşti sunt instalate la Cozmeştii-din-Deal şi Ionăşeşti.

La Ionăşeşti în sat, amplasate în grădinile de lângă case şi în viile de pe malul Siretului, câteva baterii şi secţii de artilerie grea ale aliaţilor ruşi au strălucit printr-o tehnică de tragere cu multă precizie, la distanţe mari, spre frontul germanilor şi în spatele frontului lor. Au fost văzuţi atunci, în acele momente grele, artilerişti ruşi cu lăicere udate cu apă, aruncate pe ţevile tunurilor, ca acestea să nu se decalibreze de atâtea trageri repezi, iar unii dintre servanţi potolindu-şi setea cu câte o gamelă de vin, scoţând din când în când câte o înjurătură caracteristică la adresa nemţilor şi a războiului provocat de ei…

Artileria română şi rusă, atât cea din apropierea poziţiilor unde e adusă pentru imediată legătură de acţiune cu infanteria, cât şi cea de pe malul stâng şi dominant al Siretului, care dispune de-o minunată perspectivă de flanc, ripostează cu violenţă împreună şi la timp, cu trageri precise, cu stavile de baraj clocotitor şi cu unele proiectile semănate chiar în bateriile germane. În înălţimile văzduhului, obuzele şi proiectilele se încrucişează şuierând după mărime, ţipete sinistre, mai groase ori mai subţiri. În largul zării, atât la noi, cât şi la duşmani, câmpiile şi lanurile cu semănături dogorite de soare şi zăpuşeală sunt învăluite de nori groşi de fum negru, cenuşiu, care izbucnesc din explozii cu bubuituri de trăsnet. În liniile de bătaie, şrapnelele se sparg ca o grindină. Gazele plutitoare galben-roşcate, duhnind a otravă, înfăşoară pământul în valuri ondulate, sub mantia uriaşă a morţii.

Sunt câteva ceasuri de când obuzele cad mereu… Din terasamentul liniei ferate Cozmeşti-Mărăşeşti, exploziile aruncă-n aer şine de fier care se prăbuşesc la pământ, rupte, strâmbe şi încolăcite ca nişte

odgoane de cânepă putrede, zvârlite pe un ţărm părăsit de corăbieri. Traversele grele de stejar zboară ca fulgii în lături, la distanţe mari. Pietrişul scormonit huruie îngemănat cu zgomotul rafalei de şrapnele, împroaşcă fumul şi aerul în sus, apoi repede şi scurt curge pârâind ca nişte ploi trecătoare de grindină, cum vin de obicei primăvara, pe acoperişuri de case învelite cu tablă. Salcâmii şi plopii izolaţi de pe marginea şoselei şi a liniei ferate gem cu crengile sfârtecate. Un obuz căzut lângă o tulpină trânteşte copacul la pământ. Un salcâm se rupe smuls din rădăcină, face un salt în aer, prins în vârtejul aprigului uragan, şi se culcă răsturnat mai la o parte. Frunzişurile copacilor loviţi de proiectile flutură în adieri de vânt şi praf, coroane zdrenţuite îşi murmură, în vâjâiala schijelor, rugăciuni de îmblânzire pentru mânia împăraţilor răzvrătiţi sub soare. În luncă, mestecenii, răchiţele şi plopii uriaşi, adunaţi laolaltă ca un popor înspăimântat şi fără glas, înfruntă, sângerând, aceeaşi vijelie.

Aproape de apusul soarelui, tunurile duşmane nu mai bat în zona tranşeelor, ci numai în rezervele din spatele lor. Bavarezii pornesc la atac. Ei ies din şanţuri înarmaţi până-n dinţi cu grenade, mitraliere şi puşti-mitraliere şi năvălesc asupra tranşeelor române. Din partea românilor, o răpăială neîntrecută de gloanţe, de pocnituri de grenade şi de mii de focuri de mitraliere întâmpină pe atacatori, care cad la pământ ciuruiţi, străpunşi de gloanţe şi de schije, morţi şi răniţi. Dar trupele duşmane răsar mereu din urmă, proaspete şi iau locul celor căzuţi. Izvorăsc altele în valuri nesfârşite pe tot frontul de mai mulţi kilometri dintre şoseaua Focşani-Mărăşeşti şi apele Siretului, şi înaintează într-o furie nepotolită. Revarsă un foc ucigător, cu şrapnele şi grenade. Românii îndârjiţi şi împuţinaţi rezistă din răsputeri şi barează calea năvălitorilor cu mormane de leşuri bavareze. Sunt soldaţii inamicului, propriii lui fii, căzuţi în vijelia de gloanţe şi în ţăcănitul mitralierelor. Dar duşmanii vin mereu. Înnebuniţi de îndârjirea şi rezistenţa românilor. Îmbătaţi de amintirea luptelor câştigate pe alte fronturi europene prin care au trecut, ei se aruncă la atac peste cadavrele morţilor şi peste gemetele răniţilor şi trec asupra şanţurilor rezistente. Românii luptă pe viaţă şi pe moarte. Cu toate că-s mai puţini la număr, ei fac ravagii în rândurile duşmanilor. Un singur gol se cască la încheietura Diviziei a cincea cu a noua, la cotul liniei ferate Mărăşeşti-Tecuci, lângă pădurea Călini şi într-un salt puhoiul bavarez pătrunde câteva sute de metri, cu intenţia de-a cădea prin învăluire în spatele regimentelor române, la stânga şi la dreapta. Însă, în aceeaşi vreme, situaţia devine tragică. La dreapta Diviziei a noua, care luptă cu duşmanii din faţă şi din flanc, trupele aliate au fost silite să se retragă dinspre Fanrica-Tişiţa pe şoseaua şi linia ferată Focşani-Mărăşeşti, spre gara şi satul Mărăşeşti, opunând rezistenţă

germanilor care atacă aripa descoperită a unităţilor noastre. Românii înţeleg situaţia grea şi foarte critică, aproape pierdută. Ca să nu fie surprinşi prin iatacul deschis din trei părţi, ei se retrag în urma tranşeelor câteva sute de paşi, luptând şi întărindu-se pe loc. Dar sprijinul rezervelor nu întârzie. Două batalioane ale Regimentului 34 de la Constanţa sosesc în grabă către cele două spărturi ale frontului şi în ajutorul camarazilor istoviţi din acelaşi regiment. Comandanţii, în mijlocul soldaţilor lor, însufleţiţi de un cald entuziasm patriotic, înaintează sfidând moartea. Unul din batalioane aleargă la dreapta, în spărtura lăsată de o unitate care se retrăsese precipitat. Într-un avânt de eroism supraomenesc, soldaţii români, în frunte cu ofiţerii şi comandanţii lor, din care mulţi cad morţi străpunşi de gloanţe, înaintează pe brânci şi în picioare, cu o vijelie torenţială de focuri de mitraliere, puşti şi grenade, seceră din cale rânduri întregi de duşmani, îi resping din terenul cucerit şi-i pun pe fugă spre tranşeele din care au plecat. Izbiţi brusc şi pe neaşteptate de un contraatac atât de violent, într-un sector pe care-l credeau cel mai sigur de străpuns, germanii se zăpăcesc şi din ei vreo şaizeci de soldaţi, cu ofiţerul lor, cad prizonieri. Celălalt batalion intervine să umple golul dintre Regimentele 36 şi 34 şi atacă fulgerător pe duşmani cu aceeaşi lavă de gloanţe şi grenade. Culcaţi pe burtă, în genunchi, infanteriştii batalionului se desfăşoară înaintând şi deschizând ropotele grindinei de puşti şi de mitraliere. Apoi soldaţii se aruncă în iureş nebun cu baionetele la arme şi cad asupra năvălitorilor care începuseră să-şi sape întărituri pe noile poziţii câştigate. Lupta se încleştează din toate puterile în ambele tabere adverse.

Germanii cad decimaţi. Sunt uluiţi de vârtejul atacului de oţel şi nevoiţi să se retragă ceva mai înapoi, seceraţi din urmă sub biciul de foc al trupelor noastre. Pedeştrii bavarezi lasă pe teren sute de morţi şi de răniţi, în fuga lor abia se pot opri pentru rezistenţă, să-şi salveze situaţia cu orice preţ, dincolo de şanţurile din care porniseră la luptă. Batalionul român face legătura cu aripile celor două regimente şi restabileşte linia frontului. Celelalte două batalioane ale eroicului Regiment 36, care ocupă la stânga linia întâia, sunt greu încercate de soartă. Numărul oamenilor e redus mai mult de jumătate. Ofiţerii şi comandanţii aproape toţi sunt morţi şi răniţi. Totuşi, resturile acestor unităţi fixate pentru apărare în şanţul dinspre nord al şoselei Cozmeşti-Tişiţa ridică pe marginea din faţă o baricadă de cadavre omeneşti trântite unul peste altul, din dosul cărora soldaţii, la pândă, trag cu puştile şi grenadele. Germanii, de cealaltă parte a şoselei, fac şi ei un zid de morţi şi astfel din amândouă taberele duşmane lupta se continuă.

În poziţiile din stânga frontului, în sectorul Diviziei a cincea, de la cele două poduri de pe Şuşiţa şi până la Siret, atacurile germane sunt

susţinute cu o insistenţă extraordinară de trupe mult mai numeroase decât cele ale românilor, care se menţin pe poziţii înfruntând uraganul lor, cu mari sacrificii, ripostând şi contraatacând, copleşiţi, extenuaţi. Regimentele 7 Vânători şi 32 Mircea au pierderi mari. Soldaţii susţin poziţiile cu jertfe dureroase.

Dar şi diviziile germane sunt sleite de puteri. Pierderile lor sunt imense. Unele unităţi care au fost exterminate, desfiinţate sunt scoase din lupte. Dacă în fruntea lor, care se pretind victorioase cu un pas, s-ar afla Pyrrus, regele Epirului de odinioară, el ar exclama, desigur: „Încă o victorie ca asta şi sunt pierdut”.

După un ceas, atacurile încetară. Doar la distanţe mari, câte o răbufneală de tun huruie înfundat în înălţimile văzduhului de la o depărtare la alta.

În înnoptarea liniştită nu se aud decât vaietele răniţilor, ciuntiţi, schingiuiţi, desfiguraţi, cu sângele scurs şi închegat în băltoace sub ei, pe pământ… Ei cer ajutoare cu voci sfâşiate şi gemete sugrumate. Glasuri de străini, cu glasuri de băştinaşi se îngână într-un plâns îngemănat.

*
* *

A doua zi se pregăti din partea noastră contraatacul. Încă de cu noapte, tunurile germane şi-au început cu orchestraţia lor de toate calibrele dezlănţuirea cunoscută, din ce în ce mai aprigă, a simfoniei lor sinistre.

Din spatele frontului român şi de pe malul stâng al Siretului, obuzierele noastre grele şi bombardele de câmp se iau la întrecere cu cele duşmane şi răspund cu o egală putere de bombardament.

Văzduhul şuieră strident, ca sunetele unor trâmbiţe funebre. Obuzele spintecă cerul cu tunete prelinse din senin. Unele proiectile încrucişate-n drumul lor se ciocnesc în înălţime, plesnind cu nori de fum şi foc şi împroşcând pământul dedesubt cu grindină de schije.

După-amiază, un cârd de şapte avioane germane, cu motoarele în plină viteză, s-au abătut cu aripile lor de păsări albe asupra poziţiilor noastre, rotindu-se în căutare de prăzi şi cobind a moarte cu croncănitul lor aerian. Păsările albe trec în spatele poziţiilor noastre. Tunurile artileriei antiaeriene din marginea dinspre nord a satului Mărăşeşti trag salve de proiectile asupra lor. Nori mici albi de fum se sparg în jurul avioanelor duşmane. Un nouraş se vede cum pocneşte chiar în pliscul de fier al unei păsări albe, acolo sus. Deodată o flacără izbucneşte din avionul lovit şi un croncănit de motor amuţeşte. Pasărea robitoare cade împuşcată din zbor şi se rostogoleşte din drum, într-o vâlvătaie albă de flăcări, de parc-ar fi fost cu penele unse cu gaz.

Trei avioane din cele şase pleacă spre Oituz.

Unul – probabil rănit – din celelalte trei rămase deasupra frontului se întoarce către liniile lor, spre Odobeşti.

Două avioane române apărute în văzduh dinspre Nicoreşti încep un duel straşnic cu cele două păsări albe. După o luptă nebună, cu încrucişări de zboruri şi necontenite răpăieli de mitraliere, ţăcănite din ambele părţi, sus, în înălţimea bolţii fără pată de nor, pe seninul infinit, păsările albe fac câteva viraje joase, aproape de zona tranşeelor, dau drumul unor rachete albicioase şi iau direcţia din care au venit.

Către seară, contraatacul infanteriei române se dă pe tot frontul de la Siret şi până la şoseaua şi linia ferată Focşani-Mărăşeşti. Din dreapta, trupele ruse nu se mişcă din tranşee şi menţin cu hotărâre poziţiile. La ceasul hotărât, soldaţii români ies din şanţuri în sunetele gorniştilor care anunţă asaltul, dar sunt răpuşi, sunt seceraţi pe loc, lângă liniile din care au plecat, de valul brusc şi ucigător al mitralierelor germane. Cuiburile lor de mitraliere şi puşti-mitraliere foarte numeroase, aşezate-n lanţ de trăgători şi ascunse între crengi, prin frunzele copacilor, ori în dosul tulpinilor, în lungul şoselei Cozmeşti-Tişiţa, au rămas ferite şi aproape neatinse de focul artileriei române, care nu bătuse îndeajuns linia pomilor. Podul şoselei de pe Şuşiţa e fortificat ca o redută cu mitraliere duşmane.

Tot avântul eroic al trupelor române e fulgerat într-o clipă şi doborât la pământ. Batalioane întregi, soldaţi şi ofiţeri, cad unul după altul.

Din marginea luncii Prisaca de lângă Siret, resturile Regimentelor 8 Buzău şi 3 Vânători atacă din două părţi satul Doaga. Dar germanii sunt formidabil întăriţi cu numeroase posturi de mitraliere, care stau la pândă adăpostite sub acoperişul caselor şi prin copacii deşi şi bătrâni din marginea satului. Ostaşii români înaintează câteva sute de metri în valuri, înfruntând rânjetul morţii care-i macină la fiecare pas, şi ajung până aproape de intrările satului. Aici însă, mitralierele şi bombardele germane îi ţintuiesc pe loc, sub focul lor vijelios şi ucigător de gloanţe şi şrapnele. Soldaţii cad de-a valma. Unii îngenunchează cu fruntea lipită de pământ, ca pentru rugăciune. Toate coloanele noastre sunt decimate, reduse, cu neputinţă de-a mai fi unităţi de front. În partea dinspre apele Siretului, din marginea de răsărit a satului Doaga, dorm de veci, cu trupurile ciopârţite şi risipite, amestecate cu ţărna pământului strămoşesc, eroii simpli, dar purtători de mari virtuţi, ai Regimentului 8 Buzău. În partea dinspre miazănoapte şi apus a acestui sat obscur, dorm eroii celuilalt Regiment de atac şi de jertfe al zilei, 3 Vânători…

Mai la dreapta, trupele celor două unităţi 32 Mircea şi 7 Prahova

luptă secerate şi decimate, înaintând greu spre valea Jugastrului. Ultimele sforţări se sfârşesc; soldaţii nu se mai pot târî. Mitralierele duşmane şi obuzele tunurilor de câmp îi pisează fără încetare şi le ridică-n faţă stavile de foc infernal.

În celelalte sectoare din continuarea frontului spre apus, aceleaşi jertfe de trupuri omeneşti udă cu sângele lor glia Moldovei lui Ştefan cel Mare. Regimentul 9 Vânători e mistuit de duşmani, într-un tir nebun şi continuu, de ţevile mitralierelor bine adăpostite în pomii din faţă şi greu de a fi distruse. Nici soldaţii Regimentului 36 de la dreapta nu se pot mişca din şanţul de la nord al şoselei, fiind biciuiţi şi zdrobiţi pe loc de duşmanii de cealaltă parte.

Numai în aripa dinspre apus a frontului român, oamenii ultimului batalion rămas în viaţă din Regimentul 34 Constanţa pătrund prin dansul morţii de baraj, cu ploi de şrapnele şi de gloanţe şi înaintează peste liniile germane, distrugând cuiburile de mitraliere din calea lor, de sub grinzile de la podurile de pe Şuşiţa şi de lângă tulpinile copacilor, cucerind teren până aproape de malul Şuşiţei. Eroicul batalion însă e nimicit şi el şi aproape desfiinţat. Restul de câţiva soldaţi e scos din front şi înlocuit cu rezerva unui batalion din Regimentul 40 Infanterie, Călugăreni.

După două ceasuri de atacuri susţinute care ne-au costat atâtea vieţi, contraatacul român se scaldă în aceeaşi purpură de amurg sângeros revărsat peste cadavrele mormanelor de morţi, în aceeaşi simfonie înfiorătoare de gemete şi vaiete de răniţi şi-n aceeaşi sclipire rece a Luceferilor, aprinşi de veghe mai devreme în spaţii astrale, ca amurgul atacului german din ziua precedentă.

*

*   *

Trupele Diviziei a 13-a română, aduse de două zile în spatele poziţiilor, ca rezervă a Armatei întâia, sunt adăpostite între lunca de lângă Siret, printre câteva pâlcuri mari de plopi şi răchite ce se întind din malul nisipos, sub care susură-n vaduri apele râului, şi până-n ridicătura drumului de fier Mărăşeşti-Adjud, de lângă şoseaua naţională, paralelă cu linia ferată în aceeaşi direcţie…

I se mai spune acolo şi Rateşul lui Haret…

În marginea şoselei spre apus se află o înşiruire de patru-cinci case mici, ţărăneşti, într-o izolată aşezare omenească. Mai la stânga, spre miazăzi, câteva sute de metri, pe şoseaua care duce spre podul de la Ionăşeşti, se înalţă un conac singuratic, bogat în pomi bătrâni şi umbroşi, strânşi în preajmă-i laolaltă, ca un crâng insular, şi care ţine strajă bordeielor de soldaţi şi bateriilor de tunuri ascunse în păduricile dinapoia lui. Cătunul cu conacul singuratic se cheamă Modruzeni şi-i aşezat cam la jumătate de cale între Mărăşeşti şi Pădureni.

Vântul adie călduros spre miazăzi şi în poleiala soarelui ce se-nclină spre asfinţit, frunzele plopilor întoarse pe dos îmbracă-n tremurul lor jucăuş străluciri de aluminiu topit în zări.

Prin aer, şi azi, ca ieri, şi de-atâtea zile-n şir, tunurile de toate calibrele, atât de la noi, cât şi de la duşmani, trag neîntrerupt, pe toată întinderea frontului şi în spatele lui.

Companiile de soldaţi din Regimentul 50/64 Infanterie sunt în repaus. Unii, întinşi pe mantale, dorm sub nişte tufe de sălcii. Alţii îşi usucă pe iarbă cămăşile spălate. Mulţi, de frica bombardamentului, stau şi se odihnesc prin bordeiele întunecoase, săpate ici-colo, pentru adăpost printre copaci. Într-un tufiş mai la o parte, dosit şi umbrit de crengile unui plop uriaş, locotenentul Teodorescu Niculae, un plutonier şi sergentul Boteanu Ştefan, aşezaţi toţi trei jos, cu picioarele încrucişate sub ei, turceşte, fac cu pasiunea jucătorilor experimentaţi „o mică partidă de pocher". Cărţile de joc – e drept – după cum le-arată culoarea negricioasă sunt îndeajuns de învechite. Totuşi, acum ele preţuiesc mai mult decât toate cărţile noi din lume.

Spre zona poziţiilor, încă de un ceas, atacurile se dau cu toată violenţa din ambele tabere.

Dar pe şoseaua ce vine dinspre locul de lupte de la Mărăşeşti apar în dezordine cete de soldaţi fugari, care trec spre Adjud.

Într-un tufiş, trei ofiţeri:

— Pas, zice unul.

— Dă-mi două, Nicule.

— Şi mie una.

— Numai una?

— Da!

Lângă tufişul celor trei jucători s-apropie un soldat.

— Ce-i, Opreo? întreabă locotenentul.

— Am venit să vă spui că pe şosea la deal trec o mulţime de soldaţi de la Mărăşeşti spre Adjud.

— Ce zici, omule?

— Zău, să trăiţi!

Jucătorii de cărţi săriră ca arşi de jos.

La trei kilometri depărtare, pe frontul Mărăşeşti, luptele sunt în fierbere.

Au uitat jocul şi toţi trei drepţi în picioare, cu ochii mari, miraţi, şi cu feţele îngrijorate se privesc unul pe altul.

— I-auziţi, fraţilor, pe poziţii ce forfoteală de mortiere şi şrapnele cu lătrat de mitraliere… Şi noi ce facem?!

— Aleargă la maior, Nicule. Vezi încotro o luăm?

— La revedere, le zise, pierzându-se grăbit, printre copaci, locotenentul Teodorescu.

Ceilalţi trec la posturile lor şi pun în ordine plutoanele şi secţiile,

cu camarazii lor.

— Zaharia Vasile, unde sunt ceilalţi? întreabă Boteanu.

— Toţi sunt aicea, domn' Ştefănică, numai Androne ţiganul e dus în sat, colea-n Pădureni, poate cotonogeşte vreo găină, aşa a zis el. Năravu-i nărav, ce să-i faci!

Peste un sfert ele oră trupa Regimentului 50/64 Infanterie primeşte ştirea să fie gata de marş că intră imediat în front, la dreapta românilor din Divizia a noua.

V. UN CONTRAATAC ŞI O LUPTĂ CORP LA CORP…

Încă de cu seară, patrulele germane, furişate printre ierburi şi dosite de semănătura popuşoiului chircit de secetă, căutară în nenumărate rânduri să surprindă mişcările românilor care intraseră mai din vreme în a doua linie de şanţuri. Dar nu li se dădură putinţa să se apropie un pas fără a fi zăriţi de la distanţă şi atacaţi cu salve de focuri trase tot în plin.

Regimentul 50/64 Infanterie leagă frontul român la dreapta Regimentului 9 Vânători, cu faţa spre miazăzi şi apus, cam opt sute de metri depărtare de gara şi satul Mărăşeşti.

În hărţuiala de până la miezul nopţii, unii soldaţi au mai adâncit şanţurile, întărindu-le cât mai bine.

Lângă rădăcina unui măcieş de câmp de pe marginea tranşeului, sergentul Boteanu îşi instală puşca-mitralieră într-un cuib mascat şi întărit în faţă cu un val mic de pământ proaspăt săpat.

Noaptea senină şi răcoroasă abureşte, din plămânii şi măruntaiele pământului, pături moi de rouă care se aştern ca o pânză pe chipul a mii de morţi, înviorând verdeaţa timpurilor gălbejite de arşiţa zilelor secetoase şi răscolite de praful şi fumul exploziilor.

Deodată, la câteva ceasuri după miezul nopţii, când frontul părea că se mai liniştise, mai multe sute de tunuri duşmane încep să tuşească din ce în ce mai des, cu o lavă asurzitoare de foc în liniile românilor. Tot atunci, din rândurile inamice pornesc în şuviţe incandescente curcubeie de rachete roşii şi albe, care vin spre tranşeele noastre, luminând ca ziua. Obuzele curg într-un huruit continuu şi pământul se cutremură la fiecare explozie căzută mai în apropiere. În viile din stânga şi din spatele liniilor, viţele butucilor zdrenţuite de schije, printre care mulţi butuci scoşi cu totul din rădăcini, sar în aer cu nori de fum şi de gaze toxice.

Vreme de o oră, bombardamentul tună întruna.

— Ce spui, măi frate Oprea, o să ţină ca la Nămoloasa hărmălaia asta? întrebă un soldat din secţia lui Boteanu, amintindu-şi de cumplitul bombardament de acolo.

— Pân-or socoti nemţii că ne-au făcut una cu pământul, îi

răspunde soldatul Oprea Ilie.

— Li-i ciudă c-am venit noi aici!

— Ba bine că nu!

— Să vedeţi ce-o să fie la atac, acum, trânteală şi capete dogite, intră în vorbă cu o glumă silită şi neluată în seamă de ceilalţi, înfuriat de bătaia bombardamentului, soldatul Bulboacă Marin, venind lângă cei doi.

Dar un obuz trăsneşte la câţiva metri deasupra şanţurilor lor, cu un bubuit care le curmă o clipă respiraţia şi le taie pofta de vorbă, acoperindu-i c-o ploaie de ţărnă şi bolovani.

— Măi, al dracului păgân, era cât pe-aici să ne repereze, glăsui, ridicându-se de jos, Oprea Ilie, bucuros că este teafăr.

— Băieţi, le zise apropiindu-se de ei sergentul Boteanu, să fim cu ochii în patru, gata de luptă. Îndată ce stă artileria, să ştiţi că germanii au să pornească spre noi. Să trageţi fără-ncetare. Din tranşee nu ieşiţi la atac decât la comandă…

Sergentul Boteanu trece la postul lui lângă puşca-mitralieră. E ajutat de caporalul Mateaşu – un fecior de ţăran din comuna Corod, nu departe de Tecuci – şi de soldatul Anisie Iorgu, amândoi pricepuţi şi iuţi în mişcări.

Bubuitul se mai domoli în răstimp. Tunurile duşmane bat acum numai în spatele poziţiilor.

La câteva sute de metri de tranşee apar vreo cinci reflectoare germane, care proiectează deasupra liniilor noastre lungi trâmbe de lumini orbitoare. Farurile lor puternice caută să descopere efectele artileriei. Pe deasupra pocnesc şi se-ndoaie spre tranşeele române şiraguri de rachete fosforescente în aerul nopţii, ca nişte focuri bengale la serbări naţionale.

Un val de atac german îşi face apariţia în coloanele de umbre conturate, în semiîntunecimea orizontului plan.

— Foc de voie repede, strigă sergentul Boteanu secţiei lui, la stânga şi la dreapta!

Vijelia atacului a început. Rachetele cu jocuri de artificii multicolore curg din belşug asupra şanţurilor noastre. Germanii au deschis focul vociferând, încurajaţi de comandanţi şi înaintează pe brânci, plecaţi din şale, târâţi pe pământ. Românii îi primesc cu împroşcări fulgerătoare. Soldaţii noştri, din adăposturi ferite, cu ropotul lor de pocnituri neîntrerupt, trag în plin. Mitralierele şi puştile-mitraliere clănţănesc cu dinţii lor aprigi lătratul a mii de gloanţe pe minut.

Coloanele germane se răresc, avântul lor e înţepenit; cei vii se trântesc la pământ alături de cei morţi şi lupta se desfăşoară vijelios.

Din dosul măcieşului cu frunzele ciuruite de gloanţe, sergentul Boteanu, cu ţeava puştii-mitraliere fierbinte, trage fără întrerupere.

Benzile de tuburi goale le zvârle alături, jos, soldatul Anisie. Caporalul Matei Mateaşu, de cealaltă parte a sergentului, bagă mereu la depănat bandă după bandă de cartuşe. Puşca-mitralieră tremură şi gura ţevii curăţă de iarbă şi ciulini pământul din faţa ei.

— Trage, ţigane, nu te-ascunde, strigă mai mult glumind. Cu vocea de tunet, soldatul Bulboacă Marin, camaradului Androne, care se tupilă în şanţ.

Întunericul nopţii e spintecat mereu de reflectoare…

Germanii dau drumul din tunurile lor de câmp, aduse-n apropierea poziţiei, şrapnelelor huruitoare care se sparg şi plouă cu grindină deasupra şanţurilor noastre.

Artileria română începe şi ea, concurând cu cea germană. Proiectilele trimise cu precizie fac prăpăd în rândurile duşmane. Rafala continuă şi se duelează violent, cu toată atenţia încordată de amândouă părţile adverse, până-n zori de ziuă.

Acum un alt val de atac, de data asta mult mai puternic, se ridică în linie de trăgători, în fugă de-a buşilea, urlând, venind spre şanţurile noastre. Dar soldaţii români dezlănţuie un foc ucigător şi coloanele inamice se frâng, poticnite în loc, se împuţinează, secerate continuu, dar încă se menţin, mai vin din urmă şi alţii şi mai rămân destui care se trântiseră pe brânci şi vor să atace şi să ocupe poziţia cu orice preţ. Acum grenadele de-o parte şi de alta se încrucişează-n aer ca mingile.

— Baionetele la arme, se aude răcnind un glas.

Într-o clipă, magnetizaţi parcă de-un singur suflet, românii se ridică din şanţuri la atacul corp la corp.

— Uraaa!…

Câţiva, înfricoşaţi, se culcă la pământ, unii se prefac răniţi. Alţi câţiva nu îndrăznesc să părăsească tranşeul. Sunt conştienţi de fiorul morţii şi nu vor să renunţe la viaţă.

— Înainte, fraţilor!… Nu vă lăsaţi!… strigă un gradat.

Soldaţii par înnebuniţi. Germanii încearcă să opună o rezistenţă zadarnică. Lupta se dă pe tot frontul Diviziei a 13-a. Regimentul 50/64 e în plină acţiune pe întreg sectorul lui.

Soldatul Bulboacă Marin izbeşte cu patul armei. Întoarce arma după felul primejdiei, când cu patul, când cu baioneta. Un duşman vrea să-l împungă. Bulboacă îi barează mişcarea-ntr-o secundă, îi înfige baioneta-n coaste şi-l dă peste cap, trântindu-l la pământ. „Năpârcile!” scrâşneşte printre dinţi.

Zaharia Vasile nu se lasă şi loveşte şi el cu sete ca să nu-l lovească alţii. A sfâşiat cu baioneta obrazul unui bavarez de oraş, de i se văd fălcile cu dinţii şi măselele de aur pline de sânge.

Androne Ion a prins curaj şi el, sprinten, şi acum e iute ca o sfârlează. Pare luat de vârtej. Unuia i-a spintecat pântecele şi vestonul. Calcă peste morţi şi se apără cu mult curaj. Soldatul Pană Sava, aprins

la faţă, izbeşte în duşmani cu patul puştii. C-o lovitură dată unui neamţ după ceafă, l-a îngenuncheat. Dar un ofiţer german, de la câţiva paşi, cu revolverul în mână, îi bagă două gloanţe în piept şi Pană Sava îngenunche şi el, fără să mai aibă vreme să se gândească la ceva. Românii continuă lupta corp la corp îndârjiţi de rezistenţa inamicului. Printre ei, un camarad cu ochii sticloşi, de gheaţă, râde cu hohote, înnebunit cu-adevărat de cruzimea urgiei ce se arată înaintea lui şi loveşte mereu cu baioneta în pământ, într-un singur loc, sfredelind ţărâna, închipuindu-şi victima răpusă la picioarele lui. Şi în timp ce tovarăşii lui se scaldă în sânge cu duşmanii, înaintând în marşul morţii, el rămâne în acelaşi loc, fixat de-un miraj chinuitor, râzând şi pisând mai departe pământul, bolborosind frânturi de propoziţiuni eliptice, neînţelese: „icoane de stele”, „sunt un criminal”, „guzganii la mama Evdochia”, „i-am omorât”, „toţi au să urle de lună şi gălbinare”… În vârtejul luptei, un prusac cu mustaţă roşcovană, faţa blondă şi ochii albaştri, tremurând, îngălbenit de frică, aruncă arma ridicând mâinile-n sus şi se roagă de un soldat român, ce se apropie pentru a-l lovi, ca să nu-l omoare:

— *Vier Kinder, Herr Kamerad… Ich habe vier Kinder…* **[3]**

Românul îl înşfacă de guler şi-l trece prizonier spre tranşeele noastre.

Locotenentul Teodorescu e acum în vârtejul luptei, cu toată primejdia ce-l pândeşte la fiecare pas, alături de camarazii lui, dispreţuitor de moarte, cu revolverul în mână. Rămas puţin în urmă, el îşi îmbărbătează compania şi menţine situaţia în ordine. Glasul lui s-aude din când în când strigând câte un îndemn:

— Flancul stâng înainte! Nu vă lăsaţi, fraţilor…

Mai la o parte, Androne, viteaz cu adevărat, intrat într-un vălmăşag de nemţi, izbeşte vârtos, mereu, năucit, din toate puterile lui. Un duşman însă din flanc îi bagă baioneta într-un picior şi-l răstoarnă la pământ. Doi camarazi vin în ajutorul lui Androne şi-i lovesc pe atacatori de-a valma. Un bavarez tânăr, voinic şi sprinten mânuieşte baioneta vertiginos, se apără cu dibăcie şi loveşte chiar în plin din când în când, înţepând de moarte pe câte un soldat român care rezistă cu îndărătnicie în lupta angajată. Deodată, un infanterist român i se propteşte bavarezului în faţă, voind să-i aplice o puternică lovitură cu patul puştii în dreptul pieptului. Duşmanul însă i-a prins mişcarea şi se fereşte, face un pas îndărăt plecându-se brusc la pământ şi infanteristul loveşte-n gol pe deasupra adversarului, căzând într-o parte. Bavarezul ridicat în picioare o clipă mai din vreme sare asupra românului şi-i străpunge beregata cu baioneta pe care i-o înfige prin gură până-n ceafă. Dar neamţul înnebunise. Un vlăjgan în uniformă albastră, camarad de-al celui strivit în spasmul cruzimii de nebunie, cade ca un trăsnet c-o lovitură din răsputeri, disperată, nimerindu-l

drept în moalele capului. Bavarezul fulgerat de izbitura fatală se prăbuşeşte peste cadavrul victimei. Din craniul lui despicat în două se preling creierii stropşiţi în iarbă. Arma soldatului român s-a frânt în două. El îşi ia de jos o altă puşcă, din cele rămase de la cei căzuţi, şi trece la luptă mai departe după tovarăşii lui.

După o încăierare crâncenă de aproape o jumătate de oră, puţinii germani scăpaţi din iureşul contraatacului român, istoviţi, decimaţi, răniţi, vor să se retragă luând-o la fugă în dezordine. Sunt însă ajunşi din urmă şi seceraţi, cu neputinţă să mai scape mulţi până-n liniile lor.

— Pe el, Pârvule, nu te lăsa, Oprea! se aud îndemnuri printre soldaţii noştri.

Un grup de vreo zece bavarezi, cu un cadet între ei, rămaşi în urma tovarăşilor lor în retragerea precipitată, cad prizonieri în mâinile românilor.

— Predam la voi, *bitte schön*, gângăveşte scâlciat, în româneşte, trei cuvinte, unul din nemţi, aruncând cu toţii armele la pământ.

— Di ci n-aţi zis aşa mai di mult, *bobarejilor?* Hî? îi întreabă răstit unul din moldoveni.

— Matei şi Anisie, înşfăcaţi-i repede şi duceţi-i la primul post de-i daţi în primire, interveni scurt sergentul Boteanu, care rămâne să ia el pe umeri puşca-mitralieră şi s-o aşeze într-un post mai înaintat.

Atacul germanilor izbit de zidul de oţel ridicat din nevăzut în faţa lor a ricoşat în sens invers şi s-a transformat în cursă de alergări în galop, iar acum la întoarcere, cu poticneli de moarte subită. Din coloanele duşmane, acei rămaşi în picioare trec peste tranşeele din care au plecat la luptă şi nu se opresc decât în alte rânduri de şanţuri inamice din spatele celor dintâi.

Infanteriştii români înaintează în tot sectorul lor şi ocupă noua poziţie cucerită, cu mai bine de cinci sute de metri teren în adâncime.

Duşmanii au fost astâmpăraţi.

Pe câmpul de luptă nu se văd decât mormane de cadavre şi răniţi, printre puşti şi căşti de oţel, împrăştiate. Nu se aud decât gemetele rănitilor stâlciţi, schingiuiţi, sleiţi de sânge şi vlagă, căzuţi în încleştarea oarbă dintre cotropire şi apărare. În sinistrul cor de prohod psalmodiat spre odihna celor morţi şi a celor în agonie de mii de glasuri străine tresar din vreme în vreme şi vaiete sfâşiate de români care strigă ajutor şi se tânguiesc în chinuri.

Soldaţii, luptătorii de mai înainte, din cei scăpaţi teferi, ascultă din tranşee înfricoşaţi şi simt, deşi sunt teferi, că li se zgârceşte carnea în trupurile lor, gândindu-se că dacă ar fi căzut la atac, unii dintre ei ar fi fost desigur în aceeaşi situaţie de dureri şi vaiete.

În apropierea tranşeului s-aude, în noaptea senină, din ce în ce mai

stins, un rănit gemând:

— *Mein Gott… Meine Mutter…* [4]

Soldatul Bulboacă Marin, care sapă să-şi întărească poziţia din faţă moştenită de la duşmani, descoperită, se opreşte din lucru şi lasă lopata jos din mâini. Stă pe gânduri… Ca după o frământare lăuntrică chinuitoare, el vorbeşte necăjit:

— I-auzi-l, măi fraţilor, cum geme şi se vaită; gem şi alţii mai în depărtare, dar aista-i prea aproape de noi, îşi dă el cu părerea, înfiorat de vaietele neamţului rănit.

— Să vină sanitarii lor, să-i ridice pe răniţi, pe morţi… treaba lor… ce putem noi să le facem… adăugă Pamfile Voican din colţul tranşeului.

— *Mein Gott… Liebe Mutter…* se auzea neamţul văitându-se din apropiere.

— Măi, eu nu mai pot răbda să-l aud cum moare la zece paşi de noi… e scos din luptă… nu mai e duşman, e *om*… Sanitarii lor n-or să vină niciodată să-l ridice pe rănit de lângă linia noastră, adăugă Marin Bulboacă.

— Şi acum ce-ai avea tu de gând? Hai? Să-ţi rişti viaţa pentru el? spuse Pamfile.

— Voi nu vedeţi, mă, c-o riscăm la fiecare pas, în fiecare clipă? Un risc mai mult nu e totuna?

Apoi el îşi ia din colţul raniţei bidonul şi iese afară din tranşeu târându-se spre rănit de-a buşilea, cu teamă să nu-l simtă cioclii duşmani care stau poate la pândă de cealaltă parte. Bulboacă Marin, ţăranul simplu din ţinutul Tecuciului, nu cunoaşte niciun cuvânt din ceea ce aiurează mereu străinul căzut, dar ştie că şi acela-i *om* şi de aceea înţelege bine şi simte în sufletul lui toate durerile *omeneşti*. Soldatul român se-apropie de rănit. Scoate dopul bidonului şi dă soldatului german să-şi ude cu apă gura uscată de arşiţă, ridicându-i puţin capul c-o mână băgată pe dedesubt.

— Eu ştiu, bre, că eşti nevinovat, dar de, cine v-o pus să ni călcaţi ţara?! vorbeşte mai mult pentru sine, cu glasul înduioşat, Bulboacă Marin. Rănitul e tânăr şi are o lovitură de baionetă în coastă de unde-i iese sângele prin veston.

Soldatul român îi mai dă câteva înghiţituri de apă. Neamţul se uită cu ochii lui verzi la omul de lângă el, mulţumindu-i cu lacrimi:

— *Danke schön, mein Kamerad… mein Herr… Danke schön…* [5]

Apoi Bulboacă Marin îl ia în spate, se târăşte tot de-a buşilea, câteva gloanţe trase din tranşeele germane şuieră pe lângă ei, fără să-i nimerească, şi-l aduce pe rănit în şanţurile noastre, dându-l în primire unor sanitari să-l panseze şi să-l evacueze înapoia frontului… Poate scapă cu viaţă…

Din când în când, câte-un obuz cu explozie asurzitoare, venit spre

liniile române, ţine pe brancardieri la distanţă de câmpul sectorului de atac acoperit de morţi şi răniţi.

Totuşi, într-un târziu, după miezul nopţii, spre ziuă, oamenii cu tărgi se furişează şi-şi fac datoria, ridicând mai întâi răniţii şi-apoi unele cadavre pentru îngropare.

Din secţia sergentului Boteanu au căzut cinci soldaţi: doi morţi şi trei răniţi. Printre răniţi e şi Androne, care e scos din front şi trimis la spital cu piciorul bandajat, la spitalul cel mai apropiat, improvizat în barăcile de lemn de lângă gara Pufeşti.

*

* *

Către seară, printre mai multe rânduri de butuci din colţul viei lui Negroponte, se pot vedea nenumărate morminte de eroi cu ţărna proaspătă deasupra lor, străjuite doar de nişte pari retezaţi scurt. Lângă un astfel de muşuroi de pământ, pe o cruce strâmbă, legată din două beţe cioplite cu briceagul ori cu baioneta, stau scrise cu creionul chimic câteva slove stângace:

„Aici odihneşte soldatul Pană Sava, Reg. 50/64 Infanterie, mort pentru ţară, la 12 august, stil nou, 1917”.

VI. DESCOPERIREA SOLDATULUI PAMFILE

Sunt două zile de când în sectorul Diviziei a 13-a română duşmanii nu mai dau buzna spre tranşeele noastre. Parcă au amorţit, ori au intrat în convalescenţă. În schimb, la cele două extremităţi ale frontului ocupat de trupele române, în stânga poziţiilor, spre răsărit, dincolo de Mărăşeşti, şi în dreapta spre apus în regiunea Panciu-Chicera-Străoani-Muncelu, în care se află aliaţii ruşi, luptele continuă cu înverşunare.

Ieri, toată lunca din largul câmpiilor şi satele de pe malurile Siretului: Ionăşeşti, Cozmeştii-din-Deal, Cozmeştii-din-Vale, Băltăreţu, Furceni au fumegat în zarea dealurilor nori de foc şi pâcle de lavă cenuşie, sub teroarea tunurilor germane de calibre mari şi tir lung, cu nenumărate obuze incendiare. Concentrarea forţelor duşmane, înzecite, îşi reluase ca obiectiv trecerea podului de la Cozmeşti. Bombardamentul artileriei lor teribil a început din zori şi a clocotit toată ziua cu o violenţă din ce în ce mai aprigă, până seara, când soldaţii din zona poziţiilor, acei scăpaţi cu viaţă ici-colo, chinuiţi neîncetat ca într-un infern, nu mai ştiau, nu-şi mai puteau da seama pe ce lume se află. Pământul a sângerat, sfâşiat în carnea lui de puterea oţelului înroşit. Copacii din lunca Prisaca au vâjâit continuu în ramurile lor uraganul morţii. Unii retezaţi, ciuntiţi, alţii dezrădăcinaţi şi răsturnaţi s-au zvârcolit de-a valma deznădăjduiţi. Reţelele de sârmă

ghimpată au fost nimicite, ferfeniţite peste tot locul. Tranşeele pe terenul nisipos au fost scormonite uşor, nivelate otova, îngropând în adăposturile lor soldaţii striviţi, iar pe unii chiar de vii. Pe înserate se porni vijelios atacul german din trei părţi, cu trupe proaspete, covârşitoare, o întreagă divizie împotriva resturilor a două regimente române. Germanii surprind odată cu amurgul, printre valuri de praf şi gaze de pulbere, batalioanele române decimate. În învălmăşeală, soldaţii noştri, în grupuri strecurate cu forţa baionetei, se retrag, unii spre şoseaua intrării la capul podului, luptând până la ultimul, alţii se salvează, trecând înot apele Siretului, sub ploaia de gloanţe şi şrapnelele inamicului, spre malul opus al fabricii de cherestea de la Băltăreţii.

Dezastrul pare inevitabil. Coloanele germane ajung chiar pe pod. Lupta e disperată. Se cer de către comandanţi grabnice ajutoare din toate părţile. Intervin din imediata apropiere cei din urmă soldaţi ai Regimentului 3 Vânători, aflaţi în repaus, în marginea satului Cozmeştii-din-Vale, scoşi din front. Tot atunci înaintează pe pod, dinspre malul stâng al râului, Regimentul 55 din Divizia a 14-a. Atacul se dezlănţuie crâncen de ambele părţi. Duşmanii sunt cramponaţi puternic. Unii cad, alţii se retrag la câteva sute de metri în luncă. Situaţia e îmbunătăţită, frontul a fost restabilit, podul de la Cozmeşti salvat.

Dar azi, la orele amiezii, bubuituri puternice de lăzi de dinamită s-au auzit dinspre Cozmeşti. Ai noştri au aruncat în aer măreţul pod care s-a prăbuşit în prundişul râului cutremurând pământul până la cincizeci de kilometri distanţă în împrejurimi… Din Vrancea până la Prut…

Acum germanii, de cealaltă parte a frontului, plâng în zădărnicia himerelor lor de cuceriri, încă un vis mort, treziţi la realitate.

Spre Panciu şi dincolo până aproape de Varniţa, în prelungirea frontului deţinut de trupele ruse, duşmanii atacă mereu, zi cu zi, încercând să cucerească cele câteva sate, care mai apoi au fost părăsite.

Acolo, frontul intră ca un unghi în coasta Armatei a doua română, care a rămas pe loc în defensivă în regiunile Vrancei. Ruşii s-au dovedit mai tari. Din armata lor, cazacii Regimentului de cavalerie Zamurscaia, cazacii de la Don, eroii lui Maseppa sunt o trupă de elită. Trupele diviziilor româneşti au putut sosi aici, în apropierea poziţiilor la vreme, ocupând pe rând zonele primejduite de invazia duşmanilor. Într-acolo, spre văgăunile munţilor, se aud tunurile, atât de la duşmani, cât şi de la noi, cum bufnesc necontenit din amândouă părţile, aruncând, ca bateriile unor guri de vulcani, mormane de bolovani de schijă care se sparg cu lavă de foc şi şrapnele.

*

*   *

Aici, la Mărăşeşti însă, pe poziţia Regimentului 50/64 Infanterie şi a celorlalte învecinate, e linişte, o linişte deplină…

Soldaţii se odihnesc. Unii din ei se furişează pe rândurile viilor de lângă tranşee, din spatele lor, şi caută struguri daţi în copt, printre ierburile care năpădesc viţele butucilor.

Într-un adăpost improvizat, lângă alţi doi ofiţeri ai companiei, locotenentul Nicolae Teodorescu doarme lungit pe-o manta lângă ceilalţi. Ei au prilejul să-şi refacă ziua câteva ceasuri de somn, ca să poată veghea la noapte. Ofiţerii, de altfel, duc aceeaşi viaţă ca şi soldaţii lor. Împart împreună aceleaşi suferinţe, aceleaşi roluri în scenele de drame ale luptelor, aceleaşi lipsuri fireşti şi aceeaşi moarte aşteaptă-n toată clipa.

La postul lui, sergentul Ştefan Boteanu, după ce şi-a însemnat în carnetul lui de note zilnice, fugare, câteva pagini de impresii scurte, pe care nu le mai continuase de la popasul de lângă Modruzeni, scoate dintre foi o carte poştală scrisă şi o dă unui furier în trecere, anume rugat s-o ducă la centrul de corespondenţă al batalionului. În timp de o oră şi mai bine cât a stat şi a scris, Boteanu a băut de trei ori din bidonul alăturat. Acum îl duce din nou la gură şi soarbe din el ultimele înghiţituri.

— A fost bun vinul, domnule Ştefănică? îl întrebă vesel, cu ochi lucitori, Zaharia Vasile, apropiindu-se din lungul tranşeului.

— Bun, bre, parcă-i ravac.

— Nu-i chiar ca al nostru de la Nicoreşti, dar acum, în lipsa asta de-atâta vreme, plăteşte, zău, cât o comoară, îşi dă cu părerea, cu gust de vorbă, soldatul Zaharia.

— Unde-i Pamfile? se interesează Boteanu.

— A plecat iar să mai aducă, şi trebuie să vie, îl lămureşte Zaharia.

— Vorba ceea, domnule sergent, o viaţă are omul, oftează cu chef caporalul Matei, şi ce uşor o pierdem în război, aşa ca animalele la abator.

Unii din ei sunt dispuşi, guralivi, bucuroşi de clipele prezentului, pe care simt că-l trăiesc într-un fel sau în altul, de parcă le-ar fi dăruit cineva o viaţă nouă, măcar o zi.

Numai sergentul Boteanu e mai trist, mai amărât şi mai neliniştit decât în celelalte zile. E chinuit de presimţiri negre. Deşi nu vrea să se gândească la nimic rău, totuşi îi cresc în suflet ghimpi care-l înconjoară din toate părţile, ca buruienile o plantă uitată-ntr-o pârloagă. A scris acasă Nataliei rânduri triste, strofele cântecului care-i sună în urechi de-atâtea ori. Poate o fi ajuns şi pe acolo şi cunoaşte. Şi gândurile lui continuă să se rostogolească învălmăşite.

— Iată-mă c-am venit cu bine şi cu sănătate, domnule sergent, surâde cu sudoarea pe faţă soldatul Pamfile Voican, aducând în mâini patru gamele cu vin şi la şold sacul cu merinde, încărcat cu ce-a găsit în cale pe unde a fost, struguri, ceapă…

— Bravo, Pamfile, să trăieşti, numai să nu ţi se întâmple pe-acolo ceva, pe unde tot umbli, îl întâmpină bucuros şi totodată cu oarecare nedumerire Boteanu.

— Să n-ai teamă, domnule sergent, că ştiu eu să mă port în lume.

— Halal, măi, bun ostaş, îl laudă caporalul Matei.

— Frăţân de-al nostru, întăreşte camaradul Anisie Iorgu.

— Omul, cât trăieşte, trebuie să ştie cum să trăiască, le răspunde Pamfile Voican, accentuând cuvintele, cu un aer de filosof şi clipind din ochi cu înţeles.

Soldatul Pamfile îşi trage sacul de merinde de după gât şi mai scoate din el încă trei bidoane pline cu vin. Apoi întoarce desagul cu fundul în sus şi răstoarnă din el câteva kilograme de căpăţâni de ceapă cu foi şi câţiva struguri de *Chasselas d'Oré*, bine copţi. Toţi râd şi se uită la el curioşi.

— Altceva n-am găsit, zise Pamfile. Ca să meargă băutura, la nevoie e bună şi ceapa cu pâine.

— Ba chiar mi-era dor de-o astfel de mâncare, interveni soldatul Zaharia, flămând.

Îşi aduc cu toţii câte o bucată de pâine, care le-a rămas de la prânz, şi cu ceapa strivită între podul palmelor, înghit toţi cu poftă „aperitivul". Cei cinci ostaşi stau strânşi la un loc mâncând şi vorbind.

La douăzeci de paşi de ei, la dreapta şi la stânga, ceilalţi camarazi, care nu se văd din zigzagul tranşeului, se bucură şi ei de repaus. Soldatul Marin Bulboacă aude din cotul şanţului în care se află discuţiile şi veselia grupului, dar nu îndrăzneşte să se-apropie.

— Straşnic vin, măi Matei, ce zici, îşi dă cu părerea cel care l-a adus, după ce a tras de duşcă mai multe înghiţituri dintr-o gamelă.

— Bun, frate, dar cum îl bem?

— Adică, mai bine vrei să spui, cum îl împărţim? Iată cum: un bidon e al domnului Ştefănică, celelalte două le rezerv pentru superiorii mei, iar noi iştilanţi patru facem aşa: câte doi la o gamelă şi ne mai rămân două gamele cu care eu socot că-i bine să-nfruptăm şi oamenii din secţia noastră, măcar câte o lingură de împărtăşanie de fiecare. Mare-i Dumnezeu şi „dar din dar se face rai".

— Bună inimă ai tu, frate Pamfile, de te gândeşti şi la ceilalţi, îi mărturiseşte sincer şi cu laudă sergentul Boteanu.

— Gândesc şi eu ce pot, numai rău mă păzesc să nu fac.

Soldatul Pamfile Voican se pleacă să ia de lângă el de pe pragul tranşeului o gamelă în mâna dreaptă şi o căniţă de tablă în stânga şi porneşte după cotiturile şanţului să-şi cinstească tovarăşii de lupte cu

câteva sorbituri de vin, care să-i mai înviorezze puţin.

De felul lui din comuna Ţepu, din judeţul Tecuci, soldatul Pamfile Voican, om tânăr, de vreo douăzeci şi opt de ani, acasă la el e harnic şi singurul fecior al unui sătean. E logodit cu o fată pe care o iubeşte mult. Acolo-n sat, în depărtare, Cristina lui cu ochi căprui şi cosiţe negre îl aşteaptă cu dorul pe aripi de vânt, prin grădini şi prin ţarini. Şi n-a văzut-o de-atâta amar de vreme!

După câteva minute, Pamfile se-ntoarce.

— I-am împărtăşit şi pe aceştia; mă duc să le ung gâtlejul şi celorlalţi, zise soldatul Pamfile, luând a doua gamelă plină şi plecând spre cealaltă parte a tranşeului.

Cei rămaşi în grup mai sorb din când în când câte o gură, discutând între ei.

— Cum a dat Pamfile peste vin tocmai acum, când nici de leac nu se mai găseşte-o picătură în zona frontului? întreabă Boteanu.

— Numai el ştie, domnule Ştefănică. Şi eu l-am întrebat şi n-a vrut să-mi spună, îi răspunde Zaharia.

— I-am miruit şi pe-aceştia, deşi n-am putut să-i satur. Lor nu le-ajunge nici câte o cofă de fiecare, aşa de lacomi şi doriţi sunt, îi vesteşte Pamfile râzând, apropiindu-se de camarazii lui.

— Ia spune, bre, cum şi de unde ai făcut rost de atâta vin? îl iscodeşte Boteanu acum mai vesel.

— Asta-i descoperirea mea. Cu răbdare şi cu dibăcie toate celea au o cheie pe lumea asta.

— Hai, mă, lasă gluma şi spune-ne, îl îndeamnă rugător şi Anisie.

— Drept să vă spun, nici eu singur nu ştiu cum a dat norocul peste mine. Am văzut că nemţii pe poziţia noastră ne dau bună pace de trei zile, aşa că azi după-amiază am plecat pe furiş, tuchiş, prin via lui Negroponte, să caut ceva poamă dată-n pârg. Şi tot căutând, tot ciugulind, de ici, de colo, m-am pomenit pe rânduri în sus, tocmai în dosul cramei, la ogradă. În toate acareturile, ghiulelele au făcut praf şi ţăndări. Intru printr-o spărtură a zidului într-o cramă dărâmată, vraişte. Căzi sparte, poloboace dogite, toate răsturnate unele peste altele. Mă vâr eu printre ele, sar peste o namilă de teasc, în care zăceau trântite vreo cinci pompe de stropit, cu arama curată, de-ţi rămâneau ochii la ele, mă uit în dreapta, în stânga şi într-un colţ ce să vezi, ţărna avea o bortă ca urma unui ţăruş. Când pun eu piciorul deasupra, văd că sună a gol acolo. Trag ţărna la o parte şi dau de scânduri. Sub ele într-o groapă, o balercă plină cu vin. Mă bag lângă ea şi o tăbărcesc eu într-o parte, pun gura la vrană şi-i trag un gât: „Straşnic vin”, îmi zic vorbind singur. Acum vream să aduc şi la noi în şanţuri oleacă de răvac răce şi bun. Dar în ce? Şi cum? Mă gândeam că numai bidonul şi gamela ce le aveam la mine nu-mi ajung nici mie! Ies binişor afară tot prin spatele cramei şi mă duc la vale în ogradă, la

bucătăria trupelor. Acolo mă rog de-un camarad, adică îi spun că am ordin de la superiorii mei să le duc repede o găleată de apă, aici în tranşee. Unul din cei de la bucătărie îmi dă găleata cu apă şi plec. Eu când ajung în vie, cotesc la dreapta în spatele cramei, vărs apa jos din găleată şi mă duc la descoperirea mea. Mi-am umplut găleata, gamela şi bidonul şi v-am adus primul transport. Când m-am dus la vale a doua oară am dat şi găleata celora de la care o luasem.

Au fost ei ruşii mai norocoşi pe aici, cât au stat până la venirea noastră, dar bietul chelar din partea locului parcă ne-ar fi ascuns şi nouă, românilor, câteva vedre când s-a gândit să îngroape butoiaşul…

— Dar ceapa unde-ai găsit-o? îl mai întreabă unul.

— Tot chelarul s-o trudit şi pentru sufletul nostru şi a semănat-o lângă odăile lui, în marginea viei. Este ceapă s-o cari cu căruţa.

— Noroc, Pamfile, şi voie bună, ciocnesc cu toţii bidoanele cu gamelele, gata de băut.

— Noroc şi să-i plesnească ochii neamţului, adăugă Pamfile.

— Să ne vedem pe la casele noastre, urmează sergentul Boteanu.

— Să trăieşti, Pamfile, adăugă un altul.

— Să trăim cu toţii, domnule Ştefănică, şi să ne întoarcem sănătoşi, întăreşte Pamfile.

Vinul se goleşte. Sufletele se-ncălzesc. Oamenii se cam ameţesc şi, înduioşaţi, se înfrăţesc. Unul începe să fredoneze o doină, altul un cântec de jale. Fiecare ar vrea să cânte ceva, ca să mai uite din necazurile vieţii, să se mai uşureze. Unii chiar plâng…

Ochii sergentului Boteanu sunt umezi şi ei. Trăsăturile feţei şi sprâncenele lui au o ciudată expresie de melancolie. Omul devine totuşi vorbăreţ. În gândurile lui, frânturile trecutului pun semne de întrebare necunoscutului din viitor.

— Tot de la crama lui Negroponte, măi Zaharia, ai cărat tu la Nicoreşti tescovina pe care-o cumpărasem…

— Aşa-i! N-au trecut decât doi ani şi jumătate şi parcă-i o poveste, îngână oftând Zaharia Vasile, cuprins de amintiri.

— Încercam şi eu „să leg gura pânzei” pe atunci, vorbeşte oftând Boteanu.

— Trei săptămâni am cărat în şir. Şi era o tescovină bună, plină până sus în căzi, de ţighir, tot vin să-l pui la pahar, încât curgea nămol rachiul la cazan.

— Cine ştie, fraţilor, cine-o mai ajunge să mai ia firul vieţii de unde l-a lăsat. Şi când mă gândesc că m-aşteaptă acasă şase copii şi nevasta, fără nimeni pe lumea asta, măi fraţi, îmi vine să plâng sugrumat de dor şi de chin. Dragi prieteni, s-ar putea să cad şi să mor, îşi tânguieşte sufletul Boteanu. Nu prea am presimţiri bune.

— Domnule Ştefănică, scoate matale carnetul în care ai cântările ieşite acum, să prindem şi noi a gânguri din ele, şi l-om ruga pe

Pamfile, că are glas, să ne zică şi el ceva, cere cu stăruinţă inima soldatului Anisie Iorgu…

Sergentul Boteanu n-aşteaptă să fie rugat. El însuşi e un bun cântăreţ, şi chiar are gust să cânte. În timp ce se descheie la veston, ca să-şi scoată carnetul, Boteanu, cu ochii inundaţi în lacrimi şi glasul tremurat, începe:

„Te-am zărit printre morminte
Despletită şi cernită,
Şi din ochi îţi curgeau lacrimi
Pe obrazu-ţi şiruind…”

Cântă şi ceilalţi odată cu el, mai departe, acelaşi cântec.

„Şi simţeam cum cad pe mine
Bulgării de pe lopată…”

Mai ciocnesc iar gamelele cu bidoanele, încrucişându-şi mâinile şi bând ultimele picături, cu ochii în lacrimi.

— Straşnic vin, băieţi, exclamă din nou Pamfile, privind cu ochii împăienjeniţi la Anisie şi Matei.

— Şi prin oase te pătrunde, îi confirmă unul din ei.

— Mai este un cântec cu „Oituzul”, domnule Ştefănică, îmi place tare mult, dar nu-l ştiu aşa bine. Îl ai scris în carnet; ia-ntoarce, te rog, fila la el, interveni Pamfile.

— Eu l-am mai schimbat pe ici, pe colo, ca să-l simţim că ne convine şi nouă, pe frontul nostru de la Mărăşeşti, îi răspunde Boteanu fâşâind paginile.

Pamfile, care are o voce dulce, mlădioasă, ia în mână carnetul deschis şi cântă plin de sentiment, cu gândul şi cu inima pline de amintirea scumpei lui iubite şi logodnice, Cristina:

„Iubitul meu nu este prinţ,
El n-are grijă, nici dorinţi,
Să stea-n palate,
El şade-n văi la Mărăşeşti,
Sub jocul gloanţelor nemţeşti
Şi crunt de bate…

Când a plecat anul trecut,
Cu ochii lung l-am petrecut
De la fereastră,
Şi ca să-l apăr de duşman,
I-am dat să poarte-un talisman,

O floare-albastră…

Câteva rânduri el mi-a scris:
— Iubito, te-am văzut în vis,
Alaltăseară,
Ridică-ţi ochii tăi la cer
Şi cu speranţe să m-aştepţi
Pân' la venire…

— Iubitul meu de la hotar,
Îţi trimit inima ca dar
Şi-o rugăminte:
Ridică-ţi fruntea ta de leu
Şi cu credinţă-n Dumnezeu
Mergi înainte…

Aşa semeţ şi-nvingător,
El luptă pentru-un singur dor –
O ştiu prea bine –
Şi dorul lui o să vi-l spui:
Se luptă pentru ţara lui
Şi pentru mine…

Senină, cu sufletul drept,
Eu stau şi singură l-aştept;
Are să vie.
Şi-o să-mi aducă un inel
Călit din gură de şrapnel
La cununie…"

Ceilalţi murmură odată cu el şi-i ţin isonul melodiei mai departe.

După ce termină, Pamfile adăugă:

— Când dracul oare se termină războiul aista, să ne întoarcem iar la casele noastre, la rosturile noastre? Uite aşa m-apucă, zău, câteodată, un dor de viaţă, de mă topesc pe picioare. Păcat că nu mai avem vin. Ştiţi ceva? Plec numai o jumătate de ceas şi sunt repede înapoi.

— Nu te mai duce, bre, lasă, e de-ajuns cât am băut, nu mai pleca, interveni Boteanu.

— Nu fac nicio gălăgie, zău, nu ştie nimeni, mă duc numai oleacă să mai aduc şi să vedeţi pe urmă ce papară o să le tragem bandiţilor de germani.

Zicând ultimele cuvinte, Pamfile îşi ia bidoanele şi le bagă-n sacul de merinde, mai ia şi gamelele într-o mână şi-i gata să plece.

— Nu te mai duce, dragă Pamfile, să lăsăm pe mâine, îi spuse Boteanu.

— Ce să mai lăsăm pe mâine, aveţi să vedeţi ce vin bun şi răce v-aduc acum; n-are să vă pară rău.

Înfierbântat de băutură, ori poate ca să mai scurteze din cale, în loc să apuce pe tranşeu mai înainte, până la şanţul de comunicaţie care duce din linia întâia spre viile din spatele poziţiilor, aşa cum se cere şi aşa cum făcuse mai înainte, Pamfile sare afară din tranşeu, voind să plece mai de-a dreptul.

Îndată se aud câteva focuri de armă dinspre tranşeele germane şi Pamfile cade-ntr-o parte străpuns de-un glonţ în piept.

— Fraţilor, mor! atât putu să mai zică şi pe gură începu să-i gâlgâie sângele.

Îl trag pe furiş, la ei, în tranşeu, dar orice încercare e în zadar. E lovit cam în dreptul inimii. Soldatul Pamfile Voican îşi dă sufletul cu capul pe braţul sergentului Boteanu.

Ceilalţi ostaşi, Matei, Anisie şi Zaharia, înfuriaţi de moartea camaradului lor, pun mâna pe arme fără niciun ordin şi trag spre tranşeele duşmanilor. Dar germanii nu le răspund; stau ascunşi în şanţurile lor.

Soarele scapătă între munţii pleşuvi, cu gheburile în zare. Spre Străoane şi Muncelu, tunurile s-aud bubuind mereu… Acolo, pe câmpul de bătălie, apusul şi-aruncă, peste eroii şi sângele celor căzuţi, mantia lui glorioasă de purpură şi aur…

După un ceas, trupul celui ce-a fost soldatul Pamfile Voican e îngropat printre butucii din via lui Negroponte.

Numai vocea lui armonioasă şi limpede parcă pluteşte încă prin aer în umbrele nopţii, rătăcind şi suspinând:

Când a plecat anul trecut,
Cu ochii lung l-am petrecut
De la fereastră,
Şi ca să-l apăr de duşman
I-am dat să poarte-un talisman,
O floare-albastră…

VII. VOLUNTARUL ELEV-CERCETAŞ MIRCEA BOTEANU

În noaptea în care s-a întors acasă, după ce întovărăşise pe tatăl lui cu căruţa până la fântânile cu ciuturi grele şi cumpene mari de lemn, din vale, la Ionăşeşti, Mircea Boteanu n-a putut să doarmă o clipă. S-a răsucit când pe-o parte, când pe alta, dar toate sforţările i-au fost zadarnice. Îi jucau înaintea ochilor cadavrele soldaţilor mutilaţi, cu sângele închegat, spintecaţi de schije, aşa cum îi văzuse în seara aceea,

dinaintea uşii, în ograda bisericii de la marginea satului Ionăşeşti, prin care trecuse la dus şi la întors.

Mai întâlnise el până atunci, în cale, pe neaşteptate, destui morţi, în împrejurări tragice, ale căror situaţii i se imprimară adânc în firea sensibilă. Numai în lunile din iarna trecută i s-au perindat atâtea cazuri ciudate, încât cu lugubrii lor nenorociţi s-ar fi putut popula un cimitir aparte de dezmoşteniţi ai soartei. Chinuit de nesomn, Mircea Boteanu şi le rezuma pe sărite doar pe acelea care-l impresionaseră mai mult. Vedeniile luau înfăţişări aievea şi-i păreau că-l apasă greu pe fruntea-mbrobonată de sudoare, deşi era aproape dezvelit în aşternut, pisându-l cu dansuri stranii la-ntrecere. În întunericul odăii lui, umbrele închipuirii se concretizau pe pereţi în tablouri reale, unele după altele… Bătrânul spânzurat de creanga nucului din grădina unui vecin îi apărea ca atunci când l-a găsit în zori de zi. Îşi făcuse laţul din brâul de la cingătoare şi cum sinucigaşul atârna bălăbănind în vânt, îi căzuseră-n jos pantalonii, descoperindu-i jumătatea hoitului vânăt de frig. Din gura căscată, cu spume, îi curgeau balele şi-i atârna limba…

Spânzuratul a fost înainte de Crăciun.

Într-o dimineaţă după Bobotează, iapa scăpase din grajd şi Mircea Boteanu, cu traista de ovăz în mână, se ducea s-o prindă în ţarcul cu saivane din spatele velniţei. De cu noapte căzuse un văl de zăpadă subţire, acoperind păturile vechi şi gunoiul cu un giulgiu proaspăt. Cu traista întinsă şi ochii atenţi la iapă, se ducea după ea strigând-o pe nume: „Na, Luţa, na, na… Luţa, na”. Deodată simţi călcând sub picioare un om mort, învăluit în pânza fragilă a omătului. Fiori reci de gheaţă îl electrizară din tălpi până-n creştet şi simţi că i se zbârleşte părul pe cap cu căciulă cu tot, împietrit ca ţepii unui arici. După o clipă recunoscu, pe rămăşiţele de gunoi ale tescovinei fiartă la cazanul de rachiu în alţi ani, în stârvul întins drept, cu mâinile puse cruce pe piept şi faţa-n sus, ca-n sicriu, pe muncitorul beţiv şi alienat Filip Nebunul, care venea pe vremuri în ograda lui Ştefan Boteanu.

Lui Mircea îi apărură apoi în întunericul odăii cei trei tineri cam de şaptesprezece-optsprezece ani, refugiaţi din Muntenia şi Oltenia, copilandri, pe care i-a găsit morţi, îngheţaţi de ger, cu hârleţele şi cazmalele alături, în gropile tranşeelor săpate de ei, pe malul Siretului, biciuiţi de foame şi de tirania jandarmilor supraveghetori. Erau chipuri de ceară, uscate, înlemnite, cu fălcile scofâlcite şi ochii de sticlă. Cum de nu-i găsiseră lupii, în nopţile de mai înainte?

Îşi mai aminti apoi de soldatul dezertor român ucis de cei cu care chefuise, târât de omorâtori într-o cărare părăsită, la marginea unei râpi în apropiere de Grozăveşti, lângă Nicoreşti, Mircea Boteanu trecea călare pe acolo spre un alt sat, să caute dacă umblă vreo moară, şi deodată iapa sforăi, ciulind urechile şi sărind într-o parte. Simţise

hoitul omului ciopârţit, lângă rădăcina păducelului…

Şi figurile morţilor scâlciţi continuară să defileze în odaia lui Mircea Boteanu până-n zori.

Toate apariţiile însă erau răscolite din culcuşurile lumii lor de vedenia soldaţilor morţi din ograda bisericii, înconjurată de vişini şi salcâmi, de la Ionăşeşti, când Mircea îşi petrecu tatăl spre front.

Sufletul lui, abia intrat pe pragul adolescenţei, recepţionase în structura lui intimă, de o mare sensibilitate, prea multe fapte emotive şi contradictorii şi prea multe disecări de sensuri conceptuale despre existenţă, în vasta perspectivă a vieţii. El, ca şi alţi mulţi din aceeaşi generaţie, vede că, în virtutea puterii lor sufleteşti, e silit de împrejurări, de mediu, să promoveze în faţa vieţii, sub toate aspectele realităţii cu care a venit în încrucişare, un examen de maturitate foarte aglomerat în întrebări şi probleme puse de la cauze la efect, probleme care cer imperios o dezlegare. Mircea Boteanu simte astfel că sufletul lui precoce e forţat să evolueze cu maximum de accelerare, chiar brusc, supraîncărcat de o realitate anormală, către o vârstă spirituală mult mai înaintată faţă de măsura anilor parcurşi.

În cele din urmă, adolescentul Mircea Boteanu se văzu deprins cu morţii ca şi cu viii. Aşa, bunăoară, în zilele lui martie, când zăpada şiroia topită pe drumuri şi colţii ierbii mijeau la razele soarelui, nu-l mai impresionau înfăţişările hidoase ale morţilor. Întâlnea în cale mârţoaga primăriei cu căruţa plină de cadavre schilave, de multe ori fără nicio haină pe piele, şi blestematul car funebru care dusese toată iarna până-n primăvară, în gropile comune de la biserică, movile întregi de oameni morţi de foame, de ger, de mizerie şi, mai ales, de tifos exantematic şi de alte boli, scoşi din casele locuitorilor de prin satele din împrejurimi, Poiana, Piscul Corbului, Huleşti, ori din odaia neagră de la spitalul din Nicoreşti, unde şedeau înţepeniţi unii peste alţii. În viaţa satelor din spatele frontului stabilizat, astă-iarnă, pe râul Putna, dincolo de Mărăşeşti, ca şi în toată Moldova suprapopulată subit, moartea întrebuinţa procedee care se repetau într-un fel sau în altul şi care deveniseră obişnuite. Mircea Boteanu, în oglindirea lumii dinafară, simplificase divagaţiile cercetării meditative şi ajunsese la concluzii directe, izvorâte din imediata apropiere a argumentelor concrete. Înţelesese că, orice ar fi, moartea ce trebuie să vină e tot o moarte. Fie ei oameni de rând, liberi ori robi, sfâşiaţi de dureri până-n ultimul strop de viaţă, duşi la locul de veci cu mârţoaga primăriei, fie ei împăraţi atotputernici, fie ei stăpânii bogăţiilor lumii şi ai comorilor cu munţi de aur, flagelaţi de avariţie şi nesăturaţi de egoism, fie ei cuceritorii universului întreg, gata să-i răstoarne toate tainele astrale care au ţinut mintea omului în întuneric, fie ei simple molecule amorfe, ori genii, în pulsul etern al cosmosului tot sfârşitul inevitabil al morţii îi aşteaptă…

Totuşi, Mircea Boteanu a rămas în seara aceea, în care a văzut soldaţii spintecaţi, dezmembraţi oribil de schije, adânc frământat în straturile emoţionale ale sufletului lui. Cum? Să pleci de bunăvoie de la viaţă, care, într-un fel oarecare, propriu naturii individuale, susură-n jgheaburi cristaline, fermecătoare de frumuseţi, să-ţi laşi pradă hienelor tot ce ai mai scump în vremelnica dar unica existenţă palpabilă, sigură şi să te duci conştient, perfect sănătos, să mori înainte de sorocul morţii inevitabile, în grozăvia focului împroşcat de oţelul înroşit, e oare tot o moarte obişnuită? Unii dintr-o oarbă supunere, alţii pentru un ideal sublim, îndură ei de bunăvoie, îndârjiţi, disperaţi, sfâşiaţi de vii, o moarte de rând, ca viermii societăţii, tâlharii, fariseii şi osândiţii iadului veşnic? Nu! Acei care renunţă la toate bunurile dăruite de legile naturii şi se sacrifică singuri. Pentru alţii, *buni* ori răi, sunt, cu întreaga lor fiinţă măcinată-n cele patru vântuiri, *eroii* cei cu adevărat, şi numai ei, în acest înţeles al cuvântului.

În dimineaţa aceea, după lugubre alegorii de ceasuri nedormite, Mircea Boteanu simţi în sufletul lui vibrând cu căldură un sentiment nou, puternic, crescut şi înflorit infinit de dulce în altoiul conştiinţei lui: un cult pentru eroi.

În zilele următoare, luptele pe frontul Mărăşeşti se înteţiră cu o violenţă neobişnuită, care cutremura pământul până-n satele mai îndepărtate din spatele câmpiilor de bătălii. Atras de huruiala tunurilor, care, din ce în ce mai puternice şi mai apropiate, clocoteau doar la câţiva kilometri dincolo de dealul viei lui, Mircea Boteanu presimţea, în acele vuiete infernale, încăierări de lupte crâncene şi mari nimiciri de vieţi omeneşti, cu neputinţă să mai fi fost vreodată aşa de groaznice în istoria popoarelor. Un îndemn de curiozitate firească îl mâna necontenit într-acolo. De aceea părăsi culcuşul din prepeleagul gutuiului şi puţinele cărţi favorite de lectură şi se mută pe malul Siretului, în marginea satului Ionăşeşti, cu faţa către munţii Vrancei, cocoţat, pentru o mai bună perspectivă, între ramurile unui ulm bătrân, cu frunzarul boltit şi legănat de adieri de vânt, în luminişuri de oglinzi deschise spre orizonturi depărtate.

Sub prispa dealului înalt, în marginea văilor din apropiere, apele Siretului încovoiate şi poleite-n hlamide argintii se târau stăvilite printre verdeaţa zăvoaielor şi a luncilor… În largul câmpiilor, numai la şase kilometri în faţă, se distingea zona frontului de la Cozmeşti spre fabrica de zahăr de lângă Mărăşeşti şi mai departe spre Panciu.

O săptămână întreagă, în fiecare zi, de la amiază şi până după miezul nopţii, Mircea Boteanu cu ochii lui arzători de vultan, ageri, sfredelitori în zare, din pătulul adumbrit între crengile ulmului unde-şi

făcuse cuibul, a privit cu inima zvâcnind de fiori forfoteala luptelor ce se desfăşurau pe câmpiile enormului amfiteatru natural, ca încăierările unor uriaşe serbări sângeroase în anticele arene romane, plăsmuite însă modern, cu fanfara muzicii de tunuri de toate calibrele, de imaginaţia fantastică a acestui Neron orgolios, împărat al civilizaţiei germane.

Ziua, luptele pe poziţii clocoteau sub revărsarea de foc a artileriei, acoperind terenul cu nori de fum vânăt, plutitor, şi răscolind valuri de praf în arşiţa soarelui de august. De obicei, obuzele duşmane băteau şi malul Siretului cu satul Ionăşeşti şi unele explozii se nimereau câteodată la o distanţă de trei, patru sute de metri de ulmul lui Mircea Boteanu.

Noaptea însă, în toiul atacurilor, frontul fierbea de focurile tunurilor, clocotit de tăciuni scânteietori. Se lumina cu mii de rachete multicolore, zvârlite deasupra liniilor dintr-o parte în alta, cu dâre de semicercuri în aer, ca nişte panglici fosforescente. Din loc în loc, proiectilele semănate de tunuri grele şi de bombardele de câmp ţâşneau de undeva cu flăcări de fulgere scurte în beznă, şi apoi se spărgeau pe câmpul de bătălie, vuind de la un capăt la altul, cu împroşcări de lavă în jăraticul şrapnelelor.

Povestind prietenilor lui cei mai buni, prieteni încă din primii ani ai copilăriei şi din viaţa celor patru ani absolviţi împreună ca colegi de clasă la şcoala primară din Nicoreşti, printre care erau: Nastase Bricean, Vasilică Bute, Nicolae Bute (ambii feciorii lui Vasilache Bute), Costică Lupaşcu, Stoian Ghimici şi Vasile Ghimici, fraţi, cele ce văzuse Mircea Boteanu din ulmul de pe malul Siretului de lângă satul Ionăşeşti, aceşti prieteni se arătaseră foarte curioşi şi dornici de a vedea şi ei perspectiva frontului dintre Cozmeşti-Mărăşeşti-Panciu, mai din apropiere.

Ei îşi aveau cu toţii locuinţele cu familiile lor chiar pe acelaşi deal din partea dinspre vest a târgului, vecini cu viile sau cu casele, ori la mică distanţă cu grădinile de lângă case.

De aceea le era foarte uşor să se întâlnească des – alteori în fiecare zi, când unii nu erau ocupaţi cu treburi, cum era cazul lui Mircea Boteanu – să se joace împreună, când erau mici, iar acum să discute diferite veşti din ziare, comunicate cu mersul operaţiilor, ori diferite zvonuri, unele adevărate, altele gogoriţe alarmante aduse de refugiaţi, de soldaţi de la coloane de aprovizionare în trecere spre front, ori de la unii gură-cască buni doar de palavre.

Alte dăţi, de sărbători mai ales, băietanii se duceau în grup să se plimbe prin târg sau la câte o serbare. În zile de iarnă, tot în cete, mai mici sau mai mari, porneau la săniuş pe dealurile blânde şi foarte prielnice unor asemenea distracţii în aer liber, iar vara colindau drumeagurile umbrite de copaci, căutând – când băietanii erau mai

copii – uneori cuiburi de păsărele cântătoare.

Plăcute însă şi de neuitat erau zilele însorite din vacanţa de vară, când băieţii se duceau la hoinăreală şi la scăldat în apele Siretului, care curgeau prin imense zăvoaie şi lunci, ademenitoare prin frumuseţea lor sălbatică, pline de poezie.

Dar întrecerea cu zmeie cu zbârnâitoare între băieţii grupului de pe deal cu băieţii din uliţa târgului, în frunte cu Scarlat Voicu, de se oprea lumea şi privea cu admiraţie, avea un pitoresc vrednic de păstrat în amintire.

Uneori citeau cărţi împreună şi le comentau frumuseţile sau scăderile, căci băieţii începuseră a-şi forma un gust propriu, a avea păreri şi un timpuriu spirit critic. De multe ori împrumutau unul de la altul, sau după recomandările celor care le citiseră mai înainte, diferite volume de literatură, ideologie sau unele romane populare care apăruseră mai întâi în fascicole şi erau apoi adunate la un loc, în volume groase de mii de pagini şi păstrate şi transmise în familie de la fraţii mai mari, sau de la rude, la cei mai mici.

Vasilică Bute, pe lângă alte lecturi mai de soi, avea o mare predilecţie pentru asemenea romane ca *Rocambole, Misterele Parisului* şi altele, pe care le „devora” tolănit pe haturile viei de lângă casă, cărţi aduse probabil de surorile lui mai mari, care învăţau la pension la Focşani, unde aveau rude.

Mircea Boteanu „înghiţea” de toate din tot ce-i cădea în mână, din ce găsise acasă de la tatăl lui, din ce cumpărase el din librării, sau din cele ce putea să împrumute de la prieteni. Dar îl fascinau scrierile literare mai deosebite, cele în care întâlnea meditaţii asupra problemelor vieţii. Aplecat pe paginile unor asemenea cărţi, el sta uneori ceasuri întregi şi zile de-a rândul, gândind, gustând şi retrăind, alături de emoţiile şi priveliştile din paginile citite, o lume nouă de sentimente şi viziuni care îi aprindeau imaginaţia. Poeziile lui Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, George Coşbuc, Alexandru Vlahuţă, Ştefan O. Iosif îi erau printre acele ştiute pe de rost, prinse de cap pe nebăgate în seamă din trăirea lecturii şi care îl obsedau la tot pasul. Odată, cu ani în urmă, prin 1911, toamna, Ştefan Boteanu îi arătase lui Mircea, pe strada principală din Nicoreşti, pe poetul Şt. O. Iosif coborând dintr-o trăsură oprită în faţa prăvăliei lui Fotache Ştefăniu. Iosif, venit cu trăsurica de la Tecucel, un sat încărcat cu vii, între coastele unor dealuri înalte, situat cam la şase kilometri nord-est de Nicoreşti, unde îşi avea locuinţa de vară după soţia sa, poeta Natalia Negru, îşi ţinea de mână fetiţa lui, Corina, şi se pregătea să intre în magazin după cumpărături şi ziare, căci prăvălia lui Fotache Ştefăniu era încărcată cu de toate: băcănie, coloniale, articole, alimentare, zaharoase, băuturi, ziare, reviste etc.

— Uite-l vezi pe domnul care a oprit trăsurica? îi spuse lui Mircea

tatăl său, arătându-i o trăsură cu un cal, un fel de gabrioletă, cam la cincizeci de paşi…

— Care? Domnul care ia fetiţa şi-o dă jos din trăsură? Da, îl văd…

— E poetul Ştefan Iosif, autorul poeziei din cartea ta de citire:

„Cu un dangăt plin de jale
Mii de clopote dau veste:
Ştefan-Vodă al Moldovei,
Ştefan-Vodă nu mai este…”

Aşa, de la distanţă, l-a văzut Mircea Boteanu pentru prima dată pe cântăreţul unor privelişti şi sentimente cu vibrante comunicări şi care curând avea să fie atât de nefericit…

Dar tot atât de pasionante pentru Mircea Boteanu erau şi lecturile în proză: povestiri, romane, teatru şi mai ales din cărţile de idei. În anii de neutralitate 1915–1916, până a nu intra România în război, viaţa se scurgea normal, fără perturbări vizibile pentru mintea şi preocupările unor copilandri. De aceea, odată cu viaţa şcolară, ei făceau tranziţia de la copilărie la adolescenţă, pe nesimţite, după gradul de receptivitate al fiecăruia. Unii se pomeneau avântându-se în cititul unor cărţi mai grele decât puterea vârstei lor. Astfel, Mircea Boteanu a împrumutat de la prietenul său Nastase Bricean o carte groasă de aproape o mie de pagini, pe a cărei copertă scria: *Opere complete Filosoful Conta, de Octav Minar*, editura „Librăriei Şcoalelor”, C. Sfetea, Bucureşti, Calea Moşilor, nr. 62–64, 1914, ediţia a II-a, zece lei. Deşi simţea o mare atracţie pentru problemele filosofice materialiste în genere şi îndeosebi faţă de conţinutul problemelor dezbătute şi ridicate la rangul de sistem de Vasile Conta, unele din aceste chestiuni nu i se păreau aşa de uşor de pătruns şi de lămurit cum ar fi dorit, iar din discuţiile cu ceilalţi prieteni – mai toţi la vârsta de 14–15 anii – nimeni nu era mai pregătit decât el ca să-l poată lumina prin discuţii cu textele în mână. Totuşi, Mircea Boteanu nu se da bătut cu aceste lecturi mai grele, rumega şi descifra mereu din ideile lui Conta şi tot mai mult se adâncea în orizonturile lor de adevăruri şi frumuseţi de cugetare. Iar pomii, merii şi perii cei bătrâni din livada casei părinteşti a lui Nastase Bricean adăposteau la umbra lor, în unele zile din vacanţa de vară, câţiva băietani cu cărţile preferate în mâini, aşezaţi pe aleea cu flori şi iarbă-verde, şi se mirau şi ei de câte auzeau din discuţiile avântate ale acestor şcolari!

În ultimii ani – anii neutralităţii – Mircea Boteanu mai citea cărţi de astronomie, de Camille Flammarion şi de alţii, broşuri de ştiinţă popularizată şi multe scrieri de istorie şi biografii de oameni mari, care îl captivau şi de care nu se mai sătura.

Prietenul lui cel mai apropiat, Nastase Bricean, preţuitor şi el de

poezii, era atras în special de proză şi piese de teatru. Cărţile lui Mihail Sadoveanu apărute până în anii aceia le citise aproape pe toate. Unele din ele erau epuizate şi le procura cu multă greutate. Volumele: *Povestiri, Dureri înăbuşite, Povestiri din război, Mormântul unui copil, La noi în Viişoara* etc. îi erau cărţi de căpătâi. Cu aceeaşi pasiune Nastase Bricean gusta piesele de teatru ale lui Caragiale, Shakespeare sau Haralamb Lecca, autor destul de răspândit printre elevii de şcoală în acea vreme, cu piesele lui publicate în „Biblioteca pentru toţi": *Casta-Diva, Jucătorii de cărţi, Suprema forţă* etc.

În iarna lui 1916–1917, după intrarea României în război alături de Franţa, Anglia, Rusia şi Italia, odată cu cumplita iarnă, venită destul de timpuriu şi aspră, şi odată cu răsturnarea operaţiilor militare care au adus frontul până în apropiere de Mărăşeşti, aproape toate şcolile din sudul Moldovei şi-au încetat cursurile, cei mai mulţi elevi întorcându-se pe la casele familiilor lor. Aşa şi-au întrerupt cursurile Mircea Boteanu şi toţi prietenii lui din Nicoreşti.

În vara asta a lui 1917, preocupările băieţilor erau absorbite de alte griji.

Dintre ei, Mircea Boteanu era cel mai prins de treburile gospodăriei şi de îndatoririle faţă de familia lui, cu toţi fraţii mai mici decât el şi cu tatăl plecat pe front, în linia întâia, de la decretarea mobilizării şi până azi. Tatăl lui Nastase Bricean, Nicu Bricean, fiind mai în vârstă cu zece ani decât Ştefan Boteanu, n-a fost mobilizat. La fel n-a fost mobilizat nici Vasilache Bute, tatăl fraţilor Vasilică şi Nicolae Bute, şi el cu mult mai în vârstă.

În unele zile, Mirosea Boteanu se mai întâlnea cu unii din prietenii săi. Aşa le spuse el cum se vedea frontul, care în ultimele săptămâni a ajuns până la Mărăşeşti, privit mai de aproape de pe malul înalt al Siretului, de la nord de Ionăşeşti.

Se hotărâră ca a doua zi să plece cu toţii acolo. Erau Nastase Bricean, Vasilică Bute, Mircea Boteanu, Stoian Ghimici şi Vasile Ghimici.

Conduşi de Mircea Boteanu, într-o după-amiază de zi senină, băietanii ajunseră nerăbdători pe malul Siretului. Tot drumul întâlniră chesoane, furgoane şi căruţe care duceau grăbite, cu caii obosiţi şi asudaţi, dar mereu în goană, spre front, muniţii de tot felul şi provizii alimentare. Tunurile române şi ruse trăgeau din satul Ionăşeşti într-o cadenţă destul de repede, ceea ce arăta cât de grea şi serioasă era situaţia.

— Nu mai mergem la ulmul din dreptul viei lui Mărculescu, unde am fost eu în mai multe rânduri; e cam aproape de sat şi s-ar putea să cadă obuze germane peste noi, întrerupse tăcerea Mircea Boteanu. Uite, cred că e mai bine să ne oprim colo, pe dâmbul acela înalt, în apropiere de tufa de măcieşi. E o înălţime golaşă, fără sămănături sau

plantaţie, dar numai bună pentru o vedere largă în faţa noastră, le arătă Mircea cu mâna direcţia spre dâmbul înalt…

Până în satul Ionăşeşti mai era o distanţă de doi kilometri şi mai bine. Dar ei, la propunerea lui Mircea Boteanu, nu mai înaintară către sat, sau către ulmul singuratic şi stufos de mai dincoace.

Din şoseaua de pe coama dealului, ei o luară pe un mic pripor, un loc de trecere numai pentru paşii vitelor şi ai oamenilor, fiind prea prăpăstios şi înclinat pentru căruţe şi ajunseră pe dâmbul cel mai înalt din malul Siretului.

De aici se deschidea privirilor un imens amfiteatru natural din luncile Siretului şi până în munţii Vrancei.

În dreptul satului Ionăşeşti, peste apele Siretului, se vedea o şosea de curând construită, legată cu trei poduri de lemn traversând râul: primul pod era mai mic, peste un braţ secundar, al doilea pod, înalt şi lung era peste cracul cel mare – matca – şi al treilea se vedea dincolo de lunci, peste un braţ mai mic de ape care ocolea spre Mărăşeşti. Ca să se verse lângă Cozmeştii-din-Vale, înapoi în matca cea mare a apelor…

Pe terenul dintre zăvoaie se vedea mişcare de trupe în repaus, cai la păscut, şi unii oameni dezbrăcaţi în cămaşă săpând tranşee… Şi aici, pe malul înalt al Siretului, sunt tranşee săpate.

În fund, către Odobeşti era înălţat balonul captiv german, care din nacela de sub el servea, de la o înălţime de circa 600 de metri, drept post de observaţie aerian static şi permanent.

În spatele frontului nostru, balonul captiv românesc a fost luat de la Nicoreşti încă de acum două săptămâni şi dus mai aproape de front, amplasat la nord de satul Pădureni, mereu înălţat pentru observaţie…

În vale, târându-se ca un uriaş balaur cu solzi argintii, apele Siretului şerpuiau încolăcindu-se printre lunci şi zăvoaie, urmărite cu privirile de grupul de băietani, de la nord până aproape de Adjud, cum se lăsau domoale pe alocuri şi repezi pe la vaduri spre miazăzi către Cozmeşti, şi de acolo mai departe în zarea nelămurită, către Vărsarea lor în Dunăre la Galaţi…

— Ce vezi tu, Mircea de te uiţi aşa de atent? întrebă Nastase Bricean.

— Eu, măi, le ştiu toate locurile care se văd în depărtare înaintea noastră, îi răspunse Mircea Boteanu. Le-am călcat cu piciorul ori cu căruţa după treburi…

— Şi eu le cunosc pe unele, adaugă Vasile Ghimici. Uite colo, în dreapta, e satul Pădureni. Dincolo de Pădureni e un cătun Călimăneşti, şi mai la miazănoapte e comuna cu gara Pufeşti.

— Aşa-i întări Mircea Boteanu.

— Dar la răscrucea de unde pleacă din şoseaua naţională Mărăşeşti-Adjud o altă şosea spre Panciu, ce se vede acolo, un cătun

sau o pădurice? mai întrebă şi Stoian Ghimici pe Mircea Boteanu.

— Acolo a fost pe vremuri un han, în marginea pădurici pe care ai desluşit-o bine într-adevăr, Stoiene. Păduricea se cheamă Rateşul lui Haret, răspunse Boteanu. Puţin mai încoace, mai spre noi, din Rateşul lui Haret, se vede un grup de case cu un conac la o parte. Acolo se cheamă Modruzeni.

— Ia priviţi, măi băieţi, în dreptul nostru, la Mărăşeşti, ce forfoteală de bubuituri şi trageri de mitraliere şi puşti se aude! le atrase atenţia Nastase Bricean asupra zonei principale de front.

— Ce rău e că nimeni din noi n-avem un binoclu de câmp sau de război. Am vedea multe amănunte care ne scapă ochilor noştri, oricât ar fi de ageri şi de tineri, scoase un oftat cu regret Boteanu.

— Zău, măi, aşa de bine ne-ar fi prins un binoclu!... întări şi Vasile Ghimici.

— Un ofiţer rus uitase astă-iarnă, când dormise la noi, în trecerea spre front, binoclul lui, un binoclu mare şi frumos, dar l-am ajuns din urmă la poartă, când să plece călare din ogradă şi i l-am dat. Să-l fi văzut ce voios şi călduros mi-a mulţumit rusul.

— Uitaţi-vă, măi, şi înspre fabrica Tişiţa, mult la stânga de Mărăşeşti, pe malul Şuşiţei, cum trag tunurile şi se văd exploziile. Acolo e şi şirul de copaci de pe marginea şoselei care pleacă din Mărăşeşti spre Focşani... Vedeţi pomii? Ei marchează firul şoselei care e aproape invizibilă, le arăta Boteanu.

— Cam pe acolo, pe malul Şuşiţei, o fi ajuns acum linia întâia a frontului nostru... Măi dăunăzi era mai departe de noi, spre Bizigheşti – gara Putina Seacă. E cam, nesigură soarta noastră... Şi noi stăm de privim ca la circ... mai completă Mircea Boteanu cu o ironie amară.

— Încotro te uiţi, Stoiane?

— Priviţi şi în partea frontului dinspre Doaga, spuse Stoian Ghimici.

— Ce explozii... Chiar acum a sărit în aer un copac din marginea şoselei Cozmeşti-Tişiţa, de parcă a zburat o muscă de jos... Câtă putere are un obuz!

— Şi eu l-am văzut sărind, zise Vasilică Bute.

— Şi eu am văzut ceva sărind în aer, dar mi s-a părut că-i trâmbă de fum de explozie, mai adăugă Nastase Bricean.

— Teribil, măi fraţilor. Ăsta nu mai este jocul nostru „de-a războiul” de când eram copii... Ăsta-i un război adevărat, îşi dădu cu părerea îngrozit Vasile Ghimici, care era cel mai mare de ani dintre toţi cei din grup.

— Bine-ai spus, Vasile, interveni Mircea Boteanu. Noi nici nu ne dăm bine seama ce momente grele trăim. Pe unde-o fi tata acuma? Dar bădia Ghiţă Chimici, tatăl vostru, Stoiene şi Vasile? Ei ne apără pe noi toţi buni şi răi...

— Aşa-i, Mircea, tu ai dreptate, adăugară aproape într-un glas ceilalţi.

Spectacolul din depărtare din faţa lor era sinistru.

Vâlvătăi de fum şi nesfârşite explozii scăpărau printre trâmbe de pulbere şi ceaţă joasă, pe un front de peste douăzeci de kilometri, din dreptul Cozmeştilor de lângă apele Siretului şi până dincolo de Panciu spre apus, în munţi…

Zeci de mii de vieţi omeneşti se măcinau în fiecare zi, în fiecare clipă…

Soarta Moldovei şi a ţării întregi atârna de acest front, pe care se dădeau lupte disperate.

Toţi erau înfioraţi şi aproape amuţiseră.

Poate numai până în seară nemţii ar putea sparge frontul şi tunurile duşmane ar trage în casele lor.

Un obuz căzu cu o detunătură asurzitoare la câteva sute de metri de locul unde se aflau băietanii, în apropiere ele crama lui Negroponte, căci acesta mai avea şi aici la Ionăşeşti, pe malul Siretului, o altă vie de peste o sută de pogoane. Băieţii se speriară şi erau gata s-o rupă la fugă.

— Haideţi, măi, că murim ca proştii degeaba, îi îndemnă Vasile Ghimici.

Înfricoşaţi de explozie, părăsiră colina înaltă, ieşind în grabă la şosea spre Nicoreşti.

— Te pomeneşti că observatorul german din balonul captiv de lângă Odobeşti, văzându-ne pe noi cocoţaţi pe vârfui dealului, ne-o fi luat drept vreun grup de comandă militar şi-a comunicat artileriei lor să tragă cu tunurile asupra noastră… Altfel, ce rost avea un obuz cam în direcţia noastră!… făcu o presupunere Mircea Boteanu.

— Se prea poate, întări Vasile Chimici.

Ajungând în şosea, o luară toţi grăbiţi spre casele lor.

Pe şosea se întâlniră din nou cu chesoane şi căruţe. Ultimele cinci căruţe cu coviltire erau încărcate cu pâine proaspătă care răspândea un miros plăcut în adierea uşoară de vânt de pe coama dealului. Treceau spre front. Erau încărcate din Nicoreşti de la manutanţa militară, construită pe terenul arabil de lângă via lui Nazarie şi care fabrica mii de pâini zilnic.

— De unde veniţi, măi flăcăi? îi întrebă un caporal.

— De la malul Siretului, răspunse Nastase Bricean.

— Unde a fost explozia de adineauri? mai întrebă caporalul, care ţinea hăţurile în mână, oprind căruţele în loc, să se mai odihnească puţin şi caii, peste măsură de obosiţi.

— Cam în apropiere de şosea şi nu departe de crama viei lui Negroponte, răspunse Mircea Boteanu din grup.

— Bine, măi flăcăi, adăugă caporalul, dând bici cailor, pornind cu

căruţele să treacă chiar prin apropiere de locul unde a fost explozia proiectilului de acum zece minute.

— Poate a fost un obuz izolat, bat parcă nemţii mai mult peste sat, îi atrage atenţia Vasilică Bute.

— Chiar de-ar fi baraj, trebuie să ne strecurăm şi pâinea trebuie să ajungă în astă-seară pe front, mai spuse ostaşul mai mult pentru sine, ducându-se spre Ionăşeşti cu celelalte căruţe după el.

— Drum bun şi noroc, nene, s-ajungeţi cu bine, le strigară în cor băietanii.

Căruţele încărcate, care lăsau în urma lor un miros pofticios de pâine caldă, plecară stârnind din roţi şi din copitele cailor un nor uşor de praf, care se risipea repede în tufişurile din stânga şi din dreapta şoselei.

— Aţi auzit, măi, ce-a spus caporalul, că chiar prin baraj, el trebuie să treacă să ajungă cu pâinea pe front, la cei care luptă sub mii de gloanţe şi obuze. Îşi cunoaşte datoria, deşi părea cam neliniştit, le sublinie Mircea Boteanu celorlalţi prieteni, cu un ton de admiraţie, ultimele cuvinte ale ostaşului din fruntea coloanei de aprovizionare.

Băietanii mai priviră puţin în urmă spre căruţele care nu se mai vedeau dintre cotiturile şoselei şi spre malul Siretului, la locul de pe colina înaltă. Apoi începură a coborî şoseaua spre Vasilăcheşti, un cătun de vreo şapte-opt case în vale, între dealul Siretului şi primul deal spre târgul Nicoreşti, vorbind între ei şi oarecum reveniţi din spaima exploziei.

Mircea Boteanu şi Stoian Ghimici se dovediră mai stăpâni pe ei, mai calmi.

— Din cauza situaţiei grele prin care trece ţara în aceste zile, ce ziceţi voi, să ne ducem în grup, aici, la Nicoreşti şi să ne cerem voluntari, pe front, în calitate de cercetaşi, căci toţi suntem cercetaşi, în cohorta de la Tecuci? Nu vedeţi voi ce fierbere i-acolo? Ce fel de cercetaşi suntem noi? vorbise Mircea.

— E drept că-i grea situaţia, zise Nastase.

— Nu ne primeşte, Mircea, căci toţi suntem minori şi încă sub optsprezece ani, adăugă Vasile Ghimici.

— Şi eu tot aşa cred că, fiind minori, cum o să ne primească? întări această părere Nastase Bricean.

— Noi n-avem nici tuleie sub nas şi acolo se cer flăcăi în toată regula, cu mustăţi. Cine o să se uite la noi? întări convingător Vasilică Bute şi pe drept cuvânt, el care dorea aşa de mult să-i crească mustăţi.

— Bine, măi prieteni, voi nu vă amintiţi că eroul din *Cuore,* al lui Edmondo de Amicis, era un băiat mai mic decât noi toţi şi a fost de folos armatelor mai mult decât un ostaş în toată firea, prin inteligenţa, curajul şi acţiunile lui? Găsim noi o întrebuinţare acolo pe front. Dar tu de ce taci, măi Stoiene?

— Eu cred, Mircea, că tu ai dreptate. Dacă ne-am prezenta la vreo unitate din zona frontului, cum suntem noi cam chipeşi şi părem mai mari decât vârsta pe care o avem, ne-ar primi, de ce să nu ne primească? N-aţi văzut astă-iarnă că mulţi băieţi cercetaşi elevi de şcoală din Muntenia au fost luaţi şi evacuaţi în Moldova, pentru a-i feri să nu-i ia nemţii la corvezi de război? vorbi Stoian Ghimici.

— Numai că aceia erau mai mari decât noi ca vârstă, aveau şaptesprezece-optsprezece ani, completă Nastase, nu ca noi.

— Ai dreptate, Stoiene, crezi că dacă ajung nemţii la noi, la Nicoreşti, şi în toată Moldova, ne mai lasă pe noi în voia noastră pe la casele părinteşti? aprobă Mircea Boteanu.

— Cum să-i spun eu tatii că plec de-acasă şi unde plec, îşi puse întrebarea, părând a fi câştigat în principiu pentru această acţiune, Nastase Bricean. Sare tata la mine şi-mi dă o sfântă bătaie de nici nu te aştepţi. Eu n-am curajul să-i spun tatii sau mamei că plec de-acasă şi mai ales în zona frontului.

— Păi ce-i nevoie să-i mai spui şi să-i ceri voie ca atunci când te duci la teatru sau la cinematograf! Lăsăm câte un bilet lămuritor şi plecăm, adăugă Mircea Boteanu o soluţie practică hotărâtă, de băiat fără stăpân.

— Se cunoaşte că nu-i tată-tu acasă – cine ştie soarta lui acum pe front la Mărăşeşti – de vorbeşti aşa de uşor. Dar cu tata nu-i de glumit cu astfel de propuneri; ne închide în casă şi ne bate duşmăneşte. Voi nu-l cunoaşteţi. De câte ori n-am dormit noi prin buruieni sau în frig în baraca din vie! se plânse în această chestiune bietul Vasilică Bute, care, în adevăr, el cu fratele lui mai mic, Nicolae, erau cam prea sever trataţi, şi din orice fleac.

— Dacă germanii sparg frontul, veţi vedea voi că o să fie rău de noi, mai adaugă Mircea Boteanu.

— Că doar n-o să ne aşteptăm la bine, fu de aceeaşi părere Vasile Ghimici.

— În caz că frontul va trece peste noi – reluă Mircea Boteanu cu gândul la o altă propunere – răsturnând convingerea noastră că de la Mărăşeşti n-o să ne poată urni din loc, mai putem duce o luptă de hărţuială, de tăiat firele telefoanelor agăţate prin copaci, de întrerupt comunicaţiile în spatele duşmanilor şi de stabilit aprovizionarea operaţiilor pe front. Şi hărţuielile pot să fie o formă de luptă. Vă amintiţi că marele Napoleon n-a fost bătut în Rusia în 1812 într-o luptă decisivă de armatele împăratului Alexandru I, ci înfrânt prin hărţuieli mărunte de populaţia ostilă, de foame şi ger şi de lipsa de comunicaţii cu ţara lui. Oricare ar fi situaţia noastră, e bine să ne gândim cu câteva clipe mai din vreme şi să acţionăm după interesele patriei, continuă el să vorbească în drumul spre casele lor.

— Nu cred c-o să treacă nemţii peste Mărăşeşti şi să fim nevoiţi să

ducem lupte de hărţuieli, se arătă mai puţin îngrijorat Vasilică Bute.

— Dacă voi nu vă hotărâţi în niciun fel, eu voi porni la drum după îndemnul conştiinţei mele, mai rosti Mircea Boteanu, coborând dealul pe la Nicuţă Durbaca spre târg, apropiindu-se de casele lor.

*

* *

Între timp, acasă, Mircea Boteanu se împrieteni cu băiatul văduvei refugiate din Mărăşeşti, Costică Puşcaşu. Află de la el că dacă tunurilor vor mai înceta să mai bată, adică să facă vreo pauză, mama lui îl va trimite într-o noapte la un drum la Mărăşeşti, să mai apuce câte ceva din lucrurile rămase-n casa lor părăsită.

De ieri, bubuiturile aproape au amuţit. Azi-dimineaţă, bătrâna văduvă Puşcaşu s-a dus la pretoratul armatei din Nicoreşti şi s-a rugat să-i dea o căruţă ca să aducă un transport uşor peste noapte, cu ce-o mai găsi din zestrea fetei. Rugămintea i-a fost ascultată de comandantul preturii, un colonel cu suflet bun şi înţelegător, care i-a pus la dispoziţie o căruţă cu doi cai de la coloană, cum făcea de altfel şi în alte împrejurări ale celorlalţi locuitori fără ajutoare.

Mircea Boteanu luă o hotărâre. Se înţelese cu Puşcaşu, prietenul lui, să plece împreună la Mărăşeşti. Voia să ajungă pe front. Cel mai bun prilej de a-şi satisface încercarea şi marea lui dorinţă se ivise acum. Ştia ce va face ajuns acolo. Se va duce la ofiţerii unităţilor de regiment, le va spune în cuvinte pline de toată convingerea dragostea lui pentru ţară, şi ei îl vor primi negreşit, mai ales că el e cercetaş încă de la înfiinţarea legiunii. Cât despre lipsa lui de-acasă, nu va duce grijă. Până la întoarcerea de pe front, va fi fratele lui Octav, care să dea ajutor mamei la treburile mărunte din ogradă.

Luând hazardul cu care pleca drept un lucru fixat fără abateri neprevăzute, ca un plan calculat matematic, băieţandrul Mircea Boteanu, pe la ceasurile zece seara, după ce se înnoptă bine, se furişă de-acasă, lăsând câteva rânduri explicative, şi porni în tovărăşia prietenului refugiat, cu căruţa de coloană de la pretorat spre Mărăşeşti.

Caii merg acum în trap lenevos. Sunt obosiţi, căci aproape în tot timpul zilei au fost înhămaţi şi munciţi. Călătorii, mai mult tăcuţi decât vorbăreţi, stau toţi trei pe scândura de lângă fundătoarea din faţă, pusă de-a curmezişul scoarţelor căruţei. Doar din când în când rup tăcerea şi se mai întreabă unul pe altul despre ceea ce au de făcut în drumul lor. Soldatul care ţine hăţurile în mâini e în dreapta; la mijloc stă refugiatul Puşcaşu şi în marginea din stânga e Mircea Boteanu, cu sufletul lui ascuns.

Noaptea e destul de răcoroasă faţă de zăpuşeala pământului încălzit de secetă din timpul zilei.

Cerul împestriţat cu aceleaşi sumedenii fără număr de totdeauna de candele aprinse în despărţituri nesfârşite clipeşte mereu, senin şi plin de taine nepătrunse, ca şi veşnicia lui. Şi Calea Laptelui, cu aceeaşi fâşie de pulbere de argint, încinge bolta cerului dintr-o parte-n alta.

Praful şoselei înmuiat de rouă nopţii se frământă târâş, fără să se poată ridica, învolburat de roţi şi de copitele cailor, în urma căruţei care trece cu zgomot surd, pe lângă vii şi lanuri de porumb, pe la Bou-Mândru spre răscrucea de la Costandache

Peste valea cu râpă adâncă, dincolo, pe dealul din dreapta şoselei, satul Ionăşeşti doarme învăluit de zăbranicul copacilor, întunecaţi şi deşi ca un crâng.

În răscrucea şoselei care vine de la Tecuci spre front, căruţa coteşte la dreapta pe şosea, la vale spre Siret, şi coboară priporul care-i săpat în şoseaua naţională de altădată…

Cei trei călători tac. Mircea Boteanu gândeşte. Poate şi ceilalţi doi gândesc la ceva în liniştea lor.

Venind din deal, caii tropăie din ce în ce mai iute, împinşi din urmă de căruţă. Soldatul însă îi struneşte din hăţuri şi nu-i lasă să se obosească prea tare.

În vale, căruţa se opreşte. La jgheabul uneia din fântânile cu ciuturi grele, soldatul îşi adapă murgii lui osteniţi. Alte trei căruţe, probabil tot de la coloane, pleacă de lângă fântâni spre podul ce duce peste apa Siretului. Aici, lângă aceste fântâni cu ciuturi grele, Mircea Boteanu îşi aminteşte, cu o duioşie sfâşietoare în inimă, cum s-a despărţit de tatăl lui, acum două săptămâni, când acesta a fost adus cu căruţa cu iapa de la Nicoreşti până în acest loc, ca să ajungă regimentul pe seară, înainte ca acesta să treacă Siretul. Un dor aprig parcă îl mână mai repede spre tatăl lui. Va mai ajunge oare să se întâlnească cu el, să-i audă glasul, sau cine ştie ce se mai poate întâmpla până atunci în această crâncenă măcelărie de vieţi omeneşti?! Dar mintea cu puterea judecăţii îl face pe Mircea Boţea nu să-şi dea seama cât de greu este în timp de război, ca să-ţi poţi vedea pe cineva scump, atunci când doreşti, când te cuprinde o jale adâncă şi te arde în suflet fără mângâiere…

Caii au fost adăpaţi şi soldaţii le pun căpiţele pe cap, lăsând ciutura sprijinită pe jgheabul teicii de la fântână.

Căruţa cu Mircea Boteanu, cu Costică Puşcaşu şi cu celălalt tovarăş de drum porneşte după cele dintâi.

După ce au trecut printre zăvoiul de răchite, pe şoseaua pietruită ca asfaltul şi primul pod de lemn din cale, căruţele în cârd au intrat în lunca bătrână din mijloc, ocolită de ape ca o insulă.

Mircea Boteanu simte năvălind în plămâni aerul îmbălsămat şi primenit venit dintre fâneţuri înflorite. Răcoarea nopţii însă, atrasă de curenţii văilor, îl strânge de umeri cu înfrigurare.

La capra podului cel lung, tot de lemn, spre care se îndreaptă

acuma, o santinelă opreşte căruţele şi le spune celor care se duc către cealaltă parte să meargă pe podul cel mare numai la pas şi pe dreapta.

Caii pornesc la pas.

Sub pod, între stâlpii încrucişaţi, încleştaţi în scoabe grele de fier şi înfipţi zdravăn în talpa prundişului, apele Siretului vuiesc zgomotos. De pe malul din urmă, din marginea luncii, plopii uriaşi, întunecaţi şi strâmbi aştern peste murmurul talazurilor de sub frunzele lor năvoade de întuneric ţesute parcă-n decoruri de legende…

Căruţa trece domol, fără huruit, podul cel mare, mai trece încă o luncă şi un braţ mai mic al Siretului. Apoi a luat-o la stânga spre Mărăşeşti, rămasă de cârdul celorlalte trei care îşi continuă drumul înainte, ducând provizii poate, spre Modruzeni, ori Rateşul lui Haret.

Pe la miezul nopţii, Mircea Boteanu cu ceilalţi doi tovarăşi intră în sat. Cotesc câteva uliţe la dreapta, mergând cu caii mai mult la pas, fiindcă din loc în loc toate drumurile sunt săpate de-a curmezişul cu şanţuri de comunicaţii şi tranşee adânci, peste care soldaţii au improvizat, pentru înlesnirea trecerii, un fel de poduri din uşi scoase de pe la casele oamenilor, ori din scândurile de la zaplazuri.

Pretutindeni, într-o parte şi în alta, gospodăriile cu locuinţe frumuşele, unele cu înfăţişări de clădiri moderne, sunt prefăcute-n ruine. Satul Mărăşeşti e pustiu. Nu se află nicio vietate, nicio lighioană nicăieri. Singurii care veghează în urma populaţiei silită de bătaia tunurilor să se risipească oriunde, sunt apărătorii trupelor române, dosiţi şi ei pentru puţină odihnă, prin cuiburile lor, în gropi acoperite cu grinzi deasupra, ori în alte adăposturi. Pe lângă garduri, câte o cruce în umbră desluşeşte locul unui mormânt, al unui erou sfârtecat de schije, ieri sau alaltăieri. În locul vreunor flăcăi şi fete, perechi, idile, ca altădată în umbra pomilor de la porţi, acum odihnesc cadavre dezgropate din ţărnă de câinii flămânzi, uitaţi, sălbăticiţi.

Casa lui Puşcaşu e pe o stradă din centru, în spatele palatului lui Negroponte. O patrulă de câţiva soldaţi îi întâmpină-n cale şi-i face atenţi pe cei trei călători nocturni să umble fără zgomot şi să nu înainteze mult, căci în liniştea nopţii duşmanii, care sunt în apropiere, prind orice mişcare.

*

* *

După două ceasuri, refugiatul Costică Puşcaşu încărcase în căruţă ceea ce mai găsise din lucruri şi plecase.

Înghemuit în colţul unei odăi, Mircea Boteanu, culcat jos pe duşumea, rămas singur, aşteaptă să se facă ziuă. Îi e teamă să iasă încotrova prin întuneric, căci, deşi cunoaşte satul şi e orientat prin

împrejurimi, totuşi acum noaptea nu i-ar folosi la nimic o ieşire pe uliţele satului, ba din contră, patrulele ori soldaţii supraveghetori l-ar lua drept spion văzându-l civil, fără rost, cum i se mai întâmplase cu jandarmii de la Barcea, când încercase să ajungă la Nămoloasa.

Trece aşa, cu răbdare, o bucată de vreme.

Mircea Boteanu, treaz, neobosit, cu capul învălmăşit de gânduri, văzu, în sfârşit, mijind zorile albe.

Nu e hotărât încă în ce parte să apuce, ca să nimerească mai bine ceea ce vrea să facă. Intră în altă odaie cu ferestre la stradă. Geamurile sunt sparte şi unele sunt scoase cu giurgiuvele cu tot. Oricum – îşi face în sine socoteli Mircea Boteanu – la lumina zilei n-ar părea atât de suspect ca noaptea. De aceea aşteaptă puţin să vadă poate-o trece vreun soldat şi o să aibă de la cine lua o lămurire.

De undeva, un tun trage înfundat. Deodată, după un şuierat iute din ce în ce mai apropiat, o explozie asurzitoare trăsneşte în zidul înalt de peste drum, numai la treizeci de paşi de fereastra casei lui Puşcaşu. Detunătura schijelor împroaşcă în văzduh scânduri rupte, bucăţi de cărămizi sfărâmate şi tencuială uscată de var şi ciment. Acoperişul odăii în care Mircea Boteanu se trântise cu faţa la pământ a fost rupt într-o clipă. Mircea Boteanu se ridică de jos şi se pipăi cu mâinile, privindu-se cu ochi curioşi, să vadă dacă e teafăr, ori îi curge sânge de undeva. N-are nimic. Şi râde singur, cu compătimire:

— Asta-i un fel de „bună dimineaţa” pe front, de bine ce-am venit.

Clădirea de-alături, în care a căzut obuzul, acoperă dinspre nord, cu zidul ei înalt, palatul lui Negroponte care nu se vede de dincolo. După câteva minute, cu acelaşi huruit de detunături, tot în apropiere, un alt obuz explodează chiar între pereţii palatului monumental.

Vreme cam de-o oră, tunurile duşmane, la intervale mici, şi-au precizat tirul cu lovituri grele, bătând ici-colo, turnul din faţa palatului, casa de apă din parc şi clădirile mai mari din împrejurimi.

*
*   *

Sărind garduri şi zaplazuri, de-a dreptul prin grădini, Mircea Boteanu s-a furişat din sat cu încetul şi a ajuns pe lângă un pâlc de plopi, afară-n câmp, în partea de nord a satului, nimerind la un post de comandă, unde trei ofiţeri discută încruntaţi… Unul din ei, mai în vârstă, îl zăreşte şi-l întreabă ce caută.

Mircea Boteanu apropiindu-se de el începe, privindu-l drept în ochi, să-i spună de unde-i, cine este şi ce vrea.

Ofiţerul îl măsoară de jos până sus cu bănuială.

Discuţia urmează cu amănunte cerute de ofiţer, care îl încearcă şi-l descoase cu întrebări de raţionament logic, să vadă dacă-i teafăr, dacă

nu-i puţin ţicnit, ca să ştie şi să termine cu el. Mircea Boteanu, curajos, prompt, cu ochii lui sclipitori, devine interesant. Felul în care se prezintă şterge suspiciunea de la început.

Se-adună şi ceilalţi ofiţeri, atraşi de venirea acestui băietan în zona frontului şi se amestecă şi ei în vorbă, cu toate că sunt mai mici în grad decât primul ofiţer, care-i maior.

Mircea Boteanu le răspunde cu vederi largi de gândire, convingător şi însufleţit, arătându-le că singura lui dorinţă e să lupte alături de tatăl lui pe front, pentru apărarea Moldovei şi pentru izbânda idealului naţional.

Ofiţerii se lasă mai greu convinşi, mai stau la gânduri, dar înţelegători şi pătrunşi în sfârşit de entuziasmul cald cu care li se spovedi tânărul, convin între ei să fie primit imediat în trupă ca voluntar. Maiorul, cu ochii umezi, puţin sentimental, care mai înainte părea că-l ia în zeflemea, acum îl îmbrăţişează şi-i întinde mâna. Toţi ceilalţi, care s-au mai adunat în jurul lor, îi strâng mâna lui Mircea Boteanu cu o vie simpatie, bucuroşi de îndemnurile lui frumoase.

Maiorul cheamă un plutonier din apropiere şi-i dădu ordin să-l îmbrace în haine militare pe Boteanu.

Apoi maiorul coboară în adăpostul bordeiului de lângă tufele copacilor şi sună telefonul, aducând faptul la cunoştinţa superiorului.

Dar Mircea Boteanu n-a fost lăsat să ajungă în linia întâia a frontului la tatăl lui. E trimis la o altă unitate a aceluiaşi regiment, unitate care se află în apropierea liniilor de luptă.

La amiază, voluntarul Mircea Boteanu, echipat în haine albastre de ostaş, îşi ia hrana de la cazan printre alţi ostaşi din aceeaşi unitate, din Regimentul 50/64 Infanterie.

Mâine dimineaţă el urmează să intre, condus de agentul de legătură, la o unitate de rezervă din sectorul ocupat de trupele regimentului.

VIII. BĂTĂLIA DE LA RĂZOARE… 6 AUGUST, STIL VECHI, 1917

(19 august, stil nou)

Peste coama dealurilor, spre răsărit, zorile s-au arătat mai întâi roşii, ca stacojul, apoi au devenit şofrănii-galbene ca aurul, părând un vulcan aprins în vâlvătăi de lavă, departe-n geana zărilor boltite. Mai în urmă, când soarele sta aproape să se ivească din adâncuri, zorile, preschimbate-n flăcări de argint, au năvălit îngemănate cu lumina zilei, inundând pretutindeni faţa pământului.

Pe ierburi, pe foile popuşoilor – dintre care la unii chirciţi de timpuriu, le-a dat spicul – şi pe frunzele lăstarilor de vie, roua nopţii

limpede şi bogată şi-a revărsat peste toate broderii de broboane lucitoare, ca o risipă de podoabe transparente de sidef.

Soldaţii din prima linie a Regimentului 50/64 Infanterie sunt în repaus. Unii, după ceasurile de somn dormite în plin, se simt cu trupurile ceva mai odihnite decât în nopţile trecute, când au trebuit să muncească din răsputeri la întărit şanţurile, la bătut pari şi la întins reţele de sârmă ghimpată, pentru apărare şi rezistenţă în faţa tranşeelor pe care le ocupă.

După ce şi-a pus casca de pe cap jos, alături de raniţă, soldatul Bulboacă Marin trage bidonul şi-şi varsă apă în palma stângă, făcută căuş, apoi dă cu amândouă mâinile pe faţă şi se spală. Apa şi aerul rece al dimineţii îl înviorează, îşi scoate şervetul şi se şterge. Creştetul capului şi fruntea lui osoasă sunt atinse pieziş de razele soarelui care se ridică pe muchia dealurilor de la Siret. Omul rămâne în picioare nemişcat, cu ochii strălucind, îndreptaţi spre răsărit, spre imensitatea cerului proptit pe orizont, acolo, de unde vin pe pământ lumina, căldura, viaţa şi soarele nostru şi al lumii întregi şi se roagă smerit. Întreaga figură a omului a devenit blajină şi luminoasă. El se închină azi în tranşeul morţii, în apriga şi nebuneasca luptă dintre oameni, sub acelaşi soare şi cu aceeaşi seninătate şi smerenie cu care, tot în dimineţi răcoroase de august, se închina altădată pe câmp, la muncă, la coasă, în mijlocul lanurilor cu căpiţi şi brazde păluite…

După ce s-a închinat, soldatul Bulboacă Marin îşi strânge şervetul şi-l bagă în raniţă.

La postul lui, sergentul Boteanu Ştefan stă cu carnetul lui de însemnări dinainte şi notează ceva.

E obosit, fără să fi muncit nimic. Nici de dormit nu prea a dormit. A aţipit el din când în când, dar a fost chinuit de visuri bizare, enigmatice. Apoi, gândurile l-au umplut de griji. Poate de aceea îşi simte trupul amorţit şi capul greu. Într-un vis – să fi fost după miezul nopţii – Boteanu îşi văzu fiul său mai mare, pe Mircea, gonit din urmă de o ceată de hoţi înarmaţi, gata să-l prindă. În faţa lui Mircea se făcea un râu cu apele în spume mari, aduse de revărsări. Mircea era pe celălalt mal, cu bandiţii care-l urmăreau. El, Ştefan Boteanu, se afla pe malul din faţă, fără nicio putinţă de ajutor. Fugărit ca de fiare sălbatice, Mircea sare în vâltoarea apelor. Sergentul Boteanu, bun înotător, se aruncă şi el în apă, ca să-i vină în ajutor fiului său. Mircea înota printre valurile furioase, pierzându-se câteodată la fund şi iar ieşea deasupra. Însă Ştefan Boteanu, aproape de mijlocul râului torenţial, se simţi deodată apucat de cârcei, cu gheare de cleşte. Încercă din răsputeri să întindă mâinile şi picioarele. Totul era în zadar. Se ducea la fund, conştient că moare, rostogolit şi înghiţit de ape… Un val îl azvârli brusc afară. Respiră puţin, până-i năvăli din nou apa la gură. Văzu pe Mircea mai la vale, luptând şi biruind apele,

numai cu capul deasupra, înotând către malul din faţă.

Boteanu încercă iar, cu ultima sforţare, să-şi deschidă membrele încleştate. Cu neputinţă, era aceeaşi groaznică anchilozare. Puterile îl părăsiră. Un junghi, ca un cuţit, îl ghionti în pântece. Un vârtej îl izbi la fund de pietrele prundişului. Începu să înghită apă. Se îneca... În acea clipă se trezi din aţipire. Aproape nu-i venea să creadă că a fost vis şi nu aievea ceea ce se întâmplase cu el. Sergentul Boteanu nu credea în fantasmagoriile visurilor. Totuşi îl impresionă faptul că în vis el era convins că aşa se petrecea, că trăia cu adevărat acele momente în realitate.

În carnetul lui de însemnări cu felurite impresii de război, cu doine şi cântece auzite din gura soldaţilor, sergentul Boteanu îşi adăugă, pe lângă celelalte, în două pagini şi visul cu Mircea şi cu înecul său, din noaptea asta de 5/6 august 1917...

Mai la o parte, caporalul Matei şi soldatul Anisie vorbesc. Unul din ei îşi face păreri îngrijorate cu privire la tăcerea necurmată, care în noaptea ultimă a fost tot mai netulburată în tabăra duşmanilor.

— Nu-i a bună, măi Matei, mocnirea nemţilor!

— Tot aşa bănuiesc şi eu.

— Gândesc că, în atâtea zile de linişte în sectorul nostru, au pus ei ceva la cale; altfel mai dădeau iar ca chiorii buluc peste noi.

— Cine ştie, Anisie, se poate întâmpla şi cum zici tu!

— Şi aeroplanele de ieri după-amiază – treisprezece, măi, nu mai puţine! – *crezi* că umblau pe sus degeaba?

— Nici vorbă că aveau un rost.

— Şi patrula care ne bâjbâia ieri-noapte, când întindeam reţelele, ce crezi că mirosea pe-aproape de şanţurile noastre?

— Voia să pună mâna pe vreunul dintre noi, să-l ducă viu la ei, ca pe urmă să-l iscodească şi să afle cum stăm cu poziţia noastră, completă caporalul Matei Mateaşu.

— Ar fi aflat ei, dacă nu i-am fi curăţat la vreme cu bătaia puştilor.

Soldaţii tac la ivirea din dreapta şanţului a locotenentului Teodorescu şi a unui căpitan, comandanţii batalionului. Ofiţerii, mergând unul după altul, îşi inspectează trupa în tranşee, întrebând şi îmbărbătând pe unii şi pe alţii, soldaţi şi gradaţi.

Caporalul Matei şi soldatul Anisie, luând atitudinea cuvenită, salută.

— Sunteţi bine, băieţi?

— Bine, domnule căpitan.

— Să fim întotdeauna gata, îi îndemnă el.

— La înălţimea datoriei, adăugă locotenentul.

— Gata de orice, răspunse Matei Mateaşu.

Ofiţerii trec mai departe, în lungul şanţului.

*
* *

În această vreme, la aceeaşi oră, sus, pe vârful Măgurii de lângă Odobeşti, la cota 1001, mareşalul Mackensen, comandantul suprem al armatelor germane, în faţa unei mese acoperită cu hărţi întinse, cu binoclul la ochi, stând în picioare, cercetează atent în zare, sub înălţimea uriaşă de unde domină cu privirea terenul câmpiilor de bătălii…

Cu ochii crunţi, cu faţa suptă, uscată şi cu oasele feţei proeminente, ca un craniu de mort mascat cu piele de om, mareşalul atâtor crâncene biruinţe germane, pe diferite fronturi din Europa, în aceşti doi ani de război care l-au făcut celebru şi temut, azi, după trei săptămâni, cu toată energia lui şi cu toată risipa de armament şi de vieţi omeneşti aruncate fără milă în lupte exterminante, constată cu adâncă amărăciune că toate planurile lui i-au fost poticnite, rând pe rând, de încăpăţânarea dârză a acestor români, capabili de surprize paradoxale pentru el. Mareşalul, rigid din fire, a devenit acru, morocănos şi plin de venin. Spre dreapta, la răsărit, se reazemă cu privirea prin binoclu, spre dunga vânătă a dealurilor de la Siret. Lângă dealurile îndepărtate, apele râului şerpuiesc la vale ca un tiv de argint viu. În faţă, spre nord, dincolo de văile Şuşiţei, lentilele mareşalului prind pe întinsa perspectivă sate, păduri şi mlădieri de coline verzi… E teatrul tragediei umane, unde se joacă, potrivit autorilor monştri, cu ajutorul regizorilor abili – aprigi comandanţi – masacrul simfonic al morţii…

Mareşalul cu figura de craniu e hotărât.

Şi-a concentrat aici toate forţele şi de cinci zile şi-a pregătit lovitura decisivă. Va porni o acţiune violentă de artilerie pe tot frontul şi va ataca pentru spargere un singur punct, prin care va copleşi, cu colosul diviziilor lui, rezistenţa adversarului. Va fi desigur ultima reprezentaţie de sânge pentru strivirea României, după care el va putea fi iar aplaudat la lumina rampei, încărcat de glorie. De această zi atârnă ieşirea din eclipsă a aureolei lui de „spărgător de fronturi”. Va trece auster peste trupurile învinşilor, pe care-i va declara robi, împotriva tuturor legilor naturii. Va cuceri negreşit, chiar azi, primul obiectiv. Adjudul, va da mâna cu cealaltă armată germană de ofensivă de la Oituz şi va captura Armata a doua română, cu acel general Averescu, care se desăvârşise în arta militară, chiar în Germania, unde îl cunoscuse personal, îndeaproape, în calitate de colegi, la o şcoală superioară de război… Apoi va intra pe rând în Iaşi, va ocupa Moldova toată, va trece peste Prut la Chişinău, va trece peste Nistru la Odesa, în Ucraina, şi va răsturna, în sfârşit, cu invazia şi tunurile lui de oţel, întreg frontul oriental, de la Baltica la Marea Neagră, după care Puterile Centrale vor dicta pacea şi sclavia…

Revenit din gânduri care-l purtau în sfera năzuinţelor lui pătimaşe,

mareşalul, cu chip de sarcofag, pune binoclul pe masă. Se uită la ceas – e cinci dimineaţa – ia receptorul telefonului în mână şi dă un ordin scurt:

— Să înceapă artileria de toate calibrele pe întreg frontul…

De acum, peste întinderea câmpiilor, croncănitul morţii flutură nesătul de sânge.

Balonul captiv, cu conturul pânzelor fornăind un rinichi uriaş, de la poalele Măgurii Odobeşti aproape de târgul podgoriei Odobeşti, s-a ridicat în văzduh. Observatorii din nacelă se văd spionând plaiurile din preajma frontului, cu binoclurile lor de câmp.

Balonul captiv românesc, care mai înainte cu câteva săptămâni fusese la Nicoreşti, se înalţă la nord de satul Pădureţii, mai aproape de zona frontului decât cel german.

Razele soarelui încep a arde cu căldură de dimineaţă. E o zi de zăpuşeală ca şi celelalte.

Într-o clipă, ca un ecou, la comanda mareşalului Mackensen, pe toată lungimea frontului dintre Cozmeşti-Mărăşeşti-Panciu-Muncelu, peste o mie trei sute de tunuri izbucnesc furios, pornind vijelia ucigătoare.

Peste o mie trei sute de tunuri de toate calibrele, de la 75 la 210 mm şi 305 mm cutremură frontul din toate încheieturile…

*

*   *

Fanfara morţii urlă o simfonie infernală. Uriaşa orchestră a artileriei de toate calibrele se zbuciumă din ce în ce mai puternic. Obuzierele grele de 305 mm alternează cu bombardele de câmp, clocotind împreună uraganul. Proiectilele, spintecând aerul cu ţipetele cobitoare, cad pe toată zona poziţiilor şi în spate, pe terenul unde duşmanii bănuiesc unităţile de rezervă şi bateriile tunurilor române şi ruse. Tirul german bate lunca Siretului, pâlcurile de copaci din câmpii, satele Cozmeştii-din-Vale, Modruzeni, Pădureni, răscrucea de la Rateşul lui Haret, până-n văioaga Zăbrăuţului, spre apus, spre Panciu…

Bombardamentul se concentrează cu maximum de violenţă asupra sectorului Diviziei a 13-a română şi asupra aripilor învecinate. În acest sector, armatele germane vor da atacul decisiv pentru spargerea frontului. Mii şi mii de obuze scurmă cu exploziile lor de pluguri sfredelitoare terenul poziţiilor române. Butucii de vie smulşi din pământ sar în aer zdrenţuiţi, răsturnaţi cu rădăcinile-n sus. Reţelele se fărâmiţează, distruse, nimicite de puzderia proiectilelor semănate la metru pătrat. Tranşeele apărătorilor români se prăbuşesc, devin de nerecunoscut, îngropând sub bulgării lor soldaţii de-a valma, pe unii morţi şi răniţi, pe alţii de vii. Fumul şi gazele îneacă respiraţia.

Huruitul detunăturilor asurzeşte şi năuceşte.

Artileria română ripostează cu îndârjire. Dar vehemenţa bateriilor duşmane, mult mai numeroase, predomină cu teroare distrugătoare pe câmpul de bătălie…

Pe la ceasurile nouă dimineaţa, bombardamentul duşman erupe, cu cea mai aprigă intensitate, toată lava înroşită de schije şi şrapnele, cât o pot vărsa gurile de foc ale tunurilor. Din linia întâia a Regimentului 50/64 Infanterie şi a regimentului vecin de la stânga, 9 Vânători, nu se mai înţelege nimic. Reţelele nu mai există, tranşeul e răsturnat complet şi soarta poziţiei grav ameninţată. În spatele primei linii distruse, artileria duşmană trage neîntrerupt, cu risipă de muniţii nemaipomenită, un groaznic baraj de proiectile, încât prin grindina exploziilor, care huruie infernal cu mii de trăsnete, orice mişcare e cu neputinţă. Sergentul Boteanu, rămas cu abia jumătate din oamenii secţiei lui, s-a retras după ceilalţi, pe o linie, la câteva sute de metri, în colţul viei lui Negroponte, unde soldaţii au ordin să reziste cu orice preţ. Sergentul Boteanu şi-a aşezat acum, în dosul unui muşuroi de pământ, puşca-mitralieră în câmp de tragere, iar lângă el Anisie în locul lui Matei, care a fost ucis de schije în prima linie, stă gata cu sacul de cartuşe. În flancul din stânga, soldaţii unei companii a Regimentului 50/64, încercuiţi de foc, fără să se poată urni din loc, au rămas izolaţi în tranşee. Ei sunt surprinşi de primii atacatori germani, care se strecoară nevăzuţi pe terenul plantat cu popuşoi şi butuci de vie şi cad în spatele soldaţilor români, făcându-i prizonieri. Încheietura frontului între 50/64 şi 9 Vânători e ruptă. Valuri compacte duşmane pătrund în interiorul poziţiei, năvălind să întoarcă prin ocolire cele două aripi ale apărătorilor. Coloanele inamice se lărgesc spre dreapta lor, cu intenţia de a ocupa pe la vest gara şi satul Mărăşeşti, atât de mult râvnite în cursul bătăliilor. În acest timp, satul e puternic atacat şi de la sud, dinspre fabrica de zahăr, unde trupele prusace se zvârcolesc zadarnic să mai facă un pas peste zidul piepturilor soldaţilor români. În apropierea golului, vânătorii români surprinşi de apariţia nemţilor în flanc se retrag luptând greu, în câmp deschis, câteva sute de metri. Germanii trec şoseaua naţională şi-şi îndreaptă grosul spre gara Mărăşeşti şi clădirile din jur. Dar eroii vânători se reculeg. Ultimii oameni ai bravului regiment fac front. Dinspre depoul maşinilor de tren, românii primesc pe asaltanţii bavarezi cu o şarjă cumplită de oţel. Ploaia de gloanţe culcă la pământ trupurile năvălitorilor, îngenunchind unii peste alţii… În câteva minute, coloanele duşmane îngroaşă, stăvilite-n loc, rândurile celor morţi şi răniţi din ambele tabere. Dar mai rămân şi vin alţii, destui, care trec prin vijelia de gloanţe şi vor să ocupe cu tot dinadinsul gara cu împrejurimile. Însă tot acum, puţinii vânători, obosiţi şi biruitori, primesc ajutoare. Alţi camarazi de divizie din spate intervin la vreme

dinspre sat, pe când în coasta duşmanilor cade ca un trăsnet o trupă din Regimentul 50/64. Lupta se dă disperată de-o parte şi de alta. Grenadele azvârlite ca mingile pocnesc cu împroşcări ţiuitoare. Ostaşii români, cu baionetele la armă, străpung rândurile germane. Bavarezii căzuţi pe pietrişul terasamentului din staţie răscolit de obuze, peste linii, horcăie cu sângele gâlgâind. Îngrozite de contraatac, resturile de duşmani se retrag în fugă, peste şinele rupte de obuze, îndoite şi plesnite din scoabele lor, la o sută de metri spre sud de nodul liniei ferate, la intrarea în staţie dintre Focşani. Legătura celor două regimente e refăcută şi gara salvată.

O gară istorică...

În faţa poziţiei Regimentului 50/64, rândurile bavareze furişate şi îngrămădite apar din popuşoi şi din via de alături, înaintând furioase la atac. Se desfăşoară în trăgători, orânduite în linii disciplinate. Coloana dinainte o formează aruncătorii de grenade, după care vin coloanele de asalt cu mitraliere târâte între ele. Un foc violent se aprinde între cele două tabere. Trupele române dezlănţuie o răpăială fulgerătoare de puşti, puşti-mitraliere şi mitraliere, care trag continuu mii şi mii de gloanţe pe minut, secerând din plin avalanşa trupurilor, care cad mereu, frângându-şi avântul înaintării... Pe câmpul de luptă, ţărna scormonită de grindina de gloanţe şi de grenade ridică în aer vârtejuri de praf care plutesc printre trâmbe de fum. Soarele dogoreşte fierbinte cu o arşiţă secetoasă. Trăgătorii români, năduşiţi de sudori, însufleţiţi de-un eroism cu puteri nebănuite, continuă să secere cu o vie tenacitate trupele duşmane care se înmulţesc pe terenul dinaintea lor.

— Plutonul doi spre flancul stâng, desfăşuraţi, că buşesc nemţii din vii, răcneşte glasul unui ofiţer abia auzit.

Ropotele mitralierelor vâjâie fantastic. Un fior de îndârjire disperată stăpâneşte inimile soldaţilor noştri.

— Altă bandă, Anisie, strigă sergentul Boteanu.

— Îi gata, răspunde ajutorul.

Ţeava puştii-mitraliere cu tragere automată, lungă, e fierbinte. O movilă de benzi cu tuburi goale zac trase, zvârlite la o parte. Pe deasupra, prin iarbă şi-n ţărnă, alte mii de gloanţe şuieră strident şi muşcă tot ce întâlnesc în direcţia lor. Coloanele bavareze rămân peste o jumătate de oră măcinate în loc de îndărătnica apărare. Mânioase de neputinţa izbânzii infanteriei lor, tunurile lor de câmp şi mortierele de tranşee încep din nou să verse, spre rândurile românilor şi asupra poziţiei cu rezervele de regiment din via lui Negroponte, un prăpăd catastrofal de explozii ucigaşe cu împroşcări de şrapnele la tot pasul. Soldaţii sfâşiaţi, unii cu mâinile rupte, azvârlite-n aer, cu capetele retezate şi creierii risipiţi prin buruieni, răresc din ce în ce rândurile luptătorilor români. Alţii, înecaţi în fum şi ţărnă, nu mai văd aproape

nimic înaintea ochilor copleşiţi de barajul clocotitor în jăraticul iadului. Nepăsător de huruiala ce trosneşte pe lângă el, fără să se mai gândească la ceva, stăpânit doar de o încordare supremă, sergentul Boteanu, cu broboanele de sudoare cât picăturile mari de apă, aprins la faţă, trage neîncetat, ţăcăneşte sarcastic, deşirând mereu cu puşca-mitralieră benzi după benzi de cartuşe.

Încă în acest cumplit vârtej al morţii îl mai surprinde câte un gând de constatare asupra situaţiei în care se află, dându-şi seama că la o asemenea bătălie nu mai luase parte niciodată mai înainte.

— Cartuşe, cartuşe, altă bandă mai repede, Anisie, Iorgule, strigă sergentul Boteanu, asurzit de explozii.

— Aici, aici, gata, am adus, dar mai avem puţine, răspunde servantul.

— Tragem toată muniţia, căci de retras tot nu ne mai putem retrage şi nu mai văd legătura cu ai noştri; suntem copleşiţi, Iorgule, mai adaugă Boteanu, aşezând altă bandă în puşca-mitralieră.

— Nu se mai vede nimeni dintre ai noştri la stânga şi, la dreapta prin tranşeele dărâmate, îl avertizează Anisie.

Situaţia frontului devine disperată. În locul rândurilor duşmane stârpite vin din urmă alte unităţi proaspete şi năvălesc furioase spre liniile noastre. Un obuz cade foarte aproape şi amuţeşte o puşcă-mitralieră, pe care o răstoarnă la câţiva metri de la postul ei, şi pe sergentul Ştefan Boteanu, rupt în bucăţi de schije, lovit în pântece, în piept şi în cap. Fulgerat în conştiinţă că acesta-i ceasul din urmă, el moare. Soldatul Anisie, decapitat şi fără picioare, se zvârcoleşte în apropiere şi după puţin timp moare şi el.

Infanteria germană se aruncă la atacul hotărâtor, care să le aducă mult dorita biruinţă. Dar spre şanţurile românilor slăbiţi, extenuaţi, vin din urmă în ajutor soldaţii unui pluton din rezerva regimentului dintre butucii viei lui Negroponte. Printre cei dintâi cade şi voluntarul Mircea Boteanu, rănit la piciorul stâng, cu pulpa sfâşiată până la os de o schijă. Un iureş se aude izbucnind din piepturile unora din soldaţii noştri:

— Înainte, băieţi! Înainte, măi!

Câteva minute, până ce valurile duşmane să se apropie mai mult, grenadele zboară zvârlite cu putere, trecând dintr-o parte în alta cu pocnituri sinistre. Soldaţii români însă rezistă neclintiţi şi primesc pe năvălitori cu baionetele la arme. Urmează o încăierare crâncenă, crudă, sălbatică, peste închipuirile omeneşti. Cohortele bavareze, încurajate de succesul artileriei lor şi de câştigul terenului de la început, se aruncă furioase peste cadavrele şi răniţii din drumul lor. În urma lor, ofiţerii germani, cu revolverele în mână, îşi împing turmele la măcelărire. Soldaţii români icnesc lovind cu deznădejde din urmă în duşmani. Unii dau cu patul armelor în piept, în cap, în tot ce le stă

împotrivă. Alţii, cu tăişul baionetelor, lovesc unde-apucă pe cei ce înfruntă contraatacul. Încleştarea e sângeroasă, oarbă, disperată. Duşmanii cad, dar ca braţele hidrei mitologice, alţii din urmă cresc mereu în locul celor răpuşi. Soldaţii noştri, cu toate că sunt copleşiţi, decimaţi, luptă până la cel din urmă strop de energie şi barează cu piepturile lor torentele armatei bavareze. Spre flancul stâng, soldaţii Regimentului 50/64 stăvilesc pe duşmani în marginea viei lui Negroponte. În aripa dreaptă însă şi în sectorul vecin al lui 51/52 Infanterie, care ocupă poziţiile spre apus, dincolo de vie, în câmpul plin de semănături, situaţia frontului se zbate în ultimele spasmuri agonice... Să fie ceasul unsprezece trecut din zi... Infanteria germană pătrunde, în valuri, în spărtura largă făcută pe terenul de aproape trei kilometri lungime, dintre pădurea Răzoare şi via lui Negroponte şi mai bine de un kilometru în adâncime la noi... Apărătorii, împuţinaţi de rafala nimicitoare a obuzelor, sunt sfărâmaţi. Unii ucişi, călcaţi în picioare, alţii distruşi în luptă, nevoiţi să se retragă spre a încerca o rezistenţă mai în urmă. Germanii, siguri de marea biruinţă, nu slăbesc un pas măcar. Aripa dreaptă a poziţiei lui 50/64 e sfărâmată cu totul. Coloanele atacatorilor năvălesc dinspre sud şi dinspre vest în via lui Negroponte. La dreapta, în câmp, poziţia lui 51/52 e pierdută. Celălalt regiment, 47 Infanterie, de lângă păduricea Răzoare, e fără legătură, ameninţat cu învăluirea, gata a fi luat prizonier. Pe distanţa dintre păduri ce şi via Negroponte dinspre răsărit, duşmanii înaintează pe coasta uşor înclinată, în rânduri compacte, cu neputinţă să fie stăviliţi de grupurile trupelor române, extenuate, învălmăşite, dezorientate, cu comandanţii ucişi, fără nicio întăritură serioasă în câmpul deschis. Trupele germane cuceresc păduricea Răzoare şi se revarsă cu tot grosul coloanelor, atingând acum mai bine de doi kilometri adâncime, în spărtura frontului român. Rezervele de batalioane şi rezervele de regimente intrate la atac se macină copleşite, luptând disperate. Aproape de cota 100, o ondulare buricată a terenului la câteva sute de metri, în spatele viei lui Negroponte, la nord-vest de colţul dinspre Panciu, o companie de mitraliere comandată de căpitanul Grigore Ignat, cu ofiţerii şi sergenţii, trage ucigător. E ultimul grup de rezistenţă român adăpostit într-o linie de tranşee parţială, începută şi neterminată. Apărătorii au ordin „să reziste cu orice preţ". Toţi ştiu că preţul clipelor de faţă înseamnă o valoare istorică. Ţevile mitralierelor clănţănesc neîntrerupt lătrături nervoase, iuţi, cu mii de şiraguri de gloanţe deşirate pe minut, împroşcate peste terenul dinaintea lor. Rândurile germane străpunse din faţă de aprigul şuvoi de oţel se macină şi se îndârjesc. Soldaţii lor se rostogolesc în brânci unul peste altul. Cad mulţi şi tot mulţi mai rămân şi vin din urmă şi înaintează mereu. Şi mitralierele românilor scuipă focul morţii şi mai înverşunat. Coloanele duşmane se poticnesc la o depărtare de câteva sute de

metri. Acum tunurile de câmp germane reperează tirul şi bat furioase grupul de rezistenţă şi poziţia din spate. Şrapnelele curg pe aproape. Pe deasupra şi în urmă, proiectilele seamănă pământul cu detunături asurzitoare. Din faţă, duşmanii şi-au pus şi ei mitralierele în bătaie. Un obuz se stropşeşte la o aripă a companiei de apărare şi reduce la muţenie mecanismul unei mitraliere. Un servant strivit mai la o parte îşi prelinge sângele pe vestonul sfâşiat. Celelalte mitraliere deşiră mereu benzi întregi de cartuşe, cu pârâitul lor sacadat. Dinaintea lor, coloanele duşmane se târăsc pe pântece, pentru a distruge rezistenţa şi a cuceri cu orice sacrificiu poziţia. Câte un înaintaş încearcă să se apropie cu grenadele în mâini. Alţii se strecoară, prin ocolire, la stânga şi la dreapta, să cadă în coastele apărătorilor prin surprindere. Ochii trăgătorilor români prind însă mişcarea nemţilor. Câteva mitraliere îşi schimbă poziţia, îşi îndreaptă ţevile către flancuri şi tragerile lor continuă să secere. Schijele obuzelor, cu gloanţe de pretutindeni, se vântură spulberate ca pleava, dar şi ceata apărătorilor români se împuţinează din ce în ce… Servanţii sunt aproape toţi ucişi…

— Ofiţeri, la piese! strigă comandantul, căpitanul Ignat Grigore, hotărât, energic, încordându-şi vinele tâmplelor.

Căpitanul se aşază şi el la una din piese şi pune mâna pe trăgaci. Mecanismul născocirii bizare simte mâna stăpânului cu adevărat, şi mitraliera zbuciumată cu tot sufletul ei de oţel erupe şi mai vârtos. De lângă muşuroaiele de ţărnă, ţevile ropotesc fierbinţi, îngânându-se una pe alta în cântecul lor funebru. Pe câmpul dinainte, dansul morţii se precipită vertiginos. Coloanele duşmane, reînnoite cu unităţi proaspete din urmă, se târăsc aglomerate la atac. Valurile înaintează prin barajul tras de artileria noastră şi prin ţăcănitul gloanţelor deşirate de mitralierele înroşite. Ţevile însă amuţesc una câte una. Cu braţele încleştate pe ele, apărătorii sunt omorâţi, unul după altul. Încă un salt şi puhoiul german năvăleşte asupra resturilor din compania de rezistenţă. Ultimii oameni, câţiva gradaţi inferiori, împreună cu căpitanul Ignat şi sublocotenentul Grigoriu, cad ucişi de grenade, apoi străpunşi de zeci de baionete. Duşmanii trec peste cadavre şi ajung la cota 100. Se văd stăpâni pe situaţie. Frontul e răsturnat şi marea biruinţă în palmele lor. De pe înălţimea cotei câştigate, germanii ştiu că aripile rezistente se întorc brusc şi trupele armatei române încercuite rămân prizoniere. Dar în timp ce ultimii apărători răstigniţi ai companiei de mitraliere, în frunte cu căpitanul Grigore Ignat şi sublocotenentul Grigoriu, îşi dau duhul, în botul pantei care marchează cota invadată de duşmani, apar ca nişte fantome desprinse de sub coaja pământului soldaţii unui batalion desfăşuraţi în linii de trăgători, venind la contraatac. Sunt cei din urmă oameni ai Regimentului 50/64 Infanterie, batalionul întâi de sub conducerea

căpitanului rezervist inginer Nicolae Miclescu, porniţi în pas alergător de la Rateşul lui Haret, unde se afla în rezerva Diviziei a 13-a cu un alt batalion de la un alt regiment, plecat şi el la locul de luptă pe lângă şoseaua care duce la Panciu, ca să cadă duşmanilor în coastă prin ocolire. Comandantul Diviziei, generalul Ioan Popescu, zis mai târziu Sanitaru, în faţa primejdiei inevitabile, a aruncat ultimele trupe. Rezistenţa companiei de mitraliere a căpitanului Ignat a dat timp unităţilor de rezervă să intervină în luptă pe poziţie. La cota 100, năvala duşmană se dezumflă ca un balon ciuruit de supape deschise. Năvălitorii germani, surprinşi de atacul unei alte trupe nebănuite, încearcă să-şi sape măşti individuale pentru apărare pe loc. Dar soldaţii români nu le dau răgaz, ci îi iau cu un asalt violent din coastă şi din faţă. Primele rânduri de duşmani cad secerate din plin. Cad şi din trăgătorii români, însă cei rămaşi în viaţă nu ţin seamă şi înaintează vijelios cu baionetele la arme, sclipind încă albe, nemuiate în sânge, sub razele soarelui dogoritor, cu arşiţă de secetă, în amiaza zilei de august. Să fie orele 11,30. Încleştarea atacului devine halucinantă. Coloanele inamice nu mai pot rezista. Cele dintâi au căzut. Cele din urmă vor să se retragă luptând, dar sunt puse pe fugă. Soldaţii români, cuprinşi de elan, înaintează doborând codaşii cetelor fugare. Dinspre nord, din valea Zăbrăuţului, un batalion din rezerva Regimentului 47, pornind din proprie iniţiativă, se-apropie de locul primejdiei, atacând pe germani pe lângă păduricea Răzoare. Mitralierele duşmane, adăpostite printre copacii din marginea păduricii, dezlănţuie un foc ucigător. Soldaţii noştri le iau cu asalt cuiburile şi curăţă tufele din interiorul pădurii de ele. Celălalt batalion, pornit de la Rateşul lui Haret odată cu batalionul întâi, comandat de căpitanul Miclescu din 50/64, după un drum de două ori mai lung, soseşte şi el pe poziţie, în linii desfăşurate, făcând legătura între celelalte două trupe luptătoare. Trupele germane, lovite din toate părţile se retrag în dezordine. Mulţi cad prizonieri, cu ofiţeri, mitraliere şi toată muniţia lor. Rândurile române, deşi cu pierderi simţitoare, fireşte, faţă de armata în număr covârşitor a duşmanilor, desăvârşesc contraatacul până la puncte de teren mai sigure.

Urmăresc pe nerăsuflate coloanele germane, care mai încearcă zadarnic de câteva ori să se împotrivească şi restabilesc legăturile trupelor în lungimea frontului. La stânga şi la dreapta spărturii unităţilor române, continuă spontan atacul. Batalioanele salvatoare mătură din cale terenul de mărăcini şi de croncănitul mitralierelor prusace. Într-un avânt care copleşeşte pe fugari în debandadă, soldaţii români recuceresc poziţia pierdută la începutul bătăliei şi trec mai departe peste liniile duşmane. Spre apus de păduricea Răzoare, austriecii au părăsit poziţiile, după o slabă rezistenţă şi, cuprinşi de panică, au transformat frontul în curse de alergări pedestre.

Regimentul 47 Infanterie, care ceva mai înainte urma să cadă prizonier alături de celălalt din dreapta, 39 Infanterie, au inversat rolurile şi împreună înaintează mai mult de doi kilometri peste tranşeele duşmane, în adâncimea poziţiei lor.

Situaţia frontului e total răsturnată. Intervenţia eroică a ultimelor trupe a schimbat total situaţia frontului românesc. A schimbat faţa bătăliei de necrezut.

Într-un ceas, poate ceasul cel mai greu din răscrucea războiului pentru apărarea ţării, gorniştii cu trâmbiţe de alamă au sunat peste şanţurile părăsite de cotropitori spargerea frontului german. Unde-s acum cele douăzeci şi cinci de mii de soldaţi şi gradaţi de la Turtucaia de tristă amintire, lăsaţi fără experienţă şi fără armament, trădaţi şi părăsiţi de unii comandanţi incapabili şi laşi, pradă tunurilor şi baionetelor lui Mackensen pe malul Dunării dobrogene din toamna lui 1916, de la începutul războiului?... Unde-s acei oameni să se alăture la cele trei batalioane din urmă care străfulgeră hoardele teutone pe câmpul de lângă Mărăşeşti, sub aceeaşi privire de tiran al lui Mackensen, spectator sinistru de pe Măgura Odobeştilor? Unde-s?

La douăzeci de kilometri în spatele poziţiilor duşmane, la Focşani, la aceeaşi oră, la vestea spargerii frontului şi a înaintării românilor, germanii pregătesc grăbiţi, într-o zăpăceală totală, evacuarea oraşului... Ei nu cred cu putinţă ca un atât de mare succes al românilor să nu fie dus până la capăt. Ei nu ştiu însă că în afară de trupele angajate, măcinate şi slăbite în lupte de aproape patru săptămâni, noi nu mai avem nicio unitate proaspătă, intactă, gata de a interveni la timpul potrivit pentru exploatarea biruinţei aşa cum se cuvine.

Din lipsă de forţe pentru desfăşurare şi pentru a preveni eventuale atacuri, desăvârşirea biruinţei este oprită prudent şi trupele primesc ordin să rămână pe poziţia cucerită, să nu mai înainteze...

Pe la ora patru după-amiază, în această zi de 6 august stil vechi, 1917, plină de vaiete, morţi şi nesiguranţă, şi după două luni de secetă, o ploaie răcoritoare se aşterne peste întinderea vastului cimitir de pe frontul Mărăşeşti, după bătălia numită de la Răzoare...

IX. CLOPOTELE PLÂNG PESTE DEALURI...

A doua zi, după bătălia de la Răzoare, pe poziţii se întindea o linişte deplină. Soldatul Zaharia Vasile, scăpat teafăr din vârtejul morţii, ca printr-o adevărată minune, încă dis-de-dimineaţă s-a dus şi s-a rugat de noul comandant al companiei să-l lase să plece acasă „numai până mâine”. Ofiţerul l-a ascultat cu bunăvoinţă. S-a gândit, s-a răsucit şi la urmă s-a hotărât să-l lase. Nu i-ar fi dat drumul, dar parcă dacă-l învoia pe acest ostaş, deşi pentru timp scurt numai,

pentru douăzeci şi patru de ore, ofiţerul îşi simţea în inimă un fel de proprie mulţumire, ca şi cum s-ar fi dus chiar el să-şi vadă soţia şi cele două fete. La vorbele simple ale lui Zaharia, ochii ofiţerului priveau cu blândeţe şi bunătate.

Şi apoi ofiţerul se mai gândea că de mâine trupa va intra în refacere.

Cel învoit a plecat.

Dorul din sufletul lui Zaharia l-a făcut să apuce un drum de-a dreptul, peste lanuri, prin luncă şi ponoare. A trecut Siretul, mai sus de podul de lemn de la Ionăşeşti, printr-un vad unde apa de-abia îi ajungea la brâu, dezbrăcat până la jumătate, cu bocancii şi pantalonii ca o boccea în braţe. Ieşit la margine pe prundiş, se îmbrăcă iute şi o luă la picior pe o potecă şerpuitoare printre arbuştii zăvoiului de cătină, păducei şi măcieşi. Ochii lui priveau din când în când în faţă, la dealurile înalte şi abrupte de pe malul stâng al Siretului, din dreptul satului Mălureni, dinaintea lui.

Urcă apoi priporul printre dealuri masive, întortocheate şi golaşe, cu straturi de pietriş şi lut, pe cărarea lesnicioasă numai pentru trecerea oamenilor şi a vitelor care vin la apă la cele câteva fântâni din cale.

La mijlocul urcuşului, soldatul Zaharia se opri puţin să se odihnească. Îşi aruncă privirea înapoi, în zarea largă, pe întinderea câmpiilor unde el ştia că-i linia frontului. Un fior rece de spaimă îi trecu prin trup. Ieri la vremea de acum (să fie poate ceasul opt de dimineaţă) acolo, în urmă, de unde plecase, era cu-adevărat focul iadului, clocotit de huruiala exploziilor a mii de obuze. Azi putea fi şi el mort, ca atâţia alţii. Prin ce minune a scăpat, nici el singur nu-şi dă seama. Şi doar a luptat alături de ceilalţi ostaşi. Zaharia pipăi cu mâna buzunarul de la piept. Voia parcă să fie sigur de ceva. Odihnit puţin, porni din nou pe cărăruia care încinge în spirală gheburile dealurilor uriaşe, până sus.

Din secţia sergentului Ştefan Boteanu, singur Zaharia Vasile se văzu la sfârşitul luptei teafăr. Ceilalţi, toţi morţi şi răniţi. Soldatului Bulboacă Marin, în plin atac, o schijă i-a rupt o mână din cot. Rănit şi la picior, s-a târât pe brânci în via lui Negroponte, unde pe seară a fost găsit, sleit de puteri de-atâta sânge pierdut, şi ridicat de agenţii sanitari. Printre prea puţinii ofiţeri ocrotiţi de norocul întâmplării, rămaşi cu zile, e şi locotenentul Teodorescu Nicolae, care a fost propus chiar de aseară la avansare pentru gradul de căpitan. În urma luptei, către amurg, soldatul Zaharia Vasile, luat de ajutor de brancardieri la adunat morţii, se abătu mai întâi la cadavrul tovarăşului din aceeaşi comună, sergentul Boteanu, sfârtecat în toiul atacului. Zaharia s-a plecat lângă el, în genunchi, l-a descheiat la veston şi i-a scos din buzunar carnetul şi banii pe care-i avea. Apoi, Zaharia a făcut semn

unui brancardier să se apropie. Au luat cadavrul pe targa îngustă şi l-au dus într-una din gropile săpate pe rândurile viei lui Negroponte, unde l-au rostogolit peste alţi cinci, târâţi acolo, cu câteva clipe mai înainte. O targă mai veni cu un cadavru, al unui sublocotenent, şi-l trânti deasupra. Toţi şapte, puşi unul peste altul grămadă, au fost sortiţi să-şi odihnească ţărâna trupurilor amestecate în vecii vecilor, în groapa lor comună, puţin mai adâncă de-o jumătate de metru, dar plină până sus de cei îngropaţi, încât o ploaie bună i-ar fi scos afară de sub muşuroiul de pământ afânat, odată cu broaştele dornice de bălăceală. Tot aşa ceilalţi, care au putut fi strânşi şi îngropaţi, au fost înghesuiţi aproape la fel între cinci până la zece cadavre. Mulţi, căzuţi pe terenul dintre cele două tabere, stau cu stârvurile întinse păsărilor de pradă, duhnind a putrefacţie. Pe toată întinderea frontului rămân încă mii de mortăciuni omeneşti, care se prăjesc la soare. Muşuroaiele cu cei acoperiţi nu mai au niciun semn, cruce sau altceva, pe lângă ele. De altfel, cine mai are vreme de astfel de lucruri?! Unele peste câteva săptămâni, altele sigur mai târziu, în lunile şi anii ce vor urma, toate aceste cadavre vor fi cu oasele risipite pe câmpii…

După o jumătate de ceas de mers, soldatul Zaharia Vasile intră pe poartă în ograda locuinţei lui Ştefan Boteanu. Un copilaş se joacă lângă tumurugul unui scrânciob de copii, sub meri, iar o fetiţă, cu pumnişorii plini de grăunţe, cheamă porumbeii să ciugulească la picioarele ei. La vederea hranei, stolul de gângănii blânde ca nişte îngeri coboară şi împestriţează pământul cu culorile lor albe, galbene, vinete, negre, bălţate.

— Unde-i cucoana Natalia? întrebă Zaharia Vasile pe fată.

— Dumneata eşti, nene Vasile? răspunde copila, râzând, recunoscând omul.

— Eu, dar, zi, e-acasă cucoana?

— Acasă, dar de unde vii?

— Lasă, acum, de unde viu şi mergi repede şi cheamă cucoana; că n-am vreme de stat şi trebuie să plec, îi taie vorba ostaşul, care a venit cu ceasurile numărate.

— Mama e-n grădină. Adrian, du-te şi-o strigă pe mama.

— Eu nu mă duc, ripostează fără supunere la ordin băiatul, care îşi face căsuţă cu păpuşi şi alte jucării din beţişoare, şindrile şi resturi de şifon luate din sertarele maşinii de cusut.

— Du-te, n-auzi, când îţi spun o dată, porunci din nou Caliopia, bătând energic din picior.

— Ba du-te şi tu, mormăie băiatul îndărătnic.

— Lăsaţi gâlceava, că uite vine cucoana Natalia, îi împăcă omul pe cei doi dispuşi la păruială.

Pe portiţa grădinii se vede venind gazda, aducând în mâini mănunchiuri de verdeaţă pentru gătit la bucătărie, pătrunjel şi

leuştean.

Soldatul Zaharia Vasile, ştiind că vestea ce-o poartă e cea mai nenorocită veste pe care-o poate aduce cineva la casa unui om, îşi plecă privirile în jos. Totuşi, acum sau mai târziu, un fapt împlinit tot trebuie adus la cunoştinţă. Şi-apoi el e un om simplu şi în afară de acest lucru nici timpul nu-i îngăduie să mai stea şi să vorbească despre moartea lui „domn Ştefănică” mai pe ocolite şi mai târziu. Are să-i mărturisească, fără-nconjur, cum poate, dintr-odată.

— Sărut mâna, cucoană Natalie.

— Bună ziua, Vasile. Dar ce-i cu dumneata, ce s-a întâmplat de arăţi aşa schimbat, mâhnit?

— Nimic, viu de pe front.

— Şi? Spune, ce-i?

— Nimic, viu de la Mărăşeşti.

— Ce s-a întâmplat, omule? Spune! vorbi Natalia Boteanu, cu vocea sugrumată, palidă, ghicindu-i gândul.

— Nimic, ieri luptă mare şi…

Şi soldatul Zaharia se opri.

— Vai, cum nimic? Îi mort? Spune.

Ostaşul repetă cuvântul cel groaznic şi ce mai ştia.

Natalia Boteanu izbucni în ţipete şi bocete.

Ostaşul scoase din buzunar carnetul de însemnări şi două mii trei sute de lei, banii găsiţi la „domnul Ştefănică”, îi întinse obiectele doamnei Boteanu.

Aiurită, cu mâinile tremurătoare şi faţa brăzdată de lacrimi, Natalia ia numai carnetul, spunând lui Zaharia să-şi păstreze banii pentru el şi copiii lui. La oferirea sumei, care înseamnă pentru el o valoare bunicică, soldatul se codeşte mirat câteva clipe, apoi neputând respinge insistenţa cu care i se oferă, rămâne cu banii în mână. El dă să mulţumească, dar nu mai poate fi văzut, căci Natalia, în hohote de plâns, a trecut într-o odaie de lângă bucătăria de vară.

Soldatul Zaharia Vasile, întristat şi el de dureroasa ştire adusă, pleacă spre poartă, având totuşi în inimă, fără să vrea, o rază de bucurie, pentru darul primit. Acasă la el, omul ştie că duce bucuria revenirii lui. Mai mare decât toate bucuriile pentru cei ce-l aşteaptă de atâta vreme: copiii şi Veta lui.

În urmă, Natalia Boteanu se agită răsfoind carnetul şi bocind cu cei trei copii care se află acasă, alături de ea.

După un ceas, factorul aduce o *carte poştală militară* în care se află o poezie scrisă mărunt, ca să încapă. Natalia Boteanu vede că scrisoarea e chiar de la soţul ei, iscălită de mâna lui Ştefănică, pe care-l credea mort. Zăpăcită de emoţie, cu ochii roşii, împăienjeniţi de lacrimi începe să râdă, să se însenineze, să se trezească din zbuciumul nopţii sufleteşti, ca dintr-un vis urât.

— Trăieşte tăticul, mamă? întreabă unul din copii, care cercetează atent cu privirea mişcările mamei lor, ce întoarce scrisoarea în mână şi pe-o parte şi pe alta.

— Trăieşte, puiule dragă.

Ochii copiilor cu gene-nourate se luminează dintr-odată. Şi obrajii lor nevinovaţi prelinşi de şiroaie calde par beteală de raze sclipitoare căzute dintr-o ploaie cu soare.

— Mincinosul de Vasile, suspină Adrian.

Dar raza bucuriei n-a fost decât o rază de amăgire, într-un ocean de primejdii fără limanuri. Mama copiilor devine iarăşi galbenă, cu buzele vinete. Într-un colţ al scrisorii, stă minuscul însemnată data: „Mărăşeşti 2 august stil vechi 1917". Deci cu cinci zile în urmă. Ce grozăvie! Pe masă, carnetul celui mort, cu filele deschise, degajă parcă miros de praf de puşcă şi de obuze.

— E totuşi mort, e mort tăticu de-acuma. Ah, cui rămânem noi, dragii mamei, izbucneşte din nou în hohote sfâşietoare Natalia, îmbrăţişându-şi copiii, care plâng şi ei.

Apoi începu să citească scrisoarea printre lacrimi:

„Te-am zărit printre morminte
Despletită şi cernită,
Şi din ochi îţi curgeau lacrimi
Pe obrazu-ţi şiruind..."

Zadarnic încearcă. Nu mai poate continua. Durerea e prea mare, halucinantă. Poate că visează cu adevărat. Închide uşile locuinţei, lasă bucătăria şi lucrurile în ogradă în voia lor şi porneşte cu cei trei copilaşi la vie, unde mai sunt ceilalţi doi: Octav şi Mihail, care până acum nu ştiu nimic.

Unii din refugiaţii adăpostiţi în ogradă, trecând încoace şi încolo, au aflat de moartea lui Boteanu şi înduioşaţi oftează şi ei cu compătimire, comentând faptul după părerile lor.

— Bietul om. Era tânăr şi i-a rămas o casă de copii...

Femeia cea mai vârstnică începu să plângă şi ea:

— Oleu, muică, Trică al meu ce-o fi cu el!...

La vie, pe aleea prunilor de la mijloc, Natalia Boteanu cu cei cinci copii după ea plâng împreună în hohote durerea nenorocirii lor, invocând cuvinte disperate şi murmure de rugăciuni, ca în urma unui car funebru imaterial, fără preoţi, fără cai, fără dric, fără ciocli, fără cortegiu, mergând invizibil şi condus doar de alaiul suspinelor singuratice ale celor şase fiinţe neauzite de nimeni, pe haturile viei ruginite de un început de toamnă timpurie...

*

*   *

Sunt trei zile de când Natalia pe haturile viei, nedespărţită de copiii care rămân de-acum numai cu ea, fără nici un alt sprijin, caută parcă urmele trecutului, se uită la pomii puşi în pământ de mâna celui dispărut şi suspină cu frunzele şi crengile care, fluturând în adieri de vânt, freamătă şi ele stins foşniri neînţelese… Copilul cel mic nu ştie ce-i aceea moarte. El plânge, fiindcă vede plângând pe mama lui şi pe ceilalţi fraţi. Prin vie, buruienile au crescut mari. Poama s-a copt mai de timpuriu. Butucii cu lăstarii vestejiţi sunt trişti, neîngrijiţi, pârjoliţi înainte de vreme de arşiţa căldurilor secetoase.

La cele trei biserici care străjuiesc târgul, azi pentru ultima dată, clopotele plâng peste dealuri cu dangăte prelungi, sonore, tălmăcind în limba lor golul unei pierderi eterne, jalea din urmă a celui căzut în focul luptelor năprasnice pentru neam şi pentru ţară…

X. ÎN GRADINA UNUI SPITAL…

Trecuse o lună de zile de când voluntarul Mircea Boteanu era dus la Iaşi.

Ridicat de pe câmpul de luptă târziu, după ce soarta bătăliei fusese hotărâtă, abia în amurg, când sanitarii se puteau strecura mai în voie, rana de la picior, de prea mult sânge scurs, îl istovise şi se cangrenase. Dus mai întâi la spitalul improvizat de lângă gara Pufeşti, unde răniţii nu mai aveau loc, a fost expediat de-acolo, chiar a doua zi. Căci după părerile medicilor, peste măsură de aglomeraţi, piciorul tânărului voluntar era pe cale de a fi amputat mai jos de genunchi.

La Iaşi însă, situaţia s-a îmbunătăţit. După o săptămână, un doctor tânăr, cu inimă de apostol, sub îngrijirea căruia se întâmplase să fie repartizat, i-a spus că e în afară de orice pericol. Primele intervenţii de tratament i-au fost făcute direct de mâna medicului. Rana era destul de gravă. Partea de jos a pulpei era sfâşiată, împreună cu o ţeastă din osul piciorului. Acum rana e închisă, aproape vindecată. În locul pielii rupte a început să se formeze o pieliţă vânătă. Totuşi nu-i este îngăduit să umble fără bandaj.

În ultima săptămână, Mircea Boteanu a avut zile de convalescenţă. Medicul i-a permis să meargă afară din cameră, în grădină. Dar „numai” până în grădină.

Spitalul de răniţi e instalat în strada Carol, într-o clădire mare, particulară, o casă boierească de pe vremuri, cu multe şi largi încăperi, înconjurată de trei părţi de un parc dreptunghiular, cu pomi seculari, căruia localnicii îi zic mai familiar „grădină”.

Afară, soarele prefiră revărsări de lumină albă, bogată, prelinsă printre ramuri în şuviţe oblice, dintr-un cer de aluminiu topit. Un orologiu, de undeva, a repetat adineauri măsura timpului scurs cu zece

bătăi sonore lovite în placa lui de metal. Pe bănci împrăştiate, stau ici, colo, câte unii, convalescenţi, înfăşuraţi cu mantalele pe umeri, gândind şi respirând aerul proaspăt. Alţii cu feţele întoarse la soare se lasă să fie mângâiaţi până-n măduva oaselor de baia de raze. Dimineaţa a fost răcoroasă, bătută de brumă. Poate pe câmpii şi lanuri de semănături, locuitorii satelor s-or fi dus de cu noapte la tăiat şi cules popuşoi… Pe iarba dintre tulpinile copacilor, frunzele pălite, uscate, cad rostogolite din crengi, pătând cu rugină şi şofran faţa muşchiului încă verde.

În umbră, pe o bancă lăturalnică, Mircea Boteanu e împresurat de gânduri. De mâine e liber. E trimis acasă. Şi-a împlinit un stagiu de conştiinţă, deşi nu cu urmări prea desluşite. Războiul, cu toată înfrângerea duşmanilor în dorinţa lor de a călca biruitor pe trupul Moldovei pentru distrugerea României, nu pare să se termine. Încercările lor de a mai ataca prin alte puncte strategice, după ofensiva lui Mackensen atât de crunt zdrobită pe frontul Mărăşeşti, cum au fost luptele de la Muncelu, de la Cireşoaia şi de pe frontul Oituz, continuate de aceleaşi tendinţe de străpungeri, dar ţintuite-n loc cu acelaşi strălucit eroism cunoscut, de trupele române, arată cât de greu şi după câte sacrificii au renunţat ei la planurile de cucerire pe acest teatru de lupă al Europei. Răniţii veniţi de curând din zonele de luptă povestesc că sforţările duşmane au ajuns la ultimele energii. Totuşi, ziarele aduc ştiri din care reiese că situaţia de pe frontul francez şi luptele de pe frontul italian sunt departe de un sfârşit care să aducă pacea.

Dacă aliaţii noştri: Franţa, Anglia, Rusia şi Italia nu vor izbuti să dea un „şah mat” Puterilor Centrale, ci vor cădea îngenuncheate, atunci şi soarta războiului nostru se inversează, căci cu cât am dovedit în campania ofensivei germane forţe de luptă mai straşnice, cu atât mai mult ni se vor pregăti culori mai negre şi aspre pentru doliul năzuinţelor înfrânte. Voluntarul Mircea Boteanu simte în el o putere tainică, un suflu de augur plin de iluminare, venit pe aripi din adâncuri sufleteşti imperceptibile, care poartă cu el nimbul biruinţei. Franţa, cu harta aceea geografică întotdeauna ştiută de el pe de rost, pe care o desena cu atâta drag, acasă, pe caiete şi la şcoală, la lecţie pe tablă, Franţa în a cărei istorie şi civilizaţie pulsează toată evoluţia spiritului omenesc, Franţa umanităţii nu se poate să fie învinsă. S-ar răsturna atunci legile naturii, atât de greu armonizate parţial între continente, după atâtea zeci de veacuri de zbucium şi s-ar întrona iar sclavia, de astă dată metodic. Fără poporul francez, gata oricând sub steagul dreptăţii să moară oriunde pentru sine şi pentru alţii pe câmpii de ţări străine, lanţul existenţei popoarelor ar fi lipsit de cea mai importantă verigă. Să moară Franţa? Niciodată! gândeşte el însufleţit.

Dar pentru el, individual, Mircea Boteanu, războiul îmbracă

prevestiri nedesluşite de furtuni, aduse de fâlfâiri de păsări negre, vâslind în nopţi pline de ceaţă spre necunoscut. Războiul îi schimbase macazul pe linia vieţii, azvârlindu-l brusc, ca la o cotitură neaşteptată, într-un tunel fără fund al viitorului întunecat, igrasios şi întortocheat ca un labirint. Îndurerat de moartea tatălui lui, despre care a aflat de la un alt rănit din Regimentul 50/64 Infanterie, chiar în seara evacuării de pe front, tânărul voluntar a devenit sumbru, trist şi retras, sfâşiat până-n cele mai adânci cute sufleteşti de cea mai scumpă pierdere pe care trebuie s-o îndure iremediabil toată viaţa. Cine e el? Un copil! Cui rămâne? Nimănui! A scris acasă la Nicoreşti, încă din primele zile. După câtva timp a primit veşti de la fratele lui Octav, care l-a pus la curent cu tot ce s-a întâmplat în urma lui. Despre mama lui aflase că e foarte necăjită, că plânge în fiecare zi şi că supărarea pricinuită de plecarea lui de-acasă, noaptea pe front, i-a trecut. Îi scrie că a fost iertat şi că-l aşteaptă cu toţii acasă. Iertat? Pentru ce? A făcut cuiva rău? Nu i-a plăcut mamei libertatea luată de fiul său. Se poate. Mircea Boteanu e adânc mâhnit de tristeţea şi amarul ei.

Mâine, cu trenul de dimineaţă, va pleca acasă în Ţara-de-Jos. Ce-l aşteaptă pe el? Un prea de timpuriu zbucium şi o prea grea luptă în valurile existenţei sociale. Între cei şase copii, toţi minori, el, cel mai mare, un copil şi el, cu toţi cei paisprezece ani ce-i are, rămâne de-acum-nainte fără niciun rost, fără nicio rudă, fără nici un alt suflet înţelegător pe lumea asta, să muncească zi şi noapte cum s-o pricepe el, să înveţe mai departe după aceşti doi ani pierduţi, să-i ajute să urmeze şi pe ceilalţi fraţi după el, să se zvârcolească în greutăţi materiale, să agonisească pentru refacerea gospodăriei distruse, să strige după dreptate şi să i se buşească uşile-n nas, să alerge umilit, tăcut, neştiut de nimeni, sub povara tainelor ce poartă pentru el şi pentru fraţii lui, lipsiţi de alt ajutor şi de altă conştiinţă decât a lui şi să pătimească amarnic pentru credinţa şi izbânda unui ideal. El vede că de-acum înainte împreună cu ceilalţi cinci fraţi sunt orfani de război! Ce-i aceea „orfan de război”? Iată un strop din tributul de sânge oferit pe altarul patriei, iată un cuvânt dureros şi cavernos, cu glas de cucuvea ţipat cobitor în noaptea vieţii care vine şi cu care trebuie să se obişnuiască! El nu putea crede că tatăl lui, Ştefan Boteanu, acel cap de largă inteligenţă şi profundă înţelegere a spiritului omenesc, o să cadă în aceste lupte.

Şi Mircea Boteanu nu putea crede că tatăl lui, acel ostaş care mai luase parte la atâtea alte lupte, pe atâtea fronturi, de la începutul războiului şi din care scăpase până acum, să nu scape şi de la Mărăşeşti!

Şi totuşi a trebuit să moară!

Un vânt răzleţ adie prin ramuri. Câteva frunze galbene se desprind în şuşuit de aripi ca nişte granguri care vor să zboare, dar cad

împuşcaţi la pământ… E sărbătoare, lumină şi amiaza se apropie călduroasă… Pe stradă, în fund, printre zăbrelele zaplazului, se vede lumea cum trece la deal spre Copou, ieşind la plimbare…

— Ţine, frate Botene, ştiu că eşti amator. Uite, ceva de Mihail Sadoveanu, în „România”, în legătură cu frontul nostru, îi zise un cunoscut, camarad de cameră, rănit şi vindecat, sublocotenent de infanterie, tânăr ca un copil, întinzându-i gazeta şi aşezându-se cu altă carte în mână pe aceeaşi bancă.

— Mulţumesc, ce bine-mi pare că te-ai gândit la mine, îi răspunse tânărul voluntar tresărind.

— Până la vremea prânzului, altceva ce putem face?

Cei doi tovarăşi apropiaţi de suferinţe, cu sufletele îngemănate, îşi întretaie gândurile lor cu slovele citite…

PARTEA A DOUA
NĂZUINŢI ÎNFRÂNTE…

XI. DOISPREZECE ANI MAI TÂRZIU, OCTOMBRIE, 1929…

Din valiza mică de voiaj, din piele maro, imitaţie de crocodil, ţinută pe genunchi, deschisă cu capacul în faţă, o doamnă tânără de tot – de n-ar purta verighetă ar părea domnişoară – după o călătorie de mai bine de trei ore, îşi scoate acum a treia oară uneltele de retuşare a toaletei. Cu degetele fine, suple, de o virtuoasă pianistă, terminate cu unghii roze, strălucitoare, doamna trece discret de câteva ori cu puful alb – o floare de nufăr alintată – peste faţa-i fragedă şi catifelată şi peste năsucul ei uşor ridicat în vânt.

Dintr-un tub mic de *doublé,* c-o răsucire, făcu să iasă un ciubuc de ruj, o alifie de carmin, cu care-şi sângerează buzele în arcuiri precise.

Ochii ei limpezi, vioi şi jucăuşi, cu sprâncenele încondeiate, prelungi şi oblice, cu gene bogate şi mătăsoase, nu mai au nevoie de nimic. Sunt prea frumoşi şi nu mai pot fi deghizaţi cu maniere decorative.

De altfel, întreaga figură a necunoscutei pasagere, cu armonia liniilor de tipar sculptural, care parc-ar fi realizarea unui artist inspirat, înamorat de cultul formei, de la frunte şi până la glezne, e un exemplar de o frumuseţe clasică şi n-o ajută cu nimic împodobirile formale, excesul de cochetărie.

Îşi ia din poala rochiei de mătase, de sub valiză, mănuşile scumpe de piele de Suedia şi le pune în poşetă. Mai ia din valiză o sticluţă ovală cu esenţă de parfum şi după ce-şi unge palmele cu sucul florilor rare, puternic, de-nviorează compartimentul, o reţine tot în poşetă.

Închide valiza şi o pune sus în plasă.

Aruncă o privire tânărului din faţa ei, apoi cu un aer distrat de moleşeală, pătrunsă în tot trupul, încearcă să-şi ia de alături lectura întreruptă: *Paul Claudel: L'Oiseau noir dans le soleil levant…* **[6]**

Pe aceeaşi canapea pe care stă tânăra doamnă, la celălalt capăt de lângă uşă, un călător în vârstă, învelit cu haina atârnată în cuier, doarme. E probabil un inspector, un pensionar, sau aşa ceva…

Pe canapeaua din faţă, lângă fereastră, chiar în dreptul femeii, un singur loc e ocupat. Domnul, părând un tânăr intelectual, a răsfoit şi a citit pe ici, pe colo câteva ziare şi un maldăr de reviste şi publicaţii de tot felul, printre care se află şi câteva străine.

Poartă o îmbrăcăminte de stofă fină, cafenie-nchisă, într-o tăietură corectă. Bustul lui bine legat, matur, îmbracă o cămaşă albă de mătasă, cum tot de mătasă e cravata de la gât şi batista de la piept, din buzunarul stâng al hainei. În afară de ţinuta corectă, ceea ce reţine însă atenţia, privindu-l, e capul.

Un păr bogat, des, negru, moale şi puţin ondulat de la sine, dat spre ceafă îi face cunună, ca un cadrul de-ntuneric, frunţii şi tâmplelor. Cu şuviţe aruncate peste urechi ca nişte reminiscenţe discrete din epoca pletoşilor romantici.

Tânărul nu poartă plete. Ceafa e goală. Nu are decât o coafură mai exuberantă faţă de cele comune. Îl aranjează, îi întregeşte chiar figura. E mai firesc să se poarte aşa, mai aproape de libertatea naturii, în măsura în care îi convine, decât să umble ca atâţia din aceeaşi generaţie cu pomezi cleioase-n părul lins ca de limba aspră a vacilor ce-şi mângâie viţeii...

Are faţa proaspăt rasă şi bine întreţinută.

Ochii lui însă predomină. O lume misterioasă pluteşte în privirea lor. Umezi, mari, negri, de un reflex cu totul particular, cu o uşoară nuanţă de melancolie, sunt stăpâniţi parcă de miraje de vis necunoscute. În unele clipe, aceşti ochi mari şi umezi ai tânărului călător au luciri stranii. Sunt ochii care se mişcă sub pleoape cu arcade de gene lungi, sfredelitori, arzători şi captivanţi, cu puteri de sugestii imperative. Par a pătrunde în esenţa lucrurilor, în sufletul şi tainele elementelor naturii.

Străinul are înfăţişarea capului de nomad şi pare un tânăr brahman, un discipol rătăcit, iniţiat în lumea fachirilor şi a pagodelor indiene, trecut prin coridoarele civilizaţiei europene.

Doamna vine dintr-un oraş de aproape, sau de undeva de departe.

Domnul s-a urcat acum trei ore din gara cu pasageri puţini de la Aiud, un orăşel ascuns între marginile unor muchii de dealuri acoperite cu vii, ieşite din valea Mureşului.

Acceleratul care vine de la Viena-Budapesta-Oradea-Cluj numără stâlpii de telegraf cu maximum de viteză şi chiuie din când în când prin inima Ardealului...

Soarele înspre amurg sărută cu polenul de aur creştetele colinelor împădurite.

Pe o banderolă de hârtie lipită pe una din reviste, ca o scăpare din vedere, numele abonatului se arată imprimat la maşina de scris: *Domnului Mircea Boteanu, conferenţiar universitar* etc.

Privirea de catifea moale şi caldă a călătoarei care vine din necunoscut învăluie încă o dată, poate a suta oară, c-un surâs de intimitate dulce, leneşă, supusă, de sclavă, ochii demonici ai lui Mircea Boteanu, privirea lui curioasă şi îmbietoare, cu care se-ncrucişează.

Mircea Boteanu a răsfoit toate revistele.

Le lăsă la o parte, preocupat, fără voie, de altceva.

Începu a studia cu de-amănuntul chipul marmorean din faţa lui. Îl priveşte cu satisfacţia acelei admiraţii nemărturisite cu care el îmbracă rareori unele tablouri, unele fiinţe, unele obiecte preţioase. Ochii ei căprui cântă, parcă, în semiîntunecimea nopţii lor. Melodii de romanţe duioase, de dorinţe chinuite. Gura ei aprinsă, vişinie, cu buzele de foi de mac sălbatic, umezit în rouă. Respiră căldura vieţii în floare. Sânii fragezi zbucnesc să iasă afară din bluză. Genunchii ei plini şi rotunzi ascund, sub ciorapi, la încheieturi, gropiţele abia întrezărite, ca două pete de umbre puse cu penelul la genunchii naiadei lui Prud'hon, în vestita pânză: *L'Envèlement de Psyché*[7], pe care Mircea Boteanu o văzuse de atâtea ori în Muzeul Louvre din Paris. Gleznele ei suple, de căprioară, sfârşesc conturul pulpelor moi şi încheie armonia liniilor ce cad la picioare.

Mircea Boteanu o pipăie cu ochii, o dezbracă cu privirea lui pătimaşă de hainele de prisos de pe trupul ei statuar şi o soarbe cu respiraţia. Literele din paginile cărţii pe care citeşte tânăra doamnă, cu toată concentrarea atenţiei sale, dansează, se frâng, sar în lături, alunecă în dezordine, rup rândurile şi ţupăie într-o horă de emoţii nebune şi din lectură doamna nu mai înţelege nimic.

Mircea Boteanu ştie că-i stăpân pe situaţie şi, totuşi, din scurta experienţă sentimentală a trecutului său, un gând de-nfiorare se ridică potrivnic şi-l înţeapă cu teama unor deziluzii... Ca-ntâiul om ce-ar pierde paradisul! Să nu fie şi această femeie tot o deziluzie...

Priveşte afară.

Trenul spintecă-n răspăr, venind dinspre Blaj, valea râului Târnava-Mare.

Sălcii bătrâne aplecate într-o rână pe maluri umbresc cu linişte şi răcoare, clinchetul apelor domoale. În holdele de sub coastele dealurilor, ţăranii adună de pe câmp roadele muncii lor. Pe şoseaua care fuge şi ea alături de tren, prin sate de-a dreptul, câteva căruţe încărcate, unele cu porumb şi bostani, altele cu sfeclă şi zarzavaturi, trase în jug de boi plăvani cu coarne lungi, duc spre case belşugul toamnei, în scârţâitul osiilor sub povară...

Un pâlc de mesteceni cu trunchiurile albe, ca nişte pomi văruiţi într-o livadă, îşi flutură în vânt podoaba ramurilor cu frunze de sânge şi rugină şi azvârle pe răzoare şi cărări bani de aur din comoara dezolată a lui octombrie.

Zăpăcit, de parcă ar căuta să se ascundă de cineva, ca să nu fie prins, trenul se apleacă în fugă şi şerpuieşte când într-o parte, când în alta, ocolind pragurile măgurilor îmbrobodite cu păduri de stejari, care vor să-l îmbrâncească din cale.

Deodată, după un huruit scurt pe un pod de fier, în dreapta privirii,

un burg medieval se iveşte arzând în flăcări stacojii, poleit de amurgul glorios în purpură şi aramă. Zidurile cetăţii de altădată au pe la colţuri şi noduri de turnuri, încă bine păstrate, pecetii de iederă verde căţărată pe ele şi câte un înveliş de muşchi crescut de ploi.

Sighişoara, cetate medievală întemeiată de coloniştii germani de pe la 1292, zveltă şi evocatoare, domină panorama împrejurimilor până-n depărtări…

În vârful colinei abrupte, cu fruntea colţurată în bătaia vânturilor, sus, acoperişul bisericii gotice, scoţând în relief culcuşul coloniei reformate întemeiată de saşi, aceea din vremuri istorice, se scaldă în ploaia luminii de bronz. Mai la o parte puţin, pe costişă, un cimitir cu coloane de marmură sclipitoare şi de piatră sură, în umbra arborilor uriaşi, e-o tristă evocare a nimicniciei…

La poale, în văi, de jur-împrejurul burgului medieval, oraşul zilelor noastre şi-arată existenţa. Şiruri de acoperişuri, în tipare vechi, desemnează lungul străzilor şi mahalalelor. Pe alături, alte dealuri înalte, încununate cu păduri nesfârşite de fagi şi brazi, ridică în zare, ochilor, un amfiteatru de privelişti dintre cele mai frumoase din câte revarsă minunile naturii. Ai crede că te afli undeva în Germania…

Poate pe poteci pustii, acolo, prin ganguri de crengi despletite, plâng în straturi foi veştede, poate florile din pajişti mor în fâneţele uscate şi poate-n parcul galben, părăsit, toamna suspină monoton, pe alei nemăturate, desfrunzite, sub paşii îndrăgostiţilor întârziaţi şi singuratici…

Sighişoara, cetate rece, umedă şi nepăsătoare, doarme de veacuri…

Ostenit, trenul se opreşte câteva minute în gară, să se odihnească. Şi el poate are suflet.

Doamna cu ochi serafici îşi întrerupe lectura şi, cu zâmbetul gândurilor distrate, se uită afară.

Câţiva pasageri se grăbesc să se urce în vagoane. Pe asfaltul peronului, în lipsa animaţiei paşilor de călători, o adiere de vânt tomnatic mână în rotocoale două hârtii zdrenţuite, în căutarea coşului de gunoaie…

Un amploiat face cu mâna gesturi automate.

Locomotiva a înţeles, dă semnalul şi staţia rămâne în urmă.

Coline prăfuite de rugină, păduri incendiate de toamnă şi amurg, prispe de văi şi cuiburi de sate cu turle de biserici ţuguiate, mai sus decât casele şi pomii din împrejurimi, se desfăşoară în lungul drumului de fier, cu perspectivele unor clişee peisagiste de cinematograf…

Necunoscuta de acum, gândeşte Mircea Boteanu, privind-o, seamănă în profil cu studenta poloneză întâlnită de el în urmă cu doi ani, în catedrala Saint-Bénigne din Dijon. Era o blondă cu o întruchipare de heruvim. L-a aşteptat la ieşire, au vorbit mult,

destăinuindu-se unul altuia ca nişte vechi cunoscuţi, s-au plimbat împreună, au fost nedespărţiţi o săptămână, apoi Mircea Boteanu a plecat de-acolo mai departe, să-şi potolească setea de necunoscut…

Poloneza a rămas să-şi continue studiile…

Dar sprâncenele ei lungi şi oblice îi amintesc de seniorita Isabela, pe care o cunoscuse – întâmplător – la Grenoble. Ea-i zicea cu surâs ironic şi măgulitor Francisco de Gova, fiindcă Mircea Boteanu avea o fizionomie oare-i părea aidoma cu vestitul pictor spaniol; el o asculta şi o sorbea din ochi, cu tristeţea unei iubiri ideale care nu putea avea alt sfârşit decât tragicul despărţirii inevitabile. Au făcut o excursie în Alpi, travestiţi în tineri logodiţi. Isabela era caldă, maură din Grenada, cu sânge aprins de mediteraneană. Îi spunea c-ă va pleca, fără voia părinţilor ei, să se facă „stea de cinema”. În zadar Mircea Boteanu, de atunci încoace, a căutat mereu să întâlnească, în vreun film, pe spaniola cu sprâncene negre şi oblice de tragediană…

N-a mai văzut-o niciodată. Şi n-a auzit nimic de ea în ecourile presei cinematografice.

Necunoscuta de acum mai are ochii de culoarea cafenie-închisă a ochilor mari şi înrouraţi, pe care îi avea copila unui bogătaş din Piatra-Neamţ. Au trecut tocmai şapte ani de atunci. De câte ori Mircea Boteanu urca dimineaţa sau spre seară în parcul de pe muntele Cozla, Pia, care-l aştepta să treacă, privind printre perdelele tremurate, cobora după cinci minute şi-l urma singură până la locul întâlnirii. În aer plutea balsamul salcâmilor în floare şi ei trăiau cele dintâi scântei de emoţii ale adolescenţei – el abia termina liceul – fără putinţa unei cunoaşteri mai apropiate. Mircea Boteanu a mai zărit-o pe Pia, cândva, după mult timp, într-o seară la Comedia Franceză la Paris. Era mai crescută, mai împlinită, purta o toaletă înzorzonată şi era întovărăşită de un tânăr blond, spilcuit, pomădat, cu ochii spălăciţi, apoşi, de leşie vânătă, în care se scălda o privire de gânsac amorezat. Cam nepotrivită situaţie sentimentală! Mircea Boteanu şi-a ferit privirea tot timpul spectacolului, să nu fie nevoit s-o salute. De atunci n-a mai văzut-o. Dar ochii ei cafenii, aburiţi, şi vorbele ei cu note muzicale de piculină îi rămăseseră cicatrici în inima lui.

În drumurile şi oraşele prin care trecuse şi se oprise vremelnic Mircea Boteanu, cu activitatea şi felul lui de a fi, printre oameni, cunoscuse multă lume, cu multe femei şi fete. El însă nu putea găsi în acele fiinţe întâlnite, niciodată în întregime, ceea ce l-ar fi transformat în subjugare, o armonie de echilibru stabil între calităţi şi lipsuri, susţinută de suportul înnăscut al bunului simţ. Fără să fie pretenţios, el rămânea, din cauza covârşitoarei şi complexei lui personalităţi, un ins mai greu de înţeles şi mai greu de satisfăcut.

Pasagera de-alături îi da acum din nou fiorii sentimentali ai înmuguririlor defuncte. Mircea Boteanu, dacă nu s-ar fi temut de

dezamăgiri, i-ar fi vorbit de la început, de când a intrat în compartiment şi a urmat cel dintâi schimb de priviri de cochetărie reciprocă. Totuşi, până la Bucureşti, el are destulă vreme să răspundă cochetăriilor ei, cu aer discret, provocator, de femeie afectată, ce se ştie frumoasă şi se vrea curtată, fie, în cel mai rău caz, numai pentru o cunoştinţă în plus. Demult, Mircea Boteanu nu se mai lăsase încercat de atitudini cu slăbiciuni de hazard sentimental. Oricum, nu-l cunoaşte nimeni şi nu-l ştie nimeni. Chiar dacă-şi spune numele doamnei, ea n-are să ştie că-i profesor şi conferenţiar la Universitate şi nici că a publicat atâtea cărţi şi studii filosofice şi literare. Îi va şopti discuţii uşoare, nimicuri, fleacuri, pentru omorât plictiseala drumului, preferinţe de gust comun, aluzii la evenimentele zilei, şi la Bucureşti, dacă în gară n-o aşteaptă cineva, o va conduce până acasă. Sau, dacă îi va spune că dânsa va fi întâmpinată, îi va cere o întâlnire pe a doua zi, sau adresa. De altfel, Mircea crede că persoana merită atenţie, până la proba contrarie.

Acum, ea priveşte prin sticla ferestrei la păienjenişul înserării de afară. Ar fi dorit să întreţină o conversaţie cu tânărul din faţa ei. El însă n-o întreabă nimic, nu-i spune nimic, ci doar nu-i dă pace cu ochii lui hipnotici, care au obosit-o aproape.

Trenul accelerat internaţional înghite kilometri cu o foame nebună. Din zări dezlânate, pe colnice şi făgeturi adânci, caiere de umbre funerare pregătesc aşternutul nopţii care se lasă în ţinutul Bârsei şi al căprioarelor.

Codrii acoperiţi cu broboade de doliu din funinginea nopţii cheamă pe muşchiul lor umed sufletele, care vor să-şi înfrăţească existenţa cu eternitatea imenselor singurătăţi…

În compartiment s-au aprins luminile.

*
*   *

Cu mâna stângă, pasagerul, care e probabil vreun inspector sau pensionar şi care a dormit până acum, dă la o parte poala paltonului îmblănit de iarnă, cu care era învelit, mulţumit de somn şi odihnă şi nedumerit de gara în care se află, îl întreabă pe Mircea Boteanu:

— Ce staţie e aici, vă rog?

— Braşov, domnule!

O înclinaţie din cap mulţumi lui Mircea Boteanu.

Omul se mişcă de la locul lui, îşi scoate batista, se freacă la ochi, îşi dezmorţeşte oasele şi pare să vegheze restul drumului până la destinaţie.

Salomeea necunoscută a plecat pe culoar, cu pardesiul pe umeri.

Din călătorii noi care vin în tren, o domnişoară, urmată de-o fată de casă până la vagon, intră în compartimentul cu locuri libere, în

care se află Mircea Boteanu.

— Aaa! *Bonsoir*, Mircea. Ce întâlnire neaşteptată!

— Bonsoir, Deluţa, şi pentru mine ce călătorie plăcută!

— Lasă complimentele, Mircea. De unde vii?

— De la Aiud.

Mircea Boteanu i-a aşezat valiza în plasă şi-i ajută apoi să-şi scoată pardesiul. Deluţa îşi trage mănuşile şi ocupă un loc lângă el.

— Eşti demult în Ardeal? îl întreabă ea.

— Numai de când m-am întors din străinătate. M-am oprit pentru două zile la Aiud, la un vechi prieten de-al meu, Ovidiu Hulea, şi în loc de două zile am rămas la el o săptămână. Aveam de împărtăşit unul altuia prea multe gânduri, planuri şi idei frumoase şi prea multe speranţe comune. E un om de litere şi pe lângă aceasta un poet ales – şi cum timpul sfidător nu ţine seamă de dorinţele omeneşti, zilele în care am colindat împreună câmpurile, dealurile şi văioagele din munţii Apuseni au trecut pe nesimţite. Acum mă grăbesc spre Capitală, să fiu la examenele de toamnă, pe care trebuie să le ţin luna aceasta cu studenţii la facultate. Tu ţi-ai trecut licenţa în vară, nu?

— Da, mi-am trecut-o şi tocmai acum mă duc să-mi ridic diploma.

— Sigur că unchiu-tău, atotputernic în guvern, o să-ţi facă loc la vreo direcţiune de şcoală comercială superioară de fete, sau cel puţin o catedră după plac.

În vremea asta, necunoscuta călătoare intră pe uşă, surprinsă de conversaţia celor doi. Păşeşte cu ritmuri de dansatoare, aruncă o privire de dispreţ, ca o insultă, lui Mircea Boteanu, şi-şi ocupă locul supărată, jignită parcă în trufia ei de regină.

— Nu m-am hotărî până acum ce voi face, răspunde Deluţa, la aprecierea lui Mircea Boteanu de-adineauri.

Trenul s-a pus în mişcare, pufnind din greu şi aruncându-se înainte cu toată puterea să-nfrunte Carpaţii…

— Unde ţi-ai petrecut vara? o întreabă el.

— Tot la Herculane. Ştii, Mircea, anul acesta am avut locuinţa noastră. Ne-am construit chiar din primăvară o vilă splendidă cu etaj şi subsol. Avem la parter şi la etaj patru apartamente cu tot confortul. E într-o poziţie fermecătoare, aproape de centrul băilor, nu departe de hotelul Ferdinand. De altfel, unchiul a contribuit mai mult cu banii la clădirea ei. El şi-a rezervat parterul şi noi etajul. Păcat că n-ai venit la Herculane în vacanţa asta; puteai fi găzduit la noi. Ne-au rămas camere neocupate. Emma şi Gusti au fost tot timpul la Abazzia. Când s-au întors, numai ne-au vizitat. În faţa vilei noastre se vede o privelişte încântătoare. Cum eşti un admirator al naturii, te-ai fi simţit bine. Celelalte vile par nişte cuiburi albe. Toată vremea: aer, brazi, excursii, petreceri, maşină la dispoziţie, societate plăcută, muzică, dansuri şi câte şi câte… Nici nu ştiu când s-au dus cele două luni. Tu

zici că vii din străinătate. Pe unde ai mai umblat?

— Eu, dragă, atât cât mi-au îngăduit economiile pungii, am colindat în august sudul Franţei, pe care nu-l cunoşteam, şi regiunea Pirineilor. Oraşe, monumente, privelişti de toată frumuseţea. Am trăit într-adevăr mulţumiri sufleteşti.

— Ai fost cu cineva… sau singur?

— Ştiu la ce te gândeşti. Dar în zadar încerci insinuarea. Sincer îţi spun, am fost preocupat de lucruri mai serioase decât cele sentimentale.

— Ca-ntotdeauna!

— Vezi, tot ironică şi răutăcioasă ai rămas!

— Şi ce-ai mai făcut?

— În septembrie, invitat de nişte colegi şi prieteni, am ţinut un curs liber la Universitatea din Nancy, unde am mai prelungit şederea încă o săptămână. De acolo, am pornit spre patrie.

Pasagera cu trupul de fildeş modelat era acum orientată asupra lui Mircea Boteanu. Ascultă conversaţia dintre cei doi de-alături. Şi-a retuşat din nou toaleta, privindu-se în oglindă mulţumită de sine. Oricine, oricare om de puţin gust poate distinge ce deosebire e între ea şi fizicul acela mediocru, de pisică linguşitoare al blondei cu care s-a întâlnit călătorul din faţa ei. Rude nu-s. El îi vorbeşte cu „unchiu-tău”. Pasagera necunoscută are o ciudă teribilă pe rivala ei inoportună. Simte o adâncă părere de rău că nu renunţase la capriciul ei de neînsemnat amor propriu şi nu legase o conversaţie cu el. Acum sigur – gândeşte ea mergând prea departe în închipuirea – vor coborî o dată din tren în Gara de Nord, vor merge în aceeaşi maşină şi vor petrece noaptea împreună acasă la el, cu mărturisiri şi vin ameţitor, în cinstea amintirii nebuniilor dintâi, retrăite în seara asta, regăsiţi pe neaşteptate în drumul vieţii… Pe ea însă o aşteaptă acasă figura calcinată a soţului auster, director general la Domenii. Morocănos, de cincizeci şi cinci de ani, cu tâmple surii, stors de patimi, mai în vârstă decât ea cu treizeci de ani, o ţine într-o viaţă închisă, nesuferită. Ea nu l-ar fi luat şi încă n-ar fi trăit cu el cei cinci ani, dacă familia ei fără sprijin, c-o pensie infimă de pe urma tatălui ei, căpitan rezervist, mort în război, n-ar fi fost ruinată, distrusă, cu averea sfâşiată de lăcomia cămătarilor. Soţul ei e un om gelos, avar, ca un inchizitor pe comoara frumuseţii ei. Ar divorţa, dar de ce să se apuce? Să se facă fluture de noapte pe trotuarele străzilor? Nu. E prea dureros pentru ea! Înţelege mai degrabă taina celor care, după frământări şi suferinţe îndelungate, se sinucid. Da, în ultimă instanţă a vieţii, preferă moartea! Sinuciderea e un act de demnitate.

Chipul pasagerii necunoscute pare o madonă torturată, răstignită pentru jertfă, într-un altar de sacrificii. Mircea Boteanu observă cu priviri discrete profunda melancolie a ochilor ei. Continuă totuşi să

răspundă mecanic şi să asculte, cu gândurile în altă parte, nimicurile şi banalităţile cotidiene ale Deluţei. Cu tot echivocul sincerităţii mascate, vrea să fie amabil cum a fost întotdeauna. În inimă însă îl muşcă un regret, ca o arsură de acid sulfuric. Îşi face mustrări. E un bleg. O ceapă degerată. N-a ştiut să prevadă eventualitatea unui astfel de ghinion! Să călătorească atâtea ceasuri în faţa acestei Eve şi să nu-i spună o vorbă! Fără-ndoială, a ajuns pe ultima treaptă a imbecilizării.

*
*   *

Pasagera necunoscută a închis cartea în care, printre rânduri, şi-a urmărit nostalgia ei.

Mircea Boteanu şi Deluţa, de aproape patru ceasuri, conversează despre părinţi, examene, miniştri, banchete, piane, rochii, caise de modă din Paris, Nisa, Netta, logodne, Barbălată, Ghibănescu, Dudău, Mony, Inima, covoare, garderobe şi multe altele.

Trenul se apropie de Bucureşti.

Călătorii care au umplut compartimentul, urcaţi din staţiile din drum, Sinaia, Câmpina, Ploieşti, se pregătesc de coborâre.

Lanţuri de becuri electrice luminează noaptea ca o feerie.

Trenul opreşte în coridorul de sticlă mată al Gării de Nord. Călătorii coboară. Îmbulzeală.

Un hamal duce spre ieşire cele două geamantane ale stăpânului dinainte. Mircea Boteanu poartă valiza Deluţei, care merge în dreapta lui.

— Poftiţi, domnule! spuse şoferul unui taxi.

Mircea Boteanu ajută c-un gest uşor Deluţei să urce scara cupeului.

— Spre centru, te rog.

Automobilul coteşte, alunecă pe străzi şi în câteva minute e la destinaţie. Se dau jos amândoi.

— Nu uiţi zilele acestea să-mi faci o vizită, Mircea. Îmi dai un telefon înainte de amiază. Te aştept, să ştii! La revedere.

Mircea Boteanu îi sărută mâna şi-i dă valiza. Un sergent de stradă, care e de pază la poarta unchiului ministru, ia poziţie de drepţi, salută automat şi respectuos.

— La revedere, Deluţa. Cu toate că sunt extrem de ocupat, nu voi pierde însă ocazia de-a te mai vedea. Te anunţ.

Ea dispăru după poarta cu grilaj de fier, unde locuia unchiul ei, ministrul. El se urcă în maşină şi cu glas stins spune şoferului un nume de stradă.

Mircea Boteanu e obosit, nu de drum, ci de neliniştea sufletului său. Amintirea femeii necunoscute din tren îl obsedează. Cine ştie de-o va mai întâlni vreodată? De mâine, trebuie să-şi reînceapă activitatea, cu atâtea griji şi idei de dus la capăt.

XII. ADELA SACHELARIE…

Deluţa era o veche cunoştinţă de-a lui Mircea Boteanu. În urmă cu patru ani, proaspăt profesor în învăţământul secundar, el ajunsese împins de soartă într-un orăşel din inima Ardealului, pe malul unei ape curgătoare, pitulat între văi, cu turle de fabrici, cu bolţi ogivale de biserici gotice, cu lume puţină şi multă monotonie. Aşa arăta privit de departe oraşul Dieiosânmartin, capitala judeţului Târnava-Mică, devenit mai târziu Târnăveni.

După o lună de cursuri, tânărul profesor era cunoscut aproape de toţi localnicii acelei capitale de judeţ. Un străin nou-venit într-un târg provincial e întotdeauna un obiect de discuţie, şi pentru culisele feminine chiar un eveniment. Îl ştiau cine-i, de unde-i, fie din cele aflate de directorul şi directoarele şcolilor, fie din cele auzite şi presupuse.

Mircea Boteanu era un tânăr sociabil. Cu firea şi manierele lui, căpătase repede simpatii printre oamenii din toate păturile oraşului. Era invitat în diverse familii, la petreceri intime de câteva ceasuri, cu muzică şi povestiri, ori la ceaiuri oferite de unele domnişoare şi doamne din societatea intelectuală a singuraticului centru de aşezare omenească.

Într-o seară cunoscu la o colegă profesoară, printre altele, şi pe domnişoara Adela Sachelarie, fiica protopopului Virgil Sachelarie din acea localitate.

Domnişoara Adela era trecută cu acest nume numai în actul de naştere al stării civile de la primărie, şi la şcoală numai în catalog. Acasă, părinţii, rudele, servitoarea, colegele, prietenele şi prietenii, toată lumea cunoscută o ştiau, o dezmierdau cu diminutivul „Deluţa”.

Era o copilă de nouăsprezece-douăzeci de ani, frumuşică, dezvoltată, de statură mijlocie, cu zulufi de păr auriu, cu ochi albaştri, cu pieptul alb-roz, timid, zvâcnind feciorelnic sub bătăile inimii, cu trupul armonic tăiat în linii proporţionale, cu alte cuvinte o siluetă corectă, plăcută.

Deluţa mai avea o soră mai mare, Emma, de curând căsătorită cu avocatul Augustin Fluieraş, fiul unui director de bancă din Cluj.

Emma era o brunetă cu aer de Mignon, o ţigăncuşă culeasă din hoardele pribege; era un izvor de viaţă optimistă, spirituală. Licenţiată în litere, pe lângă asta, citită, cultă, cu simţuri rafinate înclinate către artă: muzică, pictură, nu-i mai, lipsea decât mariajul. Şi s-a căsătorit. Tânărul ei soţ, Gusti, un băiat înalt, frumos, deştept, capabil de-o căsnicie aleasă, o iubea mult. Dar rar, la ocazii potrivite, mai făcea discret câte-o escapadă în drumurile lui. Emma afla, dar ierta în sine, nu-i imputa nimic şi nici nu voia să se gândească la aceste

neînsemnate oscilaţii momentane, săvârşite dintr-un surplus de tinereţe. Şi ei îi plăcea să fie curtată, însă nu voia să-şi calce demnitatea. Ea era mulţumită de Gusti, care întotdeauna ştia să fie plin de atenţii.

Deluţa nu avea aproape nimic din caracterul Emmei. Deşi în fond se putea spune că-i o fată bună, era însă uneori egoistă, şi câteodată ironică, invidioasă şi perfidă. Se putea deduce din înţelesul vorbelor cu care-şi trata unele prietene şi chiar pe verişoarele ei. Avea o spoială de cultură aproape inexistentă. Absolvise şcoală comercială superioară. Adolescentă infiltrată cu cifre, calcule şi corespondenţă de afaceri. Cu educaţia gazetelor politice cotidiene, îşi completase lustrul aerelor pretenţioase cu care păşea în lume…

Până la Crăciun, Mircea Boteanu cunoscuse mai bine numai pe Deluţa, cu sora şi cumnatul ei. După Crăciun însă, până la sfârşitul anului şcolar, el a avut timpul să cunoască întreaga familie a protopopului, cu rude cu tot, cu psihologia şi caracterul fiecărui membru.

Familii de români intelectuali în acel târg erau puţine. Câţiva institutori, revizorul, doi, trei profesori şi profesoare, trei medici, o învăţătoare, câţiva avocaţi şi magistraţi şi şeful gării. Acesta din urmă era un om căsătorit, citit şi talentat, care lăsa în urmă pe mulţi din breslaşii cărturari de mai sus.

Mircea Boteanu era singur şi străin.

Orăşelul era pustiu, ducea o viaţă stingheră, izolată, de provincie. Teatru nu era. Într-o sală improvizată, un cinematograf rula în patru zile pe săptămână: sâmbăta şi duminica, miercurea şi joia, filme din cele mai uzate şi banale. Se întâmpla rar de tot, la trei luni o dată, să fie vreun film bun, de o reală valoare artistică. Atunci, în sala cinematografului, toţi locuitorii târgului se înghesuiau. Scandal, aer greu, parfum şi năduşeală.

Fără altă putinţă de evadare din acest târg, cimitir de fosile şi de viaţă instinctuală, Mircea Boteanu ştia ce-l aşteaptă: neurastenia, care de multe ori poate duce la sinucidere.

Să iubească pe cineva? Pe cine? Şi unde să găsească o fiinţă care să-l captiveze?

Să mai publice? Nu simţea nicio dispoziţie, nicio nevoie.

A scos o revistă literară, bine primită de cititori şi de celelalte reviste, însă îl costa prea mulţi bani ca s-o ducă singur mai departe. Apoi, revista îşi avea redacţia şi administraţia la Focşani şi-i era peste mână din toate punctele de vedere. De aceea se hotărî să renunţe la continuarea apariţiei ei.

Doar lectura cărţilor îl mai interesa. Răsfoia cronicile revistelor şi frunzărea sumarele, citind numai unele studii. Planurile lui de viitor aci păreau că se înnămoleau.

Viaţa pentru el devenise un joc cu cele mai hazardate răscruci şi-l arunca de la o extremă la alta. Era decepţionat şi simţea că existenţa lui îşi pierde echilibrul normal.

Căută atunci să-şi facă prieteni din cei din jurul lui.

Un contabil-şef de la una din bănci, cu oarecari predispoziţii imaginative, fu iniţiat în tainele literaturii şi filosofiei şi fu repede botezat c-un pseudonim. Noul-născut se abonă la câteva publicaţii din ţară şi străinătate şi începu a scrie şi a publica în gazete mici însemnări, diferite articole, poezii şi proză. La restaurant mâncau la aceeaşi masă, pe stradă ieşeau împreună deseori, şi povesteau, discutau. Mircea Boteanu avea acum un tovarăş cu care să-şi ispăşească acest exil neaşteptat al idealurilor lui.

După Crăciun, a fost invitat la masă la protopopul Sachelarie. Putea refuza? Şi din ce motive? Era singur şi-i părea bine că cineva se mai gândeşte şi la el. S-a dus. A fost foarte mulţumit de atenţiile tuturor în tot timpul dejunului.

Astfel Mircea Boteanu începu a vizita mai des – cel puţin o dată pe săptămână – pe duduia Deluţa şi familia protopopului Virgil Sachelarie.

De multe ori Mircea, cu doamna Sachelarie şi Deluţa, mergeau seara împreună la cinematograf. Astfel încât, după Paşti, Mircea Boteanu intra în casă la doamna Sachelarie ca în casa mamei lui. Deveniseră prieteni buni. Doamna îi spunea lui Mircea Boteanu pe nume, fiica la fel. Mircea îi spunea şi el acum simplu: Deluţa. De altfel, el o considera ca pe o soră mai mică, răutăcioasă, şi care nu vrea să admită, decât din politeţe, vederile şi preocupările fratelui ei mai mare.

Deşi Mircea şi Deluţa stăteau de multe ori singuri de vorbă, ceasuri întregi, înşirându-şi unul altuia întâmplări uşoare, banalităţi, totuşi între cei doi tineri nu existau semne de dragoste, cum s-ar fi putut întâmpla în alte cazuri similare. Era parcă o înrudire ancestrală de sânge, care nu înflorea mai mult decât sentimente de prietenie reciprocă, cel puţin aşa considera el.

Nici măcar n-o sărutase vreodată, deşi ea ar fi dorit, şi avusese atâtea prilejuri. Chiar în vara aceea care a urmat, Mircea Boteanu a fost în aceeaşi pensiune la Băile Herculane, două săptămâni, cu Deluţa, Emma şi Gusti. Dimineaţa se întâlneau în balcon la cafea şi plecau numai ei doi, pe cărări de păduri, în excursii de-o jumătate de zi, pe valea Cernei. El îi da mâna pe poteci, ajutând-o să urce ori să coboare. Niciodată însă nu-şi manifestă vreun semn de apropiere erotică.

Către sfârşitul anului şcolar – ba chiar începuse vacanţa – cineva se apropie de Mircea Boteanu şi-l întrebă pe şoptite când face nunta.

Tânărul profesor surâse. Care nuntă? Ceva la care nu se gândise,

dar la care trebuia să se aştepte.

Ochii lumii în genere sunt cele mai ciudate lentile, cele mai stupide ocheane de diformat suprafaţa lucrurilor. Răstoarnă valorile şi împestriţează albul imaculat cu culorile unei fantezii demonice, mai cu seamă în oraşele provinciale. Dacă discuţi cu vreo doamnă, sau îi dai bună ziua pe stradă, ori schimbi bunăoară o vorbă de politeţe, e mai mult decât suspect, e flagrant delict! Dacă mergi undeva în familia unei domnişoare, dacă te plimbi cu ea sau o conduci până acasă, sigur e că tânărul o cere în căsătorie, sau altceva.

Mircea Boteanu era un om care plăcea multora. Era plin de calităţi. Despre lecţiile şi sufletul lui mersese vestea. Era un băiat cu lectură vastă pentru vârsta lui. Unii spuneau chiar că-i „tobă de carte". Avea câteva lucrări publicate şi mai colabora – e drept, mai rar – cu diferite studii, la reviste de specialitate. Matur, voinic, autoritar, zvelt, cu glas expresiv, muzical, Mircea Boteanu era dorit de fete ca soţ, de femei tinere ca amant, de părinţi, ginere ori fiu, şi de elevii din clasă, frate. Pe lângă acestea, era un om născut să trăiască un viitor mai bogat în surprize.

Deluţa îşi făcuse şi ea din Mircea Boteanu un fel de ideal, iar pentru celelalte femei şi fete din oraş, o ambiţie personală. Voia ca Mircea Boteanu să fie numai al ei, soţul ei, să nu se mai uite la nici o altă femeie. Voia, dintr-o mândrie teribilă, ca Mircea să danseze numai cu ea la balul mascat şi nemascat pe care „Societatea Femeilor Române" îl da în fiecare iarnă, în sala de festivităţi, cu candelabrul enorm şi parchetul ceruit de la palatul prefecturii. Şi multe şi infinite dorinţe mai avea Deluţa.

Patru ani a sperat în realizarea acestor gânduri naive ori capricii personale.

Mircea Boteanu, însă, pentru căsnicia lui, purta în suflet o altă mireasă, un chip gingaş şi unic adorat, într-o aureolă vaporoasă, o floare de armonii calde, cu care să-şi contopească fiinţa într-un singur poem al vieţii. Floarea din sufletul lui nu se potrivea deloc cu Deluţa.

Erau împotrivă prea multe chestiuni de ordin psihologic. Şi o chestiune dinafară – atitudinea politică a familiei, care avea un aer de sectarism îngust şi pătimaş.

Familia protopopului, cu toţi membrii ei, făceau politică. Mai înainte, politica partidului naţional din Ardeal, condus de Iuliu Maniu, apoi după fuziunea cu ţărăniştii din „vechiul regat", urmară credincioşi demagogia gălăgioasă a noului partid, „naţional-ţărănesc", tot cu Maniu în frunte. Protopopul, doamna Livia, Deluţa, Emma, Gusti, chiar servitoarea şi Grivei, căţeluşul din ogradă, şi mai presus de toţi şi de toate celelalte rude, era fratele doamnei Livia, unchiul Deluţei, Aurel Codrescu, deputat gălăgios şi un factor important în comitetul de conducere al partidului de lungă opoziţie, care voia cu

orice preţ puterea. Toţi erau absorbiţi de politica lor.

Mircea Boteanu, rezervat, avea alte vederi. Tânărul profesor încercase să se afirme aspru, mai mult în articole scrise la unele gazete sau în ziarul săptămânal local, la care colabora mai rar, şi în cercurile lui de cunoscuţi printre meseriaşi şi muncitori de la fabrica „Nitrogen”, care aveau o societate culturală, unde el le ţinea conferinţe populare, foarte ascultate. Avea deci alte preferinţe, alte idei, care păreau convingeri gândite. Apropiindu-se de Deluţa, Mircea ar fi trebuit poate să renunţe la felul lui de a vedea. Ori el, cu toţi anii lui tineri, nu era omul care să-şi răstoarne părerile de la o zi la alta şi de la o extremă la alta, după bătaia vântului. Apoi credea că va putea ajunge în parlament şi fără concursul şi aripa de vultan protector a „unchiului”, care într-o zi, cine ştie, s-ar fi zbârlit şi i-ar fi scos ochii. După simplul raţionament al lui Mircea Boteanu, partidul din care făcea parte unchiul Deluţei, cu nesfârşitele lui teorii de guvernare şi de reforme administrative haotice, care promiteau prea multe şi un prea fericit rai social, nu putea fi decât suspect şi privit cu rezerva cuvenită, ca orice partid burghez.

Între cei doi tineri se arătase clar, ca un strop de rouă, juridicul „nepotrivire de caracter”. Deluţa era în stăpânirea unei constelaţii cu o altă concepţie de viaţă, iar Mircea Boteanu cu un stil de trai dintr-o zodie potrivnică.

Doamna Livia Sachelarie, trecută de cincizeci şi cinci de ani, cu părul sur, era o mamă bună, blândă, înţelegătoare şi miloasă. Iubea foarte mult pe „scumpa ei Deluţa” şi se bucura întotdeauna când fata ei primea musafiri. Totuşi, în mentalitatea ei mocneau unele prejudecăţi, infiltrate de oarba dezlănţuire a politicii pătimaşe, alimentată de un regionalism strâmt şi refractar. Odată, în vremea alegerilor pentru Cameră, era mare fierbere pe strada principală spre secţiile de votare. Cei care mergeau să voteze treceau demonstrând cu urale în favoarea candidaţilor lor. Doamna Sachelarie, de la o fereastră a locuinţei ei, izbucni pe neaşteptate cu amărăciune şi revoltă:

— Ăştia sunt nişte venetici, nişte hoţi fugiţi de „dincolo”. Toţi „regăţenii” sunt hoţi. Au venit aci, la „noi”, numai să fure şi să se îmbogăţească.

Mircea Boteanu, care era de faţă şi privea şi el din aceeaşi cameră, pe-o altă fereastră în stradă, la cei ce treceau, nu mai zise nimic. Era şi el „regăţean”, dintr-un târg din Moldova – doamna Sachelarie ştia – şi făcea şi el o politică mai mult de cafenea, mai mult de spectator – de care doamna Sachelarie iar ştia – ajuns acolo, în Ardeal, din atâtea alte motive, numai acel al îmbogăţirii nu. Reflectă doar în cugetul său – o credinţă mai presus de patimi – că peste treizeci de ani, adică pe la 1960, după această generaţie de prefaceri sociale, el era sigur că n-are să mai existe dihonia asta între români. Îl durea jertfa celui căzut la

Mărăşeşti şi-l îndârjeau suferinţele lui. De aceea se resemna când primea astfel de recompense din partea fraţilor ardeleni, pentru care tatăl lui, însufleţit de raza acelui ideal naţional cunoscut de altă generaţie, la manifestaţia intrării Italiei în război alături de Franţa, Anglia şi Rusia, în mai 1915, între prietenii, eroii de mai târziu, cânta transfigurat cu muzica pe străzi:

„Ardealul, Ardealul la luptă ne cheamă
La arme cu frunze şi flori…”

Cu toată diabolica ei ură împotriva „regăţenilor hoţi şi necinstiţi”, doamna Sachelarie era blândă şi primitoare şi prin asta semăna mult cu mama lui Mircea Boteanu.

Protopopul Virgil Sachelarie făcea din profesia lui o datorie, de care ştia să se achite cu corectitudine. Era un catolic convins şi căuta să-i convingă şi pe alţii. Poseda oarecare cultură, pe lângă cea teologică. Se îndeletnicise în tinereţe cu noţiuni generale de literatură, cunoştea bine pe cei mai mulţi din clasici, ca şi pe unii din contemporani. Era rigid şi, în afară de preferinţele lui, altele nu-l interesau. În politică era însă fanatic. Cu Mircea Boteanu avea o atitudine ceva mai maleabilă, dar tot rece.

Emma şi Gusti se mutaseră încă de la Crăciun la Cluj, unde tânărul jurist îşi deschise biroul de avocatură.

Mircea Boteanu se mai gândea ca pentru un an să plece în străinătate. Voia să-şi continue studiile superioare şi să-şi dobândească un titlu mai înalt. Vedea unanima judecată şi apreciere a mediocrităţii particulare şi oficiale, obişnuită numai cu „domnule doctor”, fie că, în unele cazuri cel căruia i se adresa purta acest titlu de doctor fiindcă nu mai existau titluri în subordine. Un ins putea fi un om de geniu, cu capul plin de învăţătură şi născociri extraordinare, însă pentru ei, cei din Ardeal, dacă nu avea titlul de „doctor” tot nimic nu însemna.

La căsătorie, Mircea Boteanu nici nu se gândea.

În toamna aceluiaşi an, după ce termină lecţiile particulare, cursul de bacalaureat, examenele de corijentă şi întreaga activitate a anului şcolar expirat, plecă la Bucureşti, şi de acolo, cu economiile lui, în străinătate.

După un an, Mircea Boteanu se înapoie în ţară „doctor în filozofie”.

În timpul şederii în străinătate păstrase oarecari legături cu membrii familiei Sachelarie. Îi impunea bunul simţ. Trimise în mai multe rânduri colecţii interesante de vederi din oraşele civilizaţiei apusene şi diferite epistole sumare, ocazionale. Primise şi el ştiri din partea doamnei Sachelarie şi de la Deluţa, care, dornică de titluri, în spiritul tradiţiei, evadase din monotonia acelui târg, capitală de judeţ, şi se înscrisese la Academia de înalte Studii Comerciale din Bucureşti.

În acest schimb de corespondenţă, erau mai mult scrisori de informaţii decât dorinţe intime, sufleteşti.

Întors în patrie, Mircea Boteanu găsi o catedră de limba franceză la un liceu din Capitală.

Într-una din zile, pe când cobora pe Bulevardul Schitu-Măgureanu – era la începutul lui noiembrie – se întâlni cu Deluţa, care traversase Cişmigiul şi ieşea pe poartă-n stradă. Nu se văzuseră de-un an. A condus-o la locuinţa ei, în strada Ştirbei-Vodă. Au vorbit ca doi vechi prieteni şi au povestit în drum şi unul şi altul impresii fugare din vremea în care nu-şi auziseră glasul.

Deluţa părea mai hotărâtă în viaţă, dar era tot sub auspiciile constelaţiei preferinţelor şi manierelor ei.

La Bucureşti, în cursul aceluiaşi an, au mers de câteva ori împreună la teatru, la operă şi la cinema.

Sentimentele însă rămâneau aceleaşi de ambele părţi, pe poziţii diferite, cu toate că Deluţa arăta o vie tandreţe, o afecţiune pronunţată.

În toamna anului 1928, Deluţa intra în anul al treilea de studii. Locuia la căminul modern, de curând construit al Academiei de Înalte Studii. Mircea Boteanu îi făcu o vizită. După ce au discutat cinci minute în „parloar”, ieşiră împreună în oraş. După această întâlnire, alta nu-şi mai dădură. Fiecare era ocupat. Apoi el la cămin nu voia s-o mai viziteze. Erau prea mulţi ochi de fete curioase, dintre care una îi făcuse bezele de la etaj şi-i zâmbise cu şiretenie şi înţeles. Nu dorea să fie bănuită Deluţa cu nimic.

Între timp, Mircea Boteanu fusese numit conferenţiar suplinitor la Universitate. Se gândea că printre acele zgâtii de fete se putea să fie şi studente de la cursul lui proaspăt inaugurat.

Odată cu schimbarea guvernului, care se întâmplă în acea vreme, unchiul Deluţei, ajuns acum ministru, închirie o casă splendidă în bulevardul Brătianu, unde-şi instală familia, adusă din Ardeal, şi unde dădea recepţii impuse de noua sa demnitate socială.

După vacanţa Crăciunului, Deluţa dezmierdată „fetiţa unchiului”, din dorinţa şi dragostea lui familiară, se mută de la cămin într-unul din apartamentele din locuinţa lui.

Invitat cu stăruinţa ei blândă şi atrăgătoare, Mircea îi făcu Deluţei o vizită în familia unchiului ei, pe care o cunoscuse din Ardeal, din timpul unei şederi de câteva săptămâni la protopopul Sachelarie. A fost introdus de-o fată în salon, unde-l aşteptau Deluţa cu verişoara ei Geta, singure, râzând şi povestind fragmente dintr-o lectură galantă de Georges Courteline. Era o încăpere spaţioasă, fastuoasă, aranjată cu gust, cu tablouri de pictură, statuete, obiecte de artă, cu plafonul încrustat cu ornamentaţii, cu policandru de cristal şi cu vase cu plante exotice în apropierea ferestrelor mari. Mircea se întreţinu cu Deluţa şi

domnişoara Geta, deopotrivă de spiritual şi amabil, precum şi cu doamna gazdă, respectuos şi omagial, vreme de un ceas şi jumătate, cu tot felul de noutăţi, evenimente la ordinea zilei, ştiri de politică adversară şi altele. Când Mircea se gândea să plece, apăru unchiul Deluţei, Aurel Codrescu, un ministru rece şi arogant, care îi întinse o mână în treacăt, întrebându-l ce mai face, şi care continuă să-i spună soţiei sale că vine de la Senat şi că pleacă la un consiliu de miniştri, care avea loc atunci la ora şapte la Preşedinţie. Grav, sfidător, cu vanitatea dincolo de vârful nasului, îmbrăcat în exigenţa formalismului oficial, unchiul-ministru îi puse lui Mircea Boteanu pe inimă un sloi de gheaţă, greu şi înecăcios. Îi pierise toată dispoziţia, se simţea mic, umilit, redus la noţiunea de inexistent individ, un ins oarecare ce aşteaptă pe culoarele ministerului rezoluţii de azi, pe mâine, pe poimâine, bun doar pentru „cetăţeanul contribuabil”. Ministrul de-acum nu mai era deputatul din opoziţie, cald, gata de vorbă, prietenos şi democrat, care te oprea în drum să-ţi întindă mâna şi să stea de vorbă. După plecarea unchiului, Mircea Boteanu abia mai putu sta cele cinci minute impuse de rigoare în acea societate.

În drum spre casă, în tânărul conferenţiar universitar Mircea Boteanu, în mersul lui domol, cu paşi exasperant de rari pe stradă, clocoteau revolte mari: Cine era acest ministru, „domnul doctor”, cum îi zice poporul înşelat? Îl ştia de-atunci. Un biet avocat – doctor în drept, pentru că nu exista titlul de licenţă – de cea mai mediocră specie, fără clientelă şi deci fără profesie, dintr-un târg obscur transilvănean. Neluat de nimeni în seamă, dorea să se afişeze, să se vorbească de el, să se ocupe cu ceva. A intrat în politică şi în opt ani a ajuns ministru. A urcat scările acestei parveniri politice şi sociale cu cea mai elocventă patimă desfrânată a spiritului demagogic. Odată, la nişte alegeri generale, în organizaţia al cărui şef era, la Făgăraş, împinse la vehemenţă şi aţâţare pe votanţi. Armată, cordoane de soldaţi, mitraliere, poporul gălăgios în avalanşe, asediul prefecturii, intervenţii telegrafice ale celor ameninţaţi, bătăi, arestări, răniri etc., îl ridicară într-o clipă pe şef, pe „domnul doctor” de la Făgăraş, la rangul de erou. Ziarele vuiau. Era stăpân pe-o regiune de câteva judeţe. Era celebru. Mai apoi, l-a Alba-Iulia, la întrunirea partidului său din primăvara anului 1928, către sfârşitul adunării, „domnul doctor”, după-amiază, îndemnă pe cei de faţă, printre care erau cete de săteni (adunaţi acolo de foame, suferinţe şi promisiuni) la revoltă, la cucerirea Capitalei, la înlocuirea guvernului şi pedepsirea Regenţei. A mers vociferând în fruntea sătenilor până la gară, să oprească chiar trenurile, să dea jos călătorii şi să urce răsculaţii, în drum spre Bucureşti. Dar când „domnul doctor” puse piciorul pe scările gării, se opri în loc, se în toarse cu faţa către înfometaţii inocenţi, se lovi grav cu palma peste frunte şi le zise: „O clipă numai, staţi aici, fraţilor; am

uitat să-mi iau familia care mă aşteaptă". A plecat să-şi aducă familia şi bun plecat a fost cu automobilul pe cealaltă barieră a oraşului... Adevărată stofă de demagog!

De atunci „domnul doctor" a strigat tuturor, şi la orice ocazie, că partidul lui nu poate să dea un cabinet fără el. Aşa a şi fost. A ajuns ministru.

Numai că Mircea Boteanu ştia că acest parvenit cu titlu academic, fraudator al conştiinţei obşteşti, cu un rafinat, ingenios şi abil spirit de perversiune, înşelând buna-credinţă şi ignoranţa maselor ţărăneşti, odată ajuns la guvernare, se demască de altruismul şi promisiunile cu care era în vervă în opoziţie şi nu rămâne decât omul cu figura goală a demagogiei criminale, cu rânjetul egoismului hrăpăreţ şi nesătul.

Dar politica şi idealul politic înseamnă, pentru adevăraţii iluminaţi, reliefarea unor indivizi cu reale valori personale pozitive, spre binele colectivităţii, obştii din care fac parte, sau pe care o reprezintă.

Mircea Boteanu nu s-a mai dus de-atunci la locuinţa Deluţei, în casa unchiului ei. Totuşi cu Deluţa s-a mai întâlnit întâmplător, pe stradă, la un concert la Ateneu, şi odată, în vară, părăsind lumea cifrelor, corespondenţa de afaceri şi zăpuşeala sălilor cu soare de la Academia Comercială, ea a venit la cursul lui Mircea Boteanu la Universitate.

De la facultate, au ieşit împreună. Venind vorba de apropiata comemorare a lui Mihail Eminescu – patruzeci de ani de la moartea marelui poet – despre care se comentase pe larg în prelegere, Deluţa îi propuse lui Mircea Boteanu să viziteze împreună Cimitirul Belu, chiar a doua zi, când el era liber, şi să vadă mormântul poetului.

S-au întâlnit la ora fixată, la cinci, în librăria „Cartea Românească".

S-au urcat într-o maşină. Au avut grijă în drumul lor să cumpere flori şi au plecat spre Belu.

Ajunşi în cimitir, Deluţa îi spuse lui Mircea s-o conducă mai întâi la mormântul lui Eminescu.

Au luat-o pe alee la dreapta. Mircea Boteanu în sine îşi zise: de ce tocmai la mormântul lui Eminescu şi nu al altuia? O figură de preţuire sinceră, sau de circumstanţă?

La mormântul poetului genial şi al geniului românesc, Mircea Boteanu, pios şi tăcut, aşeză pe piatră, înăuntrul grilajului, mănunchiul lui de flori albe. Alături de aceste fiori, Deluţa rugă pe Mircea să-i pună şi buchetul ei de trandafiri roşii. Au rămas câteva clipe îngânduraţi, în tăcerea eternă din umbra teiului de veghe. Mircea îşi aruncă ochii la Deluţa, care sta cu capul în piept. Pe obrajii ei rumeni curgeau două boabe de lacrimi.

Se depărtară tăcuţi pe alee unul lângă altul. „Ciudat, gândi Boteanu. Are şi ea suflet. Această fiinţă care a râs întotdeauna de poeţi, de visuri şi de frumuseţile sufletului, acuma plânge. Ştie să

plângă, simte, are suflet!" Impresionat, mişcat îi luă mâna şi i-o sărută, dulce şi apăsat, supus, câştigat, cu afecţiune, în mersul lor cu paşi înceţi...

„Uită-te, domnule, ce descoperire! se miră în gând Mircea Boteanu. Are suflet!"

Era sfârşitul lui mai, cu salcâmii toţi în floare şi aerul îmbălsămat şi cu flori multe pretutindeni, chiar şi în sufletele care nu înfloriseră niciodată.

Au cutreierat cimitirul două ore. Au întâlnit morminte de scriitori şi de alte personaje ilustre care odihnesc acolo. Obosiţi, s-au aşezat pe-o bancă, vorbindu-şi cuvinte pe care nu şi le mai spuseseră până atunci. În amurg au plecat.

Era după patru ani, şi Mircea Boteanu, încrezător şi naiv, părea că abia acum făcuse cunoştinţă cu o Deluţa nouă.

Peste o săptămână s-au întâlnit iar. Deluţa şi-a exprimat dorinţa să viziteze Muzeul Militar din parcul Carol.

Seara, pe când se întorcea din parc, în dreptul havuzului în care susură apa, Deluţa povestea unele evenimente la care luase parte în zilele acelea. Unchiul îşi schimbase maşina. Noul automobil pe care-l cumpărase costa două sute de mii de lei şi era o splendoare. Săptămână trecută, în fiecare după-amiază, au făcut plimbări toate trei: Deluţa, tanti şi Geta, prin împrejurimi, până la Snagov, Giurgiu, Olteniţa, Moreni şi Băneasa. Apoi, un adevărat eveniment al zilei şi al presei a fost banchetul pe care-l dăduse unchiul ei în saloanele proprii, anume pregătite, şi la care luase parte toată lumea diplomatică din Bucureşti. Au fost numai aristocraţi, miniştri, doamne, tineri şi domnişoare în toalete din cele mai scumpe. Muzică, şampanie, flori, pretutindeni. Banchetul l-a costat pe unchiul una sută de mii de lei. Mircea Boteanu asculta, tăcea şi reflecta în sine, doar, că banchetul era plătit de pe spinarea poporului, jupuit cu toba la licitaţii, pentru impozite fanariotice, în toate colţurile ţării, de la ţărani şi de la muncitorii prost plătiţi... Deluţa îi spunea că unchiul ei mai invitase şi pe un domn Gâlcă, un tânăr licenţiat al Academiei de înalte Studii, secţia consulară, că s-au întreţinut foarte mult împreună, că el a fost tot timpul atent cu ea. Îl găseşte chiar plăcut. E băiatul unui partizan devotat al unchiului. Mircea Boteanu o asculta şi ghicea despre ce-i vorba. Unchiul ei era singurul care ştia că dacă acest tânăr profesoraş îngâmfat, Mircea Boteanu, nu ceruse mâna Deluţei, cât era el ministru, apoi, de-acum n-o să i-o mai ceară. El însă ţinea să-şi vadă fericită nepoata şi cu un altul. La nepăsarea cu care o asculta Mircea din ce în ce mai absent, Deluţa sfidătoare, cu tonul ridicat, îi zise cu mustrare:

— Vai, Mircea, tu nu ştii ce-nseamnă să fii nepoată de ministru!

La auzul acestor vorbe, el se simţi ars cu fierul roşu, umilit, cumplit jignit. Abia putu să îngâne:

— Îmi închipui. Da... Hm... îmi închipui...

Ieşiră pe poartă. Urcară într-un taxi şi plecară. Mircea încercă să lege un fir de conversaţie până să ajungă în bulevardul Brătianu. Îi fu imposibil. Spuseră câteva propoziţiuni scurte, forţate, banale, de prisos, de politeţe. Mircea Boteanu părea, în automobil, un leu încolţit, închis într-o cuşcă, bun pentru reprezentaţii la circ.

În sfârşit ajunseră. Se despărţiră, ea tandră, cu uşoare păreri de rău, deşi satisfăcută în ambiţia ei că-l mustrase de sus, el zâmbind trist şi irevocabil.

Acasă, Mircea Boteanu se hotărî să renunţe definitiv le asemenea plimbări. Îşi pierdea vremea, ca să fie umilit grosolan.

Îl sfidase cu impertinenţă fata protopopului, pe care o cunoscuse în acel târg transilvănean.

Nu, el clădea cu munca lui grea, amară, cinstită, cu nopţi de zbucium şi de trudă, cu fiecare scriere a lui, pietre la temelia afirmării valorii lui intelectuale şi nu putea suferi comparaţia cu ciupercile de bălegar putred, cocoţate în soare după ploaia războiului de politica intereselor personale!...

De aceea, în seara trecută, după întâlnirea din tren, când Mircea Boteanu îi spuse domnişoarei Adela Sachelarie, la despărţire, după ce-o conduse de la Gara de Nord, la invitaţia ei: „te anunţ”, asta însemna că n-are s-o anunţe niciodată...

XIII. SUFLET ÎN RĂSCRUCI...

Chelnerii se uitară o clipă miraţi, semnificativ, unul la altul, în urma domnului care, după ce-şi îmbrăcase paltonul şi pornise câţiva paşi, să plece, se întoarse de la uşă râzând, distrat, să-şi ia pălăria uitată în cuier.

Ajuns în stradă, Mircea Boteanu simte că aerul rece care îl izbeşte-n faţă, în nări şi-n plămâni îl înviorează, îşi pune mănuşile, îşi ia bastonul, şi urcă domol cu paşii parcă narcotizaţi de gânduri pe bulevardul Elisabeta, spre Calea Victoriei.

E ceasul aproape douăsprezece noaptea. Restaurantul e gol. Ar fi rămas acolo şi ar mai fi băut o sticlă de vin de o jumătate de litru. Dar personalul de serviciu, chelnerii, picolo şi patronul arătau indispuşi fără consumatori, obosiţi fără muncă, somnoroşi. Străzile sunt aproape pustii. Unii au plecat în provincie, unii poate gânguresc într-un fel sau altul, retraşi, mulţumiţi în culcuşurile lor, mulţi însă, de la cartierele mărginaşe şi până-n locuinţele cătunelor singuratice, cu streşini de stuf, ori şindrilă zdrenţuită, din îndepărtate colţuri de viaţă omenească, îşi plâng poate zilele, zilele trudnice, fără folos, chinuiţi de lipsuri şi nevoi, venite cu vremea, din ce în ce mai mari şi mai grele, până au ajuns, acum, în sapă de lemn...

În noaptea asta e ajunul Crăciunului.

Ajunul Crăciunului!

Întotdeauna Mircea Boteanu se ducea în familie de sărbători; de data asta însă rămase în Bucureşti. Ce să mai caute la ai lui, în izolatul târg din Moldova?

De câteva zile n-a mai vorbit cu nimeni. N-a avut cum. A stat numai în casă, a citit şi a scris. În astă-seară el ar fi vrut să lege cu cineva o discuţie oarecare, un schimb de vorbe cât de neînsemnate, dar nu s-a întâlnit cu niciun cunoscut.

Traversează Calea Victoriei.

La Capşa nu vede pe nimeni. Parcă-i o casă contaminată de ciumă şi acum, o dată pe an, aşteaptă goală să fie dezinfectată.

Localurile sunt cam anemice. Teatrele închise.

Un ger uscat, tăios, sălbatic, la fel cu stepele vastei Rusii, de unde porneşte şi vine la noi, îi biciuieşte faţa, cu sfichiuri de plumb.

Stingher, ca umbra unei mumii egiptene, fugită din închisoarea piramidelor eterne, Mircea Boteanu, îmbrăcat în negru de sus până jos, şi-o dungă de fular alb încercuit în jurul gâtului, calcă încet, cu paşi de cadenţă fixă, rar de tot, de pare cel mai puţin grăbit om din lume, deşi are de mers o bucată bună, aproape întreagă Calea Victoriei până-n strada Frumoasă unde locuieşte.

Vitrinele împodobite cu ingeniozitate, încărcate cu noutăţi pompoase şi de sezon, pentru atâtea zile de sărbători şi luminate cu nenumărate becuri, pe el nu-l reţin cât de puţin, ca şi cum n-ar exista. Doar unele ferestre mari ale librăriilor din cale îl mai opresc, la ora asta târzie, cum se întâmplă de obicei când se întoarce nocturn spre casă.

Mircea Boteanu nu-şi ştie decât gândurile lui.

Dacă l-ar urmări cineva în acest mers automat extrem de încet, cu aparenţă de linişte şi calm desăvârşit, ar fi cuprins, fără îndoială, de chinul şi mânia reacţiunii de viteză care predomină şi înfruntă toate căile secolului prezent…

*

*   *

După aproape o oră, în care a parcurs mai bine de doi kilometri, Mircea Boteanu păşeşte pe poarta locuinţei lui. Cu un gest mecanic, de deprindere veche, o împinge cu mâna în urmă şi poarta se închide singură. Curtea lungă şi asfaltată îi ascultă umbletul de apaş. În fund în casa izolată în tăcere şi semiîntuneric, sub ramuri desfrunzite de copaci, Mircea închiriase încă de la stabilirea lui în Capitală, de acum un an, un apartament modest, dar curat, sănătos şi potrivit unui om studios, compus dintr-un antreu, o bucătărie în stânga şi o odaie de dormit în dreapta. Pentru un alt chiriaş, căsătorit, antreul, care e

spaţios cât o cameră obişnuită, ar fi suplinit fără inconvenienţă locul sufrageriei şi al biroului. Tânărul profesor însă ţine în bucătărie lemne, în antreu câteva lăzi voluminoase cu cărţi şi vechituri de colecţii periodice, scotocite şi adunate din praful anticariilor şi câteva lucruri, mobilă sumară: o măsuţă, un lavoar de marmură, două scaune, o dormeză, un cuier, o scoarţă românească aşternută pe duşumea şi o plantă cu foi late, exotice, într-un colţ. Biroul de lucru şi rafturile de cărţi, care cer să fie mai la-ndemână, le are în camera, destul de încăpătoare de altfel, în care citeşte, scrie şi doarme. Mircea Boteanu răsuceşte butonul şi aprinde lumina. Un divan larg ţine locul patului. E desfăcut pentru culcare. Pe perne, de sub plapuma cu marginea îndoită, se arată pijamaua de zefir. Fiind mai frig în noaptea asta, el îşi aduce o pijama mai groasă, de diftină, nedesfăcută, cum a fost scoasă din teanc. Pe pereţii din colţul care mărgineşte divanul în unghi drept, atârnă o scoarţă de lână cu înflorituri româneşti. Câteva perne coltuce şi rotunde, cu feţe de fir de mătase, stau una peste alta deasupra, pe cuvertura pluşată, împăturită şi aşezată pe un scaun. Jos e întins un covor mare, de bună calitate, ţesătură persană, care intră şi sub biroul mare, negru, încărcat cu teancuri de tomuri de cărţi. Patru fotolii, patru scaune de culoarea mahonului şi trei pânze de pictură aleasă, două cumpărate, una dăruită de un prieten şi frumos înrămate, încheie cu noptiera şi garderoba interiorul simplu, dar primitor al odăii. Toate lucrurile sunt ale lui. În dorinţa sa de-a avea cândva un cămin spaţios şi comod, se mulţumeşte deocamdată cu ceea ce putuse să strângă din puţinele lui economii. Slujnica bătrână şi neschimbată a gazdei îi face curăţenie şi-i aţâţă focul.

Îşi dezbracă paltonul şi-l aruncă pe un fotoliu. În cameră s-a făcut frig. În soba aproape rece, focul e stins demult.

Afară gerul scrâşneşte sec printre crengile bătute de vânt, cu foşnet de oase îngheţate. Şi-n soba de tuci din antreu, fata din casă face focul o dată pe zi, seara. Acum e stins de-a binelea. Cu mâinile la spate, Mircea Boteanu îşi lipeşte spinarea de soba de teracotă. Parcă tot mai caldă e soba decât trupul lui rece şi înfrigurat. Rămâne aşa câteva minute, privind cu mintea, undeva, în peretele din faţă, într-un singur punct, ireal, al gândurilor lui. Apoi îşi scoate ceasul din buzunarul vestei şi-l pune pe noptieră, lângă un teanc de cărţi învârstate cu reviste şi alte publicaţii, ceva mai largi în dimensiuni. Stinge lumina de la birou şi aprinde becul cu abajur de sticlă mată, înflorată, de pe noptieră. Se dezbracă. Îşi trage pe el pijamaua şi se bagă în aşternut. Din dreapta, de pe noptieră, ia un număr recent al unei foi periodice în care el tipărise un studiu critic asupra unui scriitor reputat. Trece cu ochii în corpul revistei. Citeşte o poezie în care autorul ei străluceşte printr-un mare vid de inspiraţie. Lipsa elementelor esenţiale, constitutive, ce trebuie să închege un tot armonios în creaţia unui

astfel de produs de artă, e mascată cu zorzoane de inversiuni stilistice agramaticale şi printr-o căutată expresie formală, care rămâne singura preocupare a autorului. Cuvintele adunate de oriunde şi alăturate în înşiruirea de strofe şi rime sunt forţate să contribuie cu sensuri dincolo de cuprinsul lor, sensuri pe care nu le au şi la care se opun. De altfel criza poeziei, sau mai bine zis a consumului de poezie, nu se datorează în primul rând lipsei de cititori, acuzaţi fără vină, în masă, de nepricepere, după cum a ajuns greşit să se creadă, ci debitorilor de stihuri goale, mulţi, chiar prea mulţi la număr, întrecându-se unii pe alţii, pe toate căile, să-şi impună marfa cu etichete de osanale ţipătoare care însă provoacă deziluzii şi nedumeriri în publicul lector, pe oare-l intoxică până la îngreţoşare prin majoritatea publicaţiilor literare curente. Astfel înşelat publicul lector, dispare din el şi puţina predispoziţie a sufletelor dornice de-o evadare temporală, prin lectură, din strâmta şi searbădă realitate, într-o lume cu pajişti înflorite de vis. Mircea Boteanu întoarce foile şi stăruie lung asupra rândurilor de la cronică. Apoi dă înapoi, la sumar, şi se opreşte la studiul semnat de el. N-a avut timp să-l citească până acuma. Şi nici nu l-ar mai citi, dacă nu i-ar fi teamă de vreo eroare de tipar, care ar putea să-l întristeze cât un naufragiu pe o mare înfuriată, unde s-ar afla fără colac de salvare. Cuvântul ieşit la lumină, conturat, pecetluit de cerneala tiparului, e asumarea unui fapt împlinit, singurul valabil să provoace cele dintâi impresii. Mircea Boteanu îşi parcurge atent, printre frazele liric exprimate, starea de suflet din clipele în care şi-a înşirat ideile în scris. Studiul a apărut corect şi plăcut imprimat. Omul se ridică, întinde mâna şi stinge lumina.

În odaie a năvălit întunericul. Ferestrele par două cearşafuri albe întinse la uscat, încadrate-n negru de gardul pereţilor.

Odată cu întunericul de-afară, gândurile din noaptea sufletului său pribeag se rostogolesc şi ele.

În ceasurile înserării, acolo în Moldova, băieţii au gângurit lângă ferestre colinde cu acele melodii populare simple şi duioase, adevărate creaţii ale folclorului, transmis din generaţie în generaţie… Şi Mircea Boteanu învăţase astfel de cântece, când era copil, de la bunicul şi de la alţi oameni care veneau pe la casa lor. Nu-şi aduce aminte de titlurile lor. Nici nu crede să fi avut titluri. Ele erau numite după versul cu care începeau. Şi acum îi sună în urechi, cu aceleaşi tonuri de demult, cu melodiile lor, alături de fragmente de versuri răsărite-n memorie. Parcă aude bine, parcă se vede şi el îngânând cu celălalt tovarăş, un băiat din vecini:

„Pe patru stânci de argint
Pe sub nori de mărgărint…”

sau altul:

„Sculaţi, sculaţi, boieri mari,
Şi voi toţi, români plugari,
Că vă vin colindători
Noaptea pe la cântători…”

sau un altul:

„La poarta lui Ştefan-Vodă
Mulţi boieri mai stau de vorbă…”

Simte că nu poate să doarmă. În toţi anii, afară de cel în care se găsea la Paris, se ducea în familie. Şi anul trecut pe vremea asta tot printre cei de-acasă era. Acum nu mai avea ce căuta. El nu e omul care să ocolească adevărul. Nu voia să cadă nimănui silnic cu vorba sau cu prezenţa sa.

Războiul adusese după el inevitabile schimbări şi prefaceri.

La un an după moartea lui Ştefan Boteanu, văduva Natalia Boteanu se recăsători. Treburi multe, gospodărie, vie, câmp şi toate celelalte cereau o veghe de om care să aibă oarecare tragere de inimă la o astfel de viaţă. Cine putea să intre fără interes personal ca să convieţuiască alături de-o femeie care are răspunderea a şase copii, mai ales că ei, copiii, rămâneau moştenitori la o avere cu ceva mai mare decât a mamei lor? Nimeni fără interes! Totuşi, Natalia Boteanu făcu pasul. Pe cine putea alege? Vreunul din cei cu stare din împrejurimi, care poate ar fi căutat să stoarcă şi să-şi mărească situaţia lui? Nu! Natalia Boteanu s-a recăsătorit cu un necunoscut pentru ţinutul în care venea. Un fost lucrător la sondele de petrol de la Buşteni, Câmpina şi Moreni, proaspăt demobilizat, ceva mai tânăr decât mama lui Mircea Boteanu, părea dornic de schimbarea ocupaţiei. Omul cunoştea familia lui Boteanu din timpul războiului, când locuise câteva luni, cu o coloană de căruţe de la aprovizionare la care era caporal, în una din odăile din ograda Nataliei Boteanu care se găsea în spatele frontului. Îmbrăcat curăţel şi cu maniere urbane, decât cu mâinile prin păcură, omul socoti că putea trăi mai nimerit ca podgorean şi agricultor. Noul venit spunea că posedă şi el lângă Vălenii lui Iorga multe pogoane cu livezi de pruni, case şi terenuri petrolifere. Nu-i cerea nimeni să spună, ori să facă dovezi. Dar chiar după încheierea actelor la ofiţerul stării civile, omul îşi arătase firea lui adevărată aşa cum era: pus pe ceartă din orice fleac. Imediat după război, copiii au fost daţi la şcoli. Cei mai mari la liceu, ultimii la cursul primar. În primii am următori războiului, lucrurile mergeau trecute cu vederea. Via scăpase bună şi fusese bine îngrijită de Natalia, încât în toamna anului 1918 a adus un venit peste aşteptări. Vinul şi strugurii se căutau ca iarba de leac.

Pentru continuarea cursurilor secundare întrerupte în cei trei ani

de război, Mircea Boteanu se înscrise la liceul „Unirea” din Focşani. Oraşul de lângă apa Milcovului, de la fosta graniţă dintre cele două principate: Moldova şi Muntenia, cu relicve din trecutul istoric, cu un centru intelectual mai dezvoltat şi cu o urbanitate mai aleasă, îl atrăsese ca o a doua mamă a adolescenţei. În aceşti ani, de la 1919, ca elev de liceu, Mircea Boteanu cu o râvnă şi o pasiune neistovită, cu elanuri superioare, conştiente, stimulate de ambiţii nemărturisite, îşi formă o lectură din cele mai întinse, citind zi şi noapte romane, poezii, istorie, critică, filosofie, teatru, din toate literaturile lumii, clasici, moderni şi contemporani şi scriitori români din toate epocile şi din toate curentele literare. Varietatea de lectură, trecerea de la un domeniu de idei la altul constituiau o desfătare şi o împrospătare de forţe pentru memorie şi atenţie, ca o evadare din lumea în care trăia. Printre aceste preocupări, în ceasuri de visare, Mircea Boteanu scria poezii, picta în ulei diferite motive de viaţă rustică şi peisaje, sau schiţa cu creionul chipuri de oameni, ori aspecte realiste după natură.

În liniştea odăii de la gazda lui, Ion Teodoru, muncitor, o familie plină de omenie şi primitoare, de pe strada Asanache nr. 9, unde locui cei patru ani urmaţi la Focşani, îşi cristaliză el cele dintâi aspiraţii de viitor şi-şi realiză cele dintâi începuturi literare.

La familia Ion Teodoru, Boteanu a fost recomandat de prietenul său din copilărie, Nastase Bricean, elev şi el la acelaşi liceu şi care locuia din toamnă, de la începutul cursurilor, acolo.

Cei doi prieteni elevi nu mai erau acum în aceeaşi clasă împreună ca la cursurile primare. Mircea pierduse mai mulţi ani din cauza războiului, iar Nastase mai puţini.

Locuiau la gazdă în aceeaşi cameră, destul de mare, având fiecare patul cu lenjeria de-acasă şi măsuţa lui de scris şi făcut lecţiile. În anul următor, mai veni în aceeaşi cameră în gazdă Octav, fratele mai mic al lui Mircea, tot ca elev la liceul „Unirea”.

Cu toţii se înţelegeau foarte bine, ca adevăraţi prieteni de idei şi năzuinţe sănătoase, şi au rămas la aceeaşi gazdă, mulţumiţi de îngrijire şi supraveghere, mai mulţi ani la rând ca în a doua familie.

Tot aici la Focşani făcu cunoştinţă cu ideile socialiste. Mircea trecuse printr-o întâmplare care îl pusese pe gânduri.

Era în martie 1920. Generalul Averescu şi partidul condus de el, „Partidul Poporului”, veniseră la putere. Într-o duminică, pe când Mircea se întorcea de la Nicoreşti cu căruţa spre gara Cozmeşti, de unde să ia trenul personal Iaşi-Bucureşti, pentru a merge la Focşani, se urcară în căruţă la el un jandarm şi un arestat. Arestatul, cu mâinile legate la spate, era un om chipeş, cu şapcă de piele, ce părea un muncitor de la oraş.

— Ce-a făcut dumnealui? îl întrebă Mircea pe jandarmul care ţinea arma îndreptată spre cel arestat.

— Ce să facă, domnule elev, răspunse jandarmul privind la şapca de liceu pe care erau cusute pe postav deasupra cozorocului iniţialele *L.U.*, s-a săturat de bine şi în loc să stea la serviciul lui de mecanic pe locomotivă, să conducă trenul, s-a apucat de propagandă socialistă la Nicoreşti, cu Vasile Ionescu, armurierul, alt nărăvaş mai vechi, venit din Galaţi, acum în preajma alegerilor. E un comunist periculos, trebuie să-l predau la Siguranţă la Tecuci.

— Nu pot să conduc locomotiva ameţit de foame. Să ni se dea salarii mai omeneşti, din care să putem trăi noi şi familiile noastre. Ne-am săturat de mizerie, foame şi boli, nu de bine, răspunse cel arestat.

— Îţi ordon să încetezi cu propaganda şi să taci, se răsti jandarmul înfuriat, auzind cuvintele comunistului.

În gară la Cozmeşti, jandarmul cu cel arestat luară trenul spre Tecuci, iar după puţin timp, Mircea Boteanu urcă în personalul de Iaşi-Bucureşti care trecea prin Mărăşeşti, Focşani.

Atunci, în urma unor asemenea acţiuni parţiale, s-a ajuns la greva generală a muncitorilor de la C.F.R. din toamna lui 1920. Guvernul generalului Averescu s-a văzut silit să mărească salariile şi, ca să preîntâmpine pe viitor asemenea greve masive, a luat hotărârea să înfiinţeze mai multe regimente de ostaşi, care să facă armata la căile ferate şi care să-i poată înlocui pe muncitori în caz de grevă.

Din acea zi de duminică din martie 1920, în care Mircea Boteanu a călătorit cu căruţa alături de arestatul comunist, el începu, pe lângă celelalte preocupări din toate zilele, a se interesa intens, nu ca până acum, de ideile mişcării socialiste din ţara noastră. Căută şi cumpără aproape toate broşurile care apăreau în acei ani 1919–1923, la Editura Socialistă din Bucureşti, devenită librăria „Casa Poporului", fie procurate de la unele chioşcuri de ziare din Focşani, fie comandate direct prin poştă, din Bucureşti. Printre aceste cărţi şi broşuri se întâlneau: *Problemele puterii sovietelor* de V. I. Lenin, la Cercul de „Editură Socialistă" din Bucureşti, *Manifestul Comunist* de Karl Marx şi Fr. Engels, după o ediţie germană, tradusă de Ioan Sion, Bucureşti, 1920, *Socialismul şi intelectualii* de Paul Lafargue, *Concepţia materialistă a istoriei* de Const. Dobrogeanu-Gherea, *Originile socialismului ştiinţific* de Fr. Engels, *Unde duce colaborarea* de P. Constantinescu-Iaşi, şi multe altele.

În Focşani, Boteanu mai făcu cunoştinţă cu lucrătorul tipograf socialist Mardare – culegător de litere – care a muncit un timp la tipografia „Lucrătorii asociaţi", de unde a trecut la „Cartea Putnei" a bătrânului tipograf Panaite Alexandrescu, ceva mai cumsecade decât primul patron. Culegătorul Mardare locuia cu familia pe aceeaşi stradă, Asanache, chiar la începutul ei pe stânga, adică tot pe strada unde locuia şi Mircea Boteanu la gazdă. Mardare avea mai mulţi copii,

printre care un băiat mai mare, în cursul superior de liceu. Prin muncitorul tipograf Mardare, Mircea Boteanu mai făcu cunoştinţă cu alţi câţiva socialişti din Focşani.

Din contactul cu aceşti meseriaşi şi muncitori, şi mai cu seamă din lecturile numeroaselor cărţi, broşuri şi reviste, el fu atras de timpuriu de ideile socialiste şi de istoria mişcărilor muncitoreşti. Vedea în aceste idei un nobil ideal de luptă împotriva nedreptăţilor sociale, împotriva exploatării omului de către om, împotriva ignoranţei şi a superstiţiilor şi împotriva tuturor relelor care apasă pe cei săraci, slabi, neputincioşi, loviţi şi ţinuţi de legi strâmbe, *într-o robie liberă legală*, LIBERTATEA DE A MURI DE FOAME, DE MIZERII ŞI DE BOLI.

Mircea Boteanu credea în biruinţa unor asemenea idei, ca şi cum ar fi privit frumuseţea unui tablou-peisaj, pictat de un maestru, sau ca şi cum ar fi ascultat armonia unei bucăţi muzicale înălţătoare. Credea în biruinţa unor asemenea idei, dar practic el nu vedea *cum* şi nici mijloacele şi căile de urmat. Burghezia părea că-şi ţine frânele solid.

Dar în zilele vacanţelor, mai ales în vacanţele de vară, cuceririle spirituale ale lui Mircea Boteanu atingeau culmi care puteau fi socotite ca adevărate clipe de fericire, singurele momente din viaţa lui, fără griji mărunte, fără zbuciumul lumii dinafară, fără pete de nori şi furtuni peste luceferii idealurilor lui de adolescent, care simţea în suflet chemări misterioase.

După ce şi-a terminat liceul, s-a înscris la Universitatea din Bucureşti. În primul an de studii a fost întreţinut de-acasă. În anii următori, însă, treburile la gospodăria părintească mergeau din ce în ce mai greu. Via cultivată cu nepricepere îşi scăzuse rodul, care, aşa scăzut cum era, nu avea cel puţin un preţ rezonabil, din cauza taxelor excesive de consumaţie. În astfel de situaţie, înăsprită de împrejurări, cheltuielile familiei trebuiau restrânse. Cu mijloace reduse de acasă, fără niciun ajutor de la nimeni, fiindcă nu avea pe nimeni, fără bursă ori scutire de taxă, studentul Mircea Boteanu îşi trecu ultimii ani la facultate muncind, tăcut, singur şi din greu, suplinind ore izolate la câte o catedră de liceu, dând lecţii particulare, ori colaborând la vreo gazetă de la care era slab plătit. Tatăl lui, Ştefan Boteanu, plănuise ca Mircea să facă studiile universitare în străinătate: un doctorat în filosofie în Germania şi unul în litere la Paris. Ieşit din facultatea din Bucureşti, trimise cereri la mai multe inspectorate, pentru a intra în învăţământul secundar. Primi o singură confirmare că e numit profesor suplinitor la un gimnaziu din Ardeal, într-un târg izolat, Cohalm, cu staţia de cale ferată Rupea. Dar noua ocupaţie, care părea să-i aducă speranţe şi gânduri mai bune, i-a arătat chiar de la început colţii de crocodil ai realităţii. Ajuns la post, deziluziile îl întâmpinară la fiecare pas. Gimnaziul era improvizat în localul unei şcoli primare, neîncăpătoare. Clădirea nouă, proprie, spaţioasă, ridicată-n cărămidă

roşie, aştepta stingheră pe coasta unui deal să fie terminată. Era după zece zile de la deschiderea cursurilor, când Mircea Boteanu ajunsese în acea localitate şi nu mai era nimeni la şcoală din corpul profesoral.

Directorul alerga cu zilele după dascăli. Parcă voia să-i prindă cu arcanul. Singur, noul sosit, debutantul Mircea Boteanu suplinea pe toţi şi făcea de toate. Suna clopoţelul de intrare, ţinea loc de odagiu, de secretar, de profesor şi de director. Afară de viaţa de la şcoală, cea particulară era şi mai nesuferită. Umbla de trei zile, şi cameră de locuit încă nu găsise. Saşii, care formau majoritatea populaţiei, nu priveau cu ochi buni venirea unui profesor român. Boteanu trăsese la hotel Coroana, „cu tot confortul modern”, primul şi ultimul hotel. Era un han de ţară, cum sunt cele obişnuite în satele din Ardeal şi Moldova. Deasupra unui grajd lung în care mugeau bivoliţele şi vacile, erau orânduite câteva camere. În una locuia şi Mircea Boteanu, care era silit să-şi petreacă urâtul, ascultând toată noaptea, în camera lui, guiţatul guzganilor mari cât purceii sugaci. Căci şoarecii aceştia, care ar fi dat o supă admirabilă parizienilor în timpul asediului de către germani la 1870, dănţuiau diabolic, într-o horă nebună, pe sub pat, pe lângă lavoar, pe lângă pantofii descălţaţi, până-n zori de zi, când, desigur, se retrăgeau, după petrecere, în culcuşurile lor din ieslele grajdului de dedesubt. S-apropia pe atunci sfârşitul lui octombrie, cu rânjetul unui frig prematur. Mircea Boteanu avea de terminat câteva studii, care trebuiau expediate fără-ntârziere la tipografie. Într-o duminică dimineaţa nu mai putu scrie. Gerul se lăsase brusc. Se spălase cu apa aproape îngheţată. Degetele îi amorţiseră. Mâinile şi picioarele aproape nu le mai simţea. Se hotărâse. În acel târg nu mai putea rămâne, cu toată dragostea lui de şcoală. Abia atunci înţelese el de ce nu stau profesorii acolo. Vorbi la telefon cu inspectoratul respectiv şi după un popas de zece zile îşi adună cărţile şi-şi luă drumul în alt târg, la Diciosânmartin, această capitală de judeţ, unde a rămas un an şi unde a cunoscut-o pe Deluţa Sachelarie.

…Şi, înaintea lui Mircea Boteanu, culcat pe divanul estompat în umbra odăii, viaţa lui trecută îi apare crudă, stigmatizată de contraste, desfăşurată acum ca o poveste al cărui erou se miră cum de-a fost el…

După primul an de profesorat în învăţământul secundar, tânărul Mircea Boteanu, dornic de o evadare într-o lume cu orizonturi mai largi, a plecat în străinătate. Deşi îşi avea banii măsuraţi, după toate socotelile făcute, pentru o şedere de un an, totuşi, se abătu de la itinerarul călătoriei directe şi, cu mici cheltuieli neprevăzute, vizită câteva capitale din lungul drumului: Budapesta, Viena şi Praga, prin care rămase câteva zile. Ajuns în Franţa, unde îşi propusese să-şi treacă doctoratul în filosofie, se opri mai întâi la Dijon, apoi trecu la Paris, care îi oferea tot ce dorea: muzee, biblioteci şi institute de artă,

literatură, filosofie şi cursuri de tot felul de cercetat şi audiat. La început, în prima lună, străinul Mircea Boteanu, lipsit de experienţa vieţii marii metropole, caracteristică Parisului, se simţea stingher, nefamiliarizat cu aspectul multicolor, variat şi vast al străzilor şi cu felul de program regulat al timpului de lucru la zi. Era silit uneori de împrejurări să depăşească, în cheltuielile zilnice, sume de bani mai mari decât cele obişnuite, ceea ce tulbura echilibrul bugetului personal. Se întâlni apoi cu compatrioţi, printre care unii foşti colegi de liceu, cu un stagiu mai vechi în capitala Franţei, încât cunoşteau toate subsolurile vieţii studenţeşti de acolo. La îndemnul unuia dintre aceştia, Mircea Boteanu îşi schimbă locuinţa într-un cartier mai aproape de centrul de activităţi intelectuale, mai bună şi mai ieftină. La fel procedă şi cu masa. La cursuri se împrieteni şi cu studenţi de alte naţionalităţi, cu care îşi împărtăşi, reciproc, multe cunoştinţe şi informaţii despre poporul şi cultura ţării respective.

Dar preocuparea de căpetenie erau studiile de specialitate, pentru care mersese acolo. Îşi concentră activitatea în jurul cursurilor ţinute la *„École de Hautes Études”* şi la Sorbona de străluciţii ei profesori de metafizică şi psihologie experimentală, care forma miezul filosofiei lui Henri Bergson, gânditor foarte discutat şi felurit apreciat. Mircea Boteanu cercetă cu pasiune, printr-o lectură asiduă, coordonată, rumegată pe îndelete, cu metoda omului calculat, întreaga operă a filosofului, fie adunată în volume, fie împrăştiată fragmentar în periodicele timpului parcurs de activitatea lui contemporană. Se concentră apoi pentru disecţia determinării ideilor dorite asupra lucrărilor de sinteză capitală: *Essai sur les données de la conscience. L’Evolution créatrice, Matière et Mémoire* şi *Introduction dans l’etude de la Métaphysique*. Consultând şi acumulând o bibliografie bogată, în special cărţi şi publicaţii care oglindeau, într-un fel sau altul, filoanele sistemului bergsonian, tocmai teoria intuiţiei, axul principal pe care filosoful francez îşi brodează concepţiile, temă ce mai fusese obiect de discuţie în lucrări anterioare şi în diferite articole scrise de alţi cercetători, Mircea Boteanu îşi intitulă studiul proiectat pentru teza de doctorat: *L’Intuitionisme de Bergson*. Mai mult decât o lucrare didactică, rece, anemică, însăilată doar din compilaţii şi citate, rupte de ici de colo, pro sau contra, aşa cum fac, după un obicei perpetuu, impus de profesori, la multe facultăţi, mai toţi candidaţii pregătiţi sau nepregătiţi, Mircea Boteanu voia să-şi întemeieze studiul său cu mijloace pe cât posibil proprii de interpretare, într-o expunere limpede, susţinută de o logică impecabilă. El găsea cu cale că o adevărată lucrare asupra unei chestiuni deliberate şi de alţii trebuia să aducă în mod ştiinţific o contribuţie personală, pe lângă erudiţia textelor consultate, singurul fapt care l-ar fi îndreptăţit să fie propus la recunoaşterea unui titlu mai înalt.

Studiind ideile lui Bergson, pe care numai în parte le admitea ca valoare filosofică, Mircea Boteanu se văzu în faţa unor lecturi în care găsea prilejul să-şi confirme unele din reflexiile sale personale elaborate în ceasuri de meditaţii asupra înţelegerii vieţii şi asupra fenomenelor înconjurătoare. De aceea, lucrarea sa, *L'Intuitionisme de Bergson*, era construită şi pe convingeri personale, deosebite de ideile filosofului francez, convingeri cu care Mircea Boteanu îşi oglindea imagini proprii. Combătea astfel ideile lui Bergson cu privire la împrumuturile şi adeziunile lui la filosofia idealistă şi la procesul de creaţie în artă. Bergson susţinea că anumite stări sufleteşti: întristare, bucurie, spaimă, inspiraţie nu pot niciodată reveni întocmai, cu aceeaşi putere de emoţie şi în acelaşi grad de intensitate. Mircea Boteanu susţinea că inspiraţia la un artist, poet, pictor, compozitor etc. nu este o stare sufletească obişnuită ca întristarea sau spaima, întâlnite la oamenii obişnuiţi, ci este o manifestare cu totul aparte, care depăşeşte pe cele comune şi, într-o formă deosebită, poate readuce sau poate primi pe suprafaţa conştiinţei reveniri succesive ale stărilor emotive cu aceeaşi putere şi cu aceeaşi intensitate, ba chiar şi mai mare decât cele apărute întâia dată. Inspiraţia în artă, în cursul elaborării unei opere, conţine zguduiri interioare care se repetă până ce capătă formele expresiei cât mai apropiate de viziunea autorului.

Apariţia inspiraţiei, scria Boteanu, de la actul iluminării conceptuale, care aparţine spontaneităţii şi provine dintr-o sferă imprecisă, nebuloasă la început, trece la o durată treptată de adâncire, de conturare, de şlefuire diamantină, de vibraţie intensă, incandescentă, din flăcări şi lumini, care se repetă mereu în momentele trăirii şi realizării creatoare. Toate etapele unor variante, de pildă, în poezie, de la prima la cea din urmă formă, sau în pictură, de la schiţa din aer liber la prelucrarea din atelier, nu sunt decât momente de revenire ale unor puternice stări emotive ale inspiraţiei, în căutarea formelor celor mai artistice de viaţă proprie, pentru subiectul urmărit.

În acest sector, Mircea Boteanu dovedea că concepţia intuiţionistă a lui Henri Bergson era total greşită, falimentară şi infirmată de analiza critică a procesului de creaţie a atâtor opere de talent sau de geniu de diferiţi autori din literatura universală.

În concluzii, el mai consemna faţă de doctrina bergsoniană şi alte rezerve bine motivate.

După un an de studii, tânărul candidat îşi susţinu teza de doctorat, pe care o promovă în toamnă. Întors după aceasta în ţară, cum n-avea trecut examenul de capacitate pentru a fi încadrat profesor titular provizoriu în învăţământul secundar, Mircea Boteanu se văzu pus în situaţia de a rămâne fără catedră. Catedrele vacante erau date în suplinire. La sfârşitul lui octombrie postulanţii fuseseră numiţi. Era la

o lună după deschiderea şcolilor. Aşa părea faptul în ziua revenirii în Capitală. Totuşi, chestiunea în fond nu era deloc gravă şi se aranjă repede. Mai ales că Mircea Boteanu, pentru mai multă siguranţă, avusese grijă să meargă la minister, însoţit de un prieten profesor, Eugen Munteanu, senator ardelean, care era bine văzut de ministru şi de directorii generali. Mai mult decât se aştepta, după cinci minute de audienţă, cu schimbări de impresii din călătoria de studii din Franţa, pe un ton amical, binevoitor, domnul ministru dispuse simplu ca tânărul Mircea Boteanu, al cărui nume îl reţinuse din scrierile publicate, să fie numit suplinitor la un liceu, chiar în Bucureşti. Aşa că Mircea Boteanu se stabili în Capitală.

Odată aciuat cu culcuşul sub un acoperiş unde ştia că-l aşteaptă cărţile şi masa de scris, tânărul profesor simţea că nu-l lasă să doarmă un dor nespus de muncă, de viaţă creatoare, de afirmare. Continuă să lucreze şi mai cu ardoare şi mai intens ca până atunci. Puse la punct, prin cercetări minuţioase, materialul mai multor probleme concepute şi adunate treptat de mai mulţi ani. În primul an a făcut să apară trei volume de studii critice şi de istorie literară, la intervale de câteva luni unul după altul. Apariţia acestor scrieri a stârnit în cercurile publicistice polemici vii şi lătrături de căţei-literaţi dornici de o ilustrare într-un fel, sălăşluiţi de azi pe mâine în subsoluri de redacţii. Cea mai caldă înţelegere însă îi venea lui Mircea Boteanu de la unul din profesorii de la facultate, unul din foştii dascăli, iubit şi stimat, care îl urmărise în ceea ce publica şi-l apreciase pentru lucrările de seminar. Profesorul acesta era un înţelept, un om ajuns la demnitatea ce o ocupa prin sârguinţa neobosită şi roadele culturii lui vaste. Crescut pe plaiul Macedoniei împilate de juguri străine, unde era născut, omul aducea cu sine expresia dârză şi imperativă de a fi a unei voinţe oţelite, capabilă de eforturi, aşa cum toţi românii macedoneni s-au şlefuit şi colţurat caracteristic de eroziunile aspre ale vremii, în dreptul lor de existenţă. În toamnă, profesorul acesta îl înştiinţă pe Mircea Boteanu că potrivit propunerii consiliului Facultăţii de litere, în baza lucrărilor de specialitate publicate şi a activităţii publicistice, e numit conferenţiar suplinitor în postul nou înfiinţat. Astfel, la sfârşitul lui noiembrie, la referatul decanului, se văzu confirmat de minister în învăţământul superior, unde îşi începu lecţiunile.

De atunci a trecut un an şi două luni.

În această vreme, vacanţele din cursul anului şcolar Boteanu şi le petrecea, ca de obicei, în familia părintească. Îi plăceau dealurile, apele Siretului şi via bună şi darnică în poamă şi must. În timpul din urmă, însă, treburile stagnau. Doi ani de secetă unul după altul au adus pagube simţitoare. În câmpul ars de soare, muncit şi trudit, nu mai era nimic de cules. Sământa şi arătura erau bani pierduţi. Apoi alţi bani se cheltuiau pentru cumpărăturile necesare consumului

alimentar şi alţi bani pentru hrana vitelor, fâneţuri, orz şi ovăz aduse din judeţul Putna, de peste Siret. Veniturile se împuţinară. Rămânea produsul viei, care dădea rod înfruntând seceta şi care, la orice preţ al zilei, însemna totuşi un venit sigur.

În toamna trecută însă, în urma unor discuţii în familie cu privire la vânzarea vinului, Mircea Boteanu, pentru că intervenise energic, uşurase tranşarea şi condiţiile de plată cu negustorul cumpărător, care acordase chiar un aconto destul de mare când strugurii erau încă pe butuci, se văzu acuzat pe nedrept, pe motivul că nu procedase „cum trebuie”, deşi el făcuse mai mult decât se putea face în acele împrejurări de mare criză financiară. Apoi, pe lângă acest fapt, alte învinuiri gratuite, fără nicio legătură cu vânzarea vinului, absurde, îl amărâră şi mai mult pe bietul Mircea Boteanu. De atunci, marea lui iubire, slăbiciunea pentru cei din mijlocul cărora plecase, se văzu pusă la o limită. Relaţiile lui cu familia au devenit reci, convenţionale. Pe toţi îi servise ca un adevărat frate mai mare, ca un rob al lor, îi ajutase cu ce putuse, îi îndrumase către şcoli, către lumea raţiunii şi a conştiinţei superioare, alergase întotdeauna, lăsându-şi interesele lui baltă, cu zilele şi săptămânile, să intervină pentru ei şi pentru drepturile lor, şi de la toţi membrii familiei Mircea Boteanu culesese nemulţumiri şi pretenţii mai mari decât cele măsurate cu bunul simţ. Fraţii lui nu se mai gândeau la el. Cu singurul lui frate, frate şi totodată prieten în adevăratul înţeles al cuvântului, Octav, cu care crescuse prin inteligenţă şi sete de cultură într-o rară îngemănare spirituală, nu mai era acum în termeni buni. Cu el, mai mult decât cu ceilalţi fraţi care erau mai mici de vârstă, Mircea Boteanu îşi petrecuse copilăria în casa familiei lor, cu atâtea amintiri de neuitat, cu zmeie zbârnâitoare, cu jocuri în cârduri de copii la vie, cu hoinăreli de zile lungi de vară şi cu alergări şi pozne pe drumurile dealurilor cu podgorii şi pe văile Siretului la scăldat… Urmând cursurile liceului la Focşani, au stat amândoi la aceeaşi gazdă. Au scos împreună reviste literare cu începuturi de afirmare în publicistică şi în literatură. Plăteau abonamentele şi primeau împreună treisprezece periodice literare din Franţa, trei din Italia, două din Spania şi una hispano-americană. Ca elev de liceu, însă, Octav Boteanu citise enorm şi multilateral literatură din toate ramurile: filosofie, istorie, arte, sociologie etc. Şi a tradus din Rainer Maria Rilke, Jean Cassou, Maurice Betz. Mai recent, Octav Boteanu a publicat la Bucureşti primul roman tradus de el în româneşte: *Climats* de André Maurois, scriitor francez, mult gustat şi apreciat pentru talentul biografiilor, cu care se impusese tot mai mult în deceniul de după primul război mondial. Critica literară din România îl discuta în mare majoritate cu elogii. Octav Boteanu era în corespondenţă cu André Maurois, pentru care manifesta multă simpatie. Afară de traduceri, Octav Boteanu mai

are pe şantier nuvele, romane originale şi o sumedenie de alte lucrări începute la care redactează mereu, adună material, proiectează scrieri noi, dar nu termină niciuna din cele vechi, abătut de la ele de treburi mărunte şi de grijile vieţii. O dezordine haotică tronează în planurile lui, ca şi în toate manuscrisele.

Neînţelegeri familiare au dus acum în urmă la o răceală acută între cei doi fraţi mai mari. Netrăind tatăl lor care cu autoritatea lui să-i împace şi să arbitreze de partea cui stă dreptatea, cei doi fraţi ambiţioşi, în loc să fie tot mai uniţi, se înstrăinează unul de altul pe zi ce trece. Mircea Boteanu simte şi-l doare, dar nu-şi mai poate călca mereu pe inimă şi pe amorul lui propriu. În prezent, Octav ocupă o catedră de franceză într-un orăşel din sudul Moldovei, Mihail face studii de arhitectură în Italia, sora lui, Caliopia, urmează să se căsătorească şi ultimii doi fraţi îşi duc la învăţătură, mai mult târâş-grăpiş, cursurile secundare.

Într-un târziu, obosit de gânduri, Mircea Boteanu adoarme…

*
* *

Zilele vacanţei urmară, cu preocupări obişnuite, ca mai înainte: lectură, scris, cinema şi teatru din când în când, expoziţii de pictură, câte-un păhăruţ de vin cu câţiva cunoscuţi într-o seară şi încolo tot cu gândurile lui. Numai că, în această vreme, Mircea Boteanu, ambiţios, mândru şi prea mult conştient de sine şi de alţii, începuse a deveni susceptibil. Începuse să se simtă neînţeles, neapreciat îndeajuns, plictisit de prezent, plictisit de politică, înmânat de răsturnarea lucrurilor postbelice, de la o extremă la alta, de supremaţia minciunii, a laşităţii şi a demagogiei, trâmbiţate la toate răspântiile zilei. Începuse, să se vadă suspectat, cu adevărul lui smuls din caracterul intim al faptelor şi trântit în scris şi în vorbă, aspru, deschis, în toată goliciunea lui. Pentru cei călcaţi, demascaţi cu îndrăzneala lui trecută de marginile obişnuite, Mircea Boteanu deveni periculos, temut şi nesuferit. Articolele lui de specialitate ori de politică democrată, publicate în unele gazete şi reviste, continuau o atitudine de critică hotărâtă. O clarificare de idei şi fapte privite în adevăratul lor sens, şi un suflet de mare şi variată disciplină intelectuală. Era un mod de a vedea mai uman o valorificare de precepte elaborate, în lungul anilor de studii. Apoi, lipsa de cultură a unora cu care vrând-nevrând trebuia să vină în contact şi să fie amabil, potrivit bunei creşteri, îl irita şi-l dezgusta până la dispreţul făţiş, ceea ce altădată trecea cu vederea într-o simplă şi firească motivare: niciodată oamenii nu-s la fel… De n-ar fi prostia, răul şi hoţia, cum s-ar deosebi înţelepciunea, binele şi cinstea? Unii dintre aceştia erau dintre cunoscuţii de demult, socotiţi într-un fel prieteni, cu care se vedea silit câteodată de pacostea

împrejurărilor, să piardă câte un ceas din vreme sau chiar mai mult, în care, cu aprobări vagi, cu zâmbete protocolare de gentileţe sufocantă, se simţea înăduşit până la dureri de cap, ascultându-le fraze fără noimă, spirite răsuflate, flecăreală de oameni mici şi mari, destăinuiri galante, în sfârşit, toate prostiile capabile. În astfel de cazuri, Mircea Boteanu îşi păstra calmul cu sforţări care-l oboseau.

De aceea se hotărî, încă dinainte de Anul nou, pentru mai multă mulţumire sufletească, să nu mai dea prilejuri de amabilitate zaharistă celor dispuşi să-l întrebe „ce mai faci" şi să-l oprească-n stradă, nici celor care, în baza altor împrejurări similare, s-ar fi invitat de la o masă vecină, la masa lui, la restaurant, nici celor pe care îi întâlnea prin librării, în fine, nimănui, în afară de câţiva cunoscuţi prieteni de idei, cu care găsea întotdeauna că timpul îi era prea scurt pentru o întrevedere. Începuse să se izoleze. Voia să-şi impună atotputernicia unei profunde solitudini sufleteşti, ceea ce nu putea găsi decât în vastul domeniu al gândurilor lui, netulburate de forfoteala citadină.

Dar cum el era o fire complexă, în care deprinderea din instinct sociabil cu oamenii de orice fel îl învăţase, în atâţia ani de viaţă, multe şi întemeiate adevăruri, acum îi venea cam greu să se despartă irevocabil de felul de viaţă obişnuit şi necesar. De aceea, după primele săptămâni de retragere în sumbrul lui palat imaginar, se văzu în ajunul Crăciunului doritor de lumea plină de multele ei defecte şi de puţinele ei calităţi, dispus la discuţii, fie şi banale, la un schimb de vorbe cât de neînsemnate. Însă întoarcerea lui Mircea Boteanu a fost temporară. El rămânea în continuă sustragere, în cochilia lui, mai mult o umbră care se strecura pe stradă atât ziua cât şi noaptea, privind parcă vizionar, înainte, pe deasupra mulţimii nebăgată-n seamă, la depărtări de zeci de kilometri…

În zilele vacanţei de iarnă a lucrat cu spor. A scris câteva eseuri şi a citit mult. Şi-a împrospătat şi îmbogăţit materialul izvoarelor în legătură cu prelegerile pe care le ţinea la Universitate, în jurul romantismului şi a factorilor lui de evoluţie. Schema tuturor prelegerilor, până la sfârşitul anului şcolar, era distribuită pe capitole distincte, după un plan pe care-l avea mai dinainte.

La douăsprezece ianuarie au început cursurile. Mircea Boteanu, cu servieta la subsuoară, urcă la intrare, după-amiază, scara Facultăţii de filosofie şi litere…

XIV. PATRIA RECUNOSCĂTOARE ŞI INVALIDUL NECUNOSCUT: GRIGORE BOGDAN

S-au scurs cinci săptămâni. Într-una din zile, Mircea Boteanu ieşind din librăria „Cartea Românească" de pe bulevardul Academiei, porni cu paşi rari la dreapta spre centru. Era aproape de amiază. Soare de

moină, lumină de cer senin şi pe stradă multă animaţie. Femei înfăşurate-n blănuri scumpe, cu paloarea budoarului în obraji, şi domni de toate nuanţele şi de toate vârstele se încrucişau încolo şi-ncoace, sau se îndreptau în grupuri spre Calea Victoriei… Vânzătorii de ziare, copii şi copilandri zdrenţăroşi, guralivi, puhavi şi negricioşi, strigau cu vocale lungite numele cotidianelor atârnate de gâtul lor, între scoarţe de carton la şolduri: „Universul", „Adevărul", „Epoca"… La o vitrină vecină cu vitrina librăriei, la fotograful Barash „Foto-glob", pietoni amatori de poze recente se înghesuiau să vadă expuse câteva şiraguri de ilustraţii senzaţionale, prinse în clişee de arta unui iscusit profesionist. Mai la o parte, pe marginea trotuarului, precupeţi ocazionali cu îndeletniciri fără muncă, agenţi de loterii fabuloase ţipau răguşiţi câştiguri posibile şi imposibile, oferite cumpărătorilor, la cea mai apropiată tragere… În lungul străzii, tramvaie electrice cu clinchet de metal izbit, automobile grele şi elegante, o trăsură rătăcită în aglomeraţie, clacsoane, semnale, ţignale de gardieni publici dădeau, în mişunarea lor întretăiată, un aspect impunător, variat şi condensat tabloului desfăşurat în ritmul vieţii urbane din capitala României.

La întretăierea bulevardului Elisabeta cu Calea Victoriei, un gardian public care neputând vorbi fusese poreclit de trecători „mutul", într-o atitudine marţială, privind atent de pe locul său dintre şinele tramvaielor din centrul răscrucii, se mişca energic când la stânga, când la dreapta, cu braţele întinse ca nişte automate, arătând direcţia respectivă şi dând cale liberă circulaţiei aglomerate de vehicule şi pietoni.

Când „mutul", conştiincios în funcţia lui, era nevoit să aibă explicaţii şi să dea lămuriri, mai mult prin unele gângăveli iritate şi gesticulări totuşi civilizate, unor cetăţeni recalcitranţi şi câteodată intenţionat abuzivi, ca să-l necăjească, devenea simpatic şi familiar, păstrându-şi însă autoritatea în funcţiune.

Mircea Boteanu, fără să privească pe nimeni şi la nimic din juru-i, călca domol, cu aerul unei linişti depline. Deodată se văzu acostat de Deluţa, însoţită de un domn.

— *Bonjour*, Mircea! Ce, nu mai vezi în cale pe unde mergi?

— *Bonjour*… Ba da, scuzaţi, vă rog, însă… îngână Mircea Boteanu, privindu-i oarecum jenat.

— Eşti supărat pe mine de ceva?

— Eu? Cum?! Nu-nţeleg de ce?

— Ne-am întâlnit acum câteva zile pe stradă, în Piaţa Palatului – veneai dinspre Fundaţie – şi-ai trecut pe lângă mine absent, uituc, şi nu m-ai salutat. Am crezut, după aceea, că ai făcut-o intenţionat şi acum, părându-mi-se că procedezi la fel, m-am hotărât să te opresc şi să te întreb.

— Crede-mă, te rog, c-a fost numai din neatenţie. N-am absolut

niciun motiv de care să fiu supărat, cum ţi s-a părut.

— Poate din cauza politicii contrare…

— O, nu, politica e politică, şi noi, cunoscuţii şi prietenii, rămânem tot prieteni. Vă rog să mă iertaţi de întâmplarea asta, se adresă Mircea Boteanu cu privirea la amândoi.

— Dă-mi voie să-ţi prezint pe logodnicul meu, spuse Deluţa, arătând spre însoţitor.

Mircea Boteanu întinde mâna domnului necunoscut.

— Boteanu.

— Gâlcă.

— Felicitările mele, când v-aţi logodit? întreba Boteanu.

— În seara de Bobotează, n-ai văzut publicat în ziare? răspunde mai înainte Deluţa.

— Nu, mi-a scăpat informaţia.

— Nu face nimic, aflaţi de la noi, domnule Boteanu, interveni domnul Gâlcă. Mi-a vorbit Deluţa de multe ori despre dumneavoastră şi despre activitatea dumneavoastră. Doream chiar să vă cunosc personal.

Mircea Boteanu ascultă ultimele cuvinte cu gândul dus în altă parte. Ce-ar mai putea spune? Ce-ar mai putea întreba şi adăuga? Nu mai găsea nimic de spus, nici măcar o vorbă oarecare de politeţe.

— Îmi pare bine că nu eşti supărat, rupse tăcerea, după câteva clipe Deluţa, întinzându-i mâna.

Mircea Boteanu simţind că împrejurarea îi impune să se despartă conform uzanţelor din trecut, sărută mâna Deluţei, o strânge amical şi pe-a domnului Gâlcă, salutând reverenţios pe cei doi logodnici, cu pălăria lui cu borduri largi de bersalier.

— La revedere…

Apoi răsuflă uşurat. Pe stradă lumea curgea într-o parte şi în alta. Domnişoara Adela Sachelarie se logodise, îşi ajunsese scopul. Deci îşi luase gândul de la Mircea. De altfel nu-i mai rămânea nimic de făcut, nu mai avea în viaţă nici o altă ţintă. Logodnicul ei, de statură mijlocie, cu fruntea îngustă, nasul puţin cioturos, brunet, cu ochi mici căprui, îmbrăcat îngrijit, era un ins comun, care căuta să-şi dea importanţă.

A doua zi, Mircea întâlni în ziare o notiţă emanată din biroul presei de la ministerul de externe, prin care se anunţa o mare mişcare în corpul diplomatic al României. Era vorba de multe rechemări de la legaţii şi consulate, de câteva transferări şi de multe alte noi numiri. Printre numele acestora din urmă figura şi tânărul Vasile Gâlcă, relevat într-un pot însemnat cu destinaţia Madrid. Unchiul Deluţei, ministru foarte practic cu prilejul acestei demnităţi înalte, ştia să-şi desăvârşească surprinzător de minunat opera râvnită, interesele personale şi atribuţiunile membrilor apropiaţi din familie. O logodise

pe Deluţa după recomandarea lui şi, foarte natural, pregătise nepoatei şi viitorul ei soţ un admirabil voiaj de nuntă până-n capitala Spaniei.

Ciudat însă. Aceleaşi ziare, şi mai ales „Universul" şi „Ordinea", în primele pagini, lăsaseră loc unor articole masive, pe câteva coloane, de chestiuni scandaloase la adresa unchiului-ministru. Pentru presa politică adversă, acest personaj luase încă din toamna anului trecut – din primul an de guvernare – o înfăţişare sinistră, un zgomot de publicitate zilnică din ce în ce mai neobişnuit. Fusese vorba de tăinuiri macabre, în jurul unor asasinate misterioase, transpirate dintr-un voluminos dosar cu conţinutul unei afaceri clasate. Articolele scrise se refereau la viaţa intimă a omului-ministru, la trecutul lui nu tocmai depărtat, din care răsărea negru pe alb adevărata fire a unui odios parvenit. În concluziile nenumăratelor documente originale, reproduse în corpul paginilor în facsimile, marile cotidiene cereau sancţiunile cuvenite cu expresii violente, în termeni de descalificare morală totală. Structura caracterului în sine a omului dezvăluit de masca rânjetului perfid, criminal şi demagogic, reconstituit din practica psihologiei clasate în etapele trecutului, se confirma în faţa opiniei publice încordate cu probe din cele mai elocvente de aceeaşi natură, incapabil de o altă răzbunare egală, şi condamnat la neputinţa unei revanşe dorite pe calea justiţiei – în România nu s-a legiferat încă pedeapsa cu moartea – omul-ministru, pentru satisfacerea naturii lui intime, patologice, îşi determină o şleahtă de infami partizani politici să suprime, printr-un atentat nocturn, la un colţ de stradă, viaţa unuia din cei mai înverşunaţi gazetari, Mihail Burilleanu, care îl înfierase cu sigilii negre pe toată viaţa. În acest fel, unchiul-ministru voia să strivească dreptul şi libertatea omului de a exprima gândirea şi adevărul în scris. Dar ceea ce culminează în viaţa acestui personaj, demn doar de acţiunea unui roman în fascicole, e activitatea oficială din înaltul post ce ocupă, din care a ajuns să reverse, afară din matca dedesubturilor, roadele preocupărilor necurate. Ziarele publicaseră de câtva timp documente senzaţionale cu privire la faptele acestui suspect demnitar. E dovedit cu aprobări ilegale, săvârşite în schimbul unor mari sume de bani, prin intermediari interesaţi, deputaţi ori oameni personali, ca şefi de cabinet. I se aduc acuzaţii grave de jafuri cu bălţile de peşte date în exploatare, de împroprietăriri neîndreptăţite cu terenuri întinse de cultură, de înstrăinări de păduri cu lemn de construcţie, afacerea „bornelor", toate sustrase din bunurile şi în dauna statului şi a cetăţenilor contribuabili.

*

*   *

Într-o seară, Mircea Boteanu se afla la o masă la cafeneaua „Corso". Cafeneaua „Corso", situată vizavi de hotelul şi magazinul „Imperial",

în apropiere de palatul regal, era un local amenajat după moda unor asemenea localuri din Viena, Berlin, sau din alte centre mai mari ori mai mici din unele ţări din mijlocul ori apusul Europei. Lângă pereţii din interior, ca şi lângă ferestrele de la stradă, erau un fel de boxe cu o masă la mijloc, cu canapele cu spatele înalte, pluşate, confortabile. În centrul încăperii, alte mese cu scaune de-o parte şi de alta, iar într-o cameră mare, alături de cea principală, se afla sala de biliard, cu masa de joc acoperită cu obişnuitul postav verde, pentru unii clienţi amatori de un asemenea divertisment distractiv.

Dimineaţa, când te aşezai la o masă la cafeneaua „Corso", ţi se aducea de către un chelner stilat ziarele dorite din ţară sau din străinătate, pe care cafeneaua le punea la dispoziţia clienţilor în mod obişnuit. Ziarele erau prezentate pe un fel de suport cu mâner din trestie de mare, pe care îl ţineai în faţă, în mână sau pe masă şi întorceai foile ziarului sau revistei fără să se boţească. Erai întrebat tot atunci ce anume ai fi dorit să serveşti: ceai, cafea, cafea cu lapte, gustări, bere etc. Cafeneaua „Corso" era frecventată de o lume foarte pestriţă: politicieni de toate nuanţele, provinciali, deputaţi şi senatori, industriaşi, negustori, oameni de afaceri „pe picior", samsari, unii ziarişti, unii scriitori etc., un adevărat caleidoscop de mutre şi specimene tipice faunei din anii 1929–1932.

Mircea Boteanu căuta cu privirea o masă mai liberă.

— Dacă n-ai altă combinaţie, vino aici la masa noastră, Mircea, îl invită poetul basarabean Ion Buzdugan, deputat sub toate regimurile, ales la Bălţi.

— Noroc, bună seara, mulţumesc, bădie Ionică, n-am nicio „combinaţie", răspunse Boteanu, dând mâna cu Buzdugan şi cu celălalt comesean, Emil Velţeanu, aşezându-se pe canapea în faţa mesei de marmură albă, pe care stau golite pe jumătate două halbe de bere.

— Vă cunoaşteţi? adăugă Buzdugan.

— Da, de la Cluj, de-acum câţiva ani, completă Emil Velţeanu.

— Nu te-am văzut cam demult, Botene, ai fost plecat pe undeva, de nu te-ai mai arătat nici pe la „Capsa" şi nici la „Corso"? îl întrebă Ion Buzdugan pe Boteanu.

— N-am plecat nicăieri în altă parte, am fost ocupat mereu şi din cauza asta am venit mai rar pe la cafenele.

— Voiam să te văd, să te invit pe acasă la mine, sau să-mi dai o oră acasă la dumneata ca să-ţi citesc ceva nou din volumul de poezii pe care îl am în pregătire, mai adăugă Ion Buzdugan.

— Ţi-am citit unele bucăţi în „Universul literar", în „Gândirea"... Cred că sunt interesante, legate de o inspiraţie autohtonă, ca motive, limbă, imagini, răspunse Boteanu.

— Mă scuzaţi, mi-a venit cineva cu care am de discutat o chestiune ce-l priveşte numai pe el, întrerupse conversaţia începută deputatul

Ion Buzdugan, ridicându-se de la masă grăbit şi plecând cu un domn către un alt colţ al cafenelei, mai în fund.

A rămas Mircea Boteanu cu Emil Velţeanu. Emil Velţeanu era director de cabinet al ministrului Aurel Codrescu şi nepotul acestuia, de loc din Cluj. De profesie era avocat, dar de la venirea la putere a unchiului fu luat de acesta director de cabinet – la cabinetul lui – la ministerul de agricultură şi domenii. Mircea Boteanu se cunoştea cu el din Ardeal, de la Diciosânmartin, Cluj, Sovata, ca una din rudele apropiate ale familiei protopopului Virgil Sachelarie, tatăl Deluţei.

Deşi Velţeanu era simpatic ca om şi cam de aceeaşi vârstă cu Mircea Boteanu, legându-se cu ani în urmă chiar un început de prietenie între ei, acum, de când cu situaţia oficială pe care Emil Velţeanu o avea pe lângă cabinetul unchiului-ministru, sentimentele lor se răciseră.

Şi aşa nu-i legase un prea mare şi trainic sentiment!

Totuşi, Mircea Boteanu nu-l putea ocoli în mod brutal, numai pentru că Emil Velţeanu făcea parte acum din cloaca naţional-ţărănistă.

— E adevărat, mă Emile, zvonul cu aprobările date de ministru grupului Grosman, Apolzan şi Vintilescu, pentru tăierea şi vinderea „părului” unor păduri de-ale statului din Ciuc?

— Adevărat, dragă Mircea!

— Cum de-a „răsuflat”?

— Hei, lăcomia de bani.

— Cum? se arătă Boteanu curios.

— Foarte simplu. Cu aprobarea în buzunar luată de la cabinet, cu semnătura ministrului, unchiul, Aurel Grosman s-a dus direct la Sibiu şi a oferit lemne de esenţă tare de foc pentru toate unităţile regimentelor din acea garnizoană, la un preţ care să concureze pe ceilalţi ofertanţi la licitaţie. Tot aşa, s-a dus apoi la Cluj, la Braşov, oferind lemne mai ieftine decât ceilalţi concurenţi, lemne care nici nu erau încă tăiate în păduri şi deci departe de a fi transportate la cea mai apropiată staţie de cale ferată cum pretindea el, Grosman. Ofertele celor trei afacerişti asociaţi, de câte 120–130 de vagoane la fiecare garnizoană, au devenit suspecte la ministerul armatei, care trebuia să confirme acele oferte acceptate prin licitaţii şi care li se păreau dubioase.

— Şi? făcu iar mirat Boteanu.

— Şi de-aici s-a prins firul şi a „răsuflat” chestiunea în presă, iar opoziţia să ne mănânce fripţi, nu alta, parcă ei n-au supt atâtea ţâţe de „vaci grase”, completă destăinuindu-se, oarecum dezamăgit, Emil Velţeanu.

— Mare panama!

— Mare, întări şi cu un gest de înclinare a capului directorul de

cabinet, cu vădită jenă, când ai de-a face cu proşti şi cu afacerişti prea lacomi de îmbogăţire dintr-o lovitură.

Mircea Boteanu ascultă cu o scârbă nemărturisită această destăinuire, care venea dintr-un izvor ce nu mai putea fi pus la îndoială.

— Te las, dragă Emil, am ceva de terminat în seara asta şi nu mai pot întârzia.

— Mai luăm câte o halbă.

— Chelner, plata, te rog, rosti Mircea Boteanu, făcând un semn unui chelner care tocmai trecea pe lângă masă, cu şervetul alb pe mâna stângă.

Mircea Boteanu îşi plăti consumaţia, două halbe şi se ridică zicând:

— La revedere, Emile.

— Servus, amice.

După un an şi câteva luni de când partidul său e la putere, unchiul-ministru şi-a arătat într-adevăr o destoinicie neaşteptată, nemaivăzută în funcţiunea reclamată şi încredinţată, în care mânuirea fondurilor şi a averii publice de sub tutela persoanei sale a lunecat pe panta ispititoare a operaţiilor în stil mare, travestită oficial cu frac şi joben, între uşile capitonate ale biroului ministerial. În ultima vreme, situaţia unchiului-ministru, care a epuizat toate forţele oculte de linguşire şi falsă autoritate pe lângă partizani şi preşedintele consiliului de miniştri, s-a agravat până la inevitabila demisie din guvern, aşteptată de la o zi la alta. De aceea, pentru aranjamente personale, Aurel Codrescu ştie să beneficieze cât mai neîntârziat, în cea mai largă măsură. Dovadă, relevarea tânărului Vasile Gâlcă într-un post distins pentru fericirea nepoatei Deluţa.

*

* *

Azi e frig şi cerul înnourat. Februarie din 1930, după câteva zile de soare, se întoarce posomorât, cu ger uscat, fără zăpadă. Mircea Boteanu iese de la facultate alături de fostul lui profesor, acum coleg şi prieten. Amândoi au câte o geantă la subsuoară şi vorbesc amical, râzând, oprindu-se-n loc după câţiva paşi.

— Încotro o apuci? Ai ceva fixat la ora asta?

— N-am nimic, vreau s-o iau spre casă, îi răspunde Mircea Boteanu.

— Atunci, hai cu mine, mergem împreună câteva minute până la Radio-Bucureşti, unde eu voi rămâne acolo, fiind pus în program acum la patru şi jumătate.

— Bucuros. Mergem.

Cei doi se urcară într-un automobil, care aştepta la marginea

trotuarului, lângă alte câteva, înşirate în faţa Universităţii. Maşina alunecă pe asfalt, fără zgomot, cu mişcarea accelerată, strecurându-se prudent printre vehicule, cotind străzile în drumul ce-l are de parcurs. După cinci minute, trecute pe nesimţite între Mircea Boteanu şi colegul lui, firul convorbirii e pe sfârşite.

— Atunci, ne-am înţeles. Pregăteşte şi dumneata ceva pentru volumul omagial. Ştii, n-am vrea să zică străinii, şi mai cu seamă confraţii intelectuali francezi, că noi românii am strălucit prin absenţă la această mare manifestaţie de simpatie generală oferită cu ocazia comemorării poetului provensal. Dumneata vei trata filoanele folclorice în poezia lui Mistral, ca elemente primordiale, ridicate la valori de artă, mai presus de tendinţele regionalismului local, exercitate de ceilalţi felibri contemporani. Eu voi face o apreciere din punct de vedere al literaturii comparate, între Mistral şi Alecsandri. Nu-i aşa că va fi binevenită contribuţia noastră?

— Ba chiar foarte nimerită, întăreşte afirmativ Mircea Boteanu.

Maşina coteşte la stânga şi după câteva sute de metri opreşte.

— Nu uita, mâine seară la cină eşti invitatul meu. Dacă poţi, vino ceva mai devreme, mai stăm de vorbă.

— Bine, domnule profesor, vă mulţumesc.

— Salve, amice.

— La revedere.

Ilustrul profesor coboară, cu zâmbetul înflorit, optimist, pe faţă. El face un semn mai mult cu privirea şoferului său, adăugând ceva din buze:

— Conduci pe domnul acasă, te-ntorci şi m-aştepţi aici.

Şoferul ştie locuinţa lui Mircea Boteanu, care mai fusese dus acasă şi în alte rânduri. La colţ întoarce maşina pe strada Popa-Tatu, pe care o străbate în lung, până la capăt, de unde apoi maşina o ia la dreapta, să taie Calea Griviţei spre Piaţa Buzeşti. La încrucişarea din Calea Griviţei, maşina opreşte în aşteptarea trecerii tramvaielor şi a vehiculelor spre Gara de Nord. În urma lor, un gardian public cu braţele automate şi ţignalul strident între dinţi face un semn de cale deschisă. Automobilul traversează strada plină de animaţia ei obişnuită şi Mircea Boteanu uşor legănat în mers, pe droturile pernei pluşate, gândind poate la studiul lui despre Mistral, priveşte absent, cu ochii visători la furnicarul mulţimii de pe trotuare. Deodată tresare reţinut de ceva zdruncinat, ca la un hop neaşteptat. Pe caldarâm, la câţiva paşi, un om fără picioare, cu faţa şi mâinile pline de sânge, vociferând, e târât de un gardian public, cu smucituri răstite şi ochii holbaţi. Mircea Boteanu îşi ia cu mâna stângă din obişnuinţă geanta de lângă el şi cu dreapta, atingând umărul şoferului, îi spune acestuia laconic:

— Opreşte aici, mă dau jos. Mulţumesc, te poţi întoarce.

Şoferul stopează şi se uită mirat la domnul profesor care coboară aproape din mers. Maşina pleacă.

Mircea Boteanu cu paşi mari, grăbiţi, se întoarce în urmă vreo zece paşi, până ajunge la cel pe care-l zărise în treacăt. În jurul omului nenorocit câţiva derbedei de stradă, ori băieţi de prăvălie, se ţin curioşi după el, întristaţi de spectacol. Omul fără picioare zbiară:

— Stai, ai milă, că mă doare, nu mă mai duce aşa! N-auzi, mă, paraclisul şi vanghelia cui te-a făcut…

— Lasă-l, gardist, mai încet, ce-ai cu el? intervine Mircea Boteanu, sângerând în inimă.

— Ce să-l laşi, domnule, e un hoţ. Îl duc, uite, până aici, la staţia tramvaiului. E un pungaş vestit, aşa pedepsit cum e, tună plin de mânie, minţind paznicul oraşului, oprindu-se în loc şi lăsând să-i cadă jos, libere, mâinile nenorocitului olog.

— Îi doldora de sânge, ce i-aţi făcut?

— Nimic, domnule, el a vrut să-şi facă singur seama. Mai adineauri a smucit bastonul din mâna unui trecător şi a lovit în geamul vitrinei de colea, de l-a făcut fărâme. Ţăndările i-au căzut în cap şi peste mâini. Şi n-a fost numai atât. A luat în mână o bucată de sticlă spartă şi, până să sară la el să-l oprească trecătorii şi oamenii magazinului, tâlharul şi-a scrijelat beregata, crezând că astfel are să scape de spargerea făcută. Dar nu-l las. Hai, tâlharule, la poliţie să-ţi închei proces-verbal, se repede la mâinile nenorocitului, să-l târască din nou, paznicul ordinii publice, cu număr de alamă agăţat de manta, la piept.

— Nu merg, nu mai pot *aşa*, răcneşte nenorocitul de jos, ridicând capul în sus şi privind vag la trecătorii împestriţaţi, opriţi în drum în jurul lui. Cei mai mulţi pietoni, serioşi, gravi, preocupaţi de treburile lor, trec într-o parte şi în alta, ocolind grupul de pe trotuar.

— Acum unde vrei să-l duci? se adresează Mircea Boteanu, oprind mişcarea gardianului.

— Unde? La circumscripţie, pe Griviţei.

— Bine, dar târâş?

Jumătatea de om, cu mâinile şi gâtul sângerând, e învineţit, uscat de frigul iernii, fiind îmbrăcat cu un singur vestmânt peste arătarea unei cămăşi cu guler slinos, o haină veche, cu nasturi lipsă şi zdrenţe atârnate. Cu picioarele retezate mai sus de genunchi, plin de praf pulverizat de ger, un ger uscat de februarie, începe a gesticula, smucindu-se, fără puteri, cu avânturi schiloade, strigând aiureli:

— Uraa… înainte, băieţi, nu vă lăsaţi, mă, că ne calcă duşmanii… trageţi în tufe, uite-i, s-ascund, în tranşee… Secţie, ocolire la dreapta, că pierdem legătura cu vânătorii… Pe brânci, camarazi, înainte, până sus, în vârf… luaţi o mitralieră… Trageţi, mă, nu vă lăsaţi, fraţilor… Ura… Desfăşuraţi tot mai mult la dreapta… Să-i trecem în spăngi…

Sună de asalt, gornistule... Ce staţi, mă, în calea mea, daţi-vă la o parte, nu vedeţi, cad peste noi duşmanii, nemţii... vociferează schilodul către trecătorii din jurul lui, delirând vedenii războinice.

Mircea Boteanu se uită în lături. Face semn unui automobil să se apropie. Şoferul salută, opreşte şi deschide uşa cupeului. Boteanu azvârle geanta înăuntru.

— Dumneata, cred că vezi, se adresează el gardianului, că acest nenorocit n-are nevoie de poliţie, ci de puţină îngrijire omenească. Îl iau cu mine şi mă ocup eu de el.

— De unde eşti, mă? îl somează pe un ton mai domolit gardianul pe schilod, să afle ceva despre, el.

Nenorocitul ridică privirea, cu faţa lui de cadavru viu, desfigurat şi răspunde obosit, plictisit, dezgustat:

— De la Neamţ.

— Cum de la Neamţ, mă? Nu vezi că eşti român?

Apoi către Mircea Boteanu, gardianul comentează:

— Nu vedeţi, domnule, că aiurează?

Mircea Boteanu nu vrea să audă ce i se spune, se apleacă spre nenorocit şi-l întreabă:

— Omule, eşti din judeţul Neamţ?

— Da, de la 15 Războieni... din Regimentul 15 Războieni.

Mircea Boteanu apucă de subsuori şi ridică jumătatea de om de jos, cu braţele lui voinice, îl bagă în maşină, neţinând seamă de câteva pete de sânge care-i picură pe mânecile paltonului negru.

— Dar eu cum rămân, domnule, cu vitrina spartă? s-aude dintre cei adunaţi glasul reclamant al proprietarului burghez.

— Cât costă geamul?

— Cât mă costă? Hm!... Cinci sute de lei!

— Poftim.

Mircea Boteanu îşi trage portmoneul din buzunarul hainei de dedesubt, scoate o hârtie de cinci sute de lei şi o întinde, cu un gest de scârbă şi dispreţ, reclamantului, care vine lângă el şi ia banii cu un surâs de satisfacţie.

— Şi unde vreţi să-l duceţi, domnule? intervine gardianul, arătând spre nenorocitul urcat în maşină.

— Ţi-am spus că mă îngrijesc eu de el, replică Mircea Boteanu tot cu dispreţ, întorcându-i spatele şi suindu-se în automobil, alături de jumătatea de om care priveşte halucinat, aiurit cu adevărat de cele ce se întâmplă cu el.

— Pe Griviţei, în Calea Victoriei, şi de acolo în strada Nicolae Bălcescu, adaugă Mircea Boteanu şoferului.

Maşina alunecă, săltând uşor în lungul pavajului de granit.

Sufletul lui Mircea Boteanu pare acum un porumbel alb, pribeag peste vaste întinderi de ape tulburi, cu valuri înfuriate, peste care în

zadar aleargă, cu fâlfâiri de aripi ostenite, să caute sublima ramură de măslin, dorită s-o culeagă aievea din podoaba verde a ţinuturilor necunoscute. Se vede vâslind ca un cocor rătăcit într-o nebuloasă fără margini, îşi simte sufletul stingher, trudit, chinuit, întors dezamăgit din adâncuri de zări senine de vis, la cuşca strâmtă, captivă, imbecilă a realităţii crude, aspre, poruncitoare şi atotputernică, în care trebuie să-şi desfăşoare existenţa. Se gândeşte că jumătatea de om a fost odată şi el om întreg la trup şi desigur şi la minte. L-ar întreba ceva, dar nenorocitul pare adâncit în mizeria lui, neliniştit şi revoltat de tot ce-l înconjoară.

— Ai mâncat ceva azi?

— Da, am mâncat.

— Ai avut cu ce plăti?

— Nu, dar mi-a dat un domn, aproape de gară, la un restaurant, o masă bună şi mi-a dat pe deasupra, când a plecat, şi patruzeci de lei în mână.

— De unde eşti?

— De lângă Hangu, de la Neamţ.

— Când ai venit la Bucureşti?

— Azi-dimineaţă. Dar de la Piatra am pornit cu trenul de alaltăieri. N-am avut bani de-ajuns de drum şi când am plecat am scos bilet de tren numai până la Bacău. Acolo, cu schimbarea trenului, am stat într-o sală de aşteptare toată noaptea, până ce spre zori, un conductor milos, om de-al lui Dumnezeu, m-a primit într-un vagon de călători să mă aducă la Bucureşti. Dar necazul se ţine de cel nenorocit ca scaiul de câne. În gară la Mărăşeşti când am ajuns, ieri, după câteva ceasuri de drum, m-au dat jos. Un controlor tinerel zicea că eu, i-am dat mită şefului de tren şi de aceea mă găsise fără bilet. La Mărăşeşti m-am jeluit, le-am spus de ce vreau să merg la Bucureşti şi de-abia aseară, târziu, după intervenţia unui impiegat slăbănog, m-au suit într-un tren, de-am sosit azi-dimineaţă aici. Însă năpasta cea mare e că mi-am pierdut carnetul de invalid de război, poate când m-am dus la closet, căci în tren nu cred să mi-l fi furat cineva, în colţul în care am stat ghemuit, moţăind de somn şi trudă.

— Şi dacă ai venit aici, încotro voiai să mergi?

— N-aveam bani de tramvai, că m-aş fi dus la ministerul armatei.

— Bine, dar cu cei patruzeci de lei dăruiţi de omul din restaurant ce-ai făcut?

— Oh, ce eram să fac; atunci n-am putut să mă mai gândesc la nimic şi i-am băut. Cu un litru de vin însă nu se poate stinge amarul meu şi focul de iad în care mă zbat şi mă chinuiesc în această viaţă pe pământ!

— Unde opresc, domnule? întrebă şoferul.

— La palatul „Crucii Roşii”, ceva mai înainte.

Mircea Boteanu tace. La ce-ar mai vorbi, când inima i se sfâşie şi coardele sufletului îi plâng ecouri de dureri funebre, ca şi cum şi-ar urma la mormânt propriul lui sicriu? Nenorocitul de alături putea fi chiar el, Mircea Boteanu, sau tatăl lui, Ştefan Boteanu, de n-ar fi căzut cu totul în suprema încordare pe câmpul de bătălie. Cine s-ar mai fi uitat la el, ce-ar mai fi fost de sufletul lui plin de năzuinţă mari, condamnat la această groaznică anchiloză şi tortură morală? Şi câte suflete distinse, capabile de luciditatea conştiinţei întregi şi de creatoare funcţiuni intelectuale, n-au fost distruse şi nu se distrug încă sugrumate de brutalitatea perversă a consecinţelor războiului!

— Opreşte aici şi aşteaptă puţin până mă-ntorc.

Mircea Boteanu coboară şi dispare pe o uşă de la intrare. Se interesează dacă un fost luptător, invalid de război, poate fi găzduit şi pansat la câteva răni uşoare. Un domn medic, ieşit din cabinetul lui de lucru, îl întâmpină pe Mircea Boteanu şi după prezentările reciproce, amabil şi fără o ezitare, îi oferă toată ospitalitatea. Doi oameni de serviciu sunt trimişi imediat cu Mircea Boteanu să-l aducă sus pe pacient. Invalidul olog este luat pe o targă şi dus înăuntru. Mircea Boteanu plăteşte cursa şoferului, apoi urcă sus după cei doi. La vederea omului fără picioare, cu mâinile, faţa şi beregata sângerândă, gol, cu căciula ruptă, medicul, impresionat de spectrul mizeriei elocvente, s-apropie de el şi-l consultă cu luare-aminte.

— E în afară de orice pericol. Numai că e măcinat, e sfâşiat de lipsa de higienă şi de hrană, reflectează medicul, cercetându-l.

Medicul dă un ordin scurt unui agent chirurg, subaltern:

— Repede, o baie, îl radeţi, îl spălaţi, îl pansaţi şi-l treceţi în camera liberă, rezervată pentru supraveghere şi, bineînţeles, îl primeniţi şi-i daţi şi un halat.

Oamenii pleacă să execute ordinul dat.

Mircea Boteanu e poftit să aştepte în cabinetul de lucru al medicului cu care înfiripează o conversaţie, cu lămuriri sumare, despre cele întâmplate cu invalidul de război şi, în altă ordine de idei, cu comentarii asupra evenimentelor zilei.

După aproape o oră, o soră de caritate anunţă că pacientul e pansat. Mircea Boteanu se ridică din fotoliu, strânge călduros mâna medicului şi trece, condus de soră, spre odaia invalidului.

Jumătatea de om spălat, ras, pansat şi primenit cu schimburi curate de la instituţia „Crucii Roşii”, cum stă culcat în aşternut, sub pătura groasă cu cearşaf alb, pare un om întreg. Mircea Boteanu îşi trage singurul scaun din odaie şi se aşază lângă patul invalidului.

— Te simţi mai bine?

— Da, răspunse ologul ridicând ochii.

— Te-ai încălzit oleacă?

— Da.

— Fii bun, te rog, şi vorbeşte-mi deschis despre dumneata, despre tot ce porţi în suflet, căci eu te înţeleg, cum mă înţeleg pe mine şi vreau să te ascult.

Tăcere…

— Vorbeşte-mi, domnule, descarcă-ţi sufletul.

Invalidul se uită mereu mirat, stăpânit încă de îndoieli…

— O să ne apropiem mai mult, o să ne cunoaştem mai bine, stăruie Mircea Boteanu.

— Parcă nici nu-mi vine să cred unde mă aflu! Se vede că mai sunt pe lumea asta şi oameni buni, nu numai răi! Sunt sătul însă de toate. Nu mai am încredere în nimeni şi în nimic…

Tăcere…

— Ai suferit mult…

— Mai mult decât se poate-nchipui într-o viaţă de om!

— Cum te cheamă?

— Grigore Bogdan.

Invalidul cu capul şi gâtul înfăşurat în bandaj alb rămâne tăcut, apăsat parcă de o povară de taine şi numai după câteva clipe prinde a se destăinui, întretăiat de respiraţii lungi.

— Războiul şi urmaşii lui m-au adus în starea în care mă vedeţi. Războiul şi tâlharii… Altfel am fost înainte, când abia intrasem în rosturile vieţii, cu toate că şi până atunci cu mari greutăţi mă pusese la încercare viaţa. De mic însă, de copil, am ţinut să muncesc în fel şi chip şi să fiu la rând cu cei mai buni în lume. M-am născut într-un sat din munţi şi tatăl meu era plutaş. Câştiga el ceva parale, că se ducea mai totdeauna în drum lung, cu pluta, pe Bistriţa la vale, pe Siret, până la Galaţi, dar când se întorcea cu trenul, până să ajungă acasă, se abătea deseori din cale şi cheltuia pe vin şi rachiu mai mult de jumătate din bani. Eu eram singurul copil şi stam acasă cu mama, care torcea şi scărmăna lână, aşteptând să se întoarcă tata de la drum. De multe ori însă, când el venea fără bani, începea sfada amestecată chiar cu bătaie – căci o bătea pe mama până-i ieşeau vânătăi şi pe mine până mă trecea udul – şi ţinea zile întregi. Cu toate metehnele lui, de bine, de rău el tot avea grijă de noi şi de cele ce ne trebuiau în casă. Într-o zi însă – mă făcusem de vreo zece sau unsprezece ani – am rămas fără tată, lipsit de orice sprijin. El muri în ziua de Sfântă-Maria, înecat în apele Siretului crescute mari de ploi, pe când trecea spre Galaţi cu pluta, care se sfărâmă la picioarele unui pod de la Bărboşi. La doi ani după moartea tatălui meu, mama se mărită din nou cu un cizmar dintr-o mahala din Piatra. Eu isprăvisem, la şcoala din sat, clasele primare. Ne-am mutat la oraş, la Piatra. Pentru mine, câteva zile a fost o mare bucurie, căci mult mă gândisem ce bine trebuie să fie de cel ce trăieşte la oraş. Mama a vândut casa şi bucăţica de pământ rămasă de la tata şi, luându-ne calabalâcul în două căruţe, ne-

am aşezat pe-o uliţă ce dădea în Calea Colonel Roznovanu, în Piatra-Neamţ. Dar bucuria gândită de mine de a vedea oraşul cu frumuseţile lui a fost repede curmată, în noua convieţuire, de tirania inconştientă a omului pe care-l luase mama de soţ.

După o săptămână, cizmarul se arătă întocmai cum era el de felul lui. Căuta ceartă din nimic, după care, sub motive de răspundere şi nesupunere, atât eu cât şi mama eram crunt bătuţi cu muchia ciocanului de lucru, ori cu ce apuca la întâmplare în mână, loviţi fără milă până la sânge. Cu sudălmi din cele mai urâte, slobozite din gură în toată clipa, fără Dumnezeu, fără inimă, beţiv, meşteşugar cârpaci, cizmarul era un animal fioros, cum rar se întâlneşte între jivinele omenirii. La vreo lună de zile – s-apropia toamna – o spălătoreasă, care avea o fată trecută în clasa a doua la şcoala profesională, puse la cale pe mama să mă dea la liceu la învăţătură, căci după spusa ei, cine are câteva clase secundare tot mai uşor câştigă o bucată de pâine. Când mama i-a spus cizmarului vorba, că ar fi bine să mă dea să mai învăţ, dacă s-o putea şi la liceu, ca să scape mai uşor de grija mea, toate sculele şi scăunaşele de cizmărie au sărit în capul mamei şi al meu şi s-au răvăşit prin odaie. Trei zile am fost bătut şi eu şi mama pentru această cutezanţă de a învăţa altceva în afară de meseria lui – „brăţară de aur” cu gâtul… „pâlnie de argint”. Mama însă tot m-a înscris, prin prietena ei, spălătoreasă vecină, care avea milă de mine, văzându-mă chinuit, supus şi răbdător. La concursul de admitere am reuşit printre cei dintâi. Mult am bucurat-o atunci pe mama şi eu tare mândru, tăcut şi mulţumit am fost în inima mea. Însă departe n-am ajuns.

Prea hapsână a fost soarta cu mine. Când veneam de la şcoală, abia îmi puneam cărţile şi caietele pe pervazul unei ferestre şi, fără altă vorbă, eram repede pus la vreo treabă oarecare. Nu mă lăsa nici ziua, nici măcar seara să iau cartea în mână ori să scriu, căci trebuia să cos petice de piele la căputele ghetelor rupte aduse la reparat, ori să bat cuie la pingele. Totuşi, în ciuda cizmarului care plesnea de răutate, am trecut în doi ani la rând primele două clase, cu note bunicele. Când intrasem în a treia mi-a murit mama, necăjită şi uscată de atâtea bătăi şi de atâta viaţă amară. Am rămas pe drumuri… Eram de cincisprezece ani. Am intrat ucenic în prăvălia unui evreu din piaţă. M-a primit doar cu întreţinerea, fără leafă, ca un ucenic ce vine să înveţe o meserie, şi cu condiţia ca după doi ani să mă plătească lunar. Am muncit cu credinţă şi am deprins cu uşurinţă toată treaba prăvăliei. Descărcăm saci cu orez, lăzi cu zahăr, butoaie cu brânză şi măsline, măturam, serveam îndemânatic clienţii, făceam de toate, voind ca stăpânul să fie mulţumit. Dar el, deşi îmi dădea hrană de-ajuns şi şorţ alb atârnat de gât, părea tot nemulţumit. După ce am servit în prăvălie doi ani, când a venit vremea să mă ţină cu plată, jupânul mi-a spus că nu mai are

nevoie de mine. M-a dat afară. Am plecat la regiment de-am intrat copil de trupă, voluntar în armată. Acolo, la 15 Războieni, eu n-am ştiut decât instrucţie, muncă, pricepere şi atenţie în toate celea. Mi-a fost drag să mulţumesc cu o purtare exemplară pe superiorii şi camarazii mei. După şapte ani, căci vremea trecea – sprinten şi chipeş de douăzeci şi patru de ani – aveam gradul de plutonier instructor, cu şcoala de subofiţeri făcută. Mi-am ridicat casă şi m-am însurat. Am luat o fată care îmi plăcea. Un an am trăit mulţumit de viaţă. În fericirea mea, nici nu simţeam cum se scurge vremea de la o zi ia alta.

Aveam speranţe să-mi termin patru clase de liceu, în particular şi, apoi, să pot face şcoala de ofiţeri. Atunci a venit războiul. Ştiam bine că trebuia să-l facem. Am intrat în război. Am luat parte la întreaga ofensivă de la început. Am fost rănit de un glonţ la mâna stângă, dar m-am vindecat şi am fost trimis înapoi la „datorie". În luptele cele mari din vara anului o mie nouă sute şaptesprezece mă aflam la un batalion al regimentului nostru în munţii Oituzului, detaşat pentru front la o altă unitate. Am trecut prin atacuri grele, sângeroase, în zile şi nopţi de-a rândul, în neobosite bătălii la Vrânceanul, la Măgura, la Grohotişul… şi la Cireşoaia, unde un obuz mi-a retezat picioarele de la genunchi, aruncându-mi-le cât colo de trup. Mai bine muream de-atunci decât cum am ajuns aşa, sortit acum chinurilor fără hodină şi alinare.

După război am dus-o greu, din ce în ce mai greu. În anul o mie nouă sute douăzeci şi patru mi-a murit de boală soţia care mă îngrijea şi mai putea câştiga şi ea, cu lucrul cusutului, cele trebuitoare traiului. Dar am rămas şi fără ea. La câtva timp mi-am vândut căsuţa, ca să am cu ce mă întreţine, ce mânca, ce purta, căci numai pensia de invalid nu-mi ajungea. Au trecut câţiva ani, în care mi-am isprăvit şi provizia puţinilor bani. Am rămas numai cu ajutorul pensiei, multă, puţină cât era, pe care o primeam mai înainte la vreme, iar de doi ani încoace, din ce în ce mai neregulat, până ce n-am mai primit-o deloc, odată cu isprăvirea foilor de reţinere din carnetul de pensie, căci pierdusem şi titlul de pensie mai înainte. Asta s-a întâmplat în august anul trecut. Am făcut petiţie şi oficiul judeţean al societăţii invalizilor, orfanilor şi văduvelor de război mi-a înaintat cererea la Bucureşti, pentru eliberarea noului titlu. Când, după aceasta, la două săptămâni, am trimis gazda la care locuiam să-mi aducă actul de pensie, mi-a spus că nu sosise. De câte ori cel trimis de mine s-a mai dus, din săptămână în săptămână, îmi aducea ştirea „că acel act n-a venit încă". După trei luni de amânări, oficiul judeţean I.O.V.R., indignat şi el de atâta întârziere, făcu o adresă prin care cerea de la Bucureşti o mai grabnică rezolvare a chestiunii mele. Nu fără mirare, am primit la câteva zile un răspuns prin care îmi aducea la cunoştinţă că actul meu e pierdut, nefiind găsit nicăieri. În vremea asta, nu mai aveam ce mânca nici eu,

nici gazda mea, care, ca om nevoiaş, cu braţele lui de muncitor salahor, într-o fabrică de cherestea de pe malul Bistriţei, câştiga prea puţin pentru cele şapte guri, câte erau în familia lui. M-am târât cum am putut, lihnit de foame, la percepţie, să-mi dea un avans în contul pensiei ce mi s-ar fi cuvenit s-o iau, dar n-a fost chip, căci perceptorul cu toată bunăvoinţa lui mi-a spus că încasările dărilor fiind mărite merg mai prost ca niciodată şi că nu poate să-i achite nici pe cei care vin în fiecare zi la pensii şi salarii, cu acreditivele în mână.

Ce mai puteam face eu? Mi-am blestemat viaţa de mii de ori, că n-am murit pe front, să nu mai fi apucat să mai trăiesc în groaznica chinuire şi dezamăgire a urmărilor lui! M-am târât apoi la administraţia financiară, crezând că tot s-o găsi cineva care să nu mă lase să urlu de foame într-o ţară cu atâtea bogăţii. Acolo însă uşierii nu m-au lăsat să urc, să mă tăbârcesc pe scări, până sus, să mă duc la administrator, ca să-i spun ce mă doare. Neavând altă putere de a-l aduce pe mizerabilul om cu picioare la simţul datoriei şi al realităţii dureroase în care mă aflam, l-am suduit de toţi sfinţii calendarului ortodox, de la cei mai mici, până la Dumnezeu. Când mă certam cu uşierul, ieşea tocmai administratorul financiar, care mă întrebă ce caut. I-am spus şi i-am cerut şi lui un mic avans în contul pensiei mele, neîncasate de atâta vreme. Mi-a spus că nu poate să-mi dea nimic. În schimb a scos portofelul şi mi-a dat de la el un ajutor de o sută de lei. Apoi a plecat. Astfel zilele treceau în chinuri şi în lipsuri cu care viaţa îi împovărează pe unii prea mult, iar pe alţii deloc.

Cu câteva zile înainte de sfântul Nicolae, oficiul judeţean mi-a înaintat alte formalităţi pentru titlul de pensie. Dar aşteptarea a ajuns dincolo de marginile omeneşti. A venit Crăciunul şi nici după atâta vreme dreptul acela de pensie nu l-am primit. M-am plâns atunci unuia din deputaţii judeţului; din partidul de la putere, care îşi zicea că-i reprezentantul poporului. L-am rugat să-mi dea o mână de ajutor, să se abată din cale într-o zi şi să se ducă să întrebe de actele mele, pe unde se află şi dacă au vreun rost. Mi-a promis că face, că drege, a semnat ceva cu creionul într-un carneţel, eu l-am crezut cu toată buna mea credinţă, dar după o bucată de vreme şi după ce i-am mai amintit de câteva ori, am văzut limpede că m-a înşelat şi n-a făcut nimic, deşi mai spunea că se dusese şi se interesase de cinci ori. M-am târât apoi la un senator, care e şi profesor, dar şi acesta m-a ţinut trei săptămâni cu zaharicale de vorbe goale, cu asigurări şi amânări de patrioţi mincinoşi.

Gâtuit de foame, de frig, de mizerie, mi-am lungit zilele, de azi pe mâine, cu cerşitul pe străzi şi la colţuri în piaţă, mai cu seamă sărbătoarea, mohorât de umilinţă şi de gânduri negre.

Încotro era să mai apuc?

M-am hotărât să mă târăsc cum oi putea, să-mi caut eu singur

dreptatea, aici, la Bucureşti. Nu mai găseam nicio speranţă. Văd şi eu că am devenit un stârv puturos, un hoit netrebnic pentru ţară şi pentru societate. De aceea simt că am intrat în putrefacţie. Şi de când am ajuns, din toamna anului trecut, în starea asta de necazuri cu care mă osândeşte scrisul soartei, am luat un obicei, am început, când mă înfurii, să sudui tare spurcat pe cei ce mă nedreptăţesc în această lume fără inimă şi amarnic de câinoasă…

…După atâtea suferinţe şi după atâta răutate şi lipsă de omenie ce-am întâlnit în anul din urmă, nu mai pot crede în nimeni şi în nimic. Am fost un om simţitor, nu bleavură cum mă vedeţi. Acum sunt sătul de toate până-n gât. Nu ştiu cum să scap de viaţa asta, că tare m-am scârbit de trăit. Înainte de a muri, însă, aş vrea din tot sufletul, ca o minune din cele mari care se petrecea pe când umbla Dumnezeu pe pământ, să se întâmple şi în vremea noastră cu mine şi să-mi dea picioarele mele. Să mă fac eu iar om întreg, voinic, oţelit de nevoi şi dornic de dreptate şi să întreb eu pe unul din aceştia care ne fac legi şi ne pun biruri şi care ne sug sângele până-n măduva oaselor, ca să se îngraşe ei în hoţii şi să se plimbe prin străinătăţi, zic, aş vrea să-l întreb eu pe unul din aceştia dacă ştie el ce înseamnă datoria de sânge, nu de palavre, cu care s-a învârtit în război şi acum înşală alegătorii? Şi dacă mai ştie el ce înseamnă schilodirea făpturilor trupeşti şi sufleteşti în lupta de iad, în linia întâia a frontului, după care să ne arunce la gunoi, ca să ne plângem amarul zilelor, pedepsiţi fără vină, jelind în pustiu o mână de omenie cuvenită? Aş vrea atunci să mă sprijin în călcâiele mele, să-l judec scurt dintr-o privire şi să-i bag mâna în beregată, ca să cârâie ca un cocoş, cu sughiţ sec, apoi c-o smucitură să-i trag gâtlejul afară şi să curăţ astfel ţara de un buboi plin de coptură, cum am curăţat-o de duşmani. Niciodată, domnule, nu s-au văzut aşa de mulţi hoţi cu mănuşi la cârma şi la trebile ţării, ca-n vremea de azi. La o parte… Pardon din cale… Ce doriţi? Este! Vine îndată… Uite a sosit… Un hoţ cu joben făcut friptură la tavă… Şi un kilogram de sânge de răniţi la domnul… Cum? Nu-i de-ajuns?… Bine… Băietee, mai adă cu acceleratul, în vagon-salon, un călău fiert rasol, cu hrean şi oţet de vin… Lichioruri? Da, cum să nu, avem. Repede, băiete, o sticlă înfundată de zamă galbenă de cocoane, esenţă clasa întâia, marcă depusă Ecaterina a doua împărăteasa Rusiei… Alo! Da! Aici Mureş, da, plutonierul Bogdan Grigore în postul trei… Da, am înţeles, domnule căpitan, prin surprindere, din faţă şi din flanc… cu toate forţele noastre… Şi-i un întuneric în noaptea asta de nu-ţi vezi mina, prin hăţişurile aistea… Daţi drumul rachetelor… Ura înainte, băieţi… Foc deschis, repede… Nu vă lăsaţi, fraţilor… Ura…

Invalidul se ridică de pe pernă şi gesticulează vehement, cuprins iar de halucinaţii. Azvârle pătura de pe el şi dă din mâini mecanic, bolborosind din gură mereu, zbuciumat şi trudit.

— Linişteşte-te, omule, nu-i nimeni aici, unde vezi soldaţi şi rachete? Ia bagă bine de seamă, nu cumva ţi se pare? îi spune Mircea Boteanu, cu blândeţe, ridicându-se de pe scaun şi căutând să-l domolească.

— Cinci mii de ani, douăsprezece mii de aeroplane şi şapte mii de draci dănţuiesc de gât cu Kaiserul sub constelaţia Scorpionului…

— Nu te mai frământa, omule, nu-i nimic!

Şi jumătatea de om delirează înainte…

În picioare, lângă patul nenorocitului olog, Mircea Boteanu, rămas mut, simte în el, până-n cele mai adânci cute sufleteşti, toată zvârcolirea neputincioasă, disperată şi istovitoare a semenului nevinovat din faţa lui… Simte în conştiinţa lui, cu acea intuiţie inexprimabilă, toată desfăşurarea procesului dureros din sufletul acestui om, cules la întâmplare din puzderia de rămăşiţe fumegânde, care în urma războiului se sting dispreţuite pe tot întinsul ţării, pe uliţe de târguri şi oraşe şi prin văgăuni de sate îndepărtate, în unghere necunoscute şi necercetate de nimeni.

După câteva minute de criză, deodată, invalidul se opreşte din aiureală. Începe a se reculege, a privi cu ochii miraţi în juru-i, apoi se lasă pe spate şi se lungeşte pe pernă. Mircea Boteanu trage pătura şi-l înveleşte. Jumătatea de om, înţelegând mişcarea, rosteşte cu glas stins, pe buzele învineţite:

— Mulţumesc.

— Dumneata ai câteodată vedenii; ar trebui să nu-ţi mai faci atâtea gânduri triste, îi spune cu blândeţe Mircea Boteanu.

Invalidul pare absent. Rămâne aşa mai multe clipe nedumerit. Apoi se uită prietenos la omul de lângă el – şi adaugă:

— V-aţi întors? Credeam că sunt singur în odaie.

— De unde să mă întorc? Eu n-am plecat nicăieri, am fost aici, aproape de dumneata.

— Atunci, poate, eu am plecat şi m-am întors…

— Poate…

În odaie, întunericul a intrat pe nesimţite, odată cu înnoptarea de-afară. Mircea Boteanu răsuceşte butonul şi aprinde lumina.

— Domnule Bogdan, eu plec. Dumneata rămâi aici şi stai liniştit. Am convenit cu domnul doctor să fii reţinut aici câteva zile, până te vindeci de rănile pe care le ai şi până ţi-oi căuta un loc mai bun. De titlul de pensie şi de carnetul de identitate mă îngrijesc eu personal. În curând vei fi în posesia drepturilor dumitale. Mâine dimineaţă mă voi duce la minister şi cred că, fără întârziere, voi ajunge la un capăt. Aşadar, rămâi liniştit. Cât despre trecut şi celelalte gânduri care-ţi cad învălmăşite şi te-apasă ca o povară, încearcă să fii mai nepăsător. Tutun fumezi?

— Nu, n-am fumat şi nu obişnuiesc.

— Te las cu bine, la revedere.

Mircea Boteanu îi întinde o mână prietenoasă. Apoi iese. Jumătatea de om întoarce capul spre uşa care se închide în urma domnului cu palton negru, cu guler de blană lucioasă. În odaie e cald şi bine. Afară-i frig, înnourat şi beznă. Invalidul îşi ascultă în tăcere gândurile, şi de pe sală, un zgomot de paşi pierduţi în mers.

Mircea Boteanu, alături de un om de serviciu, coboară scările spre ieşire. În stradă, apucă spre Piaţa Amzei. Tramvaiele alunecă pe şine cu scânteieri nervoase, sub sârmele electrice. Automobilele se încrucişează cu mugete de basuri, gata să se împungă unele cu altele, pe traseul pavajului de piatră. Pe trotuare, mulţimea furnică precipitată într-o parte şi în alta. În mers, intendentul se apropie şi-i mărturiseşte lui Mircea Boteanu, cu sfioasă nedumerire, că ologul adus în îngrijire nu pare tocmai sănătos la minte.

— Pe când îi făceau baie, oamenii de acolo l-au văzut strâmbându-se, gesticulând, îngăimând cuvinte fără rost, de sminteală, despre tranşee, nemţi, atacuri, trăsnete, fulgere, harabelele sfântului Iile şi altele. Vreo cinci minute l-a ţinut aşa, neîntrerupt. După aceea, a tăcut şi s-a calmat. Încolo, n-a făcut nimic rău…

— Nu, nu-i periculos. Suferă doar de-o surescitare nervoasă prea accentuată.

Ajuns în Piaţa Amzei, Mircea Boteanu se opreşte din cale la un chioşc şi cumpără mai multe ziare şi reviste, pe care le dă omului ce-l însoţeşte. Apoi se întoarce, trece de cealaltă parte a străzii şi intră într-un magazin de coloniale, de unde mai cumpără cutii de sardele, cutii de brânză conservată, pacheţele de unt, lămâi, mere, portocale, o sticlă de lichior cu licoare de zmeură şi trei sticle de vin înfundat. Târguiala e legată în două pachete pe care însoţitorul le ia câte unul într-o mână. Mircea Boteanu achită socoteala şi iese urmat de slujitorul instituţiei. În stradă se opreşte şi completează câteva lămuriri omului:

— Eu nu mă mai întorc acum. Am lăsat vorbă acolo să se servească invalidului din aceste mărunţişuri câte o gustare înainte de prânz şi apoi la ceasul patru după-amiază. Din vin să i se dea numai câte un pahar de un sfert de litru la gustare şi câte un pahar ceva mai mare la masă. Aminteşte, te rog, de aceasta, când dai pachetele. Ai înţeles?

— Am înţeles.

— Ziarele şi revistele i le duci invalidului chiar acum în odaie.

— Da, domnule profesor.

Omul salută şi plecă.

Mircea Boteanu apucă în direcţia opusă şi-şi pune mănuşile. El ştie că suplimentul de hrană are să-i prindă bine eroului nenorocit şi are să-l întremeze mai repede. Dreapta lui recunoştinţă şi-o simte însă prea mică şi târzie faţă de atâtea nedreptăţi şi suferinţe îndurate până

dincolo de margini de ruina jumătăţii de om, întâlnită azi în cale.

E vremea aproape de cină. Se închid magazinele. Porneşte la restaurantul la care mănâncă de obicei. În sufletul lui clocoteşte revolta. Calcă liniştit, în mers măsurat, dar ochii lui din întunecimi de straniu mausoleu scapără-n noapte fulgerări de răzvrătire demonică. Totuşi, cu un calcul raţional de măsură, răbdare şi echilibru dus până la absurditate, îşi înăbuşă în el tentaţiile unei acţiuni imperative şi-şi condensează tot mai adânc în cochilia voinţei lui vâlvătaia sentimentelor explosive care-i dau năvală, ca un uragan dezlănţuit, într-o răscruce de vârtejuri potrivnice.

*

* *

După două ceasuri, Mircea Boteanu s-a întors acasă. Masa de seară o luase ca pe o simplă formalitate. Mâncase fără poftă, cu gesturi nervoase de om suspect. Făcuse zgomot cu paharul trântit pe masă şi cu tacâmurile zăngănite aspru. Câţiva vecini de la alte mese întorseseră capetele spre colţul în care se găsea el. La plecare, ieşise din local buşind uşile.

Acum în odaie e cald. Pe biroul lui, aceleaşi hârtii şi manuscrise, printre care tronează tomuri masive de autori favoriţi. Mircea Boteanu, cu mâinile la spate, se plimbă agitat, cu paşi apăsaţi pe covor, în diagonala camerei, de la un colţ la celălalt.

În atâţia ani de la războiul care a fost trâmbiţat ca o reclamă pentru „întregirea neamului”, văzuse prea multe nelegiuiri şi prea multe privelişti de laşitate şi de indiferenţă criminală, încât acumulase în suflet, peste propriile-i şi nemărturisitele-i suferinţe, atâtea strigăte înăbuşite de ale semenilor lui.

Ca invalidul Grigore Bogdan sunt în cuprinsul ţării sute şi mii de ruine, de pe urma luptelor sângeroase date în zvârcolirea celor mai crude şi mai triste clipe de nesiguranţă din istoria poporului român.

Sunt mulţi cetăţeni paşnici care, din acest război, n-au avut personal nimic de câştigat, ci totul de pierdut.

Cine se mai gândeşte azi la ei?

Nimeni.

Pentru aceste nedreptăţi, în primii ani după război, Mircea Boteanu, conştient de nelegiuirile pe care le vedea săvârşite în jurul lui cu oropsiţii vieţii, reclamase în nenumărate cazuri şi scrisese în diferite rânduri, la toate autorităţile în drept, de a se sesiza şi a lua măsuri. Spre decepţia lui şi desluşirea adevăratei stări de lucruri, Mircea Boteanu se convinsese scârbit, din zi în zi şi din an în an, că nimeni nu se mai preocupă în mersul treburilor publice de cei neînsemnaţi, fără puteri, trişti şi urgisiţi din marea plebe.

El este unul din acea mulţime de urgisiţi. Ce-l incintă pe el, Mircea

Boteanu, vorbăria deşănţată a patrioţilor de paradă de azi?
Ce înseamnă colectivitate, societate omenească?
Ce înseamnă stat când familiile de orfani minori au fost impuse să plătească acestui stat sume apreciabile de bani, drept taxe de moştenire, pentru părinţii lor morţi pentru patrie?
Cum a fost posibilă tirania aceasta, ca statul modern, statul „democrat” să perceapă impozite de la orfani, copii şi văduve de război pentru părinţii şi soţii lor care s-au jertfit pentru ţară? Aşa, cu averea şi cu munca lor de copii, toţi minori, orfanii celui căzut pe frontul Mărăşeşti, Ştefan Boteanu, au plătit percepţiei din Nicoreşti taxe de moştenire, în toamna anului 1918. Nu li s-a dat voie să vândă din recolta viei un strop de vin, fără a achita aceste impozite succesorale. Tot aşa, au fost siliţi să plătească atâţia orfani, nenorociţi şi moştenitori, până să se facă legea de scutiri abia în 1920. Şi împroprietărirea cu pământ pentru asemenea orfani a fost tot o minciună.
În anumite răstimpuri, protocolarii oficiali, înveşmântaţi în haine de gală, se duc făţarnici şi acoperă postum, cu jerbe de flori, mormântul Eroului Necunoscut.
Cine însă se coboară să asculte, cu intuiţia certitudinii adevărate, glasul Invalidului Necunoscut, al Orfanului Necunoscut, al Văduvei Necunoscute, şi al atâtor altora, urmaşi în agonie ai Eroului Necunoscut? Cine-i acela? Nimeni?
Cum? Aceştia nu se văd, nu s-aud, nu se mişcă?
În treisprezece ani, de la vremea ceasurilor istorice, s-a cangrenat întreaga conştiinţă publică? Atunci, dărâmaţi statuile, sfărâmaţi soclurile de bazalt pe care iezuiţii şi fariseii timpurilor noastre au pus să se sape, în inscripţii de bronz, minciuna eternă: „Patria Recunoscătoare!”

Cu mâinile la spate, Mircea Boteanu se plimbă mereu de la un colţ la altul, singur între pereţii camerei lui, şi vorbeşte cu glas tare, ca şi cum s-ar afla în mijlocul mulţimilor de nenorociţi din care a plecat el să cucerească lumea şi să se întoarcă-ntr-o zi înapoi cu dreptate, mângâiere şi vorbe blânde, rupte din inima lui.
Se gândeşte cât trebuie să fi fost zbuciumat în conştiinţa lui limpede, ca un azur nepătat în infinit, acel erou de mare avalanşă descătuşată, Avram Iancu, fiul moţilor şi prinţul poporului asuprit, nedreptăţit. Adânc trebuie să fi fost pătruns şi iluminat în sufletul lui de groaznica tortură a subjugării morale şi materiale în care se zbătea un neam întreg de robi.
Mircea Boteanu se opreşte din mers, aşa ca şi cum ar lua o hotărâre.
După o clipă trece la birou să-şi continue un manuscris pe care

mâine trebuie să-l dea unei reviste. Dar, în loc să continue articolul început, el scrie nişte versuri cu imaginea eroilor defilând la paradă, la sărbătoarea zilei de „10 Mai” pe care o văzuse pe Şoseaua Kisseleff, sub bolta uriaşă a Arcului de Triumf:

EROILOR SUB ARCUL DE TRIUMF…

Ce gând hain vă tulbură durerea
Şi din bârloguri v-a adus pe stradă,
Ca să vă plimbe-n agonii gemute
Mizeria în marşuri de paradă?…

Căci dacă-aţi fost uitaţi, huliţi cu anii,
Zvârliţi ca nişte hoituri la gunoi,
De ce acum vă scurmă-n răni şacalii,
Sub jugul greu de trudnice nevoi?…

Nu vede nimeni c-ale voastre zdrenţe,
Şi faţa suptă, neagră de dureri,
Pătează cu ruşine şi cu tină
Hermina albă de pe Cavaleri?…

N-aude nimeni zgomotul lugubru,
Picioarele de lemn scrâşnind sub voi
Şi mânecile goale, fără braţe,
Nu-s oare semnul luptei de eroi?

Nu vrea niciunul din tiranii zilei
Să se-nfioare de-ar privi o clipă
În ochii voştri storşi, în ochi de sticlă,
Pecetluiţi de-a morţii grea aripă?

Au, câţi din cei ce vă privesc pot şti
Că voi de vii, voi singuri v-aţi zidit
În Arcul de Triumf, crescut din sânge,
Din oase şi din carnea ce-aţi jertfit?…

Răbdaţi, Martiri, şi voi, mari Mutilaţi,
Pe cei ce v-au făcut nebuni, hidoşi,
Căci va veni şi pentru voi dreptatea
Şi-o judecată pentru ticăloşi!…

*
* *

În trei zile, după întâmplarea cu invalidul de război, Mircea Boteanu lucrase pentru acesta cu repeziciune, la împlinirea datoriei de a-i veni în ajutor. Îi scosese titlul de pensie, îi publicase în „Monitorul Oficial” pierderea carnetului de identitate şi călătorie pe căile ferate, aducându-i un altul nou eliberat, şi-i încasase pensia cuvenită după atâtea lipsuri şi aşteptări.

După o săptămână, ologul, readus la un trai mai omenesc, fiind vindecat de răni, a fost internat la un azil de caritate.

Aici, invalidul necunoscut îşi revenea din zi în zi la un echilibru normal, la o stare de suflet mai liniştită, căutând parcă, în limpezimea apelor din viitoarea vieţii lui, umbra omului năpăstuit de vitregia vremurilor. Resemnat, îndepărtat poate de la gândul sinuciderii, Grigore Bogdan începu a citi cărţi cu haiduci şi scrieri despre istoria poporului român, dăruite de Mircea Boteanu.

XV. PRIMĂVARĂ ALBĂ ŞI PLEBE INUTILĂ

În una din sălile de cursuri ale facultăţii de filosofie şi litere de la Universitatea din Bucureşti, prin ferestrele deschise, adie uşor dinspre stradă un vânt de primăvară cald.

Azi a fost poate cea mai călduroasă zi de primăvară de până acum.

Studentele par mai gătite, în toalete schimbate. Unele chiar sunt îmbrăcate în rochii colorate, de vizită, şi împestriţează vioi aspectul sălii de cursuri, printre studenţii mai puţin numeroşi şi mai modeşti la înfăţişare.

Conferenţiarul Mircea Boteanu e aproape să-şi termine prelegerea. A vorbit despre „Romantismul european şi factorii lui reprezentativi”.

De obicei, în timpul prelegerii, Mircea Boteanu stând la catedră, nu vorbeşte după note, ci îşi ţine cursul liber, curgător şi clar, cu o dicţiune de orator. Se exprimă construind armonios şi bine articulat, cu o voce muzicală de tenor. Ideile subiectului şi elementele specifice romantice ale operelor de artă sunt prezentate într-o înlănţuire de fapte şi exemple care se împletesc şi se întregesc unele cu altele.

După lectura unor versuri dintr-un poem din *Meditaţiile* lui Lamartine, Mircea Boteanu îşi ridică privirea spre fundul sălii şi se opreşte înmărmurit.

Priveşte atent, fix şi gânditor.

O lume de fiori reci îl înţeapă în tot corpul. Se înroşeşte la faţă şi priveşte mai atent în acelaşi loc. Cum? E posibil? O apariţie de vis în faţa lui!

Femeia cu chip de madonă, cu ochi lucitori de mătase cafenie-închisă şi sprâncene oblice de tragediană, icoana clasicei statui de frumuseţe cu care a călătorit în toamna trecută în tren, de la Aiud până la Bucureşti, stă acum în faţa lui, se uită la el şi ea îi ascultă

vocea, gândurile, sentimentele şi vibraţia emoţiilor pe care le pune în fiecare cuvânt al prelegerii lui!…

E posibil oare?

Pe o bancă, printre cele din fundul sălii de cursuri şi printre cei mai depărtaţi ascultători, o fiinţă cu ochi serafici, de-o infinit de dulce melancolie, îl priveşte îndelung, fix, pe Mircea Boteanu, care de câteva clipe a rămas şi stă mut, aproape uluit, nemaigăsind în creierul lui niciun cuvânt pentru o altă nouă propoziţiune ce-ar mai fi trebuit să urmeze.

Privirile încrucişate se transmit continuu de la catedră, la pupitrul din fund, şi invers.

Miraţi de-o atât de lungă pauză, studenţii se uită unii la alţii şi îşi fac cu privirile semne de nedumerire.

Lui Mircea Boteanu nu i se mai întâmplase până atunci o atât de penibilă situaţie.

Profesorul face o sforţare uriaşă, jenat de pauza cam lungă ce s-a abătut asupra lui, şi îşi întoarce capul spre fereastră…

Tăcerea sălii a devenit solemnă, iar conferenţiarul, incapabil să mai poată rosti un cuvânt, începe a se simţi ridicol. Totuşi, revederea o găseşte plăcută, însă nu aici.

Mircea Boteanu se ridică în picioare la catedră, cu vocea mai slăbită şi, în sfârşit, adaugă:

— Mă iertaţi, domnilor, mă simt puţin indispus; nu mai pot continua; rămâne, dar, pe marţea viitoare, să terminăm lecţia de azi…

Profesorul se depărtează nervos şi dispare pe uşă.

— Ce-o fi având, mă, Mircea Boteanu, de-a rămas aşa perplex? glăsui unul dintre studenţi.

— Cine ştie ce l-o fi trăsnit, îi răspunde un coleg.

— Foarte curios, devenise cam palid şi cu ochii rătăciţi în gol, în neştire, adăugă o fată.

— Are el ceva în sufletul lui.

— Să nu i se-ntâmple vreo nenorocire!

— Nu cred una ca asta.

— Nici eu.

— Păcat de el! La douăzeci şi opt de ani e prea tânăr pentru moarte, mai ales că nu şi-a dat încă puterile lui de creaţie, interveni o altă studentă.

*
* *

După câteva minute, Mircea Boteanu iese de la facultate cu gândurile învălmăşite, cu un început de durere de cap.

— Domnule Boteanu, un moment, vă rog, rosti un glas în urma lui, de după o uşă la ieşire, în stradă.

Profesorul se opreşte şi se întoarce înviorat ca de-o prevestire fericită.

— Vă rog să mă iertaţi de scena mută pe care v-am provocat-o cu prezenţa mea la lecţia dumneavoastră.

— Dumneavoastră aici? îşi ia inima în dinţi şi rosteşte Mircea Boteanu. Nu m-aştepta vreodată să vă mai întâlnesc, şi mai cu seamă să veniţi la cursul meu!

Ea îl priveşte.

— Vă rog, cu cine am onoarea să vorbesc? întrebă Boteanu.

— Iulia Spătaru.

— Boteanu.

Profesorul îi ia mâna şi i-o sărută.

— Am nevoie de puţin aer, adăugă el; m-aş simţi fericit să mergem împreună câteva clipe, la o plimbare.

— Da, e un timp splendid. Primesc măgulită şi acum propun eu: ne-ntoarcem şi o luăm pe bulevardul Brătianu, spre Şoseaua Kisseleff, îi răspunde Iulia Spătaru, cu un vădit aer de familiaritate, fermecătoare.

Mircea Boteanu simte că visează. Din el, din adâncurile sufletului lui, tresar acum toate sentimentele reţinute, refulate mai mult dintr-un calcul raţional, cu ocazia primei lor întâlniri.

Cu geanta în mâna stângă, el are în dreapta lui, cu care merge alături, vorbind nimicuri dulci, pe una din cele mai vaporoase fiinţe întâlnite de el în drumurile vieţii…

La început, cu emoţii de care nu se credea capabil, mai apoi cuprins din zi în zi de o afecţiune din ce în ce mai pasionată, Mircea Boteanu se îndrăgosti de Iulia Spătaru.

Aceasta e văduvă de mai bine de şase luni, după moartea soţului ei, Anton Spătaru, director general la ministerul domeniilor. La douăzeci şi cinci de ani e văduvă.

Locuieşte în Bucureşti, la un loc cu mama ei, văduvă de război. Mai are un frate, student la medicină, la Cluj. Încolo, pe nimeni. Pentru existenţă, pe lângă casele de la tatăl ei, mai are şi imobilul lăsat moştenire de răposatul Anton Spătaru, o sumă oarecare de bani la Depuneri şi o neînsemnată pensie de la stat.

Căsătoria Iuliei cu Anton Spătaru a fost împotriva voinţei şi dorinţelor ei. El era cu treizeci de ani mai în vârstă decât ea, fapt la care se adăuga şi caracterul nepotrivit, puţin demn şi omenos al lui Anton Spătaru. După ce s-au luat, el se dovedi ursuz, morocănos, veşnic bolnav de reumatism şi gata mai totdeauna de imputări gratuite, zvârlite brutal Iuliei, în casă, în viaţa de toate zilele sau în lume, oriunde s-ar fi aflat.

Cinci ani, Iulia a dus cu adevărat o viaţă de ospiciu.

Într-o zi, la începutul lunii octombrie, din toamna trecută Anton

Spătaru, care suferea şi de cord, avu un acces neaşteptat şi muri.

Câteva săptămâni după moartea soţului ei, Iulia, obişnuită cu acel fel de viaţă, deşi neplăcut, silnic, ca într-o robie, se simţi în lume rămasă stingheră, regretând întrucâtva omul, aşa cu apucăturile lui nesuferite, cu care se deprinsese a trăi, în atâţia ani.

Totuşi, când îşi dădu mai bine seama că fiind văduvă a devenit liberă, simţi în suflet o rază de uşurare…

Amintirea lui Mircea Boteanu de la întâlnirea din tren – trăia pe atunci Anton Spătaru – o obsedase continuu. Nu-l mai văzuse însă, nici cel puţin aşa din întâmplare, nicăieri în Bucureştiul ăsta mare, în care câteodată parcă trăieşti în el ca-ntr-un labirint. În cele din urmă, acum în primăvară, Iulia Spătaru se hotărî să se ducă să-l vadă la cursul lui, la Universitate. Timp de două săptămâni, ea mai fusese în aceeaşi sală, printre studenţi, de câteva ori, iar el nu putuse s-o observe.

După trei săptămâni de la întâlnirea de la Universitate, Mircea Boteanu, la braţ cu Iulia Spătaru, se plimba în primăvara albă pe străzi şi alei lăturalnice din parcul Delavrancea…

Pretutindeni flori. Aprilie a nins o promoroacă de ciucuri de argint pe toţi zarzării, corcoduşii şi caişii din grădini, de pe lângă ferestrele caselor şi balcoanelor lor.

Îndrăgostiţii, el în pardesiu şi ea în mantilă şi rochie de primăvară, cu paşi înceţi, braţ la braţ, merg strânşi alături.

De lângă zaplazuri şi grilajuri de fier, liliacul înmugurit de primăvara timpurie se iveşte înflorit spre trecătorii de pe străzi, cu podoabe roz-albe şi roz-violete, aruncându-le miresme în cale, ca o binecuvântare.

De la un geam deschis al unei vile, clapele unui clavir suspină din interior un vals de Chopin. Prin perdele, vântul adie şuşuitor şi neînţeles, ca un vis de poet.

Mircea Boteanu şi Iulia Spătaru, de trei săptămâni, aproape în fiecare zi, şi-au contopit sufletele unul cu altul cu o iubire revărsată ca un fluviu ieşit din matca lui prea îngustă şi banală.

— Ce vis curat, torturător de frumos mă faci să trăiesc cu tine, scumpul meu Mircea!

— Iulia dulce, îţi mai aduci aminte de celebrul vers: *„Connesaissez vous le pays où fleurissent les citronniers”* **[8]** .

— Îmi amintesc!

— Vrei să plecăm în Italia şi Spania?

— Oriunde mă duci sunt sclava ta; de glasul tău ascult.

— Ţin să fac în vara asta, cu tine, un voiaj în străinătate.

În parcul Kisseleff printre copacii înmuguriţi, cei doi tineri se plimbă singuratici şi noaptea se lasă şi-i învăluie cu umbre de mister.

— În seara asta unde mâncăm? întreabă ea.

— Nu eşti de părere să rămânem la un restaurant de la şosea?

— Ba da, unde vrei tu.

Îşi îndreptară paşii pe una din alei, către Şosea.

În restaurantul în care cei doi îndrăgostiţi şi-au luat cina, orchestra cântă un tango plin de pasiune, în gamă minoră.

— Mircea, tu ştii că eu de când eram domnişoară n-am mai dansat? Nu-i vorbă că şi atunci, la un an o dată, dacă mă duceam cu mama la vreun bal sau la vreo petrecere în familie.

— Cum se poate?

— Da, cu fostul meu soţ, care suferea de reumatism poliarticular, n-a fost chip niciodată să merg cu el într-un loc unde să se danseze. Şi chiar dacă se întâmpla vreo ocazie, el, din gelozie, mă ţintuia cu privirea şi eu trebuia să rămân pe scaun, refuzând pe cei ce m-ar fi invitat la dans.

— Iulia, la drept vorbind, pentru o frumuseţe de domniţă bizantină ca a ta, şi eu aş fi gelos când te-aş vedea săltând uşor, fie la braţul unui ofiţer cu zornăit de pinteni, fie cu talia sub mâna unui fante pomădat şi cu vocabular de mahala, făcând complimente la ureche.

— Dar tu ştii să dansezi?

— Sigur că ştiu. Îmi plac mult tangourile şi valsurile, care sunt pline de euritmie şi graţie.

— Noi, însă, când dansăm?

— Aici eu cred că nu-i locul; dar dacă ţii mult, dansăm şi-n seara asta acasă, la muzica patefonului.

E ceasul zece, se gătesc de plecare. Din restaurant, pornesc spre locuinţa lui Mircea Boteanu.

— Iulia, tu mai poţi merge pe jos? Nu eşti obosită? Nu eşti de părere să luăm o maşină?

— Mi-ar face plăcere cu tine să fac ocolul pământului, pe jos.

— Şi n-ai să oboseşti?

— Niciodată.

— Aşa par toate iubirile la început.

— Nu-mi place să cred că iubirea noastră e ca celelalte…

— Nici mie nu-mi place, dar poate sunt legi fatale!

— Nu! Nu, eu cred în iubire… în iubire până la moarte.

Mircea Boteanu opreşte-o maşină. Se urcă amândoi.

— În strada Frumoasă, spune el şoferului.

— Ce faci, Mircea, mă duci la tine?

— Doar ai mai fost la mine şi zilele trecute!

— Da, dar acum e noapte, târziu. Atunci era ziuă.

— Nu face nimic, te implor, rămâi la mine în noaptea asta, îi spune el la ureche, mai mult şoptit, cu voce tremurătoare.

Automobilul alunecă pe asfalt pe Calea Victoriei, coteşte pe strada Frumoasă şi, la un semn al lui Mircea Boteanu, opreşte la poarta cu grilaj de fier, la locuinţa lui.

— Ştii că-mi pare cam frig aici la tine, Mircea?

— Atunci aduc lemne şi fac focul.

Au aprins amândoi focul în sobă. După o jumătate de ceas, în cameră e o căldură plăcută.

Mircea Boteanu, şezând pe divan, o ţine în braţe pe Iulia şi o sărută lung, pe gură, pe ochi, pe gât, pe şuviţele părului ondulat.

Au rămas noaptea împreună.

*

*   *

S-au întâlnit în mai multe rânduri…

Au început să se cunoască mai bine, dar orele mai lungi anunţau oarecare plictiseală…

Au trecut totuşi câteva zile plăcute…

Apoi, Mircea Boteanu, atras mereu de realitatea care geme şi-l cheamă în vârtejul ei, pleacă la cei care-l aşteaptă în mijlocul lor…

Azi are loc congresul general al invalizilor, orfanilor şi văduvelor de război din toată ţara. Delegaţii şi membrii tuturor societăţilor judeţene şi regionale au sosit, unii chiar mai din vreme cu două-trei zile de data ţinerii congresului, care e fixat pentru azi, 11 aprilie, 1930.

În sala Dacia, încă de la orele nouă dimineaţa, congresiştii vin mereu, în număr impresionant. Mircea Boteanu pătrunde cu greu în sală, printre mulţimea înghesuită, şi cu privirea atentă dă ocol pe deasupra capetelor, căutând grupurile de delegaţi ai societăţilor I.O.V.R. de la Tecuci şi de la Focşani. Într-un colţ zăreşte pe cineva din Tecuci. E un colonel invalid de-o mână, înconjurat de câţiva eroi mutilaţi şi orfani, veniţi la această tristă adunare la Bucureşti.

În grupul de la Tecuci, Mircea Boteanu întâlneşte două ruine fumegânde, doi concetăţeni de la Nicoreşti: Androne ţiganul, cu un picior de lemn în locul celui lăsat pe front, şi Bulboacă Marin, ciung de mâna dreaptă, ruptă din umăr, în focul de iad al luptelor.

— Când aţi plecat din Nicoreşti, nene Marine?

— Aseară, cu cursa de şase, până la Tecuci, şi de-acolo cu trenul.

Profesorul Mircea Boteanu, vorbind cu cei doi invalizi, observă cu durere halul în care aceşti eroi, buni doar de carne-n gura tunurilor, reduşi la neputinţa de a-şi mai câştiga existenţa prin munca braţelor lor, sunt lăsaţi să-şi lungească zilele de agonie de azi pe mâine, uitaţi fără nicio milă şi recunoştinţă din partea statului.

Bulboacă Marin şi Androne ţiganul sunt cei scăpaţi schingiuiţi din secţia sergentului Ştefan Boteanu de pe frontul Mărăşeşti. Nu mai au azi nimic în înfăţişarea, în sufletele şi în figurile lor din dârzenia şi vigoarea cu care au luptat, în august 1917, împotriva diviziilor bavareze. Sunt scofâlciţi, cu părul albit, îmbătrâniţi, supţi de mizerie,

puhavi şi pământii la faţă, ca nişte cadavre rătăcite.

Pe tribună, pe la ceasul zece, se ridică preşedintele congresului, generalul Mărăşescu, invalid de război şi cavaler al ordinului Mihai Viteazul. Într-o cuvântare scurtă, el cheamă la solidaritate pe toţi invalizii, orfanii, văduvele şi luptătorii din întreaga ţară, formând o federaţie puternică pentru apărarea cauzei lor sfinte. Explică adunării şi cere guvernului să nu le desfiinţeze – după cum prevede noul proiect de lege – şi puţinele drepturi recunoscute prin Legea I.O.V.R. din 1920 şi completată în 1926, cum ar fi de pildă limitarea numărului de călătorii la douăsprezece, ce infamie! – cu reducere de 75% pe C.F.R., care până acum era nelimitat, desfiinţarea societăţilor I.O.V.R. sau revizuirea din cinci în cinci ani a invalizilor.

Să se revizuiască hoţii, criminalii, dezertorii şi directorii ministeriali, iar nu mutilaţii care şi-au lăsat ochii, braţele şi picioarele pe front…

Alţi cuvântători arată fiecare aspectele nenorocirilor în care se zbate această lume de eroi, orfani şi văduve, cu pensii de batjocură şi nici acelea plătite la vreme.

Printre cei din urmă vorbitori, se urcă la tribună şi Mircea Boteanu, care înfierează nepăsarea guvernanţilor faţă de nevoile foştilor luptători şi ale urmaşilor lor şi faţă de poporul muncitor în general:

Stimaţi luptători şi iubiţi cetăţeni,

Dumneavoastră simţiţi mai bine decât oricine că noi ne-am adunat aici, în această sală, nu de plăcere, ci la capătul tuturor răbdărilor. Am răbdat fel de ţel de umilinţe, batjocuri şi suferinţe morale şi materiale. Noi ştim că ţara asta, căreia îi zice astăzi cu mândrie România Mare, s-a realizat în de-a lungul a multor veacuri de istorie, cu lupte îndârjite de apărare, cu jertfe de martiri şi cu sacrificii de eroi necunoscuţi, risipiţi la tot pasul pe pământul ţării noastre. Noi suntem ultima generaţie care ne-am adus tributul de sânge şi de suferinţe pentru înfăptuirea celui mai mare vis al unirii tuturor românilor într-un singur stat naţional, potrivit cu drepturile noastre istorice.

Ce vrem noi?

Noi vrem să ni se recunoască dreptul la viaţă pe acest pământ al străbunilor noştri, lăsat moştenire de Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, Horia, Tudor Vladimirescu şi Avram Iancu.

Dacă pe acest pământ s-a întâmplat ca o clică politicianistă să pună mâna pe conducerea ţării şi s-o guverneze cu promisiuni deşarte, adevărată demagogie, izgonind din rândurile oamenilor cu drepturi la viaţă pe cei care au sângerat făurind o Românie întregită în hotarele ei fireşti, apoi, noi, poporul, le spunem acestor demagogi un formidabil: Nu.

Nu, nu se mai poate continua aşa conducerea treburilor publice!

Nu cunoaştem, oameni buni, în istoria României, o cârdăşie mai odioasă între un partid de guvernământ şi marea burghezie, formată din moşieri, fabricanţi, industriaşi, trusturi şi carteluri, care ne exploatează munca şi sudoarea noastră în toate sectoarele vieţii economice.

Toate partidele politice, care s-au perindat la cârma ţării de la 1919 încoace, s-au întrecut între ele în a stoarce cât mai multe profituri personale, cât mai multe înavuţiri repezi şi nemuncite, pentru un trai în huzur, în lux, şi pentru satisfacerea poftelor nesăţioase şi egoiste.

Vorbesc în faţa dumneavoastră, care v-aţi adunat aici într-un adevărat congres al suferinţei, în apărarea acelor care sângerează în cumplită mizerie: ţărani săraci, sau cu pământ puţin şi familii grele, şi muncitori de la oraşe cu salarii de agonie. Mai vorbesc totodată şi în numele dumneavoastră, care reprezentaţi aici peste cinci sute de mii de morţi, peste patru sute de mii de invalizi şi văduve şi peste opt sute de mii de orfani, rămaşi toţi pe urma celui mai cumplit flagel social: războiul, pe care l-am suportat de-a lungul celor trei ani 1916–1919 în hora războiului mondial.

Guvernul naţional-ţărănesc, care, după o lungă opoziţie de opt ani, a preluat puterea la opt noiembrie 1928, ameninţând regenţa, să nu uite acum că a promis atunci în repetate rânduri, la atâtea alegeri generale şi în parlament, un prea fericit rai social. Guvernele liberale şi averescane, care s-au succedat alternativ la cârma ţării, de la 1920 încoace, au ruinat şi au jefuit sub diferite forme, rând pe rând, marile bogăţii ale ţării. Dar actualul guvern naţional-ţărănesc a întrecut în chip înspăimântător în jafuri, afaceri şi panamele pe toate celelalte dinainte!

O adevărată plagă de lăcuste nimicitoare căzute pe trupul istovit al ţării!

Faptul că delegaţiile noastre au fost mereu respinse cu doleanţele lor drepte de la audienţe cerute la preşedinţia consiliului de miniştri ne-a îndemnat să ne adunăm aici din toate colţurile ţării şi să cerem guvernului actual măsuri urgente de îndreptare a greutăţilor din viaţa noastră.

Suntem trimişi de vii în mormânt…

Să ne întoarcem, martiri, să trezim morţii, morţii noştri de pe toate fronturile de bătălii, şi împreună cu cei din morminte, înviaţi în armură de luptă, să curăţim putregaiul şi lăcustele nesătule de la conducerea ţării. Căci va veni şi vremea aceea şi va fi vai şi-amar de ticăloşi!…

Apoi adunarea pleacă să manifesteze pe străzi, către preşedinţia consiliului de miniştri.

Din strada Carol, congresiştii pornesc pe Calea Victoriei.

În faţa prefecturii poliţiei sunt însă opriţi de cordoane de soldaţi.

Această plebe de schilozi, de văduve în veşminte zdrenţuite, de orfani necăjiţi şi umiliţi, turmă paşnică purtătoare de mizerie, care acum treisprezece ani însemna apărarea şi *victoria* în luptă de iad, azi n-are voie să meargă pe Calea *Victoriei*.

Dar schilozii cu picioarele de lemn vor să înainteze. Cordoanele de soldaţi însă au ordin să se opună şi să-mprăştie turma plebei inutile.

Eroii de-acum n-au uitat însă strategiile de pe fronturi. În grupuri izolate se strecoară prin strada Academiei şi ajung, prin strada Doamnei, în Calea Victoriei, în spatele cordoanelor de soldaţi.

O scurtă comandă a unui ofiţer provoacă ciocnirea.

O învălmăşeală, între eroii frontului de ieri şi soldaţii tineri de azi, are loc pe Calea Victoriei…

Soldaţii vor să împrăştie cu forţa pe manifestanţii care se opun cu îndârjire. În încăierare, mutilaţi cu picioarele de lemn sunt loviţi cu patul armelor şi trântiţi pe caldarâm şi pe trotuare. Femei văduve, sărmane sunt izbite brutal, trântite jos, călcate în picioare. Orfanii bătuţi, loviţi până la sânge, unii cu capetele sparte sunt împunşi cu baioneta.

Plebe inutilă!

Dar gloata opune rezistenţă. Nu vrea să părăsească poziţia din Calea Victoriei.

Apar pompierii cu automobilele-cisternă şi tulumbele de apă intră în funcţiune.

Mircea Boteanu cu Bulboacă Marin şi Androne, în apropiere de membrii comitetului, în frunte cu generalul invalid Mărăşescu, sunt printre cei dintâi transformaţi în paparude.

Un soldat îl loveşte pe Androne, care se rostogoleşte cu piciorul de lemn, pe trotuar, în faţa Băncii Cornea şi începe a se zvârcoli de durere…

Mircea Boteanu îi dă un puternic picior în burtă ostaşului care cade şi se face covrig, jos.

— Canalie! ţipă Boteanu.

Dar e înconjurat imediat şi lovit de soldaţi.

— Crucea şi Pastele mă-tii de „ţivil”, îl înjură pe Boteanu şi-l izbeşte cu arma după ceafă un instructor, grad inferior.

O ceată de invalizi sar într-o clipă şi-l scot pe profesorul Mircea Boteanu din mâinile lor, vânăt şi însângerat la faţă.

În faţa Băncii Cornea, pompele trag apă din hidrantul din marginea trotuarului şi împroaşcă trupurile slăbite, istovite ale schilozilor, orfanilor şi văduvelor care au îndrăznit să se adune în cete şi să-şi plimbe foamea şi mizeria printre vitrinele mari de cristal, cu podoabe ca-n poveşti şi bogăţii măreţe de pe Calea Victoriei…

*

* *

A trecut o săptămână de la ziua manifestaţiei invalizilor, orfanilor şi văduvelor de război, din 11 aprilie 1930. În primele zile, Mircea Boteanu, cu toată constituţia robustă a organismului lui, a fost cuprins

de dureri serioase, în urma loviturilor cu patul armei primite după ceafă şi deasupra omoplatului stâng, în busculada de pe Calea Victoriei. Acum e mai bine şi a părăsit patul. Bătrâna gazdă, doamna Negreanu şi din când în când şi Iulia Spătaru l-au vizitat pe bolnav şi i-au dat îngrijirile necesare.

De la fereastră se vede afară o zi senină, inundată de soare, şi Mircea Boteanu gândi: „Afară-i primăvară…"

XVI. O COLOANĂ FUNERARĂ…

Pe-acoperişul casei, ploaia cade mereu, în şiroaie sfărâmate şi în ropote de simfonie monotonă… Cum poate cerul să toarne cu găleata, de trei zile şi trei nopţi continuu, atâta ploaie, acum, la sfârşitul lunii mai, ca-n nopţile de toamnă târzie? Pe uluci, lângă ferestre, apa se scurge în sunete deşirate, ca-ntr-o tingire de tablă cu fundul spart.

Mircea Boteanu, singur în odaia lui, nu poate adormi de gânduri.

Dar gândurile de acum ale lui Mircea Boteanu încep să fie gânduri stranii. E abătut, ursuz, întunecat şi tăcut. Umilire şi demoralizare! Nu mai rezistă nervii. Ar vrea să se izoleze într-o imensă singurătate, într-o peşteră de munte, ca acelea de pe lângă Schitul Durău din codrii Neamţului, să-şi macine viaţa lui fără noroc, gândurile lui fără ecou şi toate energiile cu care se credea vrednic de-a fi de folos, într-o măsură cât de mică, semenilor lui şi unei societăţi pretinse civilizate.

Însă din casa lui, dintre cărţile lui, el trebuie să meargă la curs, la Universitate. E singurul loc care-l mai cheamă, c-o slabă lumină de speranţă îndepărtată… În unii, nebănuiţi azi, din generaţia care se ridică, modeşti, fără tobe de cuvântări goale şi sunătoare, cu rezonanţă de împrumut din demagogia contemporană, cresc, poate, după această epocă de decadenţă şi prefaceri postbelice, revoluţionarii şi stâlpii de temelie ai unui ideal de viaţă socială mai demnă, mai curată, mai creatoare, de mâine.

În afară de curs, nu-l mai scoate nimeni din casă. O singură fiinţă, o singură mângâiere părea că-i ieşise în calea vieţii din necunoscut, părea că-l ascultă şi-i făcea impresia, la început, că persoana ei posedă calităţi mai deosebite decât cele întâlnite de obicei: Iulia.

Iulia însă e interesantă privită dinafară pentru frumuseţea ei fizică, şi oarecum, de la distanţă. Din apropiere, de la suflet la suflet, sau de la un nivel de idei la altul, structura ei temperamentală şi intelectuală e lipsită de valenţele necesare spiritului ales. Cunoscută şi văzută în stările sufleteşti mai intime, ea nu este tipul feminin care să corespundă dorinţelor lui Mircea Boteanu.

Absolvise patru clase secundare la pensionul „Notre Dame de Sion" din Bucureşti. Nu putuse să mai termine şcoala din cauze familiare. Mama ei, Emilia Mărgineanu, văduvă de război, cu doi copii – unul

mai mare, Dinu, care urmează studiile în ultimul an la Facultatea de medicină din Cluj, şi Iulia – cu o pensie mizeră, fusese nevoită să-şi ipotecheze moşioara de o sută douăzeci de pogoane arabile, pe care o avea în Vlaşca şi, neplătind ratele la scadenţe, ba adăugându-se la capete şi procentele, se văzuse silită, după atâţia ani, să vândă pământul. Erau consecinţele inflaţiei bancare şi ale cămătăriei spoliatoare din această epocă. În asemenea situaţie, văduva Emilia Mărgineanu hotărâse ca fiica ei, Iulia Mărgineanu, să nu mai continue studiile secundare ca internă la cursuri, ci să dea examene pregătită în particular. Ea concentrase toate posibilităţile materiale pentru susţinerea fiului ei, Dinu Mărgineanu, băiat studios, sobru şi hotărât, pentru a face o bună carieră de doctor. (De la Dinu, de la Cluj, se întorcea Iulia, în toamna trecută în tren, când Mircea Boteanu o întâlnise întâia oară.) În septembrie, la deschiderea cursurilor, la „Notre Dame”, colegele dintr-a cincea i-au păstrat elevei Iulia Mărgineanu locul neocupat în bancă, multă vreme. Dar Iulia nu s-a mai întors la şcoală. Şi nici în particular n-a mai continuat, să-şi termine liceul. Era socotită de mama ei ca o fată care n-are să-şi facă o carieră din studii. Avea de zestre un corp de case în Bucureşti, lăsat de tatăl ei, inginerul Teodor Mărgineanu, mort în luptele de la Jiu, în octombrie 1916, şi din venitul chiriilor acestui imobil trăiau în ultima vreme cu toţii. Cu educaţia din familie, Iulia, trecută de şaisprezece ani, era considerată domnişoară cu adevărat şi, desigur, ca toate fetele, se gândea şi ea la căsătorie. Vorbea binişor franceza şi cânta la pian… Într-o zi, după ce Iulia împlinise nouăsprezece ani, ea cunoscu potrivit unor aranjamente de familie, în casa unei prietene de-a mamei ei, pe un domn: Anton Spătaru, director în ministerul domeniilor. Era un om simpatic, cu înfăţişarea plăcută şi părea mai tânăr decât cei patruzeci şi nouă de ani, pe care îi avea. După câteva săptămâni, în care au mai urmat câteva vizite făcute de Anton Spătaru doamnei Emilia Mărgineanu şi fiicei sale, Iulia, aceasta fu cerută în căsătorie de domnul Spătaru. Cu ezitări şi nesiguranţă la început, apoi cu stăruinţa mamei ei, Iulia, în cele din urmă, acceptă. Au făcut logodnă şi nuntă cu invitaţii, dar mai mult cu caracter familial. Căsnicia Iuliei Mărgineanu cu Anton Spătaru a fost chiar de la început o răsturnare de aparenţe. Dintr-un om manierat, delicat, spiritual, cunoscut mai înainte de ofiţerul stării civile, Iulia descoperi cu surprindere, din primele luni ale menajului conjugal, un caracter nesincer, lăudăros şi pornit pe mizerii şi observaţii certăreţe din te miri ce. Au trăit aşa peste cinci ani, cu dilema de a se despărţi şi unul şi altul. I-a despărţit însă, în toamna trecută, moartea, prin trecerea spre cele veşnice a lui Anton Spătaru.

Dacă Iulia Mărgineanu mai reţinuse puţin din conţinutul manualelor studiate în cele patru clase secundare, în schimb, paralel

cu anii de şcoală în anii adolescenţei, ea parcursese relativ prea puţină lectură care să-i deschidă orizonturi de idei, de literatură, de artă sau de muzică. Mircea Boteanu ar fi dorit să discute din când în când cu Iulia despre cărţi, despre fragmente de viaţă umană din vieţile oamenilor iluştri, să-şi confrunte părerile şi să dea ceasurilor de petrecere împreună un colorit mai variat, mai atrăgător, mai vioi… Lipsa de orizont, existenţa comună, monotonia cariază şi ucide convieţuirea. Şi Mircea Boteanu îşi amintea câteodată de prima impresie când a văzut-o pe Iulia Spătaru în tren ţinând pe genunchi şi citind cartea lui Paul Glandei: *L'Oiseau noir dans le soleil levant*… S-ar fi putut crede că-i vreo cititoare pasionată. Dar cartea – aflase mai târziu – o împrumutase de la fratele ei, student la medicină în Cluj! Şi bine făcuse Mircea Boteanu că nu-şi făcuse atunci vreo iluzie despre posibilităţile ei intelectuale.

Mircea Boteanu cumpăra cărţi şi reviste mereu. Era abonat la publicaţii din ţară şi din străinătate. Umbla din vreme în vreme prin anticariate. Scotocea colecţii de periodice, cu praful gros pe ele. Se bucurase ca un copil când avusese ocazia să cumpere *Cronica* lui Gheorghe Şincai, sau *Letopiseţele* publicate de Mihail Kogălniceanu. Nu s-a gândit însă vreodată Mircea Boteanu să pretindă Iuliei să aibă preocupări de studii, sau cercetări, ori pasiunea pe e are o simte el pentru lectură, pentru scris. Ar fi fost o absurditate. Ar fi voit doar ca fiinţa din apropierea lui, din intimitatea lui să aibă antene sensibile la preţuirea unor comori întâlnite în cale, la perceperea frumosului, ceea ce în zadar căutase la Iulia Spătaru. Cu cât voise s-o apropie mai mult, cu atât se îndepărtaseră.

El trăia cu biroul încărcat de maldăre de cărţi şi albume de artă şi cu sertarele bucşite de teancuri de manuscrise.

Iar Iuliei nu-i plăceau cărţile prea multe în jurul lui şi orizonturi de aspiraţii mai mari în viaţă decât cele comune. O discuţie intelectuală îi era aproape indiferentă… Cum să trăiască el o viaţă întreagă c-o femeie bună doar de menaj, culcuş şi reproducere?

Mircea Boteanu a devenit curios şi sarcastic, cu o parte a feţei puţin crispată de o trăsătură adâncită în piele, ce-i dă un aer de veşnic scârbit, dezgustat, nemulţumit.

Mai bizar pare câteodată la lecţie când, prin o vagă asociaţie de idei, sare de la subiect şi strigă: „Curg balele veninului pe străzi, domnilor, creaţi o viaţă nouă de forţe morale! Ce? O sută de ani de civilizaţie importată ne-a rafinat atât de mult conştiinţa şi simţurile, încât ne-a damblagit orice nerv?”

Dar nici la facultate nu mai este agreat. Să nu vrea să se înscrie în niciun partid politic, să nu militeze alături de niciun şef, în nicio organizaţie, să se ţină mereu rezervat şi să aibă şi el ideile lui

personale, acestea ar însemna că el nu ştie să preţuiască situaţia în care se află şi nu ştie ceea ce este adaptarea la mediu, cum ştie orice plantă sau vieţuitoare… Prin această atitudine a ajuns la o completă izolare în jurul lui.

El spunea adesea:

— Eu mă consider o linie de evoluţie sinusoidală, iar nu o linie în zigzag!

N-a înţeles să se plece şi să aibă şira spinării flexibilă pentru linguşiri care să-l pună bine. A crezut şi crede naiv că meritele, adevărul, dreptatea, forţa pozitivă de realizări intelectuale, atâtea scrieri diferite şi multe pentru anii lui tineri – numai acestea sunt criterii care pot să-l ridice şi să-l situeze acolo unde îl cheamă calităţile şi destinul lui. Dar el începe să vadă acum că a te încrede numai în calităţi e o poziţie insuficientă, şubredă, ba chiar caraghioasă. Să aştepţi să fii invitat în condiţii onorabile, când viaţa tuturor celorlalţi din jur te-nvaţă *să-ţi strigi* drepturile când le ai, să fii sperjur, să îmbrânceşti şi fără drepturi pe alţii şi să-ţi faci loc cu coatele să le iei locul… În situaţia de faţă Mircea Boteanu, deşi are multe cunoştinţe de persoane cu notorietate, ştie însă că n-are pe nimeni mai aproape, mai prieten, care să-l îmbrăţişeze cu cauza lui şi să-l susţină.

Chiar fostul lui profesor şi prieten, pe care-l credea mai apropiat, îi întinde mâna cu mai puţină căldură în vorbire. Un nou ministru venit la Instrucţiunea Publică a găsit de cuviinţă să numească, la conferinţa lui Mircea Boteanu, pe un alt tânăr, direct titular fără concurs, cu începere de la 1 septembrie a.c., când încetează suplinirea lui Mircea Boteanu. Şi cine-i favoritul? Noul titular are, ca pregătire şi activitate, câteva luni de cursuri de filosofie audiate în Germania, un doctorat la Bucureşti, o plachetă cu versuri de o submediocră calitate, o adevărată ruşine pentru un piedestal de catedră universitară şi câteva articole şi recenzii prin ziare şi reviste. Nicio lucrare de specialitate sau un studiu mai larg şi original, nimic care să arate o contribuţie de creaţie sau de investigaţie şi care să justifice această numire. Singure serviciile de lacheu abil, adulator şi insinuant ale postulantului, prestate la cabinetul acestui ministru foarte sensibil la gâdilarea epidermei şi la omagieri ditirambice, l-au impus pe noul numit, conferenţiar la Universitate, în locul lui Mircea Boteanu.

În săptămâna trecută a avut o discuţie cu Iulia, care voia să-şi susţină anumite puncte de vedere personale şi înguste. A intervenit o răceală între cei doi prieteni, care, de-atunci, s-au văzut numai o dată. Iulia n-are suflet rău, e blândă, bună şi câteodată spirituală, dar e dispreţuitoare de ceea ce nu are ea: cultură, de care chiar îi place să-şi bată joc.

Acum câteva zile s-a dus şi l-a vizitat pe invalidul necunoscut: Grigore Bogdan. Se îmbolnăvise dintr-o intoxicare, dar s-a îndreptat.

De la Nicoreşti, primi chiar azi o scrisoare de la Bulboacă Marin, care, printre alte necazuri, îl vestea că Androne murise. Îi mai scria că invalidul Vasile Butuc, cel fără picior, a încercat în două rânduri să se spânzure, dar l-au surprins nevasta şi copiii şi i-au tăiat laţul. Şi ce om zdravăn şi cinstit îl ştia… Prin 1912, Vasile Butuc era un chipeş factor poştal, care ducea corespondenţa cu bicicleta, pe atunci încă o raritate la modă… Citind rândurile, care erau scrise de o mână străină, în locul mâinii ciopârţite pe front a voinicului de altădată, Mircea Boteanu simţi că i se umezesc ochii.

Şi când se gândea că unii din prietenii din copilărie au murit atât de tineri, simţea în jurul lui un gol tot mai mare, care se adâncea mereu, ca şi cum te-ai pierde pe o cale necunoscută într-un adânc de codru tot mai nesigur…

S-au dus prea repede unul după altul. Vasilică Bute a murit la Bârlad în iarna lui 1926, pe când îşi făcea stagiul militar la un regiment de cavalerie, doborât de un tratament inuman al instrucţiei din cazarmă, deşi avea liceul terminat şi ar fi putut să-şi facă armata la o şcoală de ofiţeri de rezervă, poate în condiţii ceva mai bune. L-au adus mort cei din familia lui, cu un automobil de la Bârlad, şi l-au înmormântat la Nicoreşti, în cimitirul de la biserica Negustori. Era un flăcău zdravăn şi, de când îi mijise, îşi lăsase să-i crească o mustăcioară neagră-roşcovană, ca să pară mai matur – dorinţa lui din copilărie – mai vrednic de băgat în seamă. Bietul Vasilică, avea un suflet bun şi mărinimos. Fratele puţin mai mic al lui Vasilică – cu abia un an şi câteva luni diferenţă între ei – Nicolae, s-a stins şi el, de o dublă pneumonie, tot dormind prin vie sau în baracă, tot fugind mereu de-acasă, de frica unui tată fără inimă de tată…

În vacanţa de primăvară a anului 1927 a murit şi Nastase Bricean, de tuberculoză pulmonară. Suplinise până atunci un post de învăţător într-un sat din judeţul Tulcea şi condiţiile mizere de viaţă, în lupta pentru existenţă, l-au răpus. Au rămas de la el numeroase manuscrise cu încercări literare, multe neterminate şi neafirmate încă în publicistică, din care unele promiteau un talent sigur, dacă autorul ar fi trăit şi s-ar fi dezvoltat în alte împrejurări sociale.

Nu vor mai citi niciodată împreună, sub pomii bătrâni din livada din spatele casei părinteşti, fragmente din volumul cel gros din operele filosofice ale lui Vasile Conta, sau din nuvelele lui Mihail Sadoveanu şi Gala Galaction.

„Au pierit şi alţi prieteni, se gândi Mircea Boteanu, făcând un bilanţ amar, şi toţi atât de tineri!…”

Tot zile chinuite şi gânduri zbuciumate.

Afară, ploaia, pe streşini, picură în răpăieli monotone.

Mai înainte de a muri, însă ar vrea să facă şi el ceva ca un semn, o

amintire, pentru duhul şi mărturia altor timpuri. De aceea se hotărî ca, pe locul câmpului de bătălii, la Mărăşeşti, în marginea şoselei naţionale, să zidească o troiţă uriaşă de beton armat, sau un monument funerar ca o coloană de cel puţin cincizeci de metri înălţime, în jurul căreia să sădească o grădină de pomi. Să lase astfel o amintire materială, cu inscripţii de coifuri de oţel, de schije şi de baionete rupte. Şi el să fie îngropat în preajmă, în acelaşi pământ în care doarme tatăl lui, Ştefan Boteanu, şi unde zac atâtea oase de eroi.

Îşi puse în gând să ridice nu un monument de artă, ci o colonadă funerară, care, din înălţimea ei, să domine peste vii şi câmpuri împrejurimile şi depărtările…

În ceasul apusului de soare, după coama munţilor Vrancei, umbra colonadei uriaşe, cilindrice, proiectată peste holde, către şesuri până-n lunca Siretului, să înfioare cu arătarea ei singurătatea locurilor istorice, în amintirea atâtor morţi, căzuţi şi uitaţi.

Pentru a-şi îndeplini această dorinţă, Mircea Boteanu se hotărî ca în vacanţa mare, cu ocazia serbării de la 6 august, să plece la Mărăşeşti, unde să caute să cumpere o bucată de loc, pe poziţia ştiută, şi unde să pună să-nceapă lucrările unei troiţe legendare sau colonade uriaşe…

XVII. PE FRONTUL MĂRĂŞEŞTI LA 6 AUGUST 1930…

În zilele vacanţei mari, în alţi ani, Mircea Boteanu era călător pribeag şi îndrăgostit de munţi şi codri de fagi, de cetăţi şi mănăstiri istorice, de sate şi oraşe din Moldova, Ardeal, Bucovina ori Banat. Îi plăcea să se înfrăţească cu unele suflete simple şi curate şi să cunoască traiul, vorba, cântecul şi obiceiurile poporului de pretutindeni.

În vara asta a trecut o lună de vacanţă şi Mircea Boteanu nu vrea să mai plece nicăieri, nu mai simte nicio chemare, niciun îndemn.

Ce să mai vadă şi să mai afle prin satele din Maramureş, Bucovina, sau la moţii din Munţii Apuseni? Să se întâlnească din nou cu ei şi să-i găsească azi într-o mai crudă stare de lipsuri şi nevoi, potrivnice cu o viaţă mai omenească?

Până la războiul din urmă, poporul român avea un ideal indestructibil, apoteoză de aspiraţii şi îngemănare de priviri, proiectate, din toate provinciile, spre vârfurile Carpaţilor: idealul naţional, dezrobirea fraţilor din Ardeal, de pretutindeni…

Dar n-a urmat şi idealul intern, care trebuia să creeze o înflorire nouă de viaţă socială, în ţara aceasta cu toate bogăţiile lumii pământeşti.

Mircea Boteanu se simte sfârşit. Nu mai găseşte în puterile lui niciun efort pentru o luptă în viitor, la care ar mai putea contribui şi el. De aceea el crede că nu mai are ce căuta în lumea înconjurătoare.

Stă toată ziua închis în casă.

Dar foamea îl scoate afară, până la vreo băcănie ori bodegă din apropiere, de unde-şi cumpără ce-i trebuie.

În seara asta fiind 5 august, ajunul serbării, ziua plecării la Mărăşeşti, a trebuit să se gătească de plecare. S-a bărbierit de cu vreme, s-a îmbrăcat cu un costum elegant şi a luat de pe masă câteva reviste şi ziare aduse cu poşta de azi şi le-a pus în servietă, să aibă ce răsfoi pe drum, în tren.

Masa de seară a luat-o la restaurantul Gării de Nord. Cu ultimul accelerat pleacă spre Mărăşeşti.

Într-un vagon de clasa a doua, la fereastra deschisă a compartimentului, după ce a privit în noapte afară, în goana trenului, cum Capitala a rămas în urmă, îşi trage din servietă un teanc de reviste şi ziare. În publicaţia „Nouvelle Revue Française” pe care o taie, răsfoind-o, află un articol interesant: *Despre ideea de ordine şi despre ideea de Dumnezeu,* semnat de Julien Benda.

În ziarul „Universul”, Mircea Boteanu citeşte, şi nu-i vine să creadă, o informaţie scurtă, nemotivată, aproape enigmatică, ce aduce la cunoştinţa cetăţenilor că, mâine 6 august 1930, la Mărăşeşti, nu mai este îngăduit niciun pelerinaj pe fostul front al marilor bătălii şi nicio adunare de popor pentru serbări, care nu se mai ţin.

„Ce-s demenţi? Au înnebunit? E posibilă şi o astfel de infamie? Nu, o fi o greşeală de informaţie. Sau noului rege Carol al II-lea, proaspăt înscăunat prin aventură, cum şi guvernului său naţional-ţărănesc, devenit atât de impopular, le e frică de marea mulţime adunată care ar putea fi ocazia unui crater de vulcan în erupţie? Vom vedea mâine”, îşi răspunde singur Mircea Boteanu.

În compartiment, pe banca din faţa lui, un singur loc e ocupat de un domn, care, după ce a trecut controlorul cu viza biletelor, se întinde pe canapea să doarmă.

De la Ploieşti, Mircea Boteanu, cu capul rezemat de pardesiu, moţăie furat de somn tot drumul călătoriei.

*

*   *

Pe la orele două şi jumătate dimineaţa, Mircea Boteanu coboară din tren în gara Mărăşeşti.

Intră în restaurantul gării de clasa I-a şi a II-a, unde mănâncă ceva şi mai stă câtva timp, până să se lumineze de ziuă.

De dimineaţă, Boteanu apucă spre proiectata Biserică a Neamului, care, începută în 1921, aşteaptă cu anii să fie terminată, având abia turnate doar temeliile şi construite zidurile parterului, ce vor forma o criptă uriaşă de mausoleu. Aici, nimeni. Pustiu, vraişte. Hruba de beton armat, care ar fi trebuit să fie cu adevărat o criptă a celui mai

mare monument istoric al romanilor, începe să-şi coşcovească faţa de ciment, să se crape pe la colţuri şi să se ruineze de ploi şi de vânturi.

Într-adevăr, pelerinajul la umbra marilor eroi a fost oprit. Acei care au ajuns să conducă ţara acum şi care n-au cunoscut mirosul de obuze şi duhoarea de stârvuri omeneşti împuţite în tranşee nu le îngăduie urmaşilor celor căzuţi pe front să-şi apropie paşii de ţărna locurilor sfinte.

Linişte şi dispreţuire totală. Pe frontul Mărăşeşti nicio imagine, niciun semn de respect şi amintire nu se află pentru veghea şi cultul atâtor morţi căzuţi la datorie. Pretutindeni – semănături, bălării, pălămidă şi ciulini. Nicio cruce. Nicio piatră încrustată cu litere grăitoare de amintirea bătăliilor ce s-au zbuciumat pe acolo. Copiii de treisprezece-paisprezece ani, ce s-au ridicat după război, îşi mână plăvanii la arat primăvara, în lungul ţarinilor, şi calcă fără să ştie că oasele scoase afară din plug în urma brazdei sunt moaştele mucenicilor neamului românesc.

Mircea Boteanu, cu ochii aiuriţi şi umeziţi de atâta părăsire întâlnită azi în cale, hotărî să se întoarcă în Mărăşeşti. O luă mai de-a dreptul de la mausoleu, din şoseaua naţională bine pietruită Focşani-Adjud, peste miriştea din faţă, care se întinde până în liniile de cale ferată ale staţiei Mărăşeşti, importantul nod feroviar din sudul Moldovei, concurând cu staţia Tecuci. Este chiar o cărare de picior, destul de bătătorită, probabil de când era grâul verde sau poate după arătura din toamnă. Pe această cărare venise azi-dimineaţă din gară şi tot pe ea se reîntoarce gânditor… Vrea să mai revadă zidurile ruinate ale caselor, modestele trotuare din piatră de bolovani de râu, uliţele şi oamenii…

Vrea să-l mai revadă şi pe Costică Puşcaşu, prietenul lui din copilărie, prieten de fugă noaptea pe front…

Manevrele trenurilor din staţia Mărăşeşti sunt destul de aglomerate.

Mircea Boteanu sări cu paşii lui sprinteni peste şanţul de ocrotire din margine, care face ocolul liniilor. Sări tot îndemânatic, ca acum treisprezece ani, deşi în prezent are douăzeci şi şapte. E tot sprinten, ba chiar parcă ceva mai voinic şi mai împlinit, nu ca atunci când era copilandru de paisprezece ani, dar părea de optsprezece!

Cu pălăria gris-fer închis, cu boruri mari de calabrez sau de mexican, cu pardesiul dezbrăcat şi ţinut pe braţul stâng, cu servieta în mâna dreaptă, nu atârnată la şold, Mircea Boteanu se cunoştea că-i un călător străin, de prin alte părţi. Trecu pe peronul gării şi prin gangul de la ieşire-intrare se strecură printre pasageri, pe treptele înalte de mozaic. Coborî spre oraş. O luă la stânga spre strada principală. În Mărăşeşti erau toate distruse de obuze de diferite mărimi şi dărâmate la pământ din timpul războiului, în vara lui 1917. Ele n-au mai putut

fi refăcute, reconstruite. Unele au fost demolate total, pentru a se mai recupera din materialele supuse stricăciunii. Mircea Boteanu zări în mica grădină publică bustul lui Cuza-Vodă, ridicat în 1909, de urmaşii ţăranilor împroprietăriţi prin puterea Legii Agrare din 1864, când cei din Mărăşeşti, fiind mai săraci – mai toţi clăcaşi – au fost împroprietăriţi în număr mai mare decât în alte părţi…

Casele din strada principală de-abia au putut fi reparate, cârpite cam jumătate din numărul lor. Iar primăria din centrul fostului sat, zis oraş, construită din cărămidă roşie, e tot dărâmată, ca în timpul războiului, perforată de obuze de diferite calibre…

Se întoarse din cale circa o sută de metri şi intră pe poarta masivă din grilaj de fier a intrării principale, în curtea palatului Negroponte. Şi aici o vraişte de imens cimitir părăsit!… Buruieni, bălării şi gunoaie, printre care scurmă câteva găinuşe ale celui care locuieşte în pavilionul portarului de altădată… Doamna Elena general Ieremia Grigorescu, moştenitoarea directă şi proprietara castelului, încă din timpul războiului îl părăsise şi locuia acum, în 1930, în casele de la via de lângă Iveşti, Tecuci.

Mircea Boteanu, cu ochii împăienjeniţi de gânduri stranii, umblă printre pomii şi aleile superbului parc de odinioară, ca un huhurez ieşit la lumină, rătăcit din vreo pustie clopotniţă bătrână!…

E posibilă atâta nepăsare şi indolenţă în ţara roasă ca un virus de demagogie şi minciună?!

Aici, în acest frumos castel, martor ocular la tragicele zvârcoliri de bătălii de apărare ale armatelor române, îngrămădite pe frontul desfăşurat pe câmpiile Mărăşeştilor, aici trebuia adăpostit cel mai mare *muzeu de Istorie* al poporului român!

După treisprezece ani de la vremea marilor bătălii, acest palat, în loc să fie renovat şi transformat în cel mai de seamă muzeu de istorie al românilor, este azi o ruină semeaţă şi jalnică!…

Spurcat politicianism! Şi după o lungă opoziţie de opt ani, naţional-ţărăniştii promiteau, la întruniri, în propagandă, la alegeri, marea cu sarea… Adevărat că „la pomul lăudat nu trebuie să te duci cu sacul mare”!…

Mircea Boteanu continuă să se plimbe prin parcul solitar…

Casa de apă înaltă şi hexagonală din stânga castelului, din fundul parcului, e tot în picioare… E ciuruită mai puţin… Din ea erau alimentate cu apă interioarele palatului, atenansele, grajdurile, havuzul şi straturile de flori…

Mircea Boteanu, cu sufletul buimac, ca un cal scăpat din căpăstru, se aşază pe o bancă şchioapă, care invita pe drumeţii întâmplători să se odihnească, vizavi de havuzul din faţa palatului. Îşi trase din geantă o revistă şi o foaie de hârtie şi le aşeză pe genunchi.

Cu creionul în mână şi cu gândurile izbucnind de vifore interioare,

scrie ca şi cum cineva din nevăzut sau morţii i-ar dicta la ureche o poezie evocatoare;

PALATUL NEGROPONTE

Pe-aici, din obuze, ţâşneau în explozii
Vii aşchii de schije, cumplite oţeluri,
Muşcau pretutindeni din carne şi oase,
Din ţărnă şi ziduri – măceluri – …

Pe-aici ard noianuri de-aduceri aminte,
Făclii ne-nţelese cu mii de vibraţii…
Din şterse, uitate morminte, schelete
Îşi cată odihna-n celestele spaţii…

În zdrenţe de glorii şi-n grea nepăsare,
Palatu-n ruină, din vremi de bejenii,
Mai poartă şi astăzi istorice urme
Şi glasuri de lupte din joc de gheenii…

Şi-n zdrenţe de glorii, palatu-n ruină
Vorbeşte drept martor, rămas ca un Forum,
Şi-arat-o dovadă-a poporului aprig
De dreptu-i la viaţă în saecula saeculorum…

Mărăşeşti,
6 august, 1930

Îşi băgă foaia de hârtie şi revista în servietă, apoi cu pardesiul pe mâna stângă o luă spre casa ştiută a lui Costică Puşcaşu, de pe străduţa din partea de nord a palatului lui Negroponte. O ştie bine casa. După război a mai trecut pe acolo în mai multe rânduri…

Dar deodată, după patruzeci-cincizeci de paşi se opreşte în loc nehotărât, stând la îndoială… Poate că-l deranjează pe Costică cu această vizită pe neaşteptate… Costică Puşcaşu o fi acum om însurat, cu nevastă şi copii… cu un rost mai temeinic în viaţă… mai practic… Iar el, Mircea Boteanu, umblă cu capul prin nori, să scrie cărţi cu tot felul de idei, prin care să aducă păreri noi despre viaţă, despre literatură, să scrie poezii, romane, istorie, artă şi filosofie… Îi e tare dor de el, de Costică Puşcaşu, cu care n-a avut niciodată vreo supărare cât de mică… Îşi aminteşte cum făceau împreună, în vara lui 1917, coteneţe pentru găini şi alte treburi gospodăreşti, întovărăşiţi în vremea refugiului la Nicoreşti; cum, după încetarea luptelor pe front şi întoarcerea refugiaţilor pe la casele lor, Costică Puşcaşu a mai venit pe

la Nicoreşti, la culesul de vie, în toamna îmbelşugată a lui 1918; cum au dormit împreună în fân, în patul improvizat într-o magazie, la aer… şi câte alte amintiri!…

Totuşi bătu la poarta lui… Să-l vadă şi să-i audă glasul… Dar ghinion… Costică Puşcaşu e plecat pentru trei zile la Galaţi, la regionala C.F.R., pentru nişte materiale cerute de staţia Mărăşeşti. Se va întoarce peste două zile.

De la poarta lui Puşcaşu, Boteanu o ia din nou spre câmpii, spre fostele locuri ale tranşeelor de altădată…

A alergat toată ziua pe întinderea câmpiilor, de la ruinele fostei fabrici de zahăr şi până-n pădurea de la Răzoare, pe întreg frontul Mărăşeşti de altădată, unde luptase şi el, un copilandru voluntar… S-a dus la locul unde fusese rănit.

Călcând înfiorat pe urmele trecutului a simţit în inima lui, din foşnetul frunzelor iscat de vânt pe lanuri, murmurul sufletelor celor care dorm de veci.

Spre seară, frânt de oboseală, cu faţa plină de praf şi năduşeală, într-un restaurant de mâna a doua din dosul gării Mărăşeşti, Mircea Boteanu, zdrobit de amintiri, se înfierbântă de băutură. Toţi cei care intră în local, funcţionari, lucrători şi hamali, sunt poftiţi de Mircea Boteanu să petreacă împreună la masa lui şi la alte mese, să mănânce şi să bea, că plăteşte el.

— Vă rog să vă serviţi, domnilor, cu tot ce se găseşte aici, zice Boteanu. Beţi şi cinstiţi, domnilor şi fraţilor, în amintirea tatălui meu, care a murit în luptă aici, la Mărăşeşti. Azi sunt treisprezece ani. Îmi face o mare plăcere să fiţi toţi invitaţii mei…

O orchestră de ţigani lăutari cu vioară, flaut şi ţambal îi dă petrecerii şi localului un aer de sărbătoare şi veselie. După alte cântece de lume, muzicantul violonist începe a cânta din gură, acompaniat de ceilalţi tovarăşi, o melodie pe care o socotea el mai nimerită pentru domnul acesta străin, care dă la toată lumea de mâncat şi de băut:

„De ce m-aţi dus de lângă voi,
De ce m-aţi dus de-acasă?
Să fi rămas fecior la plug,
Să fi rămas la coasă…

Atunci eu nu mai rătăceam
Pe-atâtea căi răzleţe,
Ş-aveaţi şi voi în curte-acum
Un stâlp la bătrâneţe…

M-aş fi-nsurat, când isprăveam
Cu slujba la-mpăratul,

Mi-ar fi azi casa-n rând cu toţi
— Cum m-ar cinsti tot satul…

Şi-aveai acum şi dumneata
Nepoţi să-ţi zică: Moşu…
Le-ai spune spuză de poveşti,
Cu împăratu' Roşu…"

— Ia mai trageţi şi-o sârbă, măi! îi îndemnă un muncitor.

Lăutarii trecură la dansuri populare. Arcuşul şefului, şi ceilalţi după el, atacă o bătută săltăreaţă, care pe meseni îi electrizează la joc, un joc fantastic. Se porneşte atunci un dans nebun, o sârbă iute, pe săltate şi bătute, tot pe loc, pe loc, pe loc, de duduie duşumeaua cârciumii sub răpăiala paşilor la joc, ca zgâlţâită de cutremur. Printre ceferişti şi hamali, umăr la umăr, Mircea Boteanu, la un loc cu ei, dănţuieşte furtunos, de parcă nu-i de recunoscut.

Către miezul nopţii, fumul de tutun, zăpuşeala şi mirosul de vin consumat dau cârciumii o înfăţişare de speluncă nocturnă.

— Mai adă la mese douăzeci de cutii de sardele, zece lămâi şi douăzeci de sticle de vin. Şi pune toţi cârnaţii din cui la fript, ai înţeles? rosteşte Mircea Boteanu, întărâtat de băutură şi petrecere, către cârciumarul bucuros de aşa client. Şi tatălui meu, care s-a numit Ştefan Boteanu, îi plăceau mult petrecerile cu prieteni şi lăutari… deci… vă rog:

„Să bem, prieteni, cine ştie, mâne,
Când vor veni talente mari şi noi,
Din truda noastră ce va mai rămâne?

Ne-o-nvălui uitarea-n umbre moi,
Dar dacă moartea va fi să ne despartă,
Eu vreau să fiu-ntâiul dintre voi…

Ce-i gloria? O cupă spartă.
De spuma ei postumă nu mă tem,
Căci timpul dintr-odată o deşartă
Asemenea paharului ce-l bem!…"

Până atunci, vivat, vivat, prieteni, fraţi şi tovarăşi! Cinstim aici pe cei dragi şi amintirile lor. Poftiţi, mâncaţi şi beţi… Nu cred în pomeni cu popi… Numai prin amintiri morţii trăiesc…

O ceată de vreo cincisprezece oameni, afară de lăutari, stau pe scaune în jurul câtorva mese pălăvrăgind, cântând şi cu paharele dinainte.

Către sfârşitul petrecerii, Mircea Boteanu cheamă cârciumarul şi face plata consumaţiei. Plăteşte şi pe muzicanţi. Trecuse demult miezul nopţii…

Unul din oamenii cu care a bătut Boteanu la masa lui, şi care abia mai poate clipi din ochi, îl întreabă plin de respect şi îndatoritor:

— Mă rog, să ne spui acum mata cu cine am avut cinstea să petrecem aşa de frumos?

Mircea Boteanu se ridică de pe scaun, cu ochii stranii, neînţeleşi, roteşte privirea peste capetele celor din faţa lui, apoi, ca şi cum ar voi să se adreseze şi celorlalţi, serios, cu uimire şi ton schimbat în glas răspunde:

— Cum, încă nu mă ştiţi? N-aţi auzit de mine? Nu mă cunoaşteţi?

Oamenii dau din umeri şi unul din ei rosti cu politeţe:

— Dacă ne-ai spune mata cine eşti, suntem bucuroşi să ştim.

— Eu sunt Napoleon Bonaparte… Da, să ţineţi minte: Napoleon Bonaparte. Spuneţi la toţi că-n noaptea asta aţi chefuit la Mărăşeşti cu împăratul Napoleon Bonaparte. Împăratul sau geniul detronat… e totuna.

— Nu zău, aşa te numeşti dumneata? se miră unul din ei, care se afla în faţa lui şi care ştia că fostul împărat al Franţei era mort demult.

— Mă, vedeţi voi acest deget mic de la mâna mea? Să ştiţi că în el sunt voinţa şi puterea poporului întreg! He! He! răspunde el grav, pe când câţiva încep să râdă de aşa om trăsnit la chef, că doar n-o fi ţicnit de-a binelea.

Cei mai mulţi din lucrători îl cred însă cu chef, că le vorbeşte în glumă, şi nu-i mai dau atenţie.

— Ha, ha, Napoleon Bonaparte, le mai adaugă cu melancolie şi mustrare ironică necunoscutul, îndreptându-şi privirea spre cârciumar.

După ce a plătit consumaţia, Boteanu şi-a pus portmoneul cu acte şi restul de bani, vreo cincisprezece mii de lei, într-un buzunar dinafara hainei.

Afară din local, se despart. Ceilalţi pleacă la treburile lor. Mircea Boteanu se îndreaptă să se plimbe pe rouă dimineţii, spre proiectata Biserică a Neamului şi de-acolo în neştire spre câmpii. Acum însă nu mai este el, ci un altul dedublat. Napoleon Bonaparte…

Un Napoleon Bonaparte detronat din idealurile lui, rătăcitor şi pustiu…

XVIII. MIRCEA BOTEANU SE CREDE NAPOLEON BONAPARTE…

„…Când vii pe şosea, nimeni nu te poate opri ziua în amiaza mare. Dreptul omului la existenţă socială şi spirituală nimeni nu-l mai poate contesta azi, când acest drept e recunoscut de legi palpabile, legi

făcute de noi, oamenii, izvorâte din nevoile noastre. Nu mi-ajunge de când mă furişez de ochii lor ticăloşi, ochi care toată viaţa m-au cercetat curioşi, iscoditori, ca pe-o scamatorie de circ? Sunt atâtea săptămâni de când din tronul meu de aur nu mă mai cobor la ei. Ştiu că sunt toţi contra mea, împotriva ideilor mele şi-mpotriva năzuinţelor mele. Numai cu atitudini suspecte m-au tratat ori de câte ori, silit de împrejurări, a trebuit să iau contact cu această «scrofuloasă» societate! Acum să văd ce-au să-mi facă! E ziuă. Nu-i întuneric ca noaptea, când, de obicei, mişeii pândesc ca să te poată lovi pe la spate. Şi apoi înaintea mea, Napoleon Bonaparte, să văd, cine îndrăzneşte să ridice glasul! Nu-s nici criminal, n-am făcut nimănui niciun rău, măcar cu gândul, n-am să dau nimănui nimic, cum de altfel nimeni pentru mine n-a sacrificat vreodată ceva…"

Din urmă, pe lângă Napoleon Bonaparte, rupându-i gândurile, trecu, pe şoseaua scăldată în broderii de soare, un automobil în plină viteză, fără să sune, lăsând printre frunzare un nor de praf albicios.

Pe sub salcâmii înşiruiţi de o parte şi de alta, pe marginea şoselei, un ins, cu mers mătăhăit, nesigur, zdrenţăros, cu pantalonii sfâşiaţi în genunchi şi la spate, cu haina fără nasturi, pe cap cu o pălărie mototolită cu panglica ruptă, privirea-n pământ, cu o barbă sălbatică din vremuri preistorice, neagră ca tăciunele, nespălat, cu faţa scofâlcită, hidoasă şi slabă, cu ochii duşi în orbite, lucitori, neliniştiţi şi decoloraţi, umbra omului care-şi zice Napoleon Bonaparte se duce din câmp, către gara Mărăşeşti, care se vede cam la un kilometru depărtare…

Sunt şase săptămâni de când se hrăneşte mai mult cu grăunţe crude de popuşoi, din ştiuleţii rupţi din lanurile care încing coama dealului foarte puţin ridicat deasupra câmpiei, spre apus.

Şi-a părăsit culcuşul, gonit de foame. O foame cumplită.

Napoleon Bonaparte nu-şi mai aduce aminte de gustul pâinii şi al mâncării. În gura lui coclită, nici saliva n-o mai simte şi nici n-o mai ştie, dacă există.

De şase săptămâni, Napoleon Bonaparte rătăceşte pe coclauri, cu lumea lui de gânduri, vorbind uneori tare, de parcă ar fi în tovărăşia cuiva.

Din lunca Siretului şi până-n pădurea de la Răzoare, pe marginea drumurilor dosnice, şerpuitoare printre lanuri, pe cărări abia umblate, ori pe haturi de ţarini, în nenumărate nopţi de-a rândul, şi-a purtat paşii prin iarbă, uneori fredonând cu glas moale, alteori fluierând din buze fragmente şi melodii de cântece uitate, totdeauna izolat, cu un aer de proprie suspiciune, în hrubele închipuirii lui bolnave…

Nu mai vrea să vadă pe nimeni. A vieţuit de-ajuns în rândurile oamenilor.

Firea lui şi-o simte imposibil de adaptat la starea socială cu care s-a trezit în adolescenţa lui, în drumul maturizării sale spirituale.

De aceea, în culcuşul adăpostit în tufanul unui corn bătrân, umbros şi necercetat de nimeni, mască de mitralieră în vremuri de bătălii, Napoleon Bonaparte se simte împărat. Cât vede cu ochii, în lung şi-n lat, în sus şi-n jos, toate bogăţiile lumii pământeşti: câmpii, păduri, munţi, văi, ape, dealuri, cirezi, oraşe, sate, boi, hambare, palate, toate sunt ale lui. De porunca lui ascultă.

Numai ploaia din zilele trecute n-a voit, cu îndărătnicie, să se supună poruncii lui. L-a plouat două zile şi două nopţi, cu o bură deasă, măruntă şi rece, care l-a pătruns până la oase. Zgribulit şi vânăt în pardesiul leoştova de ud, în noaptea a doua nu s-a mai dus nicăieri după hrană.

Ploua şi era frig.

De când poama a început să se coacă în viile din preajma culcuşului de la rădăcina cornului, Napoleon Bonaparte, mai în toată noaptea, se furişa în vii, printre sârmele gardului ghimpat, mânca în genunchi, lângă butuci, până se sătura şi apoi, cu sânul, pălăria şi buzunarele umplute, se întorcea cu aceiaşi paşi tiptili în ascunzătoarea tufanului.

De două săptămâni însă, n-a mai putut intra.

În jurul viilor acum, odată cu înserarea, umbre singuratice dau târcoale pe haturi, sună din corn, prelung ca nişte buciumaşi în codru, şi pocnesc focuri de armă. Păzesc. Au găsit fără-ndoială urme şi bobiţe, dâră pe jos.

Cu toată foamea care i-a făcut un deşert cât o Sahară în pântece, în care parcă aleargă slobod un vânt leşietic, Napoleon Bonaparte renunţă să mai treacă prin sârme la struguri.

Dar nici cu popuşoi uscaţi nu mai poate trăi…

Azi s-a hotărât să mănânce mâncare cu miros de bucătărie. Mirosul acela, care altădată îi era nesuferit, pare acum că din nevăzut îi umflă nările…

Banii pe care îi avusese la el, vreo cincisprezece mii de lei şi mai bine, nu ştie nici în ruptul capului ce i-a făcut. Desigur, i-o fi pierdut pe undeva. Oricâte sforţări a făcut, au fost în zadar. Nu şi-a amintit nimic.

Lasă în urmă bariera închisă, care străjuia şoseaua ce traversa linia ferată pe la spatele depoului de locomotive şi se îndreptă printre linii şi vagoane către peronul gării.

În calda după-amiază de septembrie, soarele e mai jos la orizont şi mai blond în strălucire, iar strugurii din coşurile fetelor care vând, rumene la faţă şi cu pulpe goale, parcă ar fi ciorchini cu boabe de bronz şi de aur, muiaţi în fagure de miere.

— Covrigei, covrigei, până pleacă trenul, domnilor!

De lângă trenul personal Iaşi-Bucureşti, de pe linia a doua, un moşneag, târându-şi piciorul stâng, damblagit, cu talpa pe pietriş, sprijinit cu o mână într-o cârjă, iar cu cealaltă întinzând călătorilor paneraşul lui cu marfă: turtă dulce, susan, covrigei, izbeşte, cu strigătul lui sec şi istovit, auzul lui Napoleon Bonaparte şi-l sfredeleşte în suflet, cu fulgerări de amintiri şterse… Refugiat la Nicoreşti, în vara anului 1917, moşneagul mai era în putere, bine îmbrăcat, avea gologani şi venea la mama lui Napoleon Bonaparte, acasă, de cumpăra câte o sticlă-două de vin… Parcă-l chema Popovici… Apoi, când Napoleon Bonaparte era elev la Focşani, imediat după război, şi se întorcea cu trenul în vacanţă, îl vedea pe moşneag, ca şi acum, cu paneraşul în mână pe lângă vagoanele cu pasageri, vânzând turtă dulce şi alune americane… Napoleon Bonaparte de multe ori îi arunca moşneagului în coş câţiva lei, fără să-i mai ia ceva…

— Covrigei, covrigei, până pleacă trenul, domnilor! trece mai departe glasul istovit…

Napoleon Bonaparte se apropie de peron, dar văzând forfoteala mulţimii îşi încetineşte pasul privind aiurit, fără să-l bage-n seamă cineva. Toţi sunt grăbiţi, preocupaţi de ei înşişi, cum e şi firesc.

Elevi şi şcolăriţe, soldaţi, domni grăbiţi cu aer grav, cucoane cu parfumuri tari, evaporate din mantile-n urma lor, două femei îndoliate cu voaluri negre de *crêpe-de-chine*, fâlfâitoare-n adieri de vânt, un copil legat la cap purtat în braţe probabil de tată-său, o babă cocârjată lângă o doamnă mai tânără, cu o ordonanţă încărcată cu bagaje după ele, traversând linia, hamali împingând un cărucior şi peste tot, un întreg amalgam de chipuri, care de care mai ciudate şi mai contrastante, se perinda în zeci de figuri necunoscute, răsturnate în caleidoscopul acestei gări cu încrucişări de trenuri.

În stânga peronului, câteva şiruri de coşărci cu struguri aşteaptă să fie încărcate în trenuri şi duse în cine ştie ce colţuri de ţară.

Napoleon Bonaparte e hotărât. Calcă apăsat, renăscut, cu puteri noi şi pumnii încleştaţi de revoltă. Atâtea bunătăţi în juru-i, aici şi pretutindeni, şi el, om ca toţi ceilalţi oameni, umblă ca un dezmoştenit al vieţii, flămând?

Pătrunde prin mulţime, făcându-şi drum larg, cu paşii lui mari, îmbrâncind lumea într-o parte şi în alta, fără nicio scuză, unii uitându-se o clipă miraţi în urma acestui bădăran rufos, alţii trecând mai departe cu ochii după vagoanele lor, neţinând seamă de ghionturile lui. Ajunge astfel până la restaurantul de clasa întâia şi a doua, din celălalt capăt al staţiei. E acelaşi restaurant în care altădată a mâncat şi a aşteptat legături de trenuri de atâtea ori. Într-o vreme, îl cunoşteau şi chelnerii, din cauza deselor popasuri… Mai fusese în acest restaurant ultima dată acum o lună şi jumătate, când venise de la Bucureşti…

Intră pe uşă cu ochi halucinaţi şi merge întins la bufet, la tablaua cu pateuri şi alte prăjituri. Fără să se uite în juru-i, cu mâinile amândouă, cu gesturi tremurate, repezi, Napoleon Bonaparte înghite, cu o foame disperată, în câteva clipe, zece, cincisprezece prăjituri şi pateuri…

— Mişule, Petrache, nu vedeţi golanul, mă? Ieşi afară, nenorocitule, cum îndrăzneşti? răcni ca un tunet patronul, ridicându-se de la tejghea şi venind spre el.

Până să sară chelnerii din fundul sălii, Napoleon Bonaparte, fără să se sinchisească de ţipetele celui care vine spre el, mai înfige mâna o dată, cu aceiaşi ochi halucinaţi, de inconştient, în delicioasele cataifuri.

S-au adunat furioşi chelnerii şi ajutoarele de la bucătărie. Unul tinerel, aprins la faţă ca o flacără de chibrit, înşfacă de braţ pe muşteriul nepoftit, voind să-l îmbrâncească afară. Dar Napoleon Bonaparte se întoarce brusc şi lovindu-l cu pumnul în faţă îl răstoarnă sub o masă.

— Un hoţ, domnilor, chemaţi iute poliţia! strigă cu accent semit un călător cu pistrui pe faţă şi cu părul roş-creţ, ieşind din restaurant galben la faţă.

Trei sergenţi, gardieni publici din poliţia gării, se repeziră unul după altul înăuntru.

Pe linia întâia, intră în staţie, cu un fluierat scurt, expresul care vine de la Berlin, Varşovia, Liow, Cernăuţi… Din vagoane coboară puţini. În schimb, se urcă din gară mai mulţi. Ferestrele vagoanelor deschise respiră aerul toamnei de afară… La una din ferestrele vagonului de dormit, oprit în faţa intrării în restaurant, obosită de drum lung şi lecturi puţin captivante, apare Adela Sachelarie, acum doamna Gâlcă, sau Galko, cum îşi zice nobilul ei soţ, de când a fost numit ataşat de legaţie la Berlin. E acelaşi bust alb, decoltat, parfumat şi fraged, ca o rodie din grădina unui nabab, cu acelaşi cap în zulufi de păr blond, cu inele de soare în amurg.

Din învălmăşeala cu zarvă de scaune şi mese trântite, în restaurant se desluşeşte un glas gemând:

— Nu daţi în mine, vitelor, după ce m-aţi legat. Sunt Napoleon Bonaparte, daţi-mi drumul…

Cu părul vâlvoi, cu gura plină de sânge, care-i şiruie pe asfalt, cu pieptul păros, dezvelit, cămaşa ruptă, cu ochii injectaţi, halucinaţi şi plini de lacrimi, Napoleon Bonaparte, legat cu mâinile la spate, este împins, târât afară pe peron de agenţii ordinii publice.

— Sunt Napoleon Bonaparte! răcni el.

În capul acela de romantic inspirat, cu părul negru, furtunos ca o simfonie de Beethoven, în ochii aceia cu străluciri de fulgere căzute-n gol, Deluţa Sachelarie îşi recunoaşte ca-ntr-o arătare de coşmar

lugubru cadavrul visului ei:

— Vai! Mircea, Mircea Boteanu! Mamă, l-am văzut pe Mircea!... Mircea moare!...

Un ţipăt scurt, şi Adela căzu leşinată pe canapea. Doamna Sachelarie, speriată, zăpăcită, zvârlind cartea şi ochelarii de pe vârful nasului, smulge dintr-o valiză un flacon şi toarnă pe pieptul Deluţei apă de colonie.

Un fluierat strident şi expresul porneşte.

— Mircea, Mircea, s-aude parcă un ecou în urma trenului, plecat c-o dungă de fum cenuşiu în zare, spre Bucureşti...

Mircea Boteanu e dus târâş, câineşte, în lovituri de pumni – se împotriveşte banditul! – ca pe-un hoţ netrebnic la poliţia gării, pentru a i se stabili identitatea şi a fi osândit la ispăşirea pedepsei, între gratiile celulei...

— Ce-i cu el, mă? întreabă comisarul.

Sergentul, gâfâind, desluşeşte că l-au prins furând în restaurantul domnului Vlădescu şi că individul i-a lovit în exerciţiul funcţiunii, voind să fugă.

— Cum te cheamă, bă?

Linişte.

— Ce stai, n-auzi? Vorbeşte, ţopârlanule!

Inculpatul tace, tace privind la comisar, la mustăţile lui băţoase, aduse pe oală, la epoleţii lui vechi şi gândeşte, dus în altă parte...

— N-auzi, bă? Anafura şi tămâia Dumnezeului cui te-a făcut...

Linişte.

— Vorbeşte, mă, sau îţi crăp capul?

— Să trăiţi, dom’le comisar, zice că-i *Napulion*, interveni un sergent.

— Căutaţi-l şi vedeţi ceva acte dacă are...

Inculpatul e cercetat cu luare-aminte, prin toate buzunarele lui goale, la pantaloni, la vesta cu nasturii rupţi, la haină...

Din buzunarul stâng de jos, al vestei, un sergent scoate o bucăţică de hârtie, mototolită, veche.

Încolo, nimic asupra individului.

Comisarul se repede, ia firul conducător, corpul iniţial şi cu sprâncenele încruntate, abia poate descifra silabisind: *Adeverinţă, obiect recomandat cu adresa: Barnard Grasset, Paris, semnat, taxa 20 lei.* Data cu ştampila şi numărul, şterse. Numele trimiţătorului nu era scris. Cercetare infructuoasă!

— Cum te cheamă, bă? Răspunde! răcni din răsputeri, înfuriat, şeful ordinii publice, cu mustăţile zbârlite şi ochii holbaţi.

Aceeaşi muţenie.

— Bagă-l la dubă. Am să-i arăt eu la noapte. Are să spuie şi ţâţa care-a supt-o de la mă-sa.

Îl împing în sală. De aici, îl poftesc cu un picior lovindu-l în şezut, cum se află, cu mâinile strâns legate cot la cot la spate, în odăiţa din fund, fără nicio fereastră, întunecată şi răcoroasă ca o pivniţă.

Oamenii ordinii publice răsucesc cheia în broască şi pleacă.

Profesorul Mircea Boteanu, fost conferenţiar la Universitate, în mintea lui acum Napoleon Bonaparte, se lungeşte la pământ, cu carnea trupului amorţită de lovituri, cu gura uscată de arşiţă şi sete, piftie de sânge închegat, şi geme.

XIX. PE FRONTUL MĂRĂŞEŞTI ÎNVIE MORŢII…

Sirena fabricii chimice a sunat probabil ceasul şapte…

Prin gaura cheii se poate vedea în sală. Sticla geamului de la uşa de afară se înnegreşte, ca şi cum o mână invizibilă ar afuma-o cu flacăra unei lumânări de spermanţetă…

Afară se înnoptează.

Mircea Boteanu şi-a desfăcut mâinile din legătura strânsă în care paznicii ordinii publice i le încleştaseră mai întâi cu propria-i cravată smulsă de la gât, cu guler cu tot, apoi cu o frânghiuţă de cânepă. A ascultat în genunchi şi cu un ochi a văzut, prin gaura cheii, toate mişcările poliţiştilor. A înţeles cum stau lucrurile. Comisarul cu mustaţa băţoasă, adusă pe oală şi cu sprâncenele stufoase şi zbârlite a încruntare veşnică, a ieşit cu dama. Ea i-a zis.

— Aici nu se poate, puişor. Vine vreun agent. Hai mai bine într-un vagon de marfă gol, pe linie, în sus. Nu ne vede nimeni ce facem acolo…

Au plecat. Ea înainte, el după ea.

Uşa sălii e neîncuiată.

N-a mai rămas nimeni în localul poliţiei.

Mircea Boteanu strânge cu mâinile lui voiniceşti mânerul de la uşă şi trage spre el din toate puterile, proptit cu piciorul în perete. Broasca s-a rupt, pârâind cu scândură cu tot, din cuie. Deschide uşa sălii cu frică.

Se simte liber. Trece cu mers liniştit, traversând liniile, către rampa de încărcare de vizavi, fără grabă, să nu dea de bănuit frânarilor care l-ar vedea.

Ajuns la rampă, aruncă o privire în urmă. Se înnoptează de-a binelea. În biroul comisarului din localul poliţiei, de cărămidă roşie la fel cu gara, e aprinsă lumina. Pe peron câteva umbre de călători se mişcă domol, plimbându-se cu paşi automaţi. Primele trei linii sunt libere. Pe a patra, un tren de marfă cu vagoane cu boi şi porci, care miroase greu, e gata de plecare spre Bucureşti.

Mircea Boteanu râde brusc. Un râs cu hohote, nestăpânit. Un râs din burtă, din toată fiinţa lui.

Îşi aminti de tărăboiul din restaurantul domnului Vlădescu.

S-a oprit din râs. Serios, gândeşte vorbind tare cu dispreţ suveran:

— Proştii! Credeau că mă pot sechestra cu una cu două! Ei nu ştiu că Napoleon Bonaparte nu mai moare a doua oară prizonier pe insula Sfânta Elena!

Coteşte spre miazănoapte, printre bălării şi boji, despărţindu-se de trupul liniilor din staţie. Înainte, din pâlcul de copaci şi livezi, care i se proiectează sumbru ca-ntr-o linişte de cavou, se ridică turla fabricii chimice. Pare un trunchi de brad uriaş rămas fără crengi, dintr-un codru milenar, cum era şi în timpul luptelor, ciopârţit de obuze, arătând în amintire semnele vremii pe pământ.

Pe acolo nu-i bine de mers.

Mai aproape, Mircea Boteanu întâlneşte în cale nişte magazii. Casa văruită-n alb, ieşită în ogradă, era sediul Societăţii „Vrancea”… Îşi aduce bine aminte, da, exact, casa care e numai la vreo sută de paşi de el, acum treisprezece ani, avea în faţă o firmă enormă cu emblema societăţii. Pereţii erau sparţi de obuze… Şi firma, ciuruită de schije, era cu tabla ruptă de la literele „Vran…” la sfârşit şi atârna spânzurată doar de-un colţ.

Pe aici, pe la capul podeţului de fier, a trecut sergentul Ştefan Boteanu, tatăl lui, când a intrat pe poziţie şi a luptat întâi pe acest front, în contraatacul dat de Regimentul 50/64 Infanterie…

Mircea Boteanu ocoleşte, o ia la stânga de-a dreptul pe câmp, între două lanuri de popuşoi uscaţi, spre şoseaua naţională.

Vântul mişcă prin frunzele veştede un foşnet stins şi trist, ca un regret.

În geana apusului, o fâşie de cer bronzat se aşterne orizontal pe creştetul munţilor negri şi tiveşte cu aur pleoapele norilor care se înalţă din adâncuri, vineţi şi întunecoşi, ca o ameninţare de cataclism universal.

Ajuns în şosea, Mircea Boteanu ar răsufla mai în voie, de n-ar mai trece vreun automobil cu farurile lui stupide, care sfredelesc întunericul nopţii, cu pâlnii kilometrice de lumină. Se îndreaptă spre miazănoapte, către Rateşul lui Haret. În stânga, din marginea şoselei, se întinde, până-n panta din fund puţin ridicată a dealului, via lui Negroponte, în câteva zeci de hectare.

E aceeaşi vie din timpul luptelor. E poama coaptă şi are varietăţi alese. Le ştie de-atunci…

În pântece, Mircea Boteanu simte vântul leşietic şi arzător care-l chinuieşte, ca azi la amiază, ca ieri, de-atâtea zile în şir. E un Simun de tortură care pustieşte cu pârjol nu oazele Saharei, ci intestinele lui. I-e foame. Iuţeşte paşii şi la colţul viei apucă la stânga, pe drumuşorul care, între vie şi mirişte, alături de lanţul tufelor de salcâmi ce fac gard viu, duce prin holde, pe ondulările câmpiei, pe la Răzoare,

înainte…

Mircea Boteanu ar vrea să mănânce, să se sature de poamă. Dar, prin ghimpii salcâmilor şi crengile lor încrucişate nu-i cu putinţă nicio pasăre să treacă, dar un om! Însă el ştie că în deal se termină gardul de salcâmi. Şi mai ştie că pândarii sunt undeva, pe haturile de la marginea viei, şi păzesc. Totuşi, el nu poate să creadă că o să se întâmple ei chiar pe acolo, pe unde are să intre el în vie.

Mircea Boteanu, în mintea lui, Napoleon Bonaparte, cu privirea-n pământ, cu paşii tipăind uşor pe ţărna moale din urma căruţelor, hipnotizat de gânduri care sunt numai ale lui şi cu buzele umflate de pumnii celor din poliţia gării, fără să simtă altă durere decât leşinul foamei ameţitoare, se duce la locul ştiut, ca un duh rătăcit, prin bezna nopţii de păcură, sub cerul căptuşit cu pâsle grele de nouri…

De un ceas şi mai bine, Mircea Boteanu a înghiţit strugure după strugure, lacom, mozolind şi strujind cu gura bobitele de pe covragi, ca şi cum s-ar fi luat la întrecere cu cineva. A mâncat câteva kilograme. A înghiţit cât a simţit că poate, şi pleacă din butuci fără să-şi mai încarce buzunarele şi sânul cămăşii cu provizii, ca de obicei.

Se gândeşte la atacul pe care trebuie să-l dea astă-seară şi ştie că-n lupte omul are nevoie să fie cât mai liber, cât mai degajat de lucruri inutile, cum ar fi bunăoară sarcina buzunarelor pline cu poamă. Parcă presimte că de-acum înainte şi mâncarea-i va fi de prisos!

Iese prin gardul cu sârmele lăbărţate şi se opreşte în marginea lanului de popuşoi din faţa lui.

Prin frunzele uscate, şuşuie vântul melodii neînţelese, game risipite din muzica naturii, ecouri uşoare care par înălţate de miile de glasuri ale celor care zac aici, morţi în cele mai groaznice avalanşe de lupte istorice… Gemete înăbuşite, voci necunoscute, murmure de ostaşi din toate colţurile lumii crapă coaja pământului, scutură muşuroaiele de ţărnă de pe găoacea mormintelor dispărute, dispreţuite, şi bocesc în noapte plângeri şi vaiete sfâşietoare. Sufletele lor pătrund în elementele naturii, se întrupează sub scoarţa plantelor care, de la firicelul de iarbă până la copacii înfruntători de trăsnete şi furtuni, cresc hrănite cu sevă din trupurile putrezite şi freamătă în scâncetul lor tragedia oarbă a unei lumi nebune…

…Frunzele de popuşoi se lovesc mereu, una-n alta, mişcate de vânt…

S-aude un zgomot de săbii, metalic şi tăios…

Mircea Boteanu ascultă şi se-nfioară. Simte o furnicare de ace ascuţite din tălpi şi până-n creştet. Se cutremură schimonosit de viziuni apocaliptice, cuprins de sudori reci. Din hlujanii popuşoilor care încep să meargă, el vede mişcându-se din întunecime în faţa lui valuri de schelete de morţi, armate întregi de soldaţi, în uniforme germane. Sunt duşmanii. Vor să spargă frontul. Înaintează, luptă cu

disperare să pună piciorul pe cota 100. Dar Napoleon Bonaparte, îndârjit, cu capul descoperit, zvârlind la pământ pălăria bleagă ce-i atârna pe ochi, e hotărât să contraatace şi să lupte cu trupa lui până la ultimul strop de viaţă... Transfigurat, cu ochii tăciuni care ard, cu părul vâlvoi în întunericul nopţii de catran, strigoiul viu, care dă din mâini şi strigă nălucilor din cale, pare că urlă destinul unei lumi întregi, soarta unor gloate nesfârşite de fiinţe omeneşti, cu mecanismul şi rostul vieţii schimbate, cu corbi pe capetele lor, cu păsări de pradă, care din cârca lor, a celor pe care stau, le sparg craniile, le sug creierii şi sângele tot...

— Soldaţi, Napoleon Bonaparte e cu voi. Vom şti să ne facem datoria, aşa cum strămoşii noştri, în evanghelia neamului nostru, ne-au învăţat de atâtea ori pilda sacrificiului suprem... Ura!... Năvăliţi, înainte, băieţi!... Aşa, trageţi, nu vă lăsaţi!

Napoleon Bonaparte vede ca ziua, ca în strălucirea caldă a unui soare de august, încăierarea scheletelor, a morţilor în trupe aievea, desfăşurând atacul hotărâtor, cu muniţii bogate, mitraliere în răpăieli neîncetate, cu bubuituri de tunuri şi explozii de şrapnele ucigătoare, cu răcnete de schingiuiţi şi urale de biruitori, într-o clocotire de fum şi zăpuşeală infernală.

Germanii vin în valuri nesfârşite şi atacă furioşi primele rânduri din trupele române. Aceştia, orbiţi de gaze înecăcioase, seceraţi de ploaia de gloanţe şi de mitraliere, cad cu timpurile unul peste altul, în faţa duşmanilor numeroşi, care parcă ies din izvoare nesecate din pământ...

— *Worvärts!* **[9]** strigă un ofiţer german soldaţilor, care îngenunchează o clipă să-şi sape măşti în pământ, pentru apărarea poziţiei cucerite.

Situaţia bătăliei e ameninţată. Germanii aceştia cad mulţi şi straşnic înarmaţi asupra românilor. Dar Napoleon Bonaparte nu se lasă. Comandă să intre în foc întreaga armată, cu ultimele rezerve.

— Toată lumea la datorie, zbiară din răsputeri fantoma halucinantă, alergând prin negurile nopţii fatale, cu gesturi disperate prin schelete...

— Foc de voie, repede!... Înaintarea... Gardiştii să sune... Ura!...

Românii ies din şanţuri, vin din urmă, se scoală din morminte cu schelete rânjite, cu tigve goale şi ţărnă-n orbite, cu oase rupte, apar de pretutindeni şi dau năvală spre duşmani într-un chiot de avânt sfidător. Cu baionete la arme, scheletele înfruntă vijelia...

Germanii opun rezistenţă. Se încolăcesc şi unii şi alţii în luptă piept la piept, pe viaţă şi pe moarte. Un soldat român spintecă un neamţ burtos şi-l dă peste cap. Doi bavarezi împung cu baionetele un sergent român, sfârtecându-i beregata şi scoţându-i maţele afară. Un soldat negricios la faţă pocneşte c-o grenadă drept în piept pe un ofiţer

german, retezându-i capul. Trupul fără cap mai face trei paşi înainte, apoi cade într-o parte… Un altul tânăr dintre ai noştri răsuceşte baioneta până-n mâner în coasta unui neamţ cu o furie sălbatică. Trage apoi baioneta afară, o scoate de la armă, se uită la ea, la sângele omenesc roş şi cald care se scurge, o apucă de mâner şi începe a râde cu un râs hidos, strâmb, turbat, cu spume la gură şi, înnebunit şi el de groază, îşi vâră cu putere în propriu-i piept fierul ascuţit.

Unii se zvârcolesc în chinuri şi răgete de animale căsăpite la abator, alţii, în spasmuri de eroism supraomenesc, nevătămaţi ca nişte adevărate apariţii imateriale, alungă din cale torentele vijelioase de duşmani nesătui, hrăpăreţi şi distrugători.

Oştirile duşmane dau îndărăt şi fug. Sunt zăpăciţi şi înspăimântaţi. Lasă prizonieri, arme, morţi şi răniţi, trofee de război şi-şi caută scăparea. Românii înaintează şi-i urmăresc cuprinşi de dorul celei mai neînfrânate revanşe. În mijlocul trupelor sale, dârz, teafăr, cu ochii aprinşi de-o mânie inconştientă, cu sudori cât bobul pe faţă, Napoleon Bonaparte aleargă prin popuşoii uscaţi, peste câmpii şi ţarini de-a dreptul spre miazăzi, în întunericul nopţii, în urmărirea duşmanului din sumbra şi bolnava lui imaginaţie. Calcă sărind peste muşuroaie de ţarină, peste hotare cu spini şi arbuşti de cătină, în fugă istovitoare şi sângerândă. Hlujanii sub paşii lui se rup, trosnesc şi vântul scârţâie lugubru frunzele cu foşniri de oase îngheţate şi săbii lovite-n baionete.

Napoleon Bonaparte trăieşte o lume de prăbuşiri morale ireparabile, o răsturnare zguduitoare de tot ce e sens, coordonare şi logică. I se deapănă înainte halucinaţiile unui morb sădit în el de timpuriu, în fibrele sensibilităţii lui de aristocrat intelectual, hrănit de împrejurări nefaste şi vitrege şi crescut acum în plină eflorescentă.

— Rupeţi carnea cu dinţii, beţi sângele năpârcilor, nu vă lăsaţi, fraţilor! urlă mereu gâfâind strigoiul viu.

În dezordinea întorsăturilor neaşteptate, trupele bavareze părăsesc poziţiile din calea lui Napoleon Bonaparte, care nu le slăbeşte o clipă din urmă…

*

* *

E vreme de câteva ceasuri de când Napoleon Bonaparte aleargă istovit, rupt, sângerând, aşa în neştire, de-a dreptul peste aceleaşi holde şi prin aceeaşi păcură de noapte rece de toamnă.

Se opreşte deodată cu pieptul şi mâinile într-un gard de sârmă ghimpată. În faţă i se creionează cu tuş un acoperiş ondulat în formă de cupolă, pe nişte ziduri negre, sparte, dărăpănate. Sunt ruinele fostei fabrici de cherestea de la Tişiţa, arsă de trupe în retragere, într-o noapte din iarna lui 1916, cu puţin înaintea Crăciunului. Napoleon Bonaparte geme, trece prin bălăriile uscate, înalte cât omul. Îi tremură

vinele de la picioare prin gropi şi cucute, ocoleşte prin partea dinspre apus ruina evocatoare de care nu-şi mai dă seama şi se târăşte fără noimă, mânat de rostogolirea vizuinilor lui. Dar în şanţul şoselei care coboară dinspre munţi prin văi, aici pe şesuri, şi i se pune de-a curmezişul în cale, calcă în gol şi se poticneşte, venind în brânci. Se ridică făcând ultimele sforţări din puterile lui sfârşite şi pleacă mai departe câteva sute de paşi.

Nori întunecoşi, aduşi de vânt din fiordurile mărilor din apus şi de la miazănoapte, încep să toarne cu stropi mari o ploaie rece şi deasă. Picăturile de apă i se preling în şiroaie pe tot corpul: de pe frunte, îi curg pe faţă şi pe gura cu buzele umflate şi cu sânge închegat; de pe gât, îi cad pe piept la vale şi în spate, pe şira spinării.

Puhoiul german a fost înfrânt – au dispărut scheletele de pe câmpul de luptă – pierzând bătălia cea mare. Duşmanii şi morţii, cu craniile lor rânjite, au intrat la locurile lor în lumea şi odihna nefiinţei veşnice.

Napoleon Bonaparte simte sub picioare că se cutremură pământul, se clatină, se împiedică de ceva, alunecă şi cade greu, ca un trunchi de copac înalt mai sus decât ceilalţi din jur şi prăbuşit de fulgere şi trăsnete predestinate.

Ploaia gâlgâie în valuri cu clăbuci de apă şi pătrunde, biciuind carnea cu ace de amorţeală, în ciolanele trudite şi fără noroc…

XX. ZBOR ÎNFRÂNT…

Vântul plescăie friguros cu şuviţe de ploaie în întunericul nopţii de smoală. De sus, prin ploaie şi nori, se aud scâncete de cocori rătăciţi. În ierburi, a căzut ceva. E o pasăre, o năzuinţă istovită. Cu aripile frânte de oboseală, se bălăceşte în răpăiala ploii, zbătându-se în ultimele spasmuri de viaţă.

O pasăre călătoare s-a rostogolit cu fâlfâiri de plumb, ruptă de undeva, dintr-un cârd care pleacă, vâslind văzduhul spre alte limanuri de ţări îndepărtate şi veşnic însorite.

Sfârşitul lui septembrie tremură-ndoliat în caşmirurile nopţii, pe câmpii ude…

Alături de mal, iazul din Şuşiţa e plin de apă adusă de ploile din zilele trecute. O roată de tras apa, într-o grădină de zarzavat, stă proptită lângă uluce de scânduri.

Omul de adineauri s-a împiedicat de-un uluc, a căzut şi geme cu respiraţia grea. Îi mai trebuie un pas, o mişcare să mai facă şi alunecă de pe mal în iaz. Mircea Boteanu, acum, revenit la o stare de momente clare, când nu se mai ştie Napoleon Bonaparte, simte că-l apucă zgârcii de picioare şi de mâini. În gură îl îneacă o zeamă de aguridă amară, iar pe gât îl usucă o arşiţă de sete cleioasă:

— Imbecilii, hoţii, criminalii! murmură stins printre dinţi,

încercând în zadar să ridice spre vinovaţii nevăzuţi pumnii ameninţători cu mâinile inofensive.

În mintea omului care se chirceşte în cleştele morţii şi geme cu spume la gură sub valuri de ploaie biciuitoare, gândurile lui în revărsare de potop zbârnâie ciudat, metalic, ca nişte sârme de telegraf zgâlţâite şi încâlcite de-o furtună oribilă cu şerpi şi balauri, în care erup trăsnete şi fulgere spintecând bolţile creierului cu prăbuşiri de blesteme şi foc din adâncuri infinite de dureri şi suferinţe, toate dezlănţuite în sufletul şi-n inima lui…

Limba scămoasă se dezdoaie, ochii i se cască bulbucaţi, pleoştiţi de apă, şi un glas ţipă în noaptea rece şi deşartă porunci de condamnări crude:

— Ucigaşii, canaliile, sugătorii de sânge, să fie spânzuraţi, arşi de vii, băgaţi în temniţe…

Mircea Boteanu simte că se înăbuşe. Gâtlejul uscat i se strâmtează. Picioarele amorţite, zgârcite i se întind fără voie. E ud tot şi mâinile lui se zbat neputincioase, ca aripile grele ale unui vultan fulgerat. În mugetul omului învins, abia se mai desluşesc mustrarea şi osânda blestemelor strigate în faţa veacurilor, din prăbuşiri apocaliptice:

— Tâlharii… criminalii…

În trupul lui Mircea Boteanu, s-a sleit orice vlagă. Nervii nu mai reacţionează. Simţurile au încetat să mai funcţioneze. Ploaia îl izbeşte fără milă. Carnea amorţită, ca bătută în cuie lungi până-n oase, nu mai ştie de dureri.

Cine spintecă lapoviţa nopţii?

Ochii se deschid în întuneric, mari, fără speranţă, plouaţi şi topiţi sub gene-n orbite, în căutarea unei desluşiri, a unei certitudini de sens a existenţei materiale. Dar nu există şi nu văd nimic decât interpretări subiective.

— Bestiile… Asasinii… Mi-au ucis visurile, arabescurile mele de aur… cărţile pe care nu le-am scris… atâtea cărţi, atâtea culmi dorite cu piscurile-n azur… azur de frumuseţi eterne, de cugetări, de contemplaţii… mi-au ucis manuscrisele pe care nu le-am terminat… În fiecare zi de zbucium m-au împiedicat, m-au hărţuit, m-au nimicit… Mi-au asasinat familia, pe tata… mama… fraţii… mi-au smuls stâlpul rezistenţei şi puntea familiei care ducea spre un viitor cu posibilităţi înfloritoare, s-a prăbuşit în prăpastie şi-n mocirlă… O! tata, spiritul lui. Conştiinţa lui, inima lui!… Ce-o zice mama când va afla de hoitul meu? Nu! Nu vreau să mor! Nu vreau! Am dreptul la viaţă! Ucigaşilor! Soţia mea unde e? Cum? Nu m-am însurat? Puteam să mă însor. Voi nu m-aţi lăsat, voi m-aţi abătut de la matca normală a vieţii cu războaie şi minciuni… Da… cu războaie şi minciuni… Unde e soţia mea? Unde sunt copiii mei? Fiul meu, ducele de Reichstadt, regele Romei, poate lăsa pe tatăl lui să moară exilat şi părăsit în pustietatea

valurilor şi a stâncilor, pe insula Sfânta Elena? Sau poate lăsa pe tatăl lui să fie ucis mişeleşte în propria lui ţară, în patria tuturor străbunilor lui muncitori şi martiri, de nişte trădători şi satrapi stăpâniţi de poftele satanei?!… E cu putinţă tot ce se întâmplă cu mine? Unde mă aflu? Ce caut pe aici? Şi ce beznă e în noaptea asta şi ce dureri mi-au amorţit carnea trupului şi oasele? Aş vrea să strig… să strig; poate mă aude cineva… Cum? Nu mai pot? Limba nu mă mai ajută. Se scămoşează… se încleiază parcă de cerul gurii… Cine mă loveşte-n cap după ceafă? Îmi vâjâie creierii… mi se sparg creierii… simt cum mi se sparg… tună… fulgeră şi tună… ce cataclism!… Nu-i nimeni lângă mine? Nu-i nimeni să ducă steagul mai departe? Unde sunt forţele mele de viaţă? Luceferii visurilor mele mai urcă oare, dincolo de pâsla de catran a norilor, spre infinite spaţii astrale?

Şi sufletul lui Mircea Boteanu, prin nişte vagi reminiscenţe, pâlpâie în dosul unor zăbrele de clipe translucide, o scurtă revenire a conştiinţei macină acum cele din urmă fibre din cadavrul idealurilor lui carbonizate, ucise de perfidia semenilor lui:

— Asa-si-nii… Cri-mi-na-lii…

Leoarcă de apă, trupul istovit gemu greu, sughiţând pentru ultima dată, neauzit de nimeni, aceeaşi groaznica şi irevocabilă acuzare…

— Cri-mi-na-lii…

„Cine-s tâlharii care m-au ucis
Ca pe-un netrebnic, condamnat proscris?…
Şi m-au străpuns cu suliţi de venin
Amar, ca sucul verde de pelin?

Hei, Dumnezei, voi sfinţi din calendar,
Voi, trăsnete, cu funcţii în zadar,
Cine-s acei ce m-au ostracizat
De la pământul ţării aruncat?…

Cine-s mişeii care mi-au răpit
Un drept la viaţă-atât de mult iubit?!…
Şi mi-au prădat comorile de vis,
Atâtea cărţi pe care nu le-am scris?

Şi n-am putut familie să-njgheb.
Unde-s tâlharii, oare, să-i întreb?…
Îmi vâjâie prin creieri vârcolaci
Şi simt chemări, revolte de ortaci…

Cine-s tiranii nesătui ce sug
Sudoarea muncii celor de la jug?

Şi sug puterea vieţii din popor,
Ca-ntr-un Apocalips, ciudat decor?

Strigaţi, martiri, cu mine toţi în glas.
Revolta noastră ce ne-a mai rămas!…
Căci va veni un timp cu flori de spini
Şi-o judecată pentru asasini!…”

În urechea dreaptă, i-a pătruns ploaia care curge mereu, deşirată de vânt, măruntă, rece şi deasă… Capul se mişcă fără putere, cu faţa şi şuviţele părului pline de noroi, doldora de apă.

Omul începe să horcăie, cutremurat de sughiţuri seci… Răsuflarea i se îneacă.

În zvârcolirea unui spasm disperat, în luptă cu ghearele morţii, Mircea Boteanu se întoarce pe-o parte şi se prăbuşeşte în gol…

În iaz a gâlgâit o clipă apa, de parcă s-ar fi surpat malul nisipos şi desţelenit de-atâta umezeală… de-atâtea ploi…

A căzut cu trupul în apă, dar cu capul pe ridicătura de la marginea iazului…

Agonia păsării călătoare din iarbă nu se mai aude. Aripile ei nu se mai zbat, din zborul lor înfrânt, pentru cuceriri de spatii înseninate. De-acum, în pliscul ei, s-a stins pe totdeauna nostalgia zărilor necunoscute.

Pe podul de fier, la câteva sute de metri mai la vale, deasupra Şuşiţei, trece dinspre Mărăşeşti, cu un huruit nocturn de monstru metalic, un tren accelerat în goană spre Bucureşti, cu ferestrele vagoanelor spălăcite într-o lumină gălbuie, somnoroasă…

Undeva, departe, în satele din vecinătate, cocoşii a treia oară încep să cânte şi să plângă, în scâncetul lor stins, sfâşietor, zorile albe de gheaţă care s-or ivi în aurind, din negurile nopţii cu năzuinţe înfrânte…

A doua zi, cu puţin înainte de răsăritul soarelui, un muncitor de la grădina de zarzavat dădu de un om închircit şi în nesimţire pe pietrişul milos din marginea micului iaz de lângă roata de tras apă. Se apropie de el, îl luă de mâini şi-l târî afară de-i scoase trupul şi picioarele din apă. Apoi se aplecă asupra lui. Îl zgudui de umeri puternic şi-i strigă:

— Omule, măi omule, trezeşte-te, scoală-te, cei cu tine?

Dar omul nu se mişcă deloc.

Atunci muncitorul îi băgă o mână la sân, în dreptul inimii, şi lipi palma de pieptul omului necunoscut, să vadă dacă mai trăieşte. Pielea de la piept era rece, dar inima parcă mai zvâcnea încet…

Încă mai trăia…

Neştiind ce s-a întâmplat cu acest străin bărbos şi cu hainele rupte pe el, însângerat şi zgâriat pe faţă şi pe mâini, muncitorul mai chemă în grabă pe un altul şi pe proprietarul grădinii de zarzavat la care lucrau ei tocmiţi cu vara, îl ridicară de acolo şi-l duseră câteva sute de metri din acel loc pe marginea şoselei, aproape de cantonul care străjuieşte trecerea ei la ridicătura de nivel, peste linia ferată Mărăşeşti-Focşani. Poate să apară vreo căruţă să-l ducă la Mărăşeşti la spital…

Îl căutară de acte, îl scotociră prin toate buzunarele, dar nu găsiră nimic la el.

— Cine să fie zdrenţărosul ăsta, măi oameni buni? Îi mai mult mort decât viu, spuse stăpânul grădinii de zarzavat…

— Ar trebui dezbrăcat de toate ţoalele astea ude de pe el şi schimbat cu alte primeneli uscate, rosti unul din muncitori, uitându-se la omul de jos, ud de apă aşa cum stătuse toată noaptea în marginea iazului, fiindu-i milă de cel nenorocit.

— Nu-i timp de-aşa ceva; dacă moare la noi aici, mai cade vreo belea pe capul nostru, zise stăpânul grădinii, înfricoşat de gândul că străinul ar putea muri dintr-o clipă în alta şi până la limpezirea faptului, el şi oamenii de la el ar mai fi târâţi la cercetări pe la jandarmerie şi poliţie…

Dar tocmai acum, un camion se iveşte venind dinspre Panciu şi, la un semn al grădinarului, se opreşte în dreptul muribundului care era aşezat pe iarbă pe muchia şanţului.

— Ce este? Ce s-a întâmplat? întreabă şoferul.

— Am găsit mai adineauri pe acest om, căzut pesemne astă-noapte în marginea iazului, şi trebuie dus la un spital, spune grădinarul.

— Eu am drum spre Focşani. Pot să-l duc acolo. Dacă socotiţi că-i bine, suiţi-l în camion.

— E bine, e mai bine la Focşani decât cum ne gândeam noi mai înainte, vorbi grădinarul care voise să-l ducă la Mărăşeşti…

— Cum îl cheamă, ştiţi? mai întrebă şoferul.

— Nu ştim nici noi cum îl cheamă; n-are acte la el şi l-am găsit în nesimţire, adăugă un muncitor.

— Hai, urcaţi-l iute că nu-i timp, dacă vrem să-i venim în ajutor, îşi dădu seama de situaţia gravă şoferul, privindu-l cu milă pe omul nenorocit.

Cei trei oameni deschiseră oblonul din spate şi-l urcară pe muribund în camion, care o porni în goană să-şi continue drumul la destinaţie spre Focşani…

În mai puţin de o jumătate de oră, necunoscutul în agonie, istovit de puteri, zgâlţâit de o puternică febră, fu transportat la Focşani şi dat jos la poarta spitalului din acel oraş.

Portarul anunţă personalul de gardă care vine în grabă, mai întâi o

soră, apoi şi doctorul de serviciu.

— Ce-i cu omul ăsta? L-ai călcat cumva cu camionul, sau s-a bătut cu cineva de-i aşa de zgâriat şi însângerat? întrebă medicul pe şofer.

— Nu, nu l-am călcat, şi nu-i călcat de nicio maşină şi nici nu ne-am bătut.

— Atunci ce-i cu el? se repezi medicul în şofer.

— Ce să fie, l-am luat de pe marginea şoselei, pe lângă fosta fabrică de cherestea Tişiţa; mi l-au dat oamenii de la grădina de zarzavat de acolo şi ei spuneau că l-au găsit în dimineaţa asta căzut în iazul de lângă mal.

Dar medicul de gardă, tot neîncrezător, se adresă portarului:

— Gherasime, ia numărul acestui camion şi mi-l aduci scris la mine la cancelarie.

— Am înţeles, domnule doctor, răspunse portarul spitalului.

— Are vreun act la el? se mai interesă medicul, grijuliu şi formalist.

— N-are niciun act, l-am găsit în nesimţire, adăugă şoferul.

— Măi omule, cine eşti? Cum te cheamă? îl zgâlţâie de umeri doctorul, aplecându-se asupra nefericitului de jos.

Mircea Boteanu deschise ochii mari, nedumeriţi de situaţia în care se afla, şi parcă înţelese întrebarea auzită din gura omului cu halat alb.

— Cum te cheamă? mai repetă doctorul uitându-se în ochii lui.

— Mircea Boteanu sau… Napoleon Bonaparte…

— Domnule şofer, eşti un om cumsecade şi poţi pleca la treburile dumitale, vorbi medicul, apoi se întoarse către sora de gardă: Să vie repede targa, să-l ia pe acest om de aici şi să-l ducă în spital: să i se facă baie şi să fie imediat primenit.

— Bine, domnu' doctor.

— Pulsul, să-i văd pulsul şi desfaceţi-l la piept, mai adăugă medicul.

Se aplecă să-i asculte pulsul.

— Da, inima lui mai pulsează, mai bate încă; cred că are să scape, de nu s-or ivi complicaţii, îşi dădu cu părerea doctorul. E tânăr încă, a fost rezistent, să fie pescuit din iaz în aşa hal…

Veni targa şi străinul fu dus de cei doi oameni în spital.

Viaţa încă s-a mai ţinut de el, deşi slabă, ca de un fir de păr. Şi se mai ţine de el, căci inima lui mai bate, mai zvâcneşte, mai rezistă…

E ciudat şi uimitor totodată. E în adevăr un mort înviat, unul din zecile de mii de morţi înviaţi, cu scheletele rânjite în goană nebună, în luptele de astă-noapte, când norii negri de catran anunţau parcă spaima şi fiorii unui cataclism universal…

Se ivesc poate de acum, odată cu zorii din această dimineaţă, şi pentru Mircea Boteanu, zorii speranţelor, cu începutul unei alte vieţi…

o viaţă nouă, mai dreaptă şi mai umană.

Deci lupta continuă…

Nicoreşti, iulie-decembrie, 1930
Ediţia a III-a revăzută,
Nicoreşti, iunie-septembrie, 1960.

—— *Sfârşit* ——

---

[1] Sub podul Parisului / În timpul nopţii…
[2] Fierbem ceai.
[3] Patru copii, domnule… Am patru copii…
[4] Dumnezeul meu… Mamă…
[5] Mulţumesc, camarade… domnul meu… Mulţumesc…
[6] Pasărea neagră în răsăritul soarelui…
[7] Răpirea lui Psyché.
[8] Cunoaşteţi ţara unde înfloresc lămâii.
[9] Înainte!